

Yhteispeli koulussa

opas hyvinvoinnin ja vuorovaikutuksen vahvistamiseen

Yhteispeli

Mikko Kampman, Tytti Solantaus, Niina Anttila,
Tiina Ojala, Päivi Santalahti ja Yhteispeli-työryhmä

YHTEISPELI

Kirjoittajat

Mikko Kampman, Tytti Solantaus, Niina Anttila, Tiina Ojala, Päivi Santalahti ja Yhteispeli-työryhmä

Yhteispeli-työryhmä:

Antti Harjunmaa, Matti Hursti, Hanna Kulmala, Minna Mustakallio-Sorvari ja Jenni Mäkinen

Yhteistyössä

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

Ylöjärven kaupunki

Kuvitus

Hanna-Riikka Heikkilä

Graafnen suunnittelu

Elina Johanna Ahonen

ISBN (painettu) 978-952-302-585-1

ISBN (verkko) 978-952-302-586-8

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-586-8>

Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy

Tampere 2015

Lukijalle

Tässä oppaassa esitellään suomalaisen alakouluun kehitettyjä toimintatapoja lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamiseksi. Oppaassa olevat toimintatavat pohjautuvat tutkimuksen ja kentän vuoropuheluun, jossa lastenpsykiatrinen, kehityspsykologinen ja kasvatustieteellinen tieto yhdistyy johdonmukaisesti kentän kokemuksiin, näkemyksiin sekä arjen mahdollisuuksiin. Kehittämistyön aikana tutustuttiin maailmalla vakuuttavaa tutkimusnäyttöä omaaviin sekä hyviin suomalaisiin lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukemisen menetelmiin. Kehittämistyö on tehty tiiviissä yhteistyössä koulujen kanssa käyttäen hyväksi suomalaisessa koulussa olevaa asiantuntemusta ja osaamista. Tarkoituksena on ollut muokata kouluissa jo olemassa olevia toimintatapoja niin, että ne samalla tukisivat entistä paremmin lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja.

Yhteispeli -hankkeen kehittämisestä ja teoriataustasta löydät lisätietoa Yhteispelin toimintatapojen kehittäminen ja teoriatausta kirjasta (Solantaus, Lindblom, Ojala, Kampman 2015).

Opas muodostuu viidestä kokonaisuudesta, joiden avulla voidaan vahvistaa lasten ja nuorten tunne- ja vuorovaikutustaitoja: työskentely luokassa, kodin ja koulun yhteistyö, koulun kehittäminen, työyhteisön toiminta sekä esi- ja alkuopetuksen yhteistyö. Jokaisella kokonaisuudella on oma tunnuksensa, joka näkyy sivun alareunassa. Sisällysluetteloon on merkitty kunkin toimintavan yhteyteen -merkillä toimintatapaan liittyvä lisämateriaali.

Yhteispelin toimintatavat tulisi ottaa käyttöön luokan ja koulun omaan rakenteeseen soveltuvalla tavalla niin, että ne nivoutuvat luontevasti arkisiin toimintoihin. Toimintatavat soveltuvat erilaisiin koulupäivän tilanteisiin. Niitä voi toteuttaa lyhyinä tuokioina tai niihin voi pyysähtyä pitemmäksi aikaa.

Toivomme, että kirjasta on apua ja iloa tunne- ja vuorovaikutustaitojen oppimisessa ja opettamisessa.

Ylöjärvellä 26.10.2015

Mikko Kampman, Tytti Solantaus, Niina Anttila, Tiina Ojala ja Päivi Santalahti

Kiitokset

Lukuisat viranomaiset, tutkijat ja ennen kaikkea rehtorit, opettajat, vanhemmat ja lapset ovat auttaneet meitä kokoamaan tämän käsikirjan.

Yhteispele-menetelmän osia testattiin ja muokattiin kolmen ylöjärveläisen alakoulun kanssa vuosina 2008–2013. Kehittämistyöhön ovat osallistuneet Ylöjärveltä Siivikkalan, Vahannan ja Veittijärven koulujen rehtorit **Paula Alasuvanto, Päivi Kauko, Jutta Marjamäki, Satu Telemäki** sekä kehittäjäopettajat **Sari Alanen, Anita Haapajoki, Päivi Jurvelin, Paula Alasuvanto, Janne Klemola, Liisa Lankinen** ja **Heli Salmela**. Myös Ylöjärven esiopetuksen ja lasten vanhempien kanssa tehtiin aktiivista yhteistyötä.

Vuosien 2011-2012 aikana neljä koulua Raisiossa ja Vantaalla osallistui arviointitutkimukseen, jossa selvitettiin Yhteispelin toimintatapojen turvallisuutta, soveltuvuutta ja koettua toimivuutta. Tämän tutkimuksen tulosten perusteella myös Yhteispelin toimintatapoja kehitettiin edelleen. Arviointitutkimukseen osallistuivat Ihalan ja Kaanaan koulut Raisiosta sekä Kulomäen ja Päiväkummun koulut Vantaalta.

Yhteispelin hanketyöryhmään kuului toimintatapojen kehittämisen aikana kirjoittajien lisäksi myös **Hanna Jäkälä, Nina Harmes** ja **Antti Liski**. Yhteispelin kehittämistä ja tutkimista luotsasi ohjausryhmä, johon ovat kuuluneet mm. **Eeva-Riitta Pirhonen (OKM), Jari Rajanen (OKM), Jussi Pihkala (OKM)** ja **Marjatta Kekkonen (THL)**.

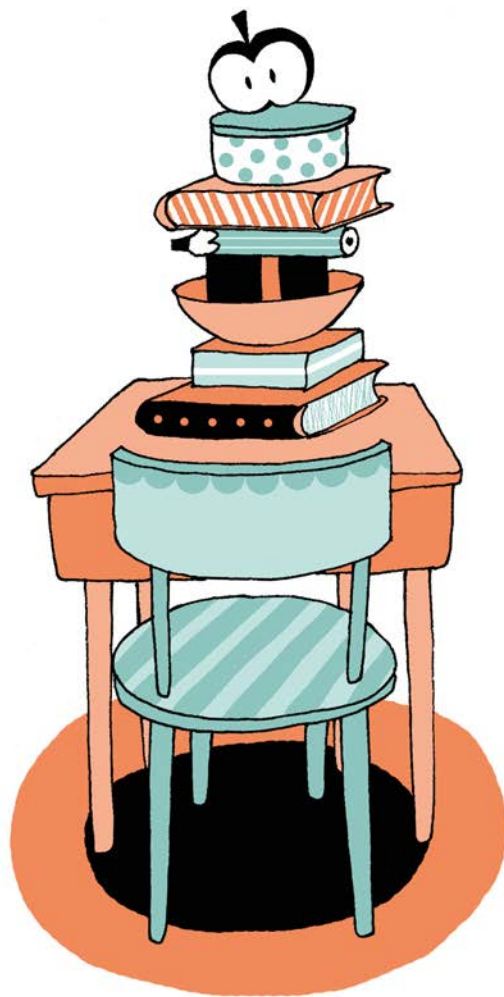
Sisällys

LUKIJALLE	3
LUOKKA	7
Syksyn aloituksen muistilista	8
+ Lisämateriaali.....	11
Luokkapiiri	12
+ Lisämateriaali.....	26
Teemme yhdessä.....	37
+ Lisämateriaali.....	54
Teen itse.....	63
+ Lisämateriaali.....	75
Juttutuokio	81
+ Lisämateriaali.....	85
Oppilaiden ohjaaminen.....	89
Lapsen tukeminen koulussa	98
Tunne- ja vuorovaikutustaidot tutuiksi	105
KODIN JA KOULUN YHTEISTYÖ	119
Tutustumistapaaminen.....	120
+ Lisämateriaali.....	124
Tiedottamisen toimintatavat.....	128
Vanhempainilta.....	135
+ Lisämateriaali.....	141
Rehtori kodin ja koulun yhteistyössä.....	142
KOULUN KEHITTÄMINEN	143
1. Vaihe – Kehittämistä tukevien rakenteiden perustaminen.....	145
2. Vaihe – Yhteisymmärrys kehittämisen tavoitteista.....	145
3. Vaihe – Uusien toimintatapojen käyttäminen	146
TYÖYHTEISÖ	149
YT-ajan käytön suunnittelu.....	150
+ Lisämateriaali.....	153
Työyhteisökokous.....	158
+ Lisämateriaali.....	166
Huoltamo.....	168
+ Lisämateriaali.....	175
Pikkukurssit.....	177
+ Lisämateriaali.....	182
Kuvataulu.....	183
Perehdyttäminen.....	185
+ Lisämateriaali.....	188
ESI- JA ALKUOPETUKSEN YHTEISTYÖ	191
Esi- ja alkuopetuksen suunnittelukokous.....	192
+ Lisämateriaali.....	194
Esiopettajan vierailu 1. luokkaan.....	196
Luokanopettajan vierailu esiopetukseen.....	198
Tiedonsiirto.....	200
+ Lisämateriaali.....	202
Kouluuntutustumispäivä.....	206
+ Lisämateriaali.....	210
Esi- ja alkuopetuksen yhteistyöpäivä.....	215
Siirtymäyhteistyön yhtenäistäminen kunnassa.....	219
YHTEISPELIN TIETEELLINEN PERUSTA	221
LÄHTEET	241

Luokka

Syksyn aloituksen muistilista

Lukuvuoden alkaessa luodaan lähtökohdat koko kouluvuoden työskentelylle. Syksyn aloituksen muistilistaan on koottu tärkeimpiä asioita, joihin lukuvuoden alkaessa tulisi kahden kolmen viikon ajan kiinnittää erityistä huomiota. Muistilistan avulla opettajan on helpompi luoda sellaista oppimisympäristöä, joka tukee paitsi lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen oppimista myös muuta oppimista. Lisäksi muistilista helpottaa opettajan työtä suuntaamalla huomion oleellisiin asioihin kiireisen syksyn keskellä. Näihin perusasioihin painottuminen on erityisen tärkeää lukuvuoden alussa, mutta myös muissa tilanteissa pitkän kouluvuoden aikana. Muistilistaa voi hyödyntää esimerkiksi joululomalta palattaessa. Huomion kiinnittäminen muistilistan asioihin takaa oppilaille turvallisen koulunaloituksen ja palkitsee sujuvampaa työntekoa koko lukuvuoden ajan.

SYKSYN ALOITUKSEN MUISTILISTAN TAVOITTEET

- Vahvistaa luokkaympäristöä, jossa on
  - lämpimiä ihmissuhteita
  - kuulluksi tulemistä ja osallisuutta
  - selkeyttä ja ennakoitavuutta
  - tukea osaamiselle ja onnistumiselle
  - iloa.

Opettajien kokemuksia syksyn aloituksen muistilistan käytöstä

”Syksyn aloitus on toimiva tiivistelmä, mikä ohjaa kiinnittämään huomion oikeasti tärkeisiin asioihin lukuvuoden alkaessa.”

”Syksyn aloitus antaa luvan käyttää aikaa tutustumiseen ja koulutyön harjoitteluun.”

”Syksyn aloitus luo rutiinit kouluvuodelle.”

”Rauhoittaa koko lukuvuotta.”

Syksyn aloituksen muistilista

1. Lämpimät ihmissuhteet

- Aloita oppilaisiin tutustuminen keskustelemalla heidän kanssaan ja havainnoimalla heidän toimintaansa. Kirjaa havaintosi myöhempää käyttöä varten.
- Varmista, että kaikki oppilaat oppivat toistensa nimet mahdollisimman pian.
- Leikkikää ryhmäyttäviä leikkejä ja pelejä.
- Totuta oppilaita toimimaan kaikkien koulukavereiden kanssa esimerkiksi leikkien ja ryhmätöiden avulla sekä vaihdellen istumapaikkoja säännöllisesti. Vaali myös oppilaiden välisiä pysyviä kaverisuhteita (esimerkiksi esiopetuksessa syntyneitä kaverisuhteita).
- Ole oppilaiden kanssa välitunnilla ja opeta heille erilaisia välituntileikkejä ja -pelejä.
- Auta oppilaita erilaisten tunteiden kohtaamisessa. (Ks. tunne- ja vuorovaikutustaidot tutuksi -materiaalista tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen s. 116 sekä tunteiden säätely s. 117.)
- Esittele muut lapsia opettavat opettajat sekä muu koulun henkilökunta luokalle.
- Auta yksin jääviä oppilaita pääsemään mukaan porukkaan.
- Puutu heti kiusaamiseen.

2. Kuulluksi tuleminen ja osallisuus

- Keskustele oppilaiden kanssa ja kannusta oppilaita keskustelemaan keskenään.
- Kuuntele, kun oppilaat kertovat itselleen tärkeistä asioista, ja anna tilaa oppilaiden kysymyksille.
- Kerro itsellesi tärkeistä asioista sopivassa määrin.
- Pidä yllä myönteistä tunneilmastoa antamalla positiivista palautetta.
- Anna oppilaille mahdollisuus vaikuttaa koulutyöskentelyynsä
- kysymällä heiltä, mitkä ovat heidän mielestään hyviä tapoja opiskella
- antamalla vaihtoehtoja tehtävien tai kotitehtävien tekemiseen.

3. Selkeys ja ennakoitavuus

- Ole luokassa ennen oppilaita.
- Käy aamulla päivän kulku läpi oppilaiden kanssa.
- Laita lukujärjestys näkyviin.
- Kerro oppilaille, miten siirtymätilanteissa toimitaan.
- Sovi tai kerro kotitehtävien tarkastamisesta ja niiden laiminlyönnin seurauksista.
- Opeta konkreettisesti, miten aikuisilta haetaan apua koulussa.
- Sovi yhdessä oppilaiden kanssa luokan toimintaohjeet ja laita ne selkeästi esille. (Ks. oppilaiden ohjaamisen materiaalista luokan toimintaohjeiden luominen – ”luokan säännöt” s. 90.)
- Tutustu oppilaiden kanssa koulurakennukseen sekä välituntialueeseen. Voit merkitä tärkeimmät kulkuväylät ja tilat erilaisin merkein.

LUOKKA

4. Osaamisen ja onnistumisen tuki

- Opi vähitellen tuntemaan jokaisen lapsen vahvuudet.
- Varmista, että jokainen oppilas saa säännöllisesti onnistumisen kokemuksia tiedollisissa sekä taidollisissa asioissa ja anna niistä myönteistä palautetta.
- Etsi sellaisia tehtäviä tai työtapoja, joissa oppilas voi kokea onnistuvansa.
- Ohjaa oppilaita antamaan myönteistä palautetta myös toisilleen.
- Opeta ja mallinna oppilaille ne toimintatavat, joiden mukaan toivot heidän toimivan, esimerkiksi repun pakkaaminen, viittaaminen, kotitehtävien tarkistus, tunnin aloittaminen, ruokailuun lähteminen. (Ks. oppilaiden ohjaamisen materiaalista Toimintatavan opettaminen hiljaisen mallin avulla s. 91.)

5. Ilo

- Arvosta ja vaali hyvää huumoria ja muita hetkiä, jotka tuottavat iloa luokassa.
- Tunnista tilanteita, jotka saavat luokan innostumaan, ja vaali niitä.
- Suunnittele tehtäviä, joiden tärkein tavoite on lisätä motivaatiota sekä iloa ja joissa oikea lopputulos ei ole pääasia.
- Rytmitä päivää erilaisilla toiminnallisilla hetkillä koulupäivän aikana esimerkiksi leikin, laulun tai liikunnan avulla.

+ Syksyn aloitus -tiivistelmä

Lämpimät ihmissuhteet

- Tutustu oppilaisiin keskustellen ja havainnoiden.
- Varmista, että oppilaat oppivat toistensa nimet.
- Leikkikää ryhmäyttäviä leikkejä ja pelejä.
- Ohjaa lapsia työskentelemään eri koulukavereiden kanssa.
- Vaihtelee istumapaikkoja ja ryhmiä säännöllisesti.
- Opeta oppilaille välitunnilla erilaisia leikkejä ja pelejä.
- Esittele luokalle heitä opettavat opettajat ja muu koulun henkilökunta.
- Auta yksin jääviä oppilaita pääsemään mukaan porukkaan.
- Puutu heti kiusaamiseen.

Kuulluksi tuleminen ja osallisuus

- Keskustele oppilaiden kanssa.
- Kannusta oppilaita keskustelemaan keskenään.
- Anna oppilaiden kertoa itselleen tärkeistä asioista.
- Kerro itsellesi tärkeistä asioista sopivassa määrin.
- Anna positiivista palautetta.
- Anna oppilaille mahdollisuus vaikuttaa koulutyöskentelyyn
  - kysymällä heiltä mielekkäitä tapoja opiskella
  - antamalla vaihtoehtoja tehtävien tekemiseen.

Selkeys ja ennakoitavuus

- Ole luokassa ennen oppilaita.
- Käy aamulla päivän kulku ja siirtymätilanteet läpi oppilaiden kanssa.
- Laita lukujärjestys näkyviin.
- Sovi tai kerro kotitehtävien tarkastamisesta ja niiden laiminlyönnin seurauksista.
- Opetä konkreettisesti, miten aikuisilta haetaan apua koulussa.
- Sovi yhdessä oppilaiden kanssa luokan toimintaohjeet ja laita ne selkeästi esille luokkaan.
- Tutustu oppilaiden kanssa koulurakennukseen sekä välituntialueeseen.
Voit merkitä tärkeimmät kulkuväylät ja tilat erilaisin merkein.

Osaamisen ja taitojen tuki

- Opi vähitellen tuntemaan jokaisen lapsen vahvuudet.
- Varmista, että jokainen oppilas saa säännöllisesti onnistumisen kokemuksia tiedollisissa ja taidollisissa asioissa.
- Anna palautetta oppilaan onnistumisista.
- Etsi tehtäviä tai työtapoja, joissa oppilas voi kokea onnistuvansa.
- Ohjaa oppilaita antamaan myönteistä palautetta myös toisilleen.
- Opetä oppilaille ne toimintatavat, joiden mukaan toivot heidän toimivan.

Ilo

- Arvosta ja vaali hyvää huumoria ja muita hetkiä, jotka tuottavat iloa luokassa.
- Tunnista tilanteita, jotka saavat luokan innostumaan, ja vaali niitä.
- Suunnittele motivaatiota ja iloa lisääviä tehtäviä.
- Rytmitä päivää erilaisilla toiminnallisilla hetkillä koulupäivän aikana (esimerkiksi leikki, laulu tai liikunta)

LUOKKA

Luokkapiiri

Toimintatapa oppilaiden välisen vuorovaikutuksen tueksi

Lasten välisellä vuorovaikutuksella on suuri merkitys lapsen käsitykselle itsestään. Myönteinen käsitys itsestä rakentuu silloin, kun lapsi tulee kohdatuksi ja kuulluksi. Nämä kokemukset itsestä ryhmän jäsenenä vaikuttavat siihen, miten lapsi toimii jatkossa toisten kanssa ja miten hän pystyy huomioimaan muita ihmisiä sekä itseään. Oppilaille tulisi syntyä yhteisessä vuorovaikutuksessa seuraavia kokemuksia: ”Osaan toimia muiden kanssa. Minuakin kuunnellaan ja arvostetaan. Muiden seurassa kannattaa olla. Haluan toimia oikein muita kohtaan.”

Luokkapiiri on noin 15 minuutin tuokio, jota suositellaan pidettäväksi päivittäin. Siihen osallistuvat kaikki luokan oppilaat ja aikuiset. Luokkapiirissä oppilaat harjoittelevat ystävällistä tervehtimistä sekä tutustuvat toisiinsa keskustellen ja leikkien. Tarkoituksena on, että vuorovaikutus luokkapiirissä on pääasiassa oppilaiden välistä. Opettajan tehtävänä on mahdollistaa tämä pitämällä kiinni luokkapiirin rakenteesta ja eri vaiheiden tavoitteiden toteutumisesta.

LUOKKAPIIRIN TAVOITTEET

- Harjoitella seuraavia vuorovaikutustaitoja:
  - Kuuntelu
  - Kertominen
  - Vuorottelu
- Vastuunottamisen ja ongelmanratkaisun taitoja:
  - Toisten kunnioittaminen
  - Yhteisten sääntöjen noudattaminen
- Tunnetaitoja:
  - Tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen
- Vahvistaa luokkaympäristöä, jossa
  - osataan toimia kaikkien luokkakavereiden kanssa
  - jokainen tulee nähdyksi ja kuulluksi
  - opitaan tuntemaan toisia paremmin
  - iloitaan yhdessä
  - osataan keskustella erilaisista asioista yhdessä.

Millaisia kokemuksia opettajilla on luokkapiiristä?

- ”Ikävä kommentointi on vähentynyt luokassa.”
- ”Luokkapiiri muuttaa ryhmän vuorovaikutusta: vaikuttaa myönteisesti oppilaiden suhtautumiseen toisiinsa, lapset kiinnostuvat toisistaan, kaveriporukat vaihtelevat, opitaan leikkimään ja toimimaan erilaisilla kokoonpanoilla kuin ennen.”
- ”Piirimuodostelmissa on helpompi kertoa ajatuksiaan kuin esim. yksin luokan edessä.”
- ”Oppilaat toimivat yhdessä esimerkiksi välituntisin.”
- ”Aluksi piirin muodostaminen ja piirissä istuminen oli vaikeaa.”
- ”Oppilaat kuuntelevat paremmin myös opettajaa.”
- ”Piirissä saa itselleenkin energiaa.”
- ”Osaan hyödyntää piiriä myös muissa opetustilanteissa.”

Millaisia kokemuksia oppilailla on luokkapiiristä?

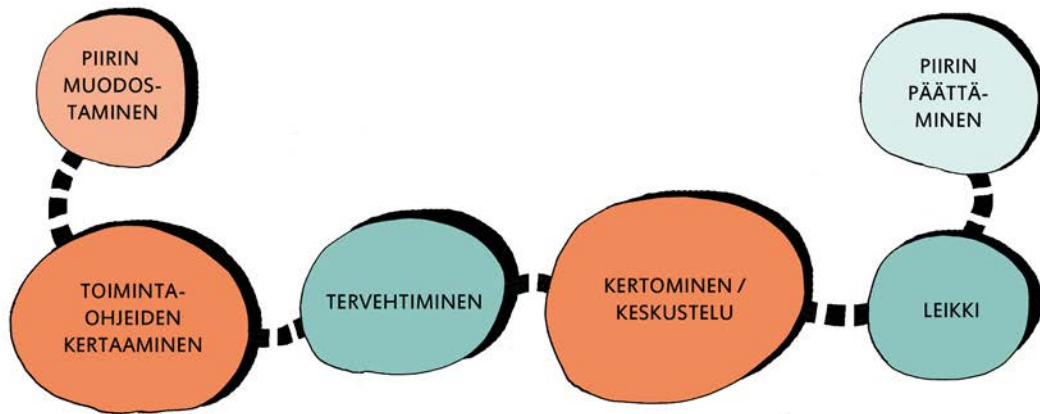
- ”Olemme tutustuneet luokkakavereihin paremmin.”
- ”Olen ruvennut leikkimään niidenkin kanssa, joiden kanssa en ole aiemmin leikkinyt.”
- ”Mukavaa, kun saa kertoa omista jutuista niin, että muut kuuntelee.”
- ”Kivaa ja hauskaa leikkiä yhdessä.”

LUOKKA

Luokkapiirin rakenne

Miksi?

Piirin muodostaminen

Piiri on vuorovaikutuksen kannalta toimiva muodostelma, koska siinä jokainen osallistuja voi nähdä ja kuulla toisensa. Piiri myös rajaa tilan toiminnalle.

Piirissä voidaan istua tuoleilla, tyynyillä, lattialla tai pulpeteissa. Tuoleilla istuttaessa lapsen oma paikka piirissä on selkeästi rajattu, jolloin istuminen on levollisempaa. Lattialla istuttaessa lasten paikat piirissä on hyvä merkitä esimerkiksi teipinpaloilla. Vaikka luokka olisi ahdas ja siellä olisi paljon pulpetteja, oppilaat oppivat yleensä noin viikon kuluessa siirtämään huonekalut itsenäisesti, nopeasti ja ilman melua. Pulpetit kannattaa siirtää piirin ulkopuolelle, jotta ne eivät ole vuorovaikutuksen ja leikin esteenä.

Opettajan toiminta piirin muodostamisessa

Ohjaa oppilaat muodostamaan piiri sovittuun paikkaan. Mallin näyttäminen on tehokas tapa opettaa lapsille piirin muodostaminen (Ks. oppilaiden ohjaamisen materiaalista toimintatavan opettaminen hiljaisen mallin avulla s. 91). Suunnittele etukäteen, mihin pulpetit siirretään luokkapiiriin ajaksi ja miten oppilaat siirtävät ne. Vaihtelee oppilaiden istumajärjestyksestä säännöllisesti, esimerkiksi jakamalla oppilaat 3–5 hengen ryhmiin eri värien mukaan ja merkitsemällä istumapaikat värien mukaan haluamaasi järjestykseen.

Toimintaohjeiden kertaaminen

Luokkapiirin vaiheiden ja sääntöjen kertaaminen sekä harjoiteltavien taitojen sanoittaminen ohjaa oppilaiden toimintaa piirissä. Oppilaat tietävät, mitä heiltä odotetaan, jolloin myös oppilaiden ohjaaminen on luontevampaa. Kun toiminta sanoitetaan lapsille, he pystyvät itsekin puhumaan toiminnastaan ja huomaavat vähitellen myös itse kehittyvänsä tavoitteissa.

Luokkapiirin vaiheet

Kerro oppilaille, mitä vaiheita luokkapiiristä tällä kerralla toteutetaan, esimerkiksi tervehtiminen ja leikki. Muistuta oppilaita aina tarvittaessa siitä, mitä eri vaiheissa tapahtuu ja miten heidän odotetaan toimivan.

Luokkapiirissä harjoiteltavat taidot

Kerro oppilaille luokkapiirissä harjoiteltavista tunne- ja vuorovaikutustaidoista. Nosta esille eri kerroilla erityisesti se taito, jossa olet huomannut oppilaiden tarvitsevan harjoitusta omien havaintojesi ja lapsien kokemuksien perusteella. Voit esimerkiksi kertoa oppilaille: ”Tällä viikolla keskitymme erityisesti kertomisen harjoitteluun. Kuka muistaa, mitä asioita kertominen tarkoittaa?” Voit hyödyntää keskustelussa tunne- ja vuorovaikutustaidot tutuiksi materiaalia (s. 105).

Luokkapiirin säännöt

Muistuta oppilaita tarvittaessa luokkapiirin säännöistä:

- Istun omalla tontillani.
- Viittaan, kun haluan puheenvuoron.
- Puhun omalla vuorollani.

Kirjoita säännöt myös luokkaan näkyviin lasten luettavaksi. Samoja sääntöjä voi hyödyntää muussakin luokkatyöskentelyssä, erityisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa.

Keinoja ohjata oppilaita silloin, kun he tarvitsevat apuani toimintaohjeiden noudattamisessa

Valitse seuraavista keinoista tilanteeseen sopivin:

- Muistuta toimintaohjeista koko ryhmää.
- Ohjaa yksittäistä oppilasta suoraan toivottuun toimintaan sanallisesti.
- Ohjaa yksittäistä oppilasta menemällä oppilaan viereen tai vaihtamalla hänen paikkaansa.
- Ohjaa oppilas rauhoittumispaikkaan.
- Käytä johdonmukaisia seuraamuksia.

(Tarkemmat tiedot ohjaamisen keinoista löydät oppilaiden ohjaamisen materiaalista s. 89.)

Erityisesti seuraavat tilanteet vaativat opettajan ohjausta:

- Oppilaat toimivat toisiaan kohtaan epäkunnioittavasti.
- Oppilaat eivät tiedä, mitä heidän pitäisi tehdä.
- Oppilas ei jaksa istua omalla paikallaan ja häiritsee muita.
- Oppilaat eivät noudata leikin sääntöjä.

LUOKKA

Anna myönteistä palautetta silloin, kun oppilas toimii tai oppilaat toimivat tavoitteiden mukaisesti. Muista, että oppilaat harjoittelevat näitä asioita. Auta oppilasta taidon harjoittelussa. Ole itse esimerkkinä.

Tervehtiminen

Miksi?

Tervehtimisen tarkoituksena on, että jokainen voi kokea olevansa tervetullut luokkaan ja tulla nähdyksi henkilökohtaisesti. Tavoitteena on, että oppilaat oppivat tervehtimään ketä tahansa luokkatoveriaan ystävällisesti eli katsomaan silmiin ja puhumaan ystävällisesti. Nämä asiat ovat vuorovaikutuksen onnistumisen kannalta olennaisia tekijöitä. Tervehtiminen luo myös myönteistä luokkailmapiiriä ja tutustuttaa oppilaita toisiinsa.

Tervehtiminen koostuu seuraavista elementeistä: katse, kosketus, tervehdyssanat. Tärkeää on kiinnittää huomiota myös äänenpainoihin, ilmeisiin ja eleisiin. Tervehtimisen harjoittelu kannattaa aloittaa perustervehdyksestä, johon kuuluu nimellä tervehtiminen, katsekontakti sekä ystävällinen kättely. Lisämateriaalista Erilaisia tervehtimisen tapoja (s. 28) löydät erilaisia tapoja tervehtiä.

Opettajan toiminta tervehtimisen aikana

Ohjaa oppilaita ystävälliseen tervehtimisen tapaan. Näytä heille malli ystävällisestä tervehtimisestä ja anna oppilaiden kokeilla, miltä tuntuu, kun toinen tervehtii ystävällisesti. Kertaa oppilaiden kanssa tasaisin väliajoin puheen, katseen ja kosketuksen merkitys tervehtimisessä. Tarvittaessa voit itse jättäytyä pois tervehtimisestä ja ohjata niitä oppilaita, joille tervehtiminen on vaikeaa.

Kertominen

Kertomisen vaiheessa oppilaat harjoittelevat kertomaan asioita turvallisessa ilmapiirissä sekä kuuntelemaan toisiaan. Lisäksi opettaja ja oppilaat oppivat toisistaan asioita, joita he eivät välttämättä muuten saisi tietää. Lapsen mielenkiinto voi herätä myös sellaisia oppilaita kohtaan, joiden kanssa hän ei muuten toimi yhdessä. Kertomisen vaiheessa opettajalla on myös erinomainen mahdollisuus puhua ihmisten erilaisuudesta suurena rikkautena. Kertominen otetaan mukaan luokkapiiriin yleensä viimeisenä, vasta kun opettaja uskoo positiivisen luokkailmapiirin rohkaisevan kertojaa kertomaan ajatuksistaan.

Kertomisvuorossa voi olla yhden luokkapiirin aikana 2–3 oppilasta. Kertomisen vaiheessa yksi oppilas kerrallaan kertoo piirissä muulle ryhmälle ennalta sovitusta aiheesta jotain itselleen merkityksellistä. Lisämateriaalista kertomisen aiheita (s. 29) löydät aiheita kertomisen osuuteen. Kaikki luokan oppilaat kertovat samasta aiheesta vuorollaan lyhyesti. Lyhyt kertomisvuoro jättää tilaa kysymyksille ja myös vähentää mahdollista kertomiseen liittyvää jännitystä. Kun oppilas on kertonut oman asiansa, muut oppilaat miettivät hetken mielessään kuulemaansa ja keksivät siitä kysymyksiä. Oppilaat nostavat peukalon merkiksi siitä, että ovat keksineet kysymyksen. Kun tarpeeksi monta peukaloa on pystyssä, kertoja voi alkaa kysyä viittaavilta oppilailta. Kertoja jakaa itse puheenvuorot kysyjille ja vastaa heidän kysymyksiinsä. Kysymykset ja kertojan vastaukset muodostavat lasten välisen keskustelun.

Opettajan toiminta kertomisen aikana

Voit auttaa oppilaita kysymysten keksimisessä laittamalla esimerkiksi erilaisia kysymyssanoja luokan seinälle. Kerro kertomisvuorossa olevalle oppilaalle, montako kysymystä hän voi vielä kysyä: ”Vielä kaksi kysymystä.” Kertomisvuoron lopuksi voit muistuttaa oppilaita, että keskustelua voi jatkaa esimerkiksi välitunnilla, mikä ohjaa oppilaita keskinäiseen vuorovaikutukseen.

Ota kertomisen vaihe luokkapiiriin mukaan vasta kun ilmapiiri luokassa on hyvä ja pidä huolta, että kertominen on miellyttävä kokemus kaikille. Joskus lapset saattavat kommentoida asiattomalla tavalla, mikä voi esimerkiksi johtua kysyjän turhautumisesta tai kateudesta

LUOKKA

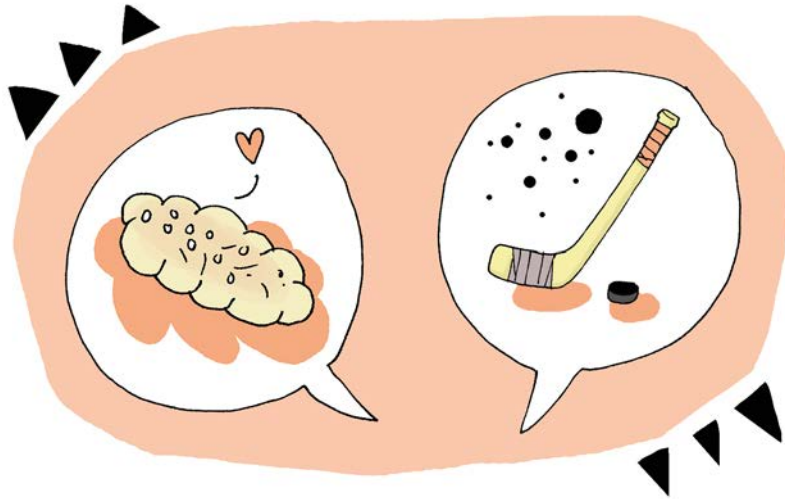
aihetta kohtaan. Sinun kannattaa silloin huomioida asiaton kommentti tyyneästi ja neutraalisti sekä ohjata oppilasta tekemään asiallinen kysymys esimerkiksi seuraavalla tavalla:

Liisa (kertoja): ”Minä pidän leipomisesta. Leivon usein viikonloppuisin.”

Ella (kysyjä): ”Minä en tykkää leipoa. Leipominen on tylsää.”

Opettaja (Liisalle): ”Odota vähän.”

Opettaja (Ellalle): ”Et siis pidä samasta asiasta kuin Liisa. Näin usein onkin, että emme kaikki pidä samoista asioista. Nyt sinulla on kuitenkin mahdollisuus kysyä Liisalta, miksi hän pitää leipomisesta.”

Valitse kertomisen aiheiksi erityisesti aluksi helppoja ja turvallisia aiheita, koska kertominen ryhmässä on monille oppilaille uusi asia. Kaikki oppilaat eivät uskalla kertoa ensimmäisillä kierroksilla, ja se on täysin sallittua. Lapsen rohkeus puhua ryhmälle kasvaa vähitellen myönteisten kokemusten myötä. Anna oppilaiden edetä omassa tahdissaan. Voit tukea oppilaita kertomisessa auttamalla heitä keksimään kerrottava asia esimerkiksi edellisenä päivänä. Voit myös auttaa yksittäistä oppilasta suunnittelemalla yhdessä hänen kanssaan, mitä hän voisi kertoa omalla vuorollaan. Älä arvota oppilaiden kertomia asioita tai kysymyksiä kehumalla erikseen joidenkin oppilaiden sanomisia. Muista, että arkaluonteiset aiheet eivät sovi luokkapiiriin. Kerro oppilaille, että arkaluonteisista asioista voi kertoa opettajalle kahden kesken.

Luokan yhteinen keskustelu – Kertomisen vaiheen sovellus

Luokassa, jossa luokkapiiri on ollut pitkään käytössä, voidaan kertomisen osuus välillä toteuttaa luokan yhteisenä keskusteluhetkenä. Tämä edellyttää, että lasten välinen vuorovaikutus on

luontevaa ja oppilaat osaavat jo hyvin vuorovaikutuksen perusasiat eli kuuntelun, kertomisen ja vuorottelun. Tällöin oppilaat voivat keskustella itse valitsemastaan tai opettajan antamasta aiheesta. Keskustelu voidaan toteuttaa myös ilman opettajaa, jolloin oppilaat valitsevat keskuudestaan puheenjohtajan, joka pitää huolta siitä, että puheenvuorot jakaantuvat tasaisesti ja muista ohjeista pidetään kiinni. Tarkoituksena on, että oppilaat hyödyntävät luokkapiirissä oppimiaan taitojaan yhteisessä keskustelussa.

Luokan yhteistä keskustelua voidaan hyödyntää erilaisissa oppimistilanteissa. Se tarjoaa myös rakenteen keskustella erilaisista lasten maailmaa koskettavista ajankohtaisista asioista, joita lapset miettivät. Lisäksi luokan yhteisissä keskusteluhetkissä on hyvä tilaisuus keskustella arjen tilanteista ja niissä heränneistä tunteista. Yhteisesti voidaan esimerkiksi pohtia sitä, miten voi toimia silloin, jos jokin asia alkaa suuttuttaa. Miten ärtymystään voi ilmaista ja mitä silloin voi tehdä. Lisäksi yhteisesti keskustellen voidaan etsiä ratkaisuja erilaisiin vuorovaikutussellisiin ongelmatilanteisiin. Piirissä voidaan keskustella esimerkiksi siitä, miten välitunnilla voisi toimia niin, ettei kukaan jäisi yksin. Lisämateriaalista sosiaalinen ongelmaratkaisu piirissä (s. 34) löydät ohjeen siitä, miten tätä voidaan harjoitella oppilaiden kanssa.

Leikki

Leikki on yksi parhaimmista tavoista mahdollistaa se, että lapsi voi kokea olevansa ryhmän tasavertainen jäsen. Samalla hän oppii tuntemaan luokkatovereitaan paremmin. Leikissä lapsi voi heittäytyä luovaan toimintaan, mikä tuottaa hänelle iloa. Lisäksi leikin avulla harjoitellaan toisten huomioon ottamista sekä ryhmässä toimimista yhteisiä sääntöjä noudattaen.

Hyvä leikki on sellainen, missä kukaan ei putoa leikistä pois tai joudu toimeettomaksi liian pitkäksi aikaa. Leikissä ei korosteta kilpailua eikä nolata leikkijää. Leikin rakenne on selkeä ja se tuottaa lapsille iloa. On hyvä huomioda, että kaikki leikit eivät toimi kaikissa ryhmissä. Kannattaa kokeilla rauhassa erilaisia leikkejä ja valita niistä omalle ryhmälle sopivia. Samaa leikkiä voidaan leikkiä useita kertoja, sillä samoin kuin tervehtimisessä, lapset pitävät toistosta. Erilaisia luokkapiiriin sopivia leikkejä löydät lisämateriaalista leikkejä (s. 30).

Opettajan toiminta leikin aikana

Opetä uusi leikki oppilaille ja harjoitelkaa sitä. Ohjaa oppilaita tarvittaessa ja pidä kiinni siitä, että leikin säännöt toteutuvat eikä ketään jätetä leikistä pois.

Piirin päättäminen

Piirin päätteeksi käydään säännöllisin väliajoin keskustelu siitä, miten niiden tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu, joita erityisesti tällä kertaa harjoiteltiin, sujui. Lisäksi keskustellaan siitä, millaisia ajatuksia ja tunteita oppilailla piirin aikana heräsi. Oman toiminnan ja kokemusten sanoittaminen sekä muiden kokemusten kuuleminen vahvistaa tunne- ja vuorovaikutustaitojen

LUOKKA

oppimista. Lisäksi keskustelu auttaa oppilaita huomaamaan, miten he vaikuttavat toistensa tunteisiin omalla toiminnallaan. Loppukeskustelun sekä tekemiesi havaintojen perusteella muodostat käsityksesi siitä, mitä asioita teidän kannattaa seuraavassa luokkapiirissä harjoitella. Voit kertoa havaintosi jo tässä vaiheessa myös oppilaille.

Anna oppilaille ensin pieni hetki aikaa miettiä itsekseen, miten he mielestään toimivat muiden kanssa tai millaisia ajatuksia ja tunteita piirin aikana heräsi.

Esimerkkejä kysymyksistä loppukeskustelua varten:

- Tervehtiminen
  - Miltä tuntui katsoa toista kohti? Milloin tervehtiminen voi jännittää? Miltä kosketus tuntui? Koetaanko katsekontakti ja kosketus kaikissa kulttuureissa samalla tavalla? Mihin tervehtimisen taitoa tarvitaan koulussa, kotona tai vapaa-ajalla? Mihin aikuiset tarvitsevat taitoa?
- Kertominen
  - Miksi on tärkeää oppia kertomaan omia ajatuksia ja luottamaan muihin? Miltä tuntui kertoa omia ajatuksia muille? Miltä tuntuu, kun muut kuuntelevat tai eivät kuuntele? Mitä opimme toisistamme? Miksi on tärkeää oppia suhtautumaan erilaisiin ajatuksiin hyväksyvästi? Mihin kertomisen taitoa tarvitaan koulussa, kotona tai vapaa-ajalla? Mihin aikuiset tarvitsevat taitoa?
- Leikki
  - Mitä yhteinen leikkihetki merkitsee oppilaille? Millaista olisi, jos lapsilta kielletäisiin leikki koulussa? Onko leikin jälkeen helpompi vai vaikeampi keskittyä opiskeluun?
- Piirin toimintaohjeiden noudattaminen
  - Miten sääntöjen noudattaminen sujui? Mihin sääntöjä tarvitaan?

Huom!

Halutessasi voitte keskustella edellä kuvatuista asioista myös luokkapiirin vaiheiden välissä.

Anna oppilaille myönteistä palautetta niistä asioista, jotka sujuivat heiltä tavoitteiden mukaisesti. Ennen piirin purkamista voit hyödyntää piirimuodostelmaa erilaisiin tarkoituksiin.

Voitte esimerkiksi:

- tutustua johonkin oppiaineen aiheeseen vuorovaikutteisesti piirissä
- tarkistaa läksyt yhdessä
- esitellä omia töitä muille
- käydä läpi päivän ohjelman ja tulevia tapahtumia.

Piirin purkamisessa on hyvä noudattaa samoja periaatteita kuin piirin muodostamisessa: voit näyttää hiljaisen mallin avulla piirin purkamisen tavan ja ohjata oppilaita auttamaan toisiaan. (Ks. oppilaiden ohjaamisen materiaalista toimintatavan opettaminen hiljaisen mallin avulla s. 91).

Erilaisia tunteita luokkapiirissä ja niiden huomioiminen

Kuten kaikki luokan toiminta, myös luokkapiiri herättää oppilaissa erilaisia tunteita, jotka opettajan on hyvä huomata ja tarvittaessa reagoida niihin. Tunteet vaikuttavat luokan toimintaan ja voivat viedä oppimista eteenpäin tai olla päinvastoin oppimisen esteenä. Opettajan tehtävänä on ohjata oppilaita huomaamaan erilaisia tunteita ja niiden vaikutuksia sekä auttaa oppilaita selviytymään epämiellyttävien tunteiden kanssa. Alla on esimerkkejä erilaisista tunteista, joita luokkapiiri voi oppilaissa herättää, sekä esimerkkejä siitä, miten opettaja voi tällöin toimia.

Epävarmuus

- esimerkiksi tervehtimisessä, jolloin ollaan lähellä toista ihmistä:
  - Aloita helpoista ja hauskoista tervehtimisen tavoista, joissa ei olla fyysisesti kovin lähellä toista.
  - Sanoita lapsille, että epävarmuus on luonnollista ja me kaikki harjoitteleme omassa tahdissamme.

Innostus ja ilo

- esimerkiksi leikin yhteydessä:
  - Vaali erityisesti niitä leikkejä, jotka tuottavat lapsille iloa.
  - Ohjaa myös oppilaat huomaamaan yhteiset ilon hetket ja iloitse niistä heidän kanssaan.
  - esimerkiksi kertomisen vaiheessa, kun muut ovat kiinnostuneita minusta:
  - Ohjaa oppilaat keskustelemaan loppukeskustelussa, miltä tuntui, kun muut kysyivät ja kuuntelivat.

Kateus

- esimerkiksi silloin, kun joku kertoo jotain, mikä aiheuttaa toisessa kateutta; tällöin oppilas saattaa kommentoida ikävästikin toisen kertomaa:
  - Ymmärrä oppilaan tunne, mutta ohjaa hänet kysymään asiallisesti kertojalta. (Ks. esimerkki kertomisen kohdasta s. 17.)

Jännitys

- esimerkiksi kertomisen vaiheessa:
  - Keskustele lapsen kanssa etukäteen siitä, mitä hän voisi vuorollaan kertoa. Kerro, että jännitys on luonnollista ja että kaikki jännittävät jotain.
  - Pidä huolta, että luokkapiirissä vallitsee toisia kunnioittava ilmapiiri pitämällä kiinni piirin säännöistä ja ohjaamalla oppilaita tunne- ja vuorovaikutustaitojen käytössä.

Mitä muita tunteita huomaat oppilaissa luokkapiirin aikana? Miten reagoit?

Miten aloitan luokkapiirin omassa luokassani?

Kerro oppilaille luokkapiiristä

Kerro oppilaille hyvissä ajoin luokkapiiristä. Voit kertoa oppilaille esimerkiksi seuraavasti: ”Luokkapiirissä opimme tuntemaan toisiamme paremmin ja harjoitteleminen yhdessä olemista. Luokkapiirissä tervehditään, keskustellaan sekä leikitään. Tärkeää on, että jokainen tulee nähdyksi ja kuulluksi.”

Kerro oppilaille, että luokkapiirissä noudatetaan kolmea sääntöä, jotka auttavat tekemään luokkapiiristä mukavan hetken:

1. Istun omalla tontillani.
2. Viitataan, kun haluan puheenvuoron.
3. Puhun omalla vuorollani.

Kerro oppilaille luokkapiirissä harjoiteltavista taidoista

Kerro oppilaille, että luokkapiirissä harjoitellaan seuraavia tunne- ja vuorovaikutustaitoja:

- kuuntelu
- kertominen
- vuorottelu
- toisten kunnioittaminen
- yhteisten sääntöjen noudattaminen
- tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen.

Palauttakaa mieleen ennen luokkapiirin käyttöönottoa, mitä eri taidot tarkoittivat taidot tuntuiksi materiaalin avulla. Ota kerralla yksi tai korkeintaan kaksi taitoa harjoiteltaviksi yksittäisessä luokkapiirissä.

Aloita vähitellen

Aloita vähitellen piirin muodostamisen harjoittelulla, toimintaohjeiden kertaamisella sekä helpolla leikillä. Ota seuraavaksi mukaan tervehtiminen. Ota kertominen ja uudet leikit mukaan vasta sitten, kun olet varma, että piirin tunnelma on turvallinen ja oppilaat ovat omakseen piirissä toimimisen. Erityisesti silloin, jos luokassa on ollut aiemmin esimerkiksi kiusaamista tai toisten vähättelyä, vahvista luokan ilmapiiriä tervehtimisen ja leikin avulla tarpeeksi kauan ennen kuin siirrytte kertomisen vaiheeseen.

Millaisia ongelmia voi tulla vastaan?

Olen epävarma siitä, osaavatko oppilaat istua piirissä

Luokkapiiriä käyttöönottaessa mieleen nousee helposti kysymys: ”Pystyvätkö oppilaat istumaan piirissä ja odottamaan vuoroaan?” Monet opettajat ovat kuitenkin huomanneet, että oppilaat oppivat toimimaan piirissä, kun luokkapiirin vaiheet opetetaan heille vaiheittain. Mikäli piirissä on levotonta, lyhennä luokkapiirin kestoa ja ota mukaan vain tervehtiminen ja lyhyt leikki. Hyödynnä puolikkaan ryhmän tunteja. Tee piiri niin, että pulpetit eivät ole piirin keskellä, sillä se saattaa myös aiheuttaa levottomuutta.

Luokkapiirin pitäminen tuntuu työläältä

Arkisessa työssä voi tuntua siltä, että uudelle toimintatavalle ei ole aikaa. Alussa kun kaikki harjoittelevat uutta toimintatapaa, kuuluukin tuntua työläältä. Se myös kertoo siitä, että lapset vielä harjoittelevat yhdessä toimimista, ja että lasten taitojen tukemiseen on perusteltua käyttää aikaa. Aluksi kannattaa panostaa siihen, että käytäntö muotoutuu rutiiniksi niin opettajalle kuin oppilaillekin. Käytännön muuttuessa rutiiniksi lapset oppivat toimimaan paremmin tavoitteiden mukaisesti, eikä ohjausta tarvita enää niin paljon.

Luokkapiiriin menee yli 20 minuuttia aikaa

Vähennä vaiheita. Ota yksi vaihe kerrallaan ja ota uusi vaihe mukaan vasta sitten, kun edellinen sujuu.

Miten toimin, jos oppilaat kysyvät vain parhailta kavereiltaan?

Ohjaa kertojaa kysymään myös muilta. Kysymisvuorot voidaan jakaa tarvittaessa myös etukäteen tasavertaisesti, jolloin kaikki saavat osallistua. Kysyjät voidaan myös arpoa etukäteen.

Vain tietyt oppilaat kysyvät

Kysymysten keksiminen voi olla erityisesti aluksi hankalaa. Harjoitelkaa kysymysten tekemistä yhdessä. Keksikää erilaisia kysymyksiä ja kysymyssanoja ja laittakaa ne luokan seinälle näkyviin. Kertomisen vaiheessa sinun kannattaa välillä odottaa niin kauan, että kaikki oppilaat ehtivät keksiä kysymyksen kertojalle. Anna kertojalle vasta sitten lupa aloittaa kysymysten kuuleminen, kun kaikilla on kysymys valmiina. Tällöin kaikki saavat mahdollisuuden kysyä.

Oppilas ei uskalla kertoa omalla vuorollaan

Oppilasta ei tule pakottaa kertomaan. Keskustele hänen kanssaan asiasta. Voit keskustella oppilaan kanssa edellisenä päivänä ja miettiä yhdessä, mitä oppilas voisi muille kertoa. Voit kysyä oppilaalta, haluaisiko hän, että sinä kertoisit ensimmäisellä kerralla hänen asiansa muille. Tai sitten voitte miettiä, mikä olisi lapselle helppo ja mieluinen aihe kertoa ja voitte räätelä oppilaan kertomisvuoron sen mukaan. Istu luokkapiirissä hänen vieressään. Voit auttaa myös koko ryhmää valmistautumaan tulevaan aiheeseen esimerkiksi kertomalla: ”Huomenna meillä on uusi aihe: toiveammattini. Mieti hetki, mitä voisit kertoa tästä aiheesta. Huomenna aiheesta kertovat Liisi ja Juha-Pekka.” Kun luokkapiiriä otetaan käyttöön, voit antaa oppilaalle ensimmäisillä kerroilla mahdollisuuden kertoa oma ajatuksensa myös piirroksen tai esineen avulla.

Mistä tiedän, menemmekö luokkapiirin tavoitteita kohti?

Luokkapiirin pitämiseen menee enintään noin 15 minuuttia aikaa. Lapset osaavat kertoa, mitä he luokkapiirissä harjoittelevat. Suuri osa oppilaista toimii sääntöjen mukaisesti. Oppilaat ovat kiinnostuneita siitä, mitä toiset oppilaat sanovat, ja antavat toisille puheenvuoron eivätkä kommentoi epäkunnioittavasti toisten ajatuksia. Oppilaat kysyvät muiltakin kuin parhailta kavereiltaan, pystyvät tervehtimään kaikkia ja ottamaan leikissä parikseen kenet tahansa. Toiminta muodostuu rutiiniksi, mutta sisältää myös iloa. Opettajan puheen määrä vähenee, ja vuorovaikutus on enemmän lasten välillä. Myös oppilaat ehdottavat uusia leikkejä ja tervehtimisen tapoja.

Luokkapiirin soveltaminen muissa koulupäivän tilanteissa

Luokkapiiri on yksi tapa opettaa tunne- ja vuorovaikutustaitoja ja vahvistaa lasten välistä vuorovaikutusta. Luokkapiirin eri vaiheita voi soveltaa koulupäivän aikana erilaisissa tilanteissa. Sovellusmahdollisuuksia on lukemattomia, ja voit aina keksiä niitä lisää itse oppilaiden tai kollegojen kanssa. Esimerkiksi seuraavilla tavoilla voit soveltaa luokkapiirin eri vaiheita:

Piiri → mahdollistaa avoimen vuorovaikutuksen

Piiri avaa mahdollisuuden avoimelle vuorovaikutukselle ja on yhteisille keskusteluille oivallinen paikka. Hyödynnä piirimuodostelmaa esimerkiksi silloin, kun opetettava asia vaatii mielestäsi erilaisten ajatusten tai mielipiteiden esiintuomista.

Missä tilanteissa voisin hyödyntää piirimuodostelmaa luokassani?

Tervehtiminen → harjoitellaan ystävällistä puhetta ja silmiin katsomista

Ohjaa oppilaita ystävälliseen tervehtimiseen erilaisissa koulupäivän tilanteissa esimerkiksi koulun käytävillä. Muista myös itse ystävällinen tervehtiminen. Keskustelkaa myös siitä, keitä ihmisiä oppilaat yleensä tervehtivät ja tervehtivätkö he eri tavalla eri ihmisiä. Ohjaa oppilaita katsomaan toista silmiin ja puhumaan ystävällisesti esimerkiksi ruokajonossa, koulun käytävillä tai harrastuksissa.

Missä tilanteissa voin ohjata oppilaita tervehtimään, puhumaan ystävällisesti toisilleen ja katsomaan silmiin?

Kertominen → harjoitellaan kertomista

Omien ajatusten ja tunteiden kertominen toiselle on tärkeää niin oppimisen, jaksamisen kuin hyvinvoinnin kannalta. Rohkaise ja kannusta lapsia tähän koulupäivän eri tilanteissa esimerkiksi mahdollistamalla koulupäivän aikana tilanteet, jolloin oppilaat voivat tulla kertomaan

sinulle ajatuksiaan ja jolloin he voivat jakaa ajatuksiaan toisilleen. Kuuntele ja ohjaa oppilaat kuuntelemaan toistensa ajatuksia. Puutu ikävään puheeseen tai epäasialliseen kommentointiin.

Milloin oppilailla on mahdollisuus jutella kanssasi ja muiden oppilaiden kanssa?

Leikki → harjoitellaan sääntöjen noudattamista, iloitaan yhdessä ja tutustutaan

Rytmitä koulupäivää erilaisilla pienillä leikkihetkillä. Opiskelun lomassa tehdyn leikin avulla voit esimerkiksi nostaa oppilaiden vireystilaa, parantaa mielialaa tai palauttaa tarkkavaisuuden ja keskittymisen takaisin tehtävään. Pientä leikkiä voit käyttää myös silloin, kun huomaat, että oppilaat tarvitsevat rentoutumista, liikkumista tai naurua.

Milloin oppilaasi kaipaavat pientä piristystä leikin muodossa?

+ Luokkapiiri-tiivistelmä

1. Piirin muodostaminen

- Ohjaa oppilaat muodostamaan piiri. Apuna ohjaamisessa voit käyttää hiljaista mallia.
- Vaihtelee oppilaiden istumajärjestystä säännöllisesti.

2. Toimintaohjeiden kertaaminen

- Kerro oppilaille, mitä vaiheita luokkapiiristä toteutetaan.
- Kerratkaa, mitä taitoa tai taitoja luokkapiirissä tällä kerralla erityisesti harjoitellaan.
- Muistuta tarvittaessa luokkapiirin säännöistä.

3. Tervehtiminen

- Valitse tai anna oppilaiden valita tervehtimisen tapa.
- Muistuta oppilaita katseen, miellyttävän kosketuksen ja puheen merkityksestä.

4. Kertominen

- Valitse erityisesti aluksi helppo aihe.
- Kerro oppilaille hyvissä ajoin seuraavaksi kertomisvuorossa olevat oppilaat.
- Tue oppilaita kertomisessa auttamalla heitä etukäteen keksimään, mitä he kertovat.
- Ohjaa oppilaiden kertomista, kuuntelua ja kysymistä tarvittaessa.

5. Leikki

- Valitse tai anna oppilaiden valita leikki.
- Opetta leikin säännöt ja pidä niistä kiinni.

6. Piirin päättäminen

- Anna oppilaille myönteistä palautetta.
- Keskustelkaa säännöllisesti piirin tavoitteiden toteutumisesta.
- Voitte hyödyntää piirimuodostelmaa erilaisiin tarkoituksiin.
- Ohjaa oppilaita piirin purkamisessa. Apuna voit käyttää hiljaista mallia.

+ Vinkkejä tervehtimiskumppanin vaihtamiseen

- Tervehditään vierustoveria.
- Tervehtiminen etenee piirissä vuorotellen toiselta toiselle.
- Kaksi oppilasta kerrallaan käy tervehtimässä toisiaan piirin keskellä ja vaihtavat samalla istumapaikkoja (= tervehtiminen "myllyssä").
  - Opettaja voi nimetä tervehtimisparit tai arpoa ne vetämällä aina kahden oppilaan nimen kerrallaan rasiasta TAI
  - tervehditään vastapäätä olevaa.
- Tervehtiminen pari- ja piirissä
  - 1) Puolet oppilaista seisoo ulkopiirissä ja puolet sisäpiirissä ulkopiiriläisten pareina; parit ovat kasvot vastakkain.
  - 2) Ulkopiiriläinen ja sisäpiiriläinen tervehtivät toisiaan.
  - 3) Piirit pyörivät siten, että molemmissa piireissä astutaan askel oikealle, jolloin tervehtimiskaveri vaihtuu; jatketaan niin kauan, että kohdalle tulee uudestaan se, jonka kanssa tervehtiminen aloitettiin. Samassa rytmissä tekeminen on tärkeää, apuna voi olla esimerkiksi runo "Hyvää huomenta! On hauska tavata! Vaihda paria, ja tee sama."
- Liikutaan tilassa ja tervehditään opettajan ohjeen mukaisesti vastaantulijoita, esim.
  - "Tervehdi kahta tyttöä ja kahta poikaa."
  - "Tervehdi neljää vastaantulijaa, joille et ole vielä tänään sanonut mitään."
  - "Tervehdi kolmea sellaista luokkatoveria, joita et juurikaan tapaa vapaa-ajallasi."

+ Erilaisia tervehtimisen tapoja

Perustervehtiminen

Tervehdittäessä sanotaan tervehdyssanat, tervehdittävän nimi, katsotaan silmiin sekä kätellään ystävällisesti.

Tervehtiminen eri kehonosilla

Kättelyn sijaan tervehtijät laittavat jotkin kehonosat, esimerkiksi pikkurillit, peukalot, kyynärpäät tai polvet, yhteen.

Hampurilainen

Tervehtijät tekevät käsistään "pinon". Toinen tervehtijöistä laittaa kätensä alimmaiseksi kämmen kohti lattiaa, toinen tervehtijöistä laittaa kätensä samoin tämän päälle. Tämän jälkeen ensimmäinen laittaa myös toisen kätensä pinon päälle ja toinen tekee samoin. Ravistetaan hieman ja sanotaan tervehdyssanat.

Kapteeni Koukku

Tervehtijä laittaa etusormensa koukkuun ja tarttuu sillä tervehdittävän koukkuun. Ravistetaan hieman ja sanotaan tervehdyssanat.

Perhonen

Tervehtijät laittavat kätensä siten, että pikkurillit menevät lomittain. Muut sormet jäävät lepattamaan sivulla. Lepatuksen aikana sanotaan tervehdyssanat.

Hämähäkki

Tervehtijät laittavat kätensä ristiin toistensa kanssa, jolloin sormet menevät lomittain. He nostavat sormiaan hieman koukkuun ja liikuttelevat niitä kevyesti, aivan kuin hämähäkin jalkoja. Samalla, kun hämähäkin jalat liikkuvat, sanotaan tervehdyssanat.

Tikka

Toinen tervehtijä nostaa kämmenensä pystyyn, kämmen eteenpäin. Toinen tervehtijä koputtaa kämmentä etusormellaan ja sanoo tervehdyssanat. Vaihdetaan osat.

Kevätaurinko

Tervehtijät laittavat kämmenet vastakkain, noin 1 cm:n etäisyydelle toisistaan, ja liikuttelevat sormiaan edestakaisin samalla käännellen kättään ranteesta puolelta toiselle. Sormet hipovat hieman toisiaan. Samalla sanotaan tervehdyssanat.

Läpy (ylävitonen)

Tervehtijät läpsäyttävät kämmenensä vastakkain noin otsan korkeudella ilmassa ja sanovat samalla tervehdyssanat.

Tervehtiminen eri kulttuureissa

Oppilas/opettaja opettaa lapsille jonkin toisen kulttuurin tervehtimistavan. Samalla sanotaan ulkomaankieliset tervehdyssanat.

Kertomisen aiheita

Kertominen aloitetaan helppoilla ja lapsille tutuilla aiheilla. Vähitellen, kun luottamus ryhmässä kasvaa, aiheita voidaan syventää. Kertomisen aiheita voi kysyä myös oppilailta.

Helppoja aiheita aluksi

- harrastukseni
- lempipuuhani koulussa tai välitunnilla
- minulle tärkeä asia kotona
- lempiruokani, lempielokuvani, lempioppiaineeni, lempikarkkini
- millaisia kotitöitä teen
- itselle tärkeä esine (voi tuoda kouluun)
- sateella on mukavaa..., myrskyssä on mukavaa..., talvella on mukavaa..., keväällä on mukavaa...
- ajankohtaisiin oppiainesisältöihin liittyvät aiheet, esimerkiksi minun avaruuteni

Aiheita keskustelujen syventämiseksi

- asia, jonka haluaisin muuttaa
- asia, joka on tuntunut iloiselta, surulliselta, yllättävältä... – kaikki aiheet, joissa puhutaan siitä, miltä jokin tuntuu ja miksi
- ajankohtaiset teemat (ristiäiset, hautajaiset, muutto)
- miten olen auttanut kaveria, jolla on paha mieli
- asia, jota olen miettinyt paljon
- asia itsessäni, mitä muut eivät vielä tiedä
- henkilö tai hahmo, jota ihailen
- millainen haluaisin olla isona
- toiveammattini
- mistä haaveilen
- missä onnistun
- mitä olen oppinut koululaisena
- reissu, joka on jäänyt minulle mieleen
- minusta olisi hauska päivä, jos...
- "elämäni valokuva" – mistä paikasta, ihmisestä tai tilanteesta ottaisin kuvan, jotta muistaisin sen ikuisesti

LUOKKA

+ Leikkejä

Leikkilistaan on koottu uusia ja perinteisiä leikkejä, jotka sopivat luokkapiiriin. Tärkeää on, että leikissä kaikki saavat osallistua eikä kukaan koe itseään ulkopuoliseksi. Leikissä ei korosteta kilpailua eikä nolata leikkijää. Leikin rakenne on selkeä, ja se tuottaa lapsille iloa. Hyvä luokkapiirileikki on myös helppo ja nopea. Leikkejä voi keksiä lisää yhdessä oppilaiden kanssa ja jakaa ideoita muiden luokkapiiriä pitävien kollegojen kanssa.

Nimileikkejä

Lankakeräleikki

Tarvikkeet: lankakerä

Leikkijät istuvat piirissä ja heittelevät lankakerää ristiin rastiin. Ensimmäinen heittäjä sitoo langanpään sormeensa, heittää kerän seuraavalle ja sanoo: "Minä olen Marja, kuka sinä olet?". Tämä ottaa langasta kiinni ja heittää kerän edelleen haluamalleen henkilölle. Kerää heitellään, kunnes lanka kulkee ristiin rastiin leikkijöiden välillä. Lanka keritään takaisin käymällä heittelykierros takaperin nimien kanssa. Leikki vaatii ryhmältä yhteistoimintaa, jottei lanka sotkeudu ja kerä pysyy koossa.

"Kop, kop! " – "Kuka siellä?"

Istutaan piirissä. Leikin johtaja aloittaa koputtamalla oikealla puolellaan istuvaa kevyesti selkään sanoen samalla: "Kop, kop!" Se, jonka selkään on koputettu, kysyy: "Kuka siellä?" Koputtaja vastaa oman etunimensä, esim.: "Tanja". Selkään koputettu jatkaa: "Kuka Tanja?", jolloin koputtaja täydentää oman sukunimensä: "Korhosen Tanja". Kaikki leikkijät toivottavat koputtajalle hyvää huomenta tai päivää tms. yhteen ääneen: "Hyvää huomenta, Korhosen Tanja!" Selkään koputetusta tulee uusi koputtaja, ja hän jatkaa kuten edellä.

Läpsy

Leikkijät istuvat tai seisovat piirissä, yksi on piirin keskellä "läpsynä" rullalle kierretty sanomalehti kädessään. Piirissä joku leikkijöistä aloittaa leikin sanoen jonkun muun piirissä olevan nimen. Tämä jatkaa sanoen jonkun toisen nimen jne. Piirin keskellä oleva, läpsy, yrittää läpsäyttää sanomalehdellä sitä, jonka nimi on viimeksi kuulunut ennen kuin tämä ehtii sanomaan uuden nimen. Jos läpsy ehtii läpsäyttää leikkijää ennen kuin tämä ehtii sanoa uutta nimeä, leikkijä joutuu piirin keskelle uudeksi läpsyksi ja vanha läpsy pääsee piiriin tämän paikalle.

Leikissä sovitaan, että läpsäytyksen tulee osua polviin, käsiin tai kehoon, ei esimerkiksi päähän. Samoin voidaan sopia, että piirissä olija ei voi sanoa välittömästi sen nimeä, joka on sanonut juuri hänen nimensä (ei siis nimien "pallottelua" kahden henkilön välillä).

Tunneleikit

Tunnetilat

Leikkijät kävelevät rauhallisesti ympäri leikkutilaa hiljaisen musiikin soidessa. Kun musiikki pysähtyy, opettaja tai joku valittu oppilas sanoo jonkin tunnetilan. Leikkijät jähmettyvät tunnetta esittäväksi patsaaksi. Muihin leikkijöihin ei saa koskea eikä patsaita kommentoida. Tarkoituksena on kuvata tunnetta omalla vartalolla ja ilmeellä. Ennen leikkiä ja mahdollisesti myös leikin jälkeen opettaja muistuttaa oppilaita siitä, että sama tunne voi näyttää eri ihmisissä erilaiselta ja jokaisella on oma tapansa näyttää tunteita, mikä pitää hyväksyä.

Tunnelankakerä

Huom! Ennen leikkiä luokassa on tutustuttu erilaisiin tunnesanoihin ja sanat ovat myös leikkijöiden näkyvillä.

Leikkijät istuvat piirissä ja heittelevät lankakerää ristiin rastiin. Ensimmäinen heittäjä sitoo langanpään sormeensa, heittää kerän seuraavalle ja sanoo jonkun tunteen. Toinen ottaa langasta kiinni ja sanoo toisen tunteen ja heittää kerän edelleen haluamalleen henkilölle. Kerää heitellään, kunnes lanka kulkee ristiin rastiin leikkijöiden välillä. Lanka keritään takaisin käymällä heittelykierron takaperin. Leikki vaatii ryhmältä yhteistoimintaa, jottei lanka sotkeudu ja kerä pysy koossa.

Tarinalaari

Piirin keskellä on erilaisia kuvia tunteista. Kuvia on hyvä olla useampia samastakin tunteesta. Kuvat voidaan käydä leikin aluksi läpi oppilaiden kanssa, jotta erilaiset tunnesanat tulevat tutuiksi oppilaille. Opettaja kertoo pieniä tarinanpätkiä erilaisista tilanteista, esimerkiksi: "Anssilla on edessään ensimmäinen koulupäivä. Anssia...". Oppilaiden tehtävänä on poimia tunnekuvista mielestään sopivin tarinan jatkoksi.

Vedetään hatusta

Oppilaat seisovat piirissä. Piirin keskellä on hattu, jossa on erilaisia tunnesanoja. Yksi oppilas vuorolaan nostaa hatusta tunnesanan ja näyttelee tunteen muille. Muut yrittävät arvata, mistä tunteesta on kyse. Arvaamisen jälkeen keskustellaan hetki kyseisestä tunteesta, esimerkiksi siitä, milloin tunne voi herätä tai miten eri tavoin kyseistä tunnetta voi ilmaista.

Niin minäkin

Istutaan piirissä, yksi piirin keskellä. Se, joka on piirin keskellä, kertoo jonkin asian itsestään, esimerkiksi "minä ilahdun..., minua jännittää..., minä tulen onnelliseksi..." Mikäli keskellä olevan kertoma asia sopii johonkuhun tai joihinkin piirissä istujiin, heidän tulee nousta paikaltaan, sanoa "Niin minäkin!" ja vaihtaa paikkoja. Samalla piirin keskellä ollut yrittää saada istumapaikan itselleen. Se, joka jää ilman istumapaikkaa, jää piirin keskelle ja kertoo jonkin asian itsestään, ja leikki alkaa alusta.

Veistokset

Leikkijät asettuvat pareittain siten, että jokainen etsii itselleen parin esimerkiksi sukkien värin mukaan. Jokainen palauttaa mieleensä jonkin tunteen, jonka on sen päivän aikana kokenut. Tämän jälkeen hän muovailee paristaan tunnetta kuvaavan patsaan. Veistämisen jälkeen muut saavat arvata veistoksen esittämän tunteen. Tämän jälkeen vaihdetaan osia.

LUOKKA

Muut iloa tuottavat leikit

Putosin kaivoon

Leikkijät seisovat piirissä. Piirin keskellä oleva leikkijä sanoo: "Putosin kaivoon". Piiriläiset kysyvät yhdessä: "Kuka saa nostaa sinut pois sieltä?" Keskellä oleva: "Se, joka osaa parhaiten..."

Lapset keksivät yleensä hyviä tehtäviä, esimerkiksi se joka osaa parhaiten matkia koiraa, viheltää, laulaa, kurnuttaa... Piirissä olevat leikkijät suorittavat sitten saamansa tehtävän ja keskellä olija valitsee mielestään parhaan esittäjän uudeksi kaivoon putoajaksi. Kannattaa korostaa, että parhaan valintaa ei kannata tehdä hätiköiden, vaan katsella rauhasa hetki ennen valintaa.

Katseet kohtaavat

Leikkijät seisovat piirissä ja jokainen lähtee katseellaan kiertämään myötöpäivään leikkijästä toiseen. Kun katse kohtaa toisen leikkijän kanssa, vaihtavat nämä hiljaisesti keskenään paikkaa ja aloittavat katsekierron uudestaan. Jos katse ei kohtaa kierroksen aikana kenenkään kanssa, aloittaa leikkijä uuden kierroksen.

Kärsäkorvat

Leikkijät seisovat piirissä, yksi piirin keskellä. Keskellä oleva leikkijä osoittaa jotakuta piirissä sanoen "Kärsä", "Korvat" tai "Kärsäkorvat". Välittömästi tämän jälkeen sen, jota on osoitettu, sekä hänen vierustovereidensa pitää reagoida toivotulla tavalla – tehdä kärsä, tehdä korvat tai molemmat. Jos joku ei huomaa reagoida ollenkaan tai reagoi väärin, hän pääsee piirin keskelle.

- Kärsä = se, jota on osoitettu, tekee itselleen käsistään kärsän
- Korvat = osoitetun vierustoverit tekevät tälle korvat käsillään
- Kärsäkorvat = osoitettu tekee itselleen kärsän ja vierustoverit tekevät tälle korvat

Elefanti, apina, kenguru

Seistään piirissä, yksi piirin keskellä. Keskellä oleva osoittaa jotakuta piirissä sanoen "Elefanti", "Apina" tai "Kenguru" sekä jatkaa vielä loruilun "papidi pap pap", jonka aikana leikkijöiden (se, jota on osoitettu ja hänen vierustoverinsa) on pitänyt ehtiä tekemään sanottu eläin. Se, joka ei ole ehtinyt tekemään sovittua liikettä "papidi pap pap":n aikana tai tekee väärin, pääsee piirin keskelle.

- Elefanti = keskellä olija tekee kärsän, vierustoverit tekevät hänelle korvat
- Apina = keskellä olija rapsuttelee päälakeaan ja rintaansa, vierustoverit huojuvat palmuina vieressä
- Kenguru = keskellä olija tekee käsistään kengurun pussin (kätet suurena renkaana vartalon edessä), toinen vieruskaveri asettuu tämän taakse kyykkyyyn hännäksi ja toinen eteen kyykkyyyn ikään kuin poikaseksi pussiin

Melukone

Leikkijät seisovat isohkossa piirissä. Jokainen yrittää jo valmiiksi keksiä itselleen hauskan äänen ja liikkumistavan. Yksi leikkijöistä valitaan piirin keskelle ja hän aloittaa liikkeensä ja siihen liittyvän äänen. Hän kulkee jonkun piiriläisen luokse, antaa merkin esimerkiksi nyökkäämällä ja kääntyy takaisin piirin keskustaan. Nyt molemmat kulkevat peräkkäin piirin keskelle tehden samaa liikettä ja

ännellen. Aloittaja poistuu keskeltä huomaamatta omalle paikalleen, ja uusi melukone alkaa tehdä omaa liikettä ja ääntä sekä lähtee hakemaan piiristä jatkajaa.

Leikki on hauska, jos se on melko nopeatempoinen. Kannattaa kuitenkin korostaa, että liikkeet ja ääni on tehtävä korostetun selkeästi ja myös matkijan on tehtävä parhaansa.

”Niin minäkin!”

Istutaan piirissä, yksi piirin keskellä. Se, joka on piirin keskellä, kertoo jonkin asian itsestään, esimerkiksi mistä hän pitää, mitä hän tekee mielellään tms. Mikäli keskellä olevan kertoma asia sopii johonkuhun tai joihinkin piirissä istujiin, heidän tulee nousta paikaltaan, sanoa ”Niin minäkin!” ja vaihtaa paikkoja. Samalla piirin keskellä ollut yrittää saada istumapaikan itselleen. Se, joka jää ilman istumapaikkaa, jää piirin keskelle ja kertoo jonkin asian itsestään. Leikki alkaa alusta.

Hatsipatsi

Istutaan piirissä. Yksi leikkijöistä menee oven ulkopuolelle. Piirissä olevien keskuudesta valitaan ”hatsipatsi”. Ulkona oleva oppilas kutsutaan piirin keskelle. Hän alkaa kysellä piirissä olijoilta vuorotellen haluamassaan järjestyksessä: ”Kuka sinä olet?”, johon leikkijät vastaavat omalla nimellä, paitsi Hatsipatsiksi valittu vastaa: ”Hatsipatsi”. Tällöin kaikki piirissä olijat vaihtavat paikkaa. Myös kyselijä yrittää saada itselleen vapaan paikan. Ilman paikkaa jäänyt menee seuraavaksi oven ulkopuolelle.

Sovellus 1:

Opettaja jakaa piirissä oleville paperilaput, joissa yhdessä on rasti. Muut ovat tyhjiä lappuja. Rastin saanut oppilas on seuraava Hatsipatsi. Tällöin muut oppilaat eivät etukäteen tiedä, milloin tulee seuraava paikanvaihto.

Sovellus 2:

Kysymystä ja vastausta voidaan vaihtaa, esimerkiksi: ”Mikä on lempiruokasi, lempieläimesi tai -värisi ym.?” Hatsipatsi vastaa edelleen: ”Hatsipatsi.”

Hedelmäsalaatti

Leikkijät seisovat piirissä, yksi piirin keskellä. Jokainen, myös piirin keskellä olija, valitsee hiljaa mielessään jonkin hedelmän, jonka painaa mieleensä. Se, joka on piirin keskellä, huutaa jonkin hedelmän, esim. ”Appelsiini!”, jolloin kaikki ne piirin kehällä olijat, jotka ajattelivat appelsiinia, vaihtavat paikkaa keskenään. Samalla piirin keskellä ollut huutaja yrittää päästä piirin kehälle vapaalle paikalle. Se leikkijä, joka jää ilman paikkaa, pääsee piirin keskelle uudeksi huutajaksi. Huutaja voi huutaa myös ”Hedelmäsalaatti!”, jolloin kaikkien kehällä olijoiden on vaihdettava paikkaa.

Leikin alussa voi olla hyvä sopia, mitä hedelmiä leikissä käytetään, jos tuntuu siltä, että leikkijät voivat keksiä liian vaikeita hedelmiä, joita huutaja ei huomaa huutaa. Kesken leikin ei voi vaihtaa mielessään ollutta hedelmää.

Sovellus nimileikiksi:

Leikitään edelliseen tapaan, mutta keskellä oleva huutaa nyt kaksi kirjainta. Jos huutaja sanoo ”H” ja ”K”, kaikki leikkijät, joiden nimi alkaa H:lla tai K:lla, vaihtavat paikkaa huutaen samalla ääneen oman nimensä. Huutaja yrittää samalla saada itselleen yhden vapaan paikan piirin kehältä. Jos huutaja huutaa ”Aakkoset!”, kaikki vaihtavat paikkaa.

+ Sosiaalinen ongelmanratkaisu piirissä

Mitä tarkoitetaan sosiaalisella ongelmanratkaisulla?

Sosiaalinen ongelmanratkaisu on yksi tunne- ja vuorovaikutustaidoista. Tarkoituksena on oppia tunnistamaan ja ymmärtämään erilaisia ongelmallisia sosiaalisia tilanteita sekä keksimään toimivia ratkaisuja niihin. Ihmiset saattavat käyttää huonosti toimivia tapoja ratkaistessaan sosiaalisia ongelmia. Jotkut saattavat lyödä, valehdella tai raivostua silmittömästi kohdatessaan ongelman. Lapset käyttävät näitä epäsopivia tapoja, koska eivät esimerkiksi ole oppineet muita keinoja tai kasvatuksella on saatettu vahvistaa näitä epäsopivia tapoja (Webbster-Stratton 1999, 222). Erityisen tehokkaaksi sosiaalisen ongelmanratkaisun harjoittelun tekee se, että lapset oppivat keskustelun aikana paljon myös toisiltaan, kun he kuulevat vertaistensa ratkaisuehdotuksia erilaisiin ongelmiin.

Sosiaalinen ongelmanratkaisu luokkapiirissä luokan yhteisenä keskusteluna

1. Ongelmallinen vuorovaikutustilanne ja siihen liittyvät tunteet

- Valitse tai pyydä lapsia valitsemaan jokin arkinen vuorovaikutustilanne, jonka lapset kokevat yleensä hankalaksi. Tilanne voi olla myös todellinen arkielämän tapahtuma, josta on hyvä puhua koko luokan kanssa. (Kuva tilanteesta auttaa oppilaita hahmottamaan asian paremmin.)
- Pyydä oppilaita miettimään hetki itsekseen, millaisia tunteita tilanteeseen liittyy eri henkilöillä. Nimetkää tunteet.
- Kun asiaan liittyvät tunteet on tunnistettu, ohjaa oppilaat miettimään, mikä varsinainen ongelma tunteiden taustalla on (esimerkiksi kiusaaminen välitunnilla). Nimetkää ongelma yhdessä.

2. Erilaisten ratkaisujen keksiminen

- Ohjaa oppilaat ehdottamaan mahdollisimman paljon erilaisia vaihtoehtoja ongelman ratkaisuksi (esimerkiksi: kiusattu hakee apua opettajalta, kiusaajat lopettavat ja pyytävät kaverin mukaan leikkiin, kiusattu kiusaa muita samalla tavalla, kiusattu ei välitä kiusaajista). Voit kirjata erilaiset ehdotukset taululle.

3. Seurausten miettiminen

- Ohjaa oppilaat kertomaan vuorollaan ajatuksensa siitä, mitä erilaisista ratkaisuista voisi seurata.
- Parhaan ratkaisun valitseminen
- Ohjaa oppilaat keskustelemaan siitä, mikä olisi paras ratkaisu ongelmaan.
- Valitessaan parasta ratkaisua oppilaat miettivät seuraavia asioita: Onko ratkaisu turvallinen? Onko ratkaisu reilu? Tuottaako se hyvää?

Ratkaisujen soveltaminen arkielämään

- Ohjaa oppilaat miettimään, millaisissa arkielämän tilanteissa he voisivat hyödyntää keksittyjä ratkaisuja.
- Kun huomaat koulupäivän aikana tilanteita, joissa tarvittaisiin ongelmanratkaisua, ohjaa oppilaat keksimään erilaisia ratkaisuja tilanteeseen ja valitsemaan niistä paras.

Suunnitelma luokkapiirin aloittamisesta

Mihin ja miten teemme piirin luokassa?

.....
.....
.....
.....

Seuraavat leikit voisivat sopia luokalleni aluksi:

.....
.....
.....
.....

Kun otamme mukaan itsestä kertomisen vaiheen, sopivia kertomisen aiheita luokalleni voisivat olla:

.....
.....
.....
.....

Mikä luokkapiirissä saattaa tuottaa ongelmia luokallani?
Miten voin auttaa oppilaita selviytymään niistä?

.....
.....
.....
.....

Missä asioissa haluan itse kehittyä luokkapiirin myötä?

.....
.....
.....
.....

LUOKKA

+ Tiedote luokkapiiristä

Tervehdys .....

Olen aloittanut/aloitan luokassani luokkapiirin.

Luokkapiiri on noin 15 minuutin tuokio, johon osallistuvat kaikki luokan oppilaat ja aikuiset. Luokkapiirissä oppilaat harjoittelevat ystävällistä tervehtimistä, toisten kuuntelua, asioista kertomista sekä hyvien kysymysten tekemistä. Luokkapiiri aloitetaan tervehtimisellä, sen jälkeen on kertomisen vaihe, jossa jokainen oppilas vuorollaan kertoo yhteisestä aiheesta jotain itselleen tärkeää ja muut saavat kysyä häneltä lisää. Lopuksi leikitään jokin mukava leikki. Luokkapiirissä olemme yhdessä ja tutustumme toisiimme paremmin.

Omia ja oppilaiden kokemuksia luokkapiiristä:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Voit tiedustella luokkapiiristä minulta lisää ja/tai tulla seuraamaan toimintaa tunnille.

Teemme yhdessä

Yhdessätyöskentelyn toimintatapa

Yhdessätyöskentely eli pari- ja ryhmätyöskentely on olennainen työmuoto peruskoulussa. Oppilaiden ryhmätyötaitot ovat kuitenkin varsin erilaisia. Lapsi opettelee yhdessätyöskentelyä vähitellen, ja tätä kokemuksellista oppimisprosessia voidaan tukea systemaattisesti. Jokaisella oppilaalla tulisi olla mahdollisuus kokea onnistuvansa yhdessätyöskentelyssä. Onnistuminen yhdessätyöskentelyssä antaa oppilaalle valmiuksia toimia ryhmässä ja hakea muiden apua sitä tarvitessaan. Ryhmässä onnistuminen ja yhdessätyöskentelyn taitojen vahvistuminen on tärkeää paitsi koulutyöskentelyn myös vapaa-ajan kannalta, jolloin lapset toimivat yhdessä. Yhdessätyöskentely kehittää oppilaiden omaa ajattelua ja kykyä ajatella asioita erilaisista näkökulmista. Yhdessätyöskentelyn tulisi opettaa oppilaille, että yhdessä voidaan saada enemmän aikaan kuin yksin.

Teemme yhdessä on yhdessätyöskentelyn malli, jonka avulla harjoitellaan tietoisesti yhteistyön tekemistä joko pareittain tai 3–4 oppilaan ryhmissä. Varsinainen yhdessätyöskentely on jaettu neljään vaiheeseen, jotka muodostavat jatkumon. Jokaisessa vaiheessa harjoitellaan tiettyjä tunne- ja vuorovaikutustaitoja, jotka tukevat yhdessätyöskentelyn onnistumista. Vaiheiden edetessä kasvaa myös yhdessätyöskentelyn haastavuus. Aluksi kannattaakin keskittyä vain kahteen ensimmäiseen vaiheeseen ja edetä vähitellen muihin. Opettaja ohjaa pareja ja ryhmiä tarvittaessa, ja tarkoituksena on vähitellen kehittää oppilaiden kykyä ratkaista ryhmänä eteen tulevia haasteita. Tuokion kesto on 5 minuutista monen oppitunnin projekteihin riippuen toteutetuista vaiheista ja tehtävän sisällöstä. Teemme yhdessä työskentelyä pareittain tai pienissä ryhmissä suositellaan pidettäväksi vähintään kaksi kertaa viikossa.

TEEMME YHDESSÄ -TUOKION TAVOITTEET

- Vahvistaa seuraavia vuorovaikutustaitoja:
  - Kuuntelu
  - Kertominen
  - Vuorottelu
  - Neuvottelu
  - Avun pyytäminen ja antaminen
- Vastuunottamisen ja ongelmanratkaisun taitoja:
  - Toisten kunnioittaminen
  - Yhteisten sääntöjen noudattaminen
- Tunnetaitoja:
  - Tunteiden säätely
- Vahvistaa luokkaympäristöä, jossa
  - opitaan työskentelemään erilaisten ihmisten kanssa
  - jokainen voi kokea olevansa osa ryhmää ja tulla kuulluksi ryhmässä
  - jokainen vaikuttaa yhteiseen työhön omilla ajatuksillaan
  - yhdessätyöskentely on selkeää, ja oppilaat tietävät, mitä heiltä odotetaan
  - jokaisen osaamista hyödynnetään ryhmässä
  - yhdessätyöskentely ja toisilta oppiminen tuottaa myös iloa

LUOKKA

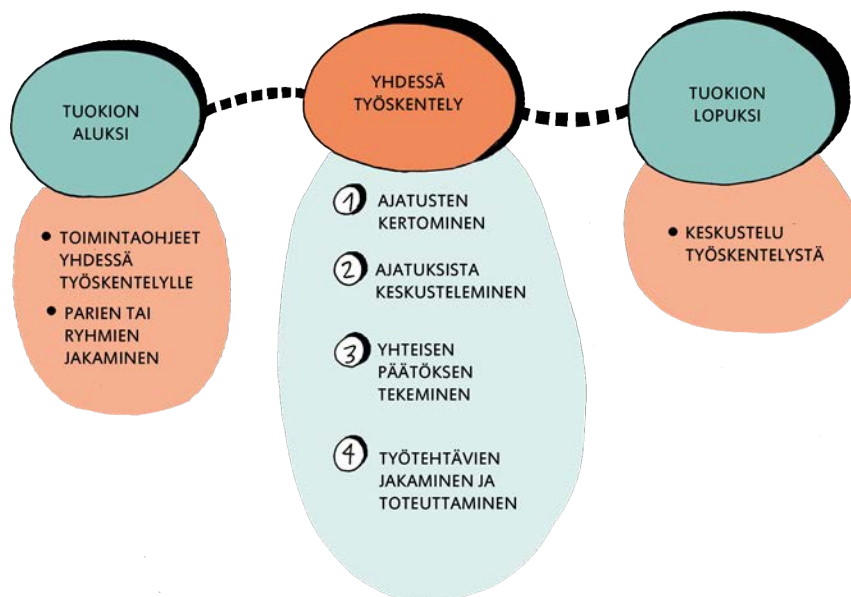
Opettajien kokemuksia teemme yhdessä -tuokiosta:

- ”Oppilaat toimivat kaikkien luokkakavereiden kanssa eivätkä valikoi pariaan.”
- ”Oppilaat osaavat keskustellen ratkaista asioita.”
- ”Oppilaat auttavat toisiaan.”
- ”Aluksi uudenlainen ryhmätyöskentelyn tapa vaatii opettelua niin opettajalta kuin oppilailtakin.”
- ”Oppilaat tietävät, miten toimia parin tai ryhmän kanssa.”
- ”Yhdessätyöskentely helpottuu ja lapset haluavat opiskella yhdessä.”
- ”Vaatii aluksi sitkeää harjoittelua, jos luokassa on totuttu opiskelemaan pääsääntöisesti yksin.”
- ”Opettajana osaan paremmin ohjata pari- ja ryhmätyöskentelyä.”

Oppilaiden kokemuksia teemme yhdessä -tuokiosta:

- ”Siinä saa kavereilta uudenlaisia ideoita ja ajatuksia, lisäksi on kivaa tehdä välillä tehtäviä ryhmissä.”
- ”Oppii luottamaan kavereihin ja näkee mitä he osaavat.”
- ”Se on vaikeaa, kun pitää ottaa kaikki huomioon eikä ryhmätyöstä tule vain itseni näköistä.”

Teemme yhdessä -tuokion rakenne

Tuokion aluksi

Toimintaohjeet yhdessätyöskentelylle

Teemme yhdessä -tuokion vaiheiden sekä harjoiteltavien taitojen sanoittaminen ohjaa oppilaiden toimintaa yhdessätyöskentelyn aikana. Oppilaat tietävät, mitä heiltä odotetaan, jolloin myös oppilaiden ohjaaminen on luontevampaa. Kun toiminta sanoitetaan lapsille, he pystyvät itsekin puhumaan toiminnastaan ja huomaavat vähitellen myös itse kehittyvänsä tavoitteissa.

Teemme yhdessä -tuokion vaiheet

Kerro oppilaille, mitkä yhdessätyöskentelyn vaiheet tällä kerralla toteutetaan. Muistuta oppilaita aina tarvittaessa siitä, mitä eri vaiheissa tapahtuu ja miten heidän odotetaan toimivan. Varsinkin aluksi, kun tuokion vaiheet ovat oppilaille vieraita, kannattaa vaiheet kirjata tai laittaa kuvina taululle näkyviin.

Harjoiteltavat tunne- ja vuorovaikutustaidot

Kerro oppilaille ne tunne- ja vuorovaikutustaidot, joihin haluat oppilaiden tällä kertaa kiinnittävän erityistä huomiota ja joita vaiheissa harjoitellaan. Yhden tuokion aikana huomio kiinnitetään yhteen tai kahteen taitoon kerrallaan. Kerratkaa tarvittaessa, mitä kyseiset taidot tarkoittavat käytännössä. Voit hyödyntää keskustelussa Tunne- ja vuorovaikutustaidot tutuiksi materiaalia (s. 105).

Teemme yhdessä -tuokion säännöt

Muistuta oppilaita tarvittaessa säännöistä

- Kuuntelen ja kysyn tarvittaessa lisää
- Kerron asiani toista kunnioittavasti omalla vuorollani
- Annan rakentavaa palautetta
- Toimin ryhmäni yhteisen päätöksen mukaisesti

Yhdessätyöskentelyn aihe

Esittele oppilaille pari- tai ryhmätyön aihe. Hyvä yhdessätyöskentelyn aihe on sellainen, jossa oppilaat pääsevät aidosti keskustelemaan omista ajatuksistaan asiaan liittyen. Hyvä aihe jättää tilaa oppilaiden omalle ajattelulle ja mielipiteille. Aihe voi liittyä oppiaineen sisältöön (esimerkiksi miten voin pitää huolta terveydestäni?) tai työtavan valintaan (esimerkiksi tekevätkö oppilaat aiheesta näytelmän, esitelmän, julisteen). Erilaisia tehtävävaihtoehtoja eri oppiaineiden tunneille löydät lisämateriaalista Ideoita yhdessätyöskentelyn vaiheisiin eri oppiaineiden tunneilla (s. 55). Mikäli annat parin tai ryhmän keskustella sekä sisällöstä että työtavasta, on suositeltavaa, että oppilaat keskusteleval ensin sisällöstä ja vasta sen jälkeen toteutustavasta.

LUOKKA

Keinoja ohjata oppilaita silloin, kun he tarvitsevat apua toimintaohjeiden noudattamisessa

Valitse seuraavista keinoista tilanteeseen sopivin:

- Muistuta toimintaohjeista koko ryhmää.
- Ohjaa yksittäistä oppilasta suoraan toivottuun toimintaan sanallisesti.
- Ohjaa yksittäistä oppilasta menemällä oppilaan viereen tai vaihtamalla hänen paikkaansa.
- Ohjaa oppilas rauhoittumispaikkaan.
- Käytä johdonmukaisia seuraamuksia.

(Tarkemmat tiedot ohjaamisen keinoista löydät oppilaiden ohjaamisen materiaalista s. 89.)

Seuraa lasten työskentelyä. Tällöin näet, miten lapset toimivat toistensa kanssa ja millaiset asiat ovat heille helppoja tai vaikeita. Erityisesti seuraavat tilanteet vaativat yleensä opettajan ohjausta:

- Ryhmässä kohdellaan toisia epäkunnioittavalla tavalla.
- Lapset eivät tiedä, mitä heidän pitäisi tehdä tai he eivät pääse työssään eteenpäin.
- Joku ryhtyy tekemään yhteistä tehtävää toisten puolesta.
- Joku yritetään jättää työskentelyn ulkopuolelle.

Anna myönteistä palautetta silloin, kun oppilas tai oppilaat toimivat tavoitteiden mukaisesti. Muista, että oppilaat harjoittelevat näitä asioita. Tunnin jälkeen sopivana ajankohtana sinun on myös mahdollista antaa oppilaalle tai oppilaille tukiopetusta harjoiteltavassa taidossa.

Miksi?

Parien tai ryhmien muodostaminen

Oppilaiden on tärkeää oppia työskentelemään kaikkien luokkatovereiden kanssa. Toistuva ryhmän ulkopuolelle jääminen on riskitekijä lapsen psyykkiselle hyvinvoinnille. Lisäksi oppilaat oppivat erilaisia asioita toimiessaan erilaisten ihmisten kanssa, mikä laajentaa heidän käsitystään paitsi kyseisistä ihmisistä myös maailmasta laajemminkin.

Parityöskentelystä aloittaminen on oleellista ryhmätöiden onnistumisen kannalta. Parityöskentelyssä on vähemmän vuorovaikutusta, jolloin se on helpompaa oppilaille. Parin kanssa on helpompi harjoitella teemme yhdessä tuokion eri vaiheita. Tarkoituksena on, että työtavasta muodostuisi vähitellen sisäistetty rutiini.

Jaa oppilaat pareiksi tai ryhmiin. Vaihtele parien ja ryhmien kokoonpanoa säännöllisesti. Muista, että sinä päätät parit tai ryhmät, jotta lapset oppivat työskentelemään erilaisten luokkatovereiden kanssa. Kerro oppilaille, miksi heidän tulee oppia työskentelemään kaikkien kanssa esimerkiksi seuraavasti: ”Harrastusjoukkueeseen voi tulla monenlaisia kavereita, työkavereitaan ei voi valita, luokassa toimiminen tulee helpommaksi, kun tunnemme kaikki toisiamme ja opimme uusia asioita muilta.” Aloittakaa paritöistä ja pysykää niissä niin kauan, että tuokion vaiheet tulevat tutuiksi oppilaille.

Yhdessätyöskentely

1. Ajatusten kertominen

Ensimmäisen vaiheen tarkoituksena on harjoitella toisen kuuntelemista, oman asian kertomista sekä vuorottelua. Tarkoituksena on, että kaikki tulevat kuulluiksi ja kaikkien ajatukset vaikuttavat ryhmän toimintaan.

Ensimmäisessä vaiheessa jokainen oppilas kertoo vuorollaan parilleen tai ryhmässä oman ajatuksensa käsiteltävästä aiheesta. Muut kuuntelevat, mitä kertoja kertoo. Erilaiset ajatukset kootaan kaikkien näkyville muistiin esimerkiksi listaksi tai mind mapin muotoon. Ohjaa oppilaita vähitellen myös perustelemaan ajatuksensa.

Ensimmäistä vaihetta voi hyödyntää esimerkiksi uuteen opiskeltavaan aiheeseen virittämiseen, jolloin lapset kertovat toisilleen omia ajatuksiaan käsiteltävästä aiheesta, tai kirjoitelman suunnitteluun, jolloin muilta saadut ajatukset auttavat kirjoitelman tekemisessä. Tällöin

LUOKKA

oppilaat saavat kokemuksen siitä, että heidän ajatuksistaan on apua jollekin toiselle (ks. ideoita lisämateriaalista Ideoita yhdessätyöskentelyn vaiheisiin eri oppiaineiden tunneilla s. 55). Ensimmäinen vaihe saattaa aluksi vaikuttaa liian helpolta ja lapselliseltakin erityisesti vanhempien oppilaiden kanssa, mutta sitä kannattaa kuitenkin toistaa riittävän kauan, jotta lasten perustaidot – kuunteleminen, oman ajatuksen esittäminen ja vuorottelu – vahvistuvat. Nämä taidot luovat perustan yhdessätyöskentelyn onnistumiselle.

Opettajan toiminta ajatusten kertomisen vaiheessa

Havainnoi parien ja ryhmien toimintaa. Ohjaa vain tarvittaessa. Voit ohjata oppilaita ottamaan itse vähitellen vastuuta siitä, että esimerkiksi kaikki tulevat kuulluiksi. Jos joku ei kerro vuorollaan tai ei saa vuoroa, muut ryhmässä voivat auttaa häntä sanomalla: ”Nyt olisi Kallen vuoro kertoa” tai kysymällä ”Mitä sinä Kalle ajattelet tästä?”

Jotta vuorottelu onnistuisi ryhmissä, jaa parille tai ryhmälle jokin esine, esimerkiksi pehmoeläin, helmet, kuuntelua kuvaava kortti tai pieni pokaali, joka on kertojan hallussa silloin, kun on hänen vuoronsa kertoa ajatuksensa muille muiden kuunnellessa.

ESIMERKKI: Ajatusten kertominen sisällöstä

Luokassa on historian tunnilla tutustuttu elämään keskiajalla. Oppilaiden tehtäväksi on annettu keskustella siitä, millaista lasten elämä on voinut olla tuolloin.

- Oppilaat jakavat ajatuksia sisällöstä:
”Ne leikkivät varmaan paljon puuleluilla.”
”Mun mielestä niillä on ollut tylsää, kun ei ole ollut mitään tietokonepelejä.”
”Silloin ei ollut suuria taloja, joten ajattelen, että lapset on leikkiny paljon ulkona.”

tai

ESIMERKKI: Ajatusten kertominen työtavasta

Oppilaat ovat keskustelleet sisällöstä teemme yhdessä -vaiheiden mukaisesti tai se jo en-tuudestaan tuttu heille. Oppilaiden tehtäväksi on annettu miettiä, miten he toteuttavat yh-teisen työnsä ja opettavat asian muille.

- Oppilaat jakavat ajatuksia työtavasta:
”Voisimme tehdä laulun lasten elämästä.”
”Tehdään näytelmä.”
”Voitaisiin pitää esitelmäkin.”

Miksi?

2. Ajatuksista keskusteleminen

Toisessa vaiheessa oppilaat harjoittelevat tekemään kysymyksiä, keksimään jotain hyvää sanot-tavaa toisilleen edellisessä kohdassa esitetyistä ajatuksista sekä ilmaisemaan erimielisyytensä ra-kentavasti. Tarkoituksena on, että oppilaat oppisivat kiinnostumaan ja näkemään hyvää myös muissa kuin omista ajatuksissaan, jolloin omista ajatuksista on mahdollista tarvittaessa joustaa. Hyvän näkeminen toisen ajatuksissa vaatii erilaisten näkökulmien huomaamista ja toisen ajas-tusten kunnioittamista. Tämä vaihe on tärkeä edellytys mahdollisen myöhemmän päätöksente-on onnistumiselle.

Toisessa vaiheessa oppilaat kysyvät lisää toisten ensimmäisessä vaiheessa esittämistä ajatuksista, harjoittelevat sanomaan jotain hyvää niistä sekä esittämään erimielisyytensä rakentavasti. Ensimmäisessä vaiheessa esitetyt ajatukset ovat kaikkien nähtävillä paperilla.

Opettajan toiminta ajatusten kertomisen vaiheessa

Havainnoi pareja tai ryhmiä. Ohjaa oppilaita vain tarvittaessa. Laita luokan seinälle kysymisen avuksi kysymyssanoja, jotka auttavat oppilaita keksimään hyviä kysymyksiä. Hyvän näkemisen ja sen ilmaisemisen avuksi voit laittaa luokan seinälle näkyviin muutamia esimerkkejä, miten voi ilmaista oman mielipiteensä (esimerkiksi ”Pidin Tuulan ajatuksesta, koska...”, ”Minusta tämä on hyvä siksi, että...”). Oppilaat voivat olla myös eri mieltä toistensa kanssa. Ohjaa oppilaita esittämään erimielisyytensä rakentavasti ja laita myös siitä esimerkkilause oppilaiden avuksi: ”Ymmärrän ajatuksesi, mutta olen siitä eri mieltä.”

ESIMERKKI: Ajatuksista keskusteleminen

- Oppilaat keskustelevat sisällöstä:

”Mun mielestä oli hyvä ajatus, että lapset leikki paljon ulkona, kun sisällä ei ollut tilaa.”

”Miksi ajattelet, että lapset leikki paljon puuleluilla?”

”Kyllä mä ymmärrän, että sä tykkäät tietokonepeleistä, mutta mä olen vähän eri mieltä siitä, että lapsilla olis ollut tylsää ilman tietokonepelejä, nehän saattoi keksiä ite kaikkia kivoja leikkejä ja leikkiä metsässä.”

tai

- Oppilaat keskustelevat toteutustavasta:

”Millainen laulu me voitaisiin tehdä?”

”Miksi haluaisit pitää esitelmän?”

”Musta toi näytelmä oli hyvä idea, kun voitaisiin oikeesti esittää niitä lapsia.”

Miksi?

3. Yhteisen päätöksen tekeminen

Kolmannessa vaiheessa oppilaat harjoittelevat vuorovaikutuksen erästä vaikeinta taitoa: neuvottelua. Neuvottelun avulla on tarkoitus päästä yhteiseen päätökseen. Neuvottelu vaatii monia osaitaitoja, joita on aikaisemmissa vaiheissa harjoiteltu: kuuntelua, oman asian kertomista sekä perustelua ja vuorottelua. Lisäksi tässä vaiheessa oppilaat tulevat harjoitelleeksi edellisiä vaiheita enemmän erilaisten tunteiden kanssa selviytymistä ja niiden hillintää erityisesti tilanteessa, jolloin oma ajatus ei muodostu ryhmän yhteiseksi päätökseksi ja oppilas joutuu joustamaan omista ajatuksistaan. Neuvottelu ja yhteisen päätöksen tekeminen vaativat myös pitkäjänteisyyttä ja kykyä sietää epävarmuutta. Oppilaat tarvitsevat opettajan tukea eniten juuri tässä vaiheessa.

Kolmannessa vaiheessa oppilaat tekevät perusteltuja ehdotuksia yhteiseksi päätökseksi. Ehdotusten taustalla vaikuttaa aiemmin käydyt keskustelut, joissa oppilaat ovat kuulleet erilaisia ajatuksia ja niiden perusteluita. Lisäksi heillä on ollut mahdollista kysyä lisää ja antaa palautetta.

Yhteisen päätöksen tekeminen on yleensä haastava vaihe. Oppilaat pyrkivät yhteiseen päätökseen neuvottelemalla. Yhteisen päätöksen tekemistä vie eteenpäin se, että oppilaat miettivät, mitä yhteistä heidän ajatuksissaan on ollut. Tärkeää on, että oppilaat oppivat etsimään perusteluita ehdotuksilleen ja pyrkivät mahdollisimman monia tyydyttävään lopputulokseen.

Saattaa käydä myös niin, että oppilaat joutuvat äänestämään, pyytämään apua opettajalta tai he huomaavat tarvitsevansa lisää tietoa, ja yhteinen päätös on lähteä etsimään sitä.

Opettajan toiminta yhteisen päätöksenteon vaiheessa

Havainnoi pareja tai ryhmiä. Ohjaa oppilaita vain tarvittaessa. Anna oppilaiden työskennellä mahdollisimman paljon keskenään ja ratkaista ryhmänä eteen tulevia ongelmia. Tarkoitus on, että oppilaille muodostuisi vähitellen ajatus siitä, että he voivat myös ryhmänä ratkaista yhdessätyöskentelyyn liittyviä ongelmia. Yhteisen päätöksen tekeminen on kuitenkin yleensä yhdessätyöskentelyn vaikein vaihe, ja oppilaat tarvitsevat ainakin alussa usein apuasi. Mikäli oppilaat tarvitsevat apuasi, varmista aluksi, että kaikki ovat ehdottaneet jotain. Tämän jälkeen

ohjaa heidät miettimään, mistä asioista he ovat yhtä mieltä ja voisivatko he tältä pohjalta löytää yhteisen näkemyksen. Mikäli oppilaat eivät pääse yhteiseen päätökseen neuvottelemalla, he voivat esimerkiksi äänestää.

Yhteisen päätöksenteon tueksi voit laittaa taululle esimerkkejä siitä, miten voi kertoa oman ehdotuksensa.

ESIMERKKI:

”Ehdotan, että..., koska... ”

”Minusta meidän kannattaisi..., koska... ”

”Minusta voisimme..., koska... ”

ESIMERKKI: Yhteisen päätöksen tekeminen

- Oppilaat tekevät päätöstä sisällöstä:

”Musta voitaisiin ainakin se kirjoittaa, mitä Janne ehdotti, kun Janne osasi perustella ajatuksensa niin hyvin.”

”Niin ja sitten voitaisiin ottaa selvää jostain kirjasta, mitä leikkejä lapset leikki, kun niillä ei ollu tietokoneitakaan.”

”Mä ehdottaisin, että kysyttäis myös opelta, mistä saatais tietoa keskiajan leluista.”

tai

- Oppilaat tekevät päätöstä työn toteutuksesta:

”Minä ehdotan, että tehdään esitelmä, koska siinä voidaan jakaa paljon tietoa muille.”

”Musta taas näytelmä olis hyvä, kun me näytellään muuten niin vähän ja saatais eläväksi tämä juttu.”

”Mä haluaisin pitää kiinni omasta ehdotuksesta, haluaisin tehdä sen laulun.”

”Mitäs jos me tehtäis pieni näytelmä, jossa olis lauluosuus. Näytelmä kertois siitä, millaisia leikkejä ja leluja lapsilla silloin oli. Saataisiin yhdistettyä vähän kaikkien ideoista.”

4. Työtehtävien jakaminen ja toteuttaminen

Neljännän vaiheen tarkoitus on, että oppilaille muodostuu selkeä käsitys siitä, miten he etenevät työssään yhteisten päätösten pohjalta. Suunnitelman tekemisen jälkeen oppilaat alkavat toteuttaa yhteistä työtään ja harjoittelevat avun antamista sekä saamista.

Neljännessä vaiheessa oppilaat ovat tehneet yhteisen päätöksen ja suunnittelevat nyt, mitä kukin tekee yhteisen työn eteen. Kun työt on jaettu, oppilaat pääsevät toteuttamaan käytännössä sitä, mitä he ovat sopineet.

Opettajan toiminta tehtävien jakamisen ja toteuttamisen vaiheessa

Ohjaa oppilaita kokeilemaan erilaisia vastuutehtäviä ryhmässä. Välillä on hyvä ohjata oppilaita jakamaan tehtävät myös ryhmäläisten vahvuuksien ja mielenkiinnon kohteiden mukaan, jolloin oppilaat saavat vahvistusta omalle identiteetilleen. Pyydä oppilaita tässä vaiheessa esittelemään työskentelysuunnitelmansa sinulle. Voit ohjata oppilaita muuttamaan jotain suunnitelmassa, mutta muista kuitenkin tukea ryhmän omaa ongelmanratkaisukykyä ja luovuutta.

Muistuta oppilaita, että työn toteuttamisen vaiheeseen kuuluu avun pyytäminen kaverilta ja kaverin auttaminen sekä jokaisen vastuu siitä, että tekee sovitut vastuunsa ajallaan.

ESIMERKKI: Yhteisen työn jakaminen

- Oppilaat keskusteleivat sisällöstä ja työn jakamisesta:

”Mä voisin alkaa keräämään tietoa niistä leikeistä.”

”Minä voisin kirjoittaa näitä meidän ryhmän ajatuksia ylös, ettei ne unohdu.”

”Minua kiinnostaisi tutustua niihin leluihin. Mä voisin ensiks kysyä opettajalta, tietäisikö hän niistä jotain.”

tai

- Oppilaat ovat päättäneet toteuttaa musiikinäytelmän ja keskusteleivat tehtävien jakamisesta:

”Mä haluaisin miettiä meidän pukuja.”

”Voisinko minä miettiä niitä laulun sanoja yhdessä sun kanssa, kun kerätään ensin sitä tietoa vähän lisää?”

”Ja sitten meidän pitää kirjoittaa yhdessä joku lyhyt juoni meidän tarinalle.”

Tuokion lopuksi

Keskustelu työskentelystä

Oman toiminnan ja kokemusten sanoittaminen sekä muiden kokemusten kuuleminen vahvistaa tunne- ja vuorovaikutustaitojen oppimista. Lisäksi keskustelu auttaa oppilaita huomaamaan, miten he vaikuttavat toistensa tunteisiin omalla toiminnallaan. Loppukeskustelun sekä tekemisi havaintojen perusteella muodostat käsityksesi siitä, mitä asioita teidän kannattaa seuraavalla tuokiolla harjoitella ja voidaanko ottaa uusi vaihe mukaan yhdessätyöskentelyyn. Voit kertoa havaintosi jo tässä vaiheessa myös oppilaille.

LUOKKA

Tuokion päätteeksi käydään säännöllisin väliajoin keskustelu siitä, miten niiden tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoittelu, joita erityisesti tällä kertaa harjoiteltiin, sujui. Lisäksi keskustellaan siitä, millaisia tunteita sekä ajatuksia oppilailla heräsi yhdessätyöskentelyn aikana. Keskustelu kannattaa pitää aluksi koko luokan yhteisenä. Kun oppilaat oppivat vähitellen kertomaan ajatuksiaan, ohjaa oppilaat käymään keskustelu parinsa tai ryhmänsä kanssa.

Anna oppilaille ensin pieni hetki aikaa miettiä itsekseen, miten he mielestään toimivat muiden kanssa tai millaisia tunteita yhdessätyöskentelyn aikana heräsi.

Esimerkkejä kysymyksistä loppukeskustelua varten:

- Ajatusten kertominen
  - Miksi yhteistyössä on tärkeää, että jokainen kertoo omat ajatuksensa? Mitä jos vain yksi kertoisi? Mihin kertomisen taitoa tarvitaan koulussa, kotona tai vapaaajalla? Mihin aikuiset tarvitsevat taitoa? Miten vuorottelu sujui ryhmässä? Miltä tuntui kuunnella muiden ajatuksia? Miksi?
- Ajatuksista keskusteleminen
  - Miksi on tärkeää oppia sanomaan jotain hyvää toisen ajatuksista? Miltä tuntuu itsestä kuulla, jos joku sanoo hyvää omasta ajatuksesta? Miten hyvän sanominen voi vaikuttaa toiseen? Miltä tuntuu, jos toinen on eri mieltä? Miten erilaisen ajatuksen voi kertoa toiselle? Miksi on tärkeää osata kysyä lisää toiselta?
- Yhteisen päätöksen tekeminen
  - Miten toimitte, jos olitte ryhmässä eri mieltä asioista? Mitä eri tapoja on ratkaista erimielisyydet? Onko jokin keinoista paras? Miltä tuntui, jos oma ehdotus miellytti tai ei miellyttänyt muita? Miksi neuvottelu on tärkeää? Mihin taitoa tarvitaan koulussa, vapaa-ajalla tai kotona? Mihin aikuiset tarvitsevat neuvottelun taitoa? Millainen maailma on silloin, jos ihmiset eivät neuvottele?
- Työtehtävien jakaminen ja toteuttaminen
  - Miten päädyitte yhteiseen ratkaisuun? Miten jaoitte erilaiset tehtävät ryhmässä? Miltä tuntui, kun sai käyttää tai ei saanut käyttää omaa osaamista ryhmän hyväksi? Miltä avun pyytäminen tai antaminen tuntui työskentelyn aikana? Saitko riittävästi apua ryhmältäsi? Miltä tuntui, kun saitte yhteisen työn valmiiksi?
- Muu oppiminen
  - Mitä opitte tehtävänä olleesta asiasta?

Huom! Halutessasi voitte keskustella edellä kuvatuista asioista myös teemme yhdessä tuokion vaiheiden välissä.

Loppukeskustelun lisäksi sinun kannattaa varata aikaa myös siihen, että voitte yhdessä tutustua pariin tai ryhmien erilaisiin tuotoksiin. Keksitte varmasti erilaisia tapoja käydä niitä yhteisesti läpi. Työt voivat olla myös esimerkiksi esillä luokassa, jolloin oppilaat saavat tutustua niihin itsenäisesti. Olennaista lopputuloksen tarkastelun ohella on olla kiinnostunut siitä, millaisen prosessin ja lasten ajatusten kautta lopputulokseen on päädytty.

Erilaiset tunteet teemme yhdessä -tuokiolla ja niiden huomioiminen

Kuten kaikki luokan toiminta, myös teemme yhdessä -tuokio herättää oppilaissa erilaisia tunteita, jotka opettajan on hyvä huomata ja tarvittaessa reagoida niihin. Tunteet vaikuttavat luokan toimintaan ja voivat viedä oppimista eteenpäin tai olla päinvastoin oppimisen esteenä. Opettajan tehtävänä on auttaa oppilaita huomaamaan erilaisia tunteita ja niiden vaikutuksia ja auttaa oppilaita selviytymään epämiellyttävien tunteiden kanssa. Alla on esimerkkejä erilaisista tunteista, joita teemme yhdessä voi oppilaissa herättää sekä esimerkkejä siitä, miten opettaja voi tällöin toimia.

Ilo

- esimerkiksi silloin, kun oppilaat saavat onnistumisen kokemuksia yhdessätyöskentelyssä:
  - Ohjaa oppilaat huomaamaan asia mainitsemalla siitä työskentelyn lopuksi: ”Huomasitteko, miten mukava oli oppia uusia asioita ja tutustua luokkakaveriini.”

Epävarmuus, pelko, jopa ahdistus

- esimerkiksi työskenneltäessä vieraan parin kanssa, jota en tunne:
  - Havainnoi erityisesti tällaista paria tai ryhmää ja ohjaa heitä tarvittaessa.
  - Anna positiivista palautetta, kun pari onnistuu työskentelemään yhdessä.
  - Voit työskentelyn aluksi kertoa, että uuden parin kanssa työskentely voi aluksi jännittää, mutta jännitys helpottaa, kun tutustuu toiseen paremmin.

Kiukku

- esimerkiksi silloin, kun ei voi toimia juuri niin kuin itse haluaa, vaan pitää ottaa huomioon muiden ajatukset ja ehdotukset:
  - Tämä asia vaatii paljon harjoittelua monilta oppilailta. Kerro oppilaille, että tällaisetkin tunteet ovat luonnollisia. Keskustelkaa siitä, miksi aina ei voi saada tahtoaan läpi ja miksi välillä on tärkeää joustaa ja tehdä kompromisseja.
  - Toistakaa riittävästi vaihetta kaksi, jossa oppilaat harjoittelevat ymmärtämään erilaisia näkemyksiä ja näkemään muiden ajatuksissa jotain hyvää.

Hyväksyntä

- esimerkiksi silloin, kun oppilaat oppivat toimimaan erilaisten oppilaiden kanssa ja hyväksyvät parikseen kenet tahansa:
  - Anna oppilaille positiivista palautetta asiasta ja muistuta heitä siitä, miten hienon taidon he ovat oppineet.

LUOKKA

Pätevyys, tyytyväisyys, varmuus

- esimerkiksi silloin, kun omat ajatukset kuullaan ryhmässä ja niitä hyödynnetään osana ryhmän työtä:
  - Ohjaa esimerkiksi loppukeskustelussa oppilaita huomaamaan, miten he ovat yhdessä saaneet hienoa aikaan ja jokainen on ollut arvokas osa ryhmää.

Mitä muita tunteita huomaat oppilaissa yhdessätyöskentelyn aikana? Miten reagoit?

Miten aloitan teemme yhdessä -tuokiot omassa luokassani?

Kerro oppilaille teemme yhdessä -tuokiosta

Kerro lapsille, että ryhdytte tekemään säännöllisesti erilaisia, pieniä tehtäviä ensin pareittain ja sitten pienissä ryhmissä siten, että kaverit vaihtuvat säännöllisesti. Tarkoituksena on harjoitella yhteistyön tekemistä erilaisten luokkatovereiden kanssa, sillä toiset voivat olla suureksi avuksi silloin, kun itselle tulee eteen hankalia tilanteita – niin koulussa kuin elämässä muutenkin. Jokaisella on tärkeä rooli työskentelyssä, ja kaikkien osaaminen tulee käyttöön. Kerro, että yhteisen harjoittelun tuloksena erilaisia luokkatovereita oppii tuntemaan paremmin ja heidän kanssaan toimimisesta tulee entistä helpompaa ja mutkattomampaa, jopa silloinkin kun ollaan eri mieltä asioista.

Kerro oppilaille teemme yhdessä -tuokioilla harjoiteltavista taidoista

Kerro oppilaille, että teemme yhdessä -tuokioilla harjoitellaan seuraavia tunne- ja vuorovaikutustaitoja:

- kuuntelua
- kertomista
- vuorottelua
- neuvottelu
- avun pyytämistä ja antamista
- toisten kunnioittamista
- yhteisten sääntöjen noudattamista
- tunteiden säätelyä.

Kerro, että keskitytte yhdellä tuokiolla yhteen tai korkeintaan kahteen taitoon kerrallaan. Palauttakaa mieleen ennen teemme yhdessä tuokioiden käyttöönottoa, mitä eri taidot tarkoittivat taidot tutuiksi materiaalin avulla.

Suunnittele, milloin hyödynnät teemme yhdessä -tuokiota

Teemme yhdessä -tuokio sopii käytettäväksi aina silloin, kun oppilaat tekevät pari- tai ryhmätyötä. Koulupäivän aikana olisi hyvä olla tasaisesti opettajajohtoista, itsenäistä ja yhdessätyöskentelyä. Lisämateriaaleista löydät avuksi teemme yhdessä työskentelyn Ideoita yhdessätyöskentelyn vaiheisiin eri oppiaineiden tunneille (s. 55).

Millaisia ongelmia voi tulla vastaan?

Oppilaat eivät suostu toimimaan joidenkin luokkakavereiden kanssa

Puhu oppilaiden kanssa siitä, miksi on tärkeää oppia toimimaan kaikkien kanssa ja miltä tuntuu, jos itse jää yksin. Tutustuta oppilaita toisiinsa erilaisissa tilanteissa. Yhteiset leikit ja toiminnalliset hetket lisäävät yleensä yhteenkuuluvuutta. Aloita yhdessätyöskentely lyhyistä muutaman minuutin mittaisista paritöistä. Vaihtele pareja usein.

Oppilaiden yhdessätyöskentely ei parane

Yhdessätyöskentely vaatii lapsilta paljon, ja nopeita tuloksia on harvoin odotettavissa. Yhdessätyöskentelyn ohjaaminen vaatii niin opettajalta kuin oppilailtakin pitkäjänteisyyttä. Aloita helpoista tehtävistä, jotka ovat oppilaiden lähikehityksen alueella ja korosta perustaitojen (kuuntelun, kertomisen ja vuorottelun) harjoittelua. Siirry haastavampiin tehtäviin oppilaiden taitojen karttuessa. Käytä työskentelyn apuna erilaisia apukeinoja, joita on esitelty eri vaiheiden yhteydessä. Suunnittele tehtäviä, jotka motivoivat lapsia paljon. Keskustele oppilaiden kanssa yhdessätyöskentelyyn liittyvistä kokemuksista sekä siitä, mitä taitoja heidän tulisi omasta mielestään erityisesti oppia. Anna oppilaille myönteistä palautetta heidän toimiessaan taitojen mukaisesti.

Oppilaat tarvitsevat enemmän ohjausta kuin opettaja ehtii antaa

Etene yhdessätyöskentelyn vaiheissa hitaammin ja toista ensimmäistä sekä toista vaihetta riittävän usein. Ohjaa oppilaat silloin pari- ja ryhmätöiden pariin, kun pystyt paremmin heitä ohjaamaan. Hyödynnä esimerkiksi puolikkaan ryhmän tunteja. Hyödynnä koulunkäynninohjaajaa. Hän voi mennä yhdeksi ryhmän jäseneksi ohjaamaan oppilaita.

Ryhmässä oppilailla on vakiintuneet roolit, jotka häiritsevät tasavertaista yhdessätyöskentelyä

Vaihtele pareja ja ryhmiä usein. Pidä kiinni teemme yhdessä tuokion vaiheista, jotta jokainen tulee tasavertaisesti kuulluksi. Käytä yhdessätyöskentelyn tukena erilaisia apukeinoja, jotka ohjaavat oppilaiden toimintaa ja joita on esitelty eri vaiheiden yhteydessä (esimerkiksi vuorotteluesinettä tai valmiita aloituslauseita).

Oppilaat eivät tiedä, mitä heidän odotetaan tekevän

Kirjoita ohjeet taululle tai anna työskentelyvaiheet paperilla kaikille ryhmille. Voit myös hyödyntää teemme yhdessä vaiheiden kuvia, jotka muistuttavat oppilaita toivotusta toiminnasta. Ota mukaan uusia yhdessätyöskentelyn vaiheita vähitellen.

Oppilaat eivät osaa tehdä yhteistä päätöstä

Yhteisen päätöksen tekeminen on erittäin vaativa taito, minkä opettelu vaatii monia harjoituskertoja. Voi olla, että olette edenneet tähän vaiheeseen liian nopeasti ja oppilaat tarvitsisivat vielä aiempien vaiheiden harjoittelemista. Voit tukea oppilaiden päätöksentekoa asettamalla itse mukaan ryhmään ja ohjaamalla puheenvuoroja sekä ohjaamalla oppilaita kertomaan oman ehdotuksensa rakentavasti sekä löytämään ajatuksia, jotka ovat ryhmäläisille yhteisiä.

LUOKKA

Mikäli yhteisen päätöksen tekeminen ei keskustellen onnistu, oppilaat voivat myös esimerkiksi äänestää.

Mistä tiedän, menemmekö teemme yhdessä -tavoitteita kohti?

Yhdessätyöskentely alkaa saada selkeän rakenteen, joka tulee vähitellen tutuksi myös oppilaille. Lapset alkavat hyväksyä kenet tahansa työskentelytoverikseen. Lapset osaavat kertoa taidoista, joita hyvässä yhdessätyöskentelyssä tarvitaan, ja he kuuntelevat ja vuorottelevat aiempaa paremmin. Lapset alkavat huomioida toisiaan paremmin yhdessätyöskentelyn tilanteissa ja huolehtia, että jokaista kuullaan. He pystyvät ratkomaan erimielisyyksiään rauhallisemmin keskenään kaikkia osapuolia tyydyttävällä tavalla. Sinä käytät teemme yhdessä tuokioita luontevana oppituntien osana.

Teemme yhdessä -tuokion soveltaminen muissa koulupäivän tilanteissa

Teemme yhdessä tarjoaa tavan opettaa yhdessätyöskentelyssä tarvittavia taitoja. Teemme yhdessä tuokion vaiheita voi soveltaa koulupäivän aikana erilaisissa tilanteissa. Sovellusmahdollisuuksia on lukemattomia, ja voit aina keksiä niitä lisää itse, oppilaiden tai kollegojen kanssa. Esimerkiksi seuraavilla tavoilla voit soveltaa teemme yhdessä tuokion rakenteita:

Vaihtuvat parit ja ryhmät --> harjoitellaan toimimaan kaikkien kanssa

Vahvista oppilaiden taitoa toimia erilaisten ihmisten kanssa erilaisissa tilanteissa. Esimerkiksi liikuntatunnilla voit ottaa tehtäviä, joissa pari vaihtuu koko ajan. Tällaisia tehtäviä voivat olla esimerkiksi pallon heittäminen tai parhippaa. Antamalla positiivista palautetta erilaisten parien ja ryhmien toiminnasta vahvistat oppilaiden ajatusta siitä, että he osaavat toimia erilaisissa ryhmissä.

Millaisissa tilanteissa voin vaihdella pareja ja ryhmiä?

Ajatuksista keskusteleminen → harjoitellaan kysymistä, palautteen antamista

Ohjaa koko luokka keskustelemaan toistensa ajatuksista esimerkiksi tutustuessanne uuteen opittavaan asiaan. Anna oppilaille jokin aihe tai kysymys (aihe tai kysymys voi tulla myös oppilailta). Ohjaa oppilaat keskustelemaan aiheesta esittämällä ensin oman ajatuksensa, jonka jälkeen muut voivat esittää lisäkysymyksiä, antaa positiivista palautetta tai esittää rakentavasti erilaisen ajatuksen. Vähitellen oppilaiden puheenvuoroista muodostuu oppilaiden välille keskustelurakenne, jota voi hyödyntää koko luokan yhteisissä keskusteluissa. Huom! Voit ohjata oppilaat keskustelemaan piirimuodostelmassa.

Milloin voisin ohjata oppilaat keskustelemaan ajatuksistaan?

Yhteisen päätöksen tekeminen → harjoitellaan neuvottelua

Oppilaat kohtaavat koulupäivän aikana monia tilanteita, joissa tarvitsevat neuvottelun taitoa. Tällaisia tilanteita syntyy niin oppitunneilla kuin välituntisin. Usein tilanteet liittyvät vuorovaikutukseen ja siinä ilmenneisiin ongelmiin. Pyri tunnistamaan näitä tilanteita ja ohjaa oppilaat keskustelemaan niistä. Pohtikaa, miten niitä voitaisiin ratkaista. Keskustelun tukena voit käyttää lisämateriaalista sivulta 59 löytyvää sosiaalisen ongelmanratkaisun ohjetta.

Missä tilanteissa oppilaat tarvitsevat neuvottelun taitoa koulussa?

Työtehtävien jakaminen → opitaan itsestä uusia asioita, löydetään omia vahvuuksia

Ohjaa oppilaita kokeilemaan erilaisia tehtäviä ja löytämään uusia mielenkiinnon sekä osaamisen alueita. Esimerkiksi musiikin, kuvataiteen, käsitöiden tai liikunnan tunnit ovat erinomaisia hetkiä vahvistaa oppilaan uskallusta kokeilla uusia asioita sekä saada vahvistusta omista osaamisen alueista.

Missä tilanteissa oppilaat ovat löytäneet uusia tai saaneet vahvistusta nykyisille mielenkiinnon kohteilleen?

+ Teemme yhdessä -tiivistelmä

Tuokion aluksi

- Toimintaohjeiden kertaaminen
- Parien ja ryhmien jakaminen

Yhdessätyöskentelyn vaiheet

1. Ajatusten kertominen
  - Jokainen kertoo omat ajatuksensa vuorollaan. Muut kuuntelevat.
2. Ajatuksista keskusteleminen
  - Kysytään lisää.
  - Sanotaan jotain hyvää toisten ajatuksista.
  - Esitetään erimielisyys rakentavasti.
3. Yhteisen päätöksen tekeminen
  - Tehdään ehdotuksia yhteiseksi päätökseksi.
4. Työtehtävien jakaminen ja toteuttaminen
  - Jaetaan tarvittavat tehtävät.
  - Toteutetaan yhteinen työ.

Tuokion loppuksi

- Keskustelu työskentelystä, esimerkiksi:
  - Miten kuuntelu ja kertominen sujuivat teidän ryhmässänne?
  - Miltä tuntui, kun sinua kuunneltiin? Entä kun ei kuunneltu?

+ Ideoita yhdessätyöskentelyn vaiheisiin eri oppiaineiden tunneille

Teemme yhdessä sopii kaikkien oppituntien toimintatavaksi. Esimerkeissä on kuvattuna sekä helpompia että haastavampia pari- ja ryhmätöitä eri oppiaineiden tunneille. Tehtäviä voit keksiä lisää myös oppilaiden kanssa sekä jakaa ideoita muiden teemme yhdessä tuokioita pitävien kollegojen kanssa.

Pääsääntönä voidaan pitää, että mitä enemmän vaiheita tehtävä sisältää, sitä vaativampi tehtävä on kyseessä.

Yhdessätyöskentelyn vaiheet:

1. Ajatusten kertominen
2. Ajatuksista keskusteleminen
3. Yhteisen päätöksen tekeminen
4. Työtehtävien jakaminen ja toteuttaminen

Matematiikka

Pulmakulmien ratkaisu

Oppilaat saavat ratkaistavakseen jonkun matemaattisen ongelman

1. Ajatusten kertominen – Oppilaat ideoivat vuorollaan ratkaisua ongelmaan.
2. Ajatuksista keskusteleminen – Oppilaat kysyvät lisää toistensa ajatuksista.
3. Yhteisen päätöksen tekeminen – Oppilaat pyrkivät ratkaisemaan ongelman ryhmässä oleva tiedon avulla ehdottamalla vastauksia ongelmaan.

Geometriaa arjessa

1. Ajatusten kertominen – Oppilaat miettivät, millaisia geometrisia muotoja voi löytää luonnosta, kotoa tai koulusta ja kertovat ajatuksensa vuorotellen toisilleen.
  - Oppilaat hyödyntävät muiden ajatuksia omassa työssään, esimerkiksi piirroksessaan.

Äidinkieli ja kirjallisuus

Tarinan kirjoitus

a) Tarina kuvasta

Opettaja on valinnut jonkun mielenkiintoisen kuvan ja näyttää sen oppilaille esimerkiksi piirtoheittimellä.

1. Ajatusten kertominen – Oppilaat jakavat ryhmissä ajatuksia vuorotellen siitä, miten kuvaa voisi hyödyntää tarinassa. Ajatukset kirjoitetaan muistiin.
  - Oppilaat hyödyntävät omassa tarinassaan esimerkiksi kolmea muiden ehdottamaa ajatusta.
  - Oppilaat kirjoittavat omaa tarinaansa ja voivat välillä lukea omia kirjoituksiaan toisilleen ja saada ideoita toisiltaan.

LUOKKA

b) Tunnetarina

Opettaja kertoo oppilaille tarinan, jota oppilaiden on tarkoitus jatkaa. Opettaja ohjaa oppilaita käyttämään tarinassa mahdollisimman monta erilaista tunnesanaa.

1. Ajatusten kertominen – Oppilaat jakavat ryhmissä ajatuksia vuorotellen siitä, millaisia tunnesanoja tarinassa voisi käyttää. Ajatukset kirjoitetaan muistiin.
  - Oppilaat hyödyntävät omassa tarinassaan esimerkiksi kolmea muiden ehdottamaa ajatusta.
  - Oppilaat kirjoittavat omaa tarinaansa ja voivat välillä lukea omia kirjoituksiaan toisilleen ja saada ideoita toisiltaan.

Historia

Historian merkkihenkilö -näytelmä

1. Ajatusten kertominen – Jokainen ryhmäläinen kertoo vuorollaan yhden asian, jonka muistaa kyseisestä merkkihenkilöstä. (Merkkihenkilö on voinut olla kotiläksynä.)
2. Ajatuksista keskusteleminen – Oppilaat kysyvät lisää, sanovat jotain hyvää toisten ajatuksista ja esittävät erimielisyytensä rakentavasti.
3. Yhteisen päätöksen tekeminen – Oppilaat päättävät, mitkä asiat he nostavat näytelmässä esille. Oppilaat tekevät ehdotuksia vuorotellen, mitä asioita kyseisestä henkilöstä voisi nostaa esille näytelmässä ja tekevät päätöksen.
4. Työtehtävien jakaminen ja toteuttaminen – Oppilaat miettivät, mitä asioita heidän pitää tehdä, jakavat työt ja alkavat toteuttaa yhteistä työtä.

Liikunta

Liikuntarata

Opettaja on tehnyt liikuntasaliin erilaisia pisteitä, joissa on liikuntavälineitä ryhmiä varten.

1. Ajatusten kertominen – Oppilaat ideoivat, mitä ryhmän liikuntavälineillä voisi tehdä. Oppilaat kertovat vuorollaan toisilleen omat ajatuksensa.
2. Ajatuksista keskusteleminen – Oppilaat kysyvät lisää, sanovat jotain hyvää toisten ajatuksista ja esittävät erimielisyytensä rakentavasti.
3. Yhteisen päätöksen tekeminen – Oppilaat tekevät ehdotuksia radasta ja päättävät yhdessä, millaisen radan he tekevät.
4. Työtehtävien jakaminen ja toteuttaminen – Oppilaat sopivat, minkä osan kukin radasta tekee ja alkavat toteuttaa yhteistä työtä.

Liikuntatunnin loppurentoutus

Oppilaat istuvat mukavasti. Rauhoitutaan ja hengitetään syvään. Ohjaa oppilaat miettimään jokin asia, joka on ilostuttanut heitä liikuntatunnilla tai muuten koulussa tänään. Pyydä heitä myös miettimään, mistä he huomasivat olevansa iloisia. Tarkoituksena on oppia tunnistamaan iloa tuottavia asioita.

1. Ajatusten kertominen – Oppilaat kertovat ajatuksensa vierustoverille.

Ympäristööppi

Millaisia tunteita tilanne herättää

Opettaja jakaa pareille kuvia erilaisista tilanteista.

1. Ajatusten kertominen – Oppilaat ideoivat, millaisia erilaisia tunteita kuvan tilanne voisi herättää. Tarkoituksena on harjoitella erilaisten tunnesanojen nimiä ja pyrkiä ymmärtämään tilanne toisen ihmisen näkökulmasta.

Mikä minua ilahduttaa, harmittaa tai jännittää

1. Ajatusten kertominen – Oppilaat kertovat parille erilaisia tilanteita, jotka tuottavat heille iloa, harmia tai jännitystä. Tarkoituksena on harjoitella omien tunteiden tunnistamista.
2. Ajatuksista keskusteleminen – Oppilaat voivat kysyä lisää tilanteista, esimerkiksi mikä uimisisessa tuottaa iloa?

Esitelmä karhun elämästä talvella

1. Ajatusten kertominen – Oppilaat miettivät, mitä asioita he tietävät karhun elämästä talvella ja kertovat vuorotellen toisilleen tietonsa.
2. Ajatuksista keskusteleminen – Oppilaat kysyvät lisää, sanovat jotain hyvää toisten ajatuksista ja esittävät erimielisyytensä rakentavasti.
3. Yhteisen päätöksen tekeminen – Oppilaat ehdottavat, mitkä tiedoista he ottavat mukaan esitelmäänsä kuulemiensa ajatusten perusteella ja tekevät päätöksen.
4. Työtehtävien jakaminen ja toteuttaminen – Oppilaat jakavat työtehtävät ja alkavat toteuttaa yhteistä työtä.

Unelmien koulupiha

1. Ajatusten kertominen – Oppilaat kertovat omat ajatuksensa unelmien koulupihasta vuorollaan toisilleen.
2. Ajatuksista keskusteleminen – Oppilaat kysyvät lisää, sanovat jotain hyvää toisten ajatuksista ja esittävät erimielisyytensä rakentavasti.
3. Yhteisen päätöksen tekeminen – Oppilaat tekevät ehdotuksia unelmien koulupihasta kuulemiensa ajatusten perusteella ja päättävät, millaisen koulupihan toteuttavat.
4. Työtehtävien jakaminen ja toteuttaminen – Oppilaat suunnittelevat, miten he työn toteuttavat, kuka tekee mitäkin ja alkavat toteuttaa yhteistä työtä.

Kuvataide

Runokirjan kannen suunnittelu

Oppilaat ovat kirjoittaneet oman runonsa ja lukevat sen muille.

1. Ajatusten kertominen – Tutustuttuaan kaikkien ryhmäläisten runoihin oppilaat miettivät sopivan ehdotuksen kannen kuvaksi. Jokainen kertoo vuorollaan oman ideansa.
2. Ajatuksista keskustelu – Oppilaat kysyvät lisää, sanovat jotain hyvää toisten ajatuksista ja esittävät erimielisyytensä rakentavasti.
3. Yhteisen päätöksen tekeminen – Oppilaat tekevät ehdotuksia sopivasta kannen aiheesta kuultuaan kaikkien ajatukset ja tekevät päätöksen kannen kuvituksesta.
4. Työtehtävien jakaminen ja toteuttaminen – Oppilaat sopivat, miten kansi tehdään, kuka tekee mitäkin ja alkavat toteuttaa yhteistä työtä.

LUOKKA

Tunteet kuvissa

Oppilaat saavat tutustua erilaisiin kuviin, joissa ilmaistaan jotain tunnetta. Kuvissa esiintyvät tunteet käydään läpi koko luokan kanssa ja niille annetaan nimi. Ohjaa oppilaat valitsemaan jokin tunne ja tekemään siitä yhteinen kuva, esimerkiksi vesiväreillä, kollaasi papereista, sarjakuva tms. Tarkoituksena on harjoitella tunteiden tunnistamista ja ilmaisua.

Tunteen valitseminen – keskustelu sisällöstä

1. Ajatusten kertominen – Jokainen ryhmän jäsen ehdottaa, mistä tunteesta ja miksi haluaisi tehdä työn.
2. Ajatuksista keskustelu – Muut voivat kysyä lisää.
3. Yhteisen päätöksen tekeminen – Oppilaat tekevät ehdotuksia ja valitsevat yhden tunteen.

Toteutustavan valitseminen (mikäli opettaja ei ole määritellyt työtappaa)

1. Ajatusten kertominen – Jokainen kertoo oman ideansa työtavasta.
2. Ajatuksista keskustelu – Oppilaat kysyvät lisää, sanovat jotain hyvää toisten ajatuksista ja esittävät erimielisyytensä rakentavasti.
3. Yhteisen päätöksen tekeminen – Oppilaat tekevät päätöksen työtavasta aiemmin kuulemiensa ideoiden perusteella.
4. Työtehtävien jakaminen ja toteuttaminen – Oppilaat sopivat, kuka tekee mitäkin ja alkavat toteuttaa yhteistä työtä.

Käsityö

Linnunpöntön tekeminen

1. Ajatusten kertominen – Oppilaat ideoivat erilaisia linnunpönttöjä ja kertovat ideansa muille.
2. Ajatuksista keskustelu – Oppilaat kysyvät lisää, sanovat jotain hyvää toisten ajatuksista ja esittävät erimielisyytensä rakentavasti.
3. Yhteisen päätöksen tekeminen – Oppilaat tekevät ehdotuksia linnunpöntöstä kuulemiensa ajatusten ja perusteluiden perusteella.
  - Jokainen toteuttaa oman linnunpöntön yhteisen suunnitelman avulla.

+ Sosiaalinen ongelmanratkaisu pienryhmissä

Mitä tarkoitetaan sosiaalisella ongelmanratkaisulla?

Sosiaalinen ongelmanratkaisu on yksi tunne- ja vuorovaikutustaidoista. Tarkoituksena on oppia tunnistamaan ja ymmärtämään erilaisia ongelmallisia sosiaalisia tilanteita sekä keksimään toimivia ratkaisuja niihin. Ihmiset saattavat käyttää huonosti toimivia tapoja ratkaistessaan sosiaalisia ongelmia. Jotkut saattavat lyödä, valehdella tai raivostua silmittömästi kohdatessaan ongelman. Lapset käyttävät näitä epäsoivia tapoja, koska eivät esimerkiksi ole oppineet muita keinoja, tai kasvatuksella on saatettu vahvistaa näitä epäsoivia tapoja (Webbster-Stratton 1999, 222).

Erityisen tehokkaaksi sosiaalisen ongelmanratkaisun harjoittelun tekee se, että lapset oppivat keskustelun aikana paljon myös toisiltaan, kun he kuulevat vertaistensa ratkaisuehdotuksia erilaisiin ongelmiin.

Tuokion aluksi

Toimintaohjeiden kertaaminen

Valitse tai anna oppilaiden valita jokin vuorovaikutustilanne, jonka lapset kokevat yleensä hankalaksi. Kuva tilanteesta auttaa hahmottamaan asiaa paremmin. Kuva voi olla esimerkiksi tilanteesta, jossa lapsi on yksin välitunnilla ja muilla on hauskaa jalkapalloa pelatessaan.

Huom! Sosiaalisen ongelmanratkaisun kaavalla voitte ratkaista oppilaiden kanssa myös aitoja arkisia tilanteita. Kun kaava tulee oppilaille tutuksi, voitte käyttää sitä sellaisten tilanteiden ratkaisemiseen, jotka koskettavat koko luokkaa.

Muistuta oppilaita yhdessä toimimisen taidoista ja kerro, mitä taitoa tällä kerralla erityisesti harjoitellaan.

Parien jakaminen

Sosiaalinen ongelmanratkaisu on vaativaa puuhaa. Jaa oppilaat ainakin aluksi pareittain.

Yhdessätyöskentely

1. Ajatusten kertominen

- Oppilaat kertovat toisilleen, millaisia tunteita ja ajatuksia eri henkilöillä voi olla tilanteessa.
  - Jos tunteiden nimeäminen on vielä vaikeaa, voi tässä kohtaa olla esillä tunteiden nimiä tai tunnekuvia, joista oppilaat voivat tarvittaessa valita tunteita.
- Kun asiaan liittyvät tunteet on tunnistettu, ohjaa oppilaat miettimään, mikä varsinainen ongelma tunteiden taustalla on (esimerkiksi yksinäisyys koulussa).
- Kun tunteet ja ongelma on nimetty, oppilaat keksivät vuorotellen erilaisia ratkaisuja, miten kuvan henkilöt voisivat tilanteessa toimia (esimerkiksi poika menee kysymään, pääseekö hän mukaan peliin tai poika jää yksin tai muut pelaajat pyytävät poikaa mukaan pelaamaan). Kaikki ehdotukset kirjataan paperille.

LUOKKA

2. Ajatuksista keskusteleminen

- Oppilaat keskustelevat edellisessä vaiheessa esitetyistä ratkaisuehdotuksista. Oppilaat harjoittelevat teemme yhdessä tuokion mukaisesti kysymään lisää toisiltaan, sanomaan hyvää toistensa ajatuksista sekä esittämään eriävän mielipiteensä rakentavasti.
  - Tarkoituksena on, että oppilaat ottavat keskustellessaan huomioon sen, mitä eri vaihtoehtoista voisi seurata. Esimerkiksi mitä voisi seurata tilanteista, jossa poika menee kysymään itse, pääseekö hän mukaan peliin tai mitä seuraa tilanteesta, jossa poika jää yksin tai tilanteesta, jossa muut pelaajat pyytävät poikaa mukaan pelaamaan.

3. Yhteisen päätöksen tekeminen

- Oppilaat keskustelevat siitä, mikä eri vaihtoehtoista olisi paras ja mistä syystä.
  - Valitessaan parasta ratkaisua oppilaat miettivät seuraavia asioita: Onko ratkaisu turvallinen? Onko ratkaisu reilu? Tuottaako se hyvää?

Tuokion loppuksi

Lopuksi parit voivat esitellä oman päätöksensä muulle luokalle. Voit kerätä parien erilaiset ehdotukset taululle ja ohjata oppilaat vielä yhdessä pohtimaan erilaisten vaihtoehtojen hyviä ja huonoja puolia. Keskustelkaa myös siitä, millaisissa tilanteissa luokan oppilaat voisivat hyödyntää valittuja vaihtoehtoja.

Oppilaat voivat myös suunnitella kyseessä olleesta vuorovaikutustilanteesta esimerkiksi näytelmän tai piirtää kuvan. Ohjaa oppilaat suunnittelemaan yhteinen työnsä teemme yhdessä tuokion mukaisesti (ks. teemme yhdessä tuokion perusohje).

Suunnitelma teemme yhdessä -tuokioiden aloittamisesta

Minkä oppiaineiden tunneilla on tällä hetkellä aiheita, joita voisi käsitellä teemme yhdessä tuokioilla?

.....
.....
.....
.....

Seuraavat tehtävät voisivat sopia luokalleni aluksi:

.....
.....
.....
.....

Mitkä asiat saattavat olla ongelmallisia luokalleni teemme yhdessä tuokioissa?
Miten voin auttaa oppilaita selviämään niistä?

.....
.....
.....
.....

Missä asioissa haluan itse kehittyä teemme yhdessä tuokion myötä?

.....
.....
.....
.....

LUOKKA

+ Tiedote teemme yhdessä -tuokioista

Tervehdys .....

Olen aloittanut/aloitan luokassani teemme yhdessä -tuokiot.

Teemme yhdessä on pari- ja ryhmätyöskentelyn malli, jonka avulla oppilaat harjoittelevat yhdessätyöskentelyssä tarvittavia taitoja: kuuntelua, kertomista, vuorottelua, palautteen antamista, neuvottelua, avun pyytämistä sekä tunteiden säätelyä. Etenemme yhdessätyöskentelyssä vaiheittain. Ensin oppilaat kertovat ajatuksiaan toisilleen ja tämän jälkeen he keskustelevat niistä. Keskustelun jälkeen oppilaat pyrkivät tekemään yhteisen päätöksen ja suunnittelevat, miten toteuttavat yhteisen työn. Pidämme teemme yhdessä tuokioita eri oppiaineiden tunneilla.

Omia ja oppilaiden kokemuksia teemme yhdessä tuokioista:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Voit tiedustella Teemme yhdessä tuokioista minulta lisää ja/tai tulla seuraamaan toimintaa tunnille.

Teen itse

Itsenäisen työskentelyn toimintatapa

Itsenäinen työskentely vaatii lapsilta pitkäjänteistä keskittymistä omaan tekemiseen, oman toiminnan suunnitelmallista ohjaamista sekä omien tunteiden hallintaa. Lisäksi lasten odotetaan keksivän itsenäisesti luovia ratkaisuja mahdollisiin eteen tuleviin esteisiin. Itsenäisessä työssä onnistuminen on tärkeä taito myös myöhemmän elämän kannalta. Se vaikuttaa siihen, miten lapsi luottaa omaan kykyihinsä ja sietää pientä epävarmuutta. Lapsi opettelee itsenäiseksi työskentelijäksi hiljalleen, ja tätä kokemuksellista oppimisprosessia voidaan tukea systemaattisesti. Itsenäisen työskentelyn tulisi tuottaa oppilaalle seuraavia kokemuksia: ”Osaan riittävän hyvin, en pelkää epäonnistumisia, osaan ratkaista tehtäviä myös itsenäisesti, olen ihan yhtä hyvä kuin muutkin.”

Teen itse on 10–40 minuutin mittainen itsenäisen työskentelyn tuokio, jolloin lapset työskentelevät keskittyen omaan työhönsä ottamatta kontaktia luokkakavereihin. Teen itse tuokiolla on tarjolla erilaisia tehtäviä, joista lapsi saa itse valita motivoivan vaihtoehdon. Oikein tekemisen tai valmiiksi saamisen velvoitteita ei tällä tunnilla ole, vaan lapsi saa edetä omalla tavallaan ja tahdillaan. Työskentelyvaiheessa opettaja ohjaa oppilaat työskentelemään itsenäisesti ja hyödyntämään erilaisia keinoja ratkaista ongelmia itsenäisesti. Teen itse tuokioita suositellaan pidettäväksi vähintään kaksi kertaa viikossa.

TEEN ITSE -TUOKION TAVOITTEET

- Vahvistaa seuraavia vastuunottamisen ja ongelmanratkaisun taitoja:
  - Tavoitteen asettaminen
- Tunnetaitoja:
  - Omien tunteiden tunnistaminen
  - Tunteiden säätely
- Vahvistaa luokkaympäristöä, jossa
  - voi luottaa omaan kykyihin ja osaamiseen.
  - pystyy työskentelemään pitkäjänteisesti ja määrätietoisesti.
  - pystyy sietämään turhautumista ja muita työntekoon liittyviä epämiellyttäviä tunteita.

LUOKKA

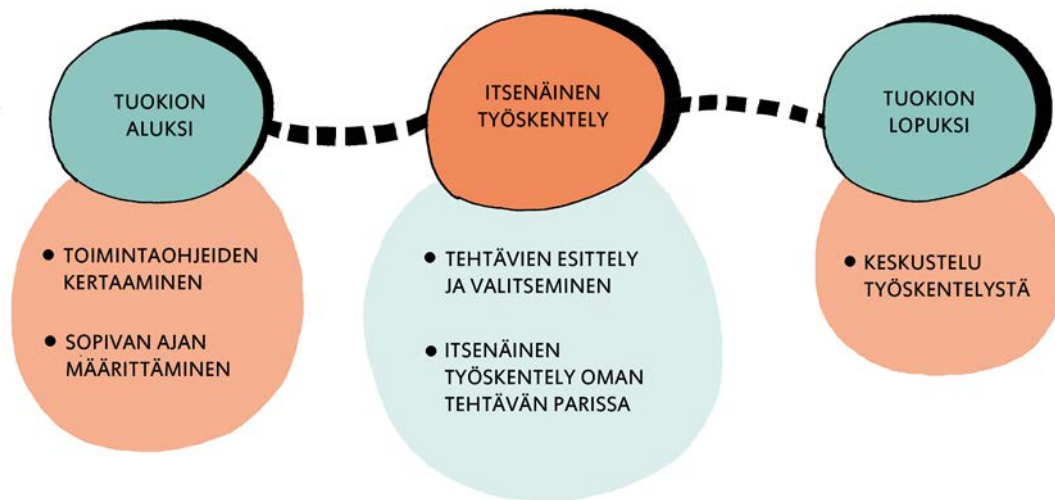
Opettajien kokemuksia teen itse tuokiosta:

- ”Oppilaat jaksavat keskittyä omaan työhönsä paremmin.”
- ”Aluksi on vaikeaa keksiä erilaisia tekemisen vaihtoehtoja, mikä on motivoivaa ja mikä ei.”
- ”Loistava mahdollisuus havainnoida oppilaita ja heidän työskentelyään.”

Oppilaiden kokemuksia teen itse tuokiosta:

- ”Meillä on muuten, jos ei ole teen itse -tuntia, ihan kauhea meteli. Se ainakin rauhoittaa mua. Saa istua omalla paikalla ihan kaikessa rauhassa.”
- ”Siinä saa valita oman tekemisen. On kiva, kun pitää yrittää tehdä itse.”
- ”Aluksi oli hankalaa, kun ei saanut kysyä koko ajan opettajalta, vaan piti itse ensin miettiä.”
- ”Teen itse -tuokiosta saa voimia.”
- ”Saa kuulla omat ajatuksensa.”

Teen itse -tuokion rakenne

Miksi?

Tuokion aluksi

Toimintaohjeiden kertaaminen

Teen itse -tuokion vaiheiden sekä harjoiteltavien taitojen sanoittaminen ohjaa oppilaiden toimintaa. Oppilaat tietävät, mitä heiltä odotetaan, jolloin myös oppilaiden ohjaaminen on luontevampaa. Kun toiminta sanoitetaan lapsille, he pystyvät itekin puhumaan toiminnastaan ja huomaavat vähitellen myös itse kehittyvänsä tavoitteissa.

Teen itse -tuokion vaiheet

Kertaa tarvittaessa oppilaiden kanssa teen itse -tuokion vaiheet ja mitä niissä tehdään.

Harjoiteltavat tunne- ja vuorovaikutustaidot

Kerro oppilaille teen itse -tuokiolla harjoiteltavista taidoista. Nosta esille eri kerroilla erityisesti se taito, jossa olet huomannut oppilaiden tarvitsevan harjoitusta omien havaintojesi ja lapsien kokemusten perusteella. Voit esimerkiksi kertoa oppilaille: ”Tällä kerralla keskitymme erityisesti omien tunteiden tunnistamiseen ja niiden säätelyyn.” Kerro oppilaille esimerkkejä tunteista, joita teen itse -tuokio voi herättää, kuten tyytyväisyyttä ja iloa silloin, kun voi keskittyä, pahaa mieltä tai hättää, jos asia ei suju tai kiukkua ja kateutta, jos muilla tuntuu sujuvan paremmin. Voit hyödyntää keskustelussa myös Tunne- ja vuorovaikutustaidot tutuiksi materiaalia (s. 105).

Teen itse -tuokion säännöt

Muistuta oppilaita tarvittaessa teen itse -tuokion säännöistä:

- Istun omalla tontilla ja annan toisille työskentelyrauhan
- Yritän ratkaista itse eteen tulevia pulmia
- Pyydän opettajalta apua hiljaa viittaamalla

Keinoja ohjata oppilaita silloin, kun he tarvitsevat apua toimintaohjeiden noudattamisessa

Valitse seuraavista keinoista tilanteeseen sopivin:

- Muistuta toimintaohjeista koko ryhmää silloin, kun aloitatte työskentelyn.
- Ohjaa yksittäistä oppilasta menemällä oppilaan viereen.
- Mene oppilaan luokse ja yritä kysymysten avulla ohjata hänet takaisin työskentelyn pariin, esimerkiksi: ”Mikä vaikeuttaa työskentelyä? Mitä voisit tehdä, jotta pääsisit tästä tilanteesta eteenpäin?”
- Ohjaa oppilas rauhoittumispaikkaan.
- Käytä johdonmukaisia seuraamuksia.

Oppilaiden ohjaamisen lähtökohtana on oppilaiden havainnointi. Havainnoi oppilaita omalta paikaltasi ja seuraa, miten he työskentelevät. Älä kiertele luokassa tai ohjaa oppilaita yhteisesti, koska tämä häiritsee muiden oppilaiden keskittymistä.

Anna myönteistä palautetta silloin, kun oppilas toimii tai oppilaat toimivat tavoitteiden mukaisesti.

Muista, että oppilaat harjoittelevat näitä asioita. Auta oppilasta taitojen harjoittelussa. Lisää tietoa ohjaamisen keinoista löydät oppilaiden ohjaaminen materiaalista (s. 89).

Miksi?**Sopivan ajan määrittely**

Sopivan ajan määrittely antaa raamit työskentelylle. Oppilaat tietävät, milloin heidän tulisi olla valmiita, mikä auttaa oppilasta asettamaan itselleen realistisia tavoitteita.

Teen itse -tuokion kesto määräytyy sinun arviosi mukaan sen mittaiseksi, kuinka kauan oppilaat pystyvät todennäköisesti työskentelemään itsenäisesti. Aika voi vaihdella 10 ja 40 minuutin välillä. Tuokion kesto ei saa olla liian pitkä, jotta jokaisella oppilaalla olisi mahdollisuus saada onnistumisen kokemus ja keskittyä vaadittu aika. Itsenäisen työskentelyn jaksoa voidaan pidentää vähän kerrallaan lasten taitojen kehittyessä. Kerro oppilaille työskentelyn alkamis- ja päättymisajat. Myös ”time timer” eli sektorikello on hyvä apu ajan hahmottamisen tukena.

Miksi?**Itsenäinen työskentely****Tehtävien esittely ja valitseminen**

Valinnan tekeminen on olennainen osa itsenäistä työskentelyä. Se kehittää lapsen kykyä tunnistaa omia mieltymyksiä ja vahvuuksia sekä asettaa itselleen realistisia tavoitteita. Lisäksi valinnan mahdollisuus lisää huomattavasti työskentelymotivaatiota.

Teen itse -tuokiolla lapset saavat valita erilaisista tehtävistä itselleen mieleisen. Vaihtoehtojen tulee kannustaa lapsia oman kekseliäisyyden ja mielikuvituksen käyttöön. Tehtävien tulee olla lasta motivoivia, monipuolisia, tarpeeksi helppoja sekä tuttuja työtapoja ja materiaaleja sisältäviä. Kolme erilaista tehtävävaihtoehtoa on aluksi sopiva määrä. Myöhemmin vaihtoehtoja voidaan lisätä yksi kerrallaan. Tehtävävaihtoehtoja voivat olla esimerkiksi käden työ (rakentelu, askartelu, käsityö jne.), kynä-paperitehtävä, lukeminen tai tiedon etsintä. Erilaisia tehtävävaihtoehtoja eri oppiaineiden tunneille löydät lisämateriaalista erilaisia tehtäviä (s. 76).

Opettajan toiminta tehtävien valitsemisen vaiheessa

Rohkaise oppilaita kokeilemaan erilaisia tehtäviä, jotta he löytäisivät uusia mielenkiinnon kohteita ja oppisivat luottamaan omaan osaamiseensa itsenäisessä työskentelyssä. Mikäli oppilas tarvitsee apua tehtävän valinnassa, auta oppilasta kysymysten avulla esimerkiksi seuraavasti: ”Mikä tehtävistä kiinnostaisi sinua eniten? Mitä haluaisit harjoitella lisää? Mikä tekeminen sopisi sinulle tähän hetkeen?” Voit myös ehdottaa jotain tiettyä tehtävää oppilaille: ”Haluaisitko kokeilla vaihteeksi käsillä tekemistä, mitä et ole pitkään aikaan kokeillut?” Mikäli mikään tehtävä ei kiinnosta oppilasta, kysy häneltä, haluaisiko hän sinun valitsevan tehtävän. Voitte myös valmistella yhdessä seuraavalle Teen itse- tuokiolle jonkin tehtävän, joka motivoi häntä. Oppilailta kannattaa muutenkin aika ajoin kysyä ehdotuksia teen itse tuokion tehtäviksi.

Itsenäinen työskentely oman tehtävän parissa

Itsenäisen työskentelyn vaiheessa oppilaat toimivat itsenäisesti ja pyrkivät ylittämään mahdollisia eteen tulevia esteitä itsenäisesti.

Opettajan toiminta itsenäisen työskentelyn aikana

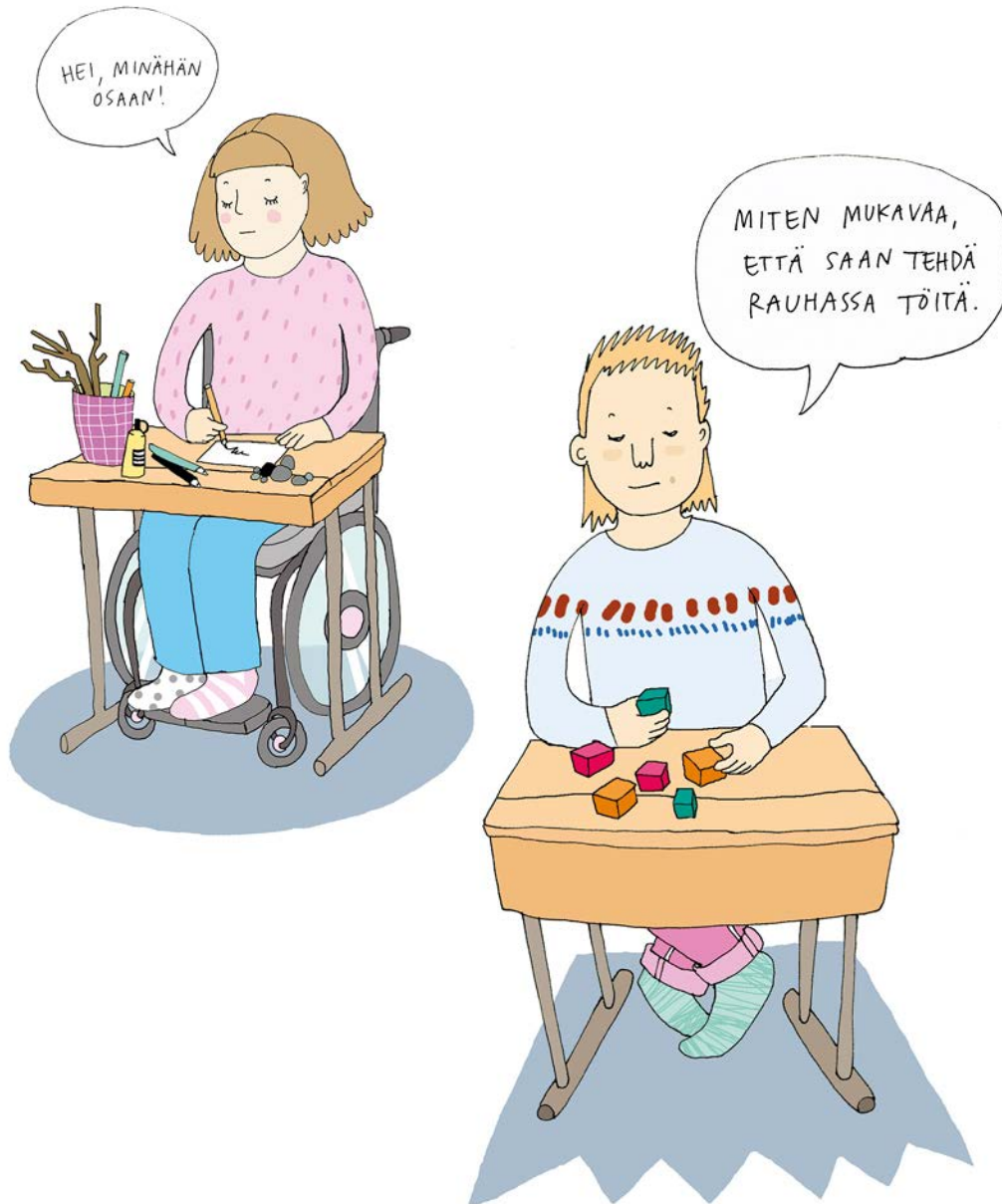
Itsenäinen työskentely herättää oppilaissa usein monenlaisia tunteita: turhautumista, iloa, pettymystä, suuttumusta. Sinun tärkein tehtäväsi on havainnoida oppilaita itsenäisen työskentelyn

LUOKKA

aikana ja huomata lasten tarpeet ja tunteet. Tilanteissa, joissa oppilas pyytää sinulta apua tai huomaat, ettei hän selviydy tilanteesta itseksensä, ohjaa häntä kysymysten avulla eteenpäin esimerkiksi kysymällä: ”Mitä voisit seuraavaksi tehdä, kun olet liimannut tuon paperin?” tai ”Nyt sinulla onkin vaikea kohta meneillään, miten eri tavoilla voisit tuon ratkaista?” Älä anna valmiita vastauksia oppilaiden kysymyksiin, vaan rohkaise oppilaita käyttämään omaa luovuuttaan. Mikäli huomaat oppilaiden tarvitsevan erityisen paljon apuasi jossain tehtävässä, harmitse lisäohjeistusta tai tehtävän helpottamista seuraavalle teen itse tuokiolle. Ohjaa oppilaita itsenäisen työskentelyn aikana niin, ettei muiden työskentelyrauha häiriinny.

Osoita lapsille, että heidän yrittämisensä ja onnistumisensa on sinulle tärkeää. Anna tunnus kärsivällisestä yrittämisestä ja menemisestä oikeaan suuntaan. Kannusta keskittymiseen

ja asiassa pysymiseen. Rohkaise etsimään omia luovia ratkaisuja ja hyväksy ne. Kiinnitä oma ja oppilaiden huomio lopputuloksen sijasta ensisijassa työskentelyprosessiin. Työskentelyprosessin myötä myös lopputulokset alkavat usein kehittyä.

Tuokion loppuksi

Keskustelu työskentelystä

Oman toiminnan ja kokemusten sanoittaminen sekä muiden kokemusten kuuleminen vahvistavat tunne- ja vuorovaikutustaitojen oppimista. Samalla oppilaat huomaavat, että muutkin harjoittelevat samalla tavalla itsenäisessä työssä tarvittavia taitoja ja kohtaavat erilaisia tunteita. Loppukeskustelun ja omien havaintojesi perusteella muodostat käsityksesi esimerkiksi siitä, mitä asioita seuraavalla kerralla pitää erityisesti harjoitella tai pitääkö työskentelyaikaa tai tehtävävaihtoehtoja vaihtaa.

Anna oppilaille ensin pieni hetki aikaa miettiä itsekseen, miten he mielestään toimivat tai millaisia tunteita itsenäisen työskentelyn aikana heräsi.

Esimerkkejä kysymyksistä loppukeskustelua varten:

- Tehtävän valitseminen:
  - Miten oman tehtävän valitseminen sujui? Miten päädyit valitsemaan oman tehtäväsi? Miltä tuntui, kun löysit itsellesi sopivan tehtävän? Entä kun et löytänyt sopivaa tehtävää? Milloin tarvitaan taitoa valita itselle sopiva asia? Mihin aikuiset tarvitsevat taitoa?
- Itsenäinen työskentely:
  - Tuliko sinulla jotain esteitä itsenäisen työskentelyn aikana? Miten pääsit niiden yli? Miltä tuntui, kun keksit ratkaisun? Miltä tuntui, kun jaksoit keskittyä? Entä kun et jaksanut keskittyä? Miltä tuntui, kun sait tehtävän tehtyä? Entä kun et saanut? Millaisia tunteita itsenäinen työskentely herätti? Miten toimit silloin?

Anna oppilaille myönteistä palautetta yrittämisestä sekä niistä asioista, jotka sujuivat heiltä tavoitteiden mukaisesti. Pidä huolta siitä, ettei oppilaiden erilaisia ratkaisuja arvoteta. Iloitse oppilaiden erilaisista tavoista ratkaista tehtäviä ja vaali heidän kekseliäisyyttään. Ohjaa myös oppilaita arvostamaan toisten erilaisia ratkaisuja.

Oppilaille voi olla suuri into esitellä tekemiään töitä toisilleen. Teen itse tuokion lopussa voit tarjota halukkaille mahdollisuuden näyttää muille, mitä he ovat tuokion aikana tehneet. Oppilaat voivat halutessaan lyhyesti kertoa, miten työ on tehty.

Erilaiset tunteet teen itse -tuokiolla ja niiden huomioiminen

Tunteet vaikuttavat luokan toimintaan ja voivat viedä oppimista eteenpäin tai olla päinvastoin oppimisen esteenä. Opettajan tehtävänä on auttaa oppilaita huomaamaan erilaisia tunteita ja niiden vaikutuksia ja auttaa oppilaita pärjäämään epämiellyttävien tunteiden kanssa. Alla on esimerkkejä erilaisista tunteista, joita teen itse voi oppilaissa herättää sekä esimerkkejä siitä, miten opettaja voi tällöin toimia.

Turhautuneisuus

- esimerkiksi silloin, kun oppilas ei osaa edetä tehtävässä itsenäisesti:
  - Auta oppilasta tunnistamaan tunne ja kerro, että se on ymmärrettävä kyseisessä tilanteessa ja moni muukin voi tuntea samoin. Auta häntä tehtävässä eteenpäin esimerkiksi sanomalla: ”Harmittaako sinua jokin?” tai ”Huomaan, että sinua harmittaa. Miten olet yrittänyt ratkaista asiaa? Mitä muita keinoja voisi olla?”
  - Anna oppilaalle positiivista palautetta, kun oppilas onnistuu etenemään tehtävässään.

Ilo, innostus

- esimerkiksi silloin, kun oppilas kokee osaavansa ja pärjäävänsä itsenäisesti:
  - Kerro, miten hienoa oli katsoa, kun oppilaat iloitsivat tekemisestä.
  - Vaali tehtäviä, jotka innostavat oppilaita.

Tyytyväisyys, helpotus, ylpeys

- esimerkiksi silloin, kun oppilas on joutunut pinnistelemaan valitsemaansa tehtävän kanssa ja vihdoinkin monen yrittämisen jälkeen onnistuu tehtävässään itsenäisesti:
→ Havainnoi oppilaita ja jos huomaat tällaisen tilanteen, vahvista oppilaan kokemusta huomaamalla asia työskentelyn jälkeen.

Mitä muita tunteita huomaat oppilaissa teen itse tuokion aikana? Miten reagoit niihin?

Miten aloitan teen itse tuokiota omassa luokassani?

Kerro oppilaille teen itse tuokiosta

Kerro oppilaille teen itse tuokiosta esimerkiksi seuraavalla tavalla: ”Teen itse tuokio on itsenäisen työskentelyn hetki. Saatte valita erilaisista tehtävävaihtoehdoista itsellenne sopivimman. Tehtävä pyritään tekemään itsenäisesti, ilman muiden apua. Teen itse tuokiolla tärkeintä ei ole oikein tekeminen, vaan yrittäminen ja oman luovuuden käyttäminen.”

Keskustelkaa itsenäisessä työssä tarvittavista taidoista

Teen itse tuokiolla harjoitellaan seuraavia tunne- ja vuorovaikutustaitoja:

- realististen tavoitteiden asettamista
- omien tunteiden tunnistamista ja säätelyä.

Palauttakaa mieleen ennen teen itse tuokioiden käyttöönottoa, mitä eri taidot tarkoittivat tunne- ja vuorovaikutustaidot tutuiksi materiaalin (s. 105) avulla.

Keskustelkaa siitä, miten voi toimia silloin, jos kohtaa esteitä itsenäisen työskentelyn aikana

Ennen teen itse -tuokioiden aloittamista keskustele oppilaiden kanssa siitä, millaisia esteitä saattaa tulla vastaan, miltä silloin tuntuu ja miten silloin voi toimia. Kerratkaa näitä asioita aina tarvittaessa, erityisesti ensimmäisillä kerroilla.

Yksi tapa opettaa oppilaille ongelmallisten tilanteiden, niiden herättämien tunteiden ja ratkaisuvaihtoehtojen käsittelemistä on mallintaa lapsille erilaisia tapoja toimia tällaisissa tilanteissa. Tällöin opettaja eläytyy oppilaiden kohtaamiin esteisiin ja puhuu ääneen ajatuksiaan siitä, miten tilanteessa voisi toimia. Tarkoituksena on antaa oppilaille vinkkejä siitä, miten he voivat toimia hankalissa tilanteissa itsenäisen työskentelyn aikana. Yleisimmät hankalat tilanteet, joita lapset Teen itse -tuokiolla kohtaavat, liittyvät tehtävän valitsemiseen, työntekoon keskittymiseen tai oman työn etenemiseen.

Voit mallintaa ongelmatilanteita esimerkiksi seuraavalla tavalla:

1. Esteen tunnistaminen

→ Nimeä jokin oppilaille tyypillinen este itsenäisessä työskentelyssä. (Esimerkiksi: En osaa valita tehtävää itselleni.)

2. Erilaisten ratkaisujen pohtiminen

→ Kerro, mitä tunteita tilanne sinussa voisi herättää (esimerkiksi: ”Minua harmittaisi.”) ja miten yrittäisit ratkaista kyseisen ongelman (esimerkiksi: ”Miettisin mikä tehtävä kiinnostaa minua juuri nyt eniten. Askartelu voisi kiinnostaa ja koska haluaisin kehittyä tuossa askartelutyössä, taidan valita sen.”). Kysy oppilailta, onko heidän ollut joskus vaikea valita itselle sopiva asia, millaisia tunteita se on herättänyt ja miten he ovat ratkaisseet asian.

Millaisia ongelmia voi tulla vastaan?

Oppilaat eivät tiedä, minkä tehtävän valitsisivat

Esittele jokainen tehtävä lyhyesti oppilaille ennen työskentelyn alkamista ja kerro, millaisia taitoja tehtävän tekeminen vaatii. Auta oppilasta valitsemaan itselleen sopiva tehtävä keskustelemalla hänen kanssaan siitä, mitä hän haluaisi oppia, mikä on hänelle mieluisaa tekemistä, mikä häntä kiinnostaa tai mikä sopisi hänelle juuri tähän hetkeen.

Oppilas ei luota omiin kykyihinsä ratkaista tehtävää

Oppilas voi olla epävarma työskentelyssään ja hakea varmistusta sinulta itsenäisen työskentelyn aikana. Auta oppilasta aluksi henkilökohtaisesti keksimään erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja. Älä ratkaise tehtävää oppilaan puolesta. Anna oppilaille myönteistä palautetta silloin, kun näet hänen tekevän itsenäisiä päätöksiä.

Oppilas ei jaksa keskittyä vaadittua työskentelyaikaa

On hyvä huomata, että kaikki oppilaat eivät jaksa keskittyä samanpituista aikaa. Joillekin oppilaille 10 minuuttia on pitkä aika, kun taas toiset voisivat uppoutua itsenäiseen työhön koko tunnin ajaksi. Kun huomaat tai tiedät entuudestaan, että oppilas ei jaksa keskittyä vaadittua aikaa, keskustele hänen kanssaan asiasta ja sopikaa, miten oppilas toimii, kun ei jaksa enää keskittyä. Tehkää yhdessä esimerkiksi seuraavanlainen suunnitelma: Tee itsenäistä työtä niin kauan kuin jaksat. Kun et enää jaksa keskittyä, tule kertomaan siitä minulle tai nosta käsi pystyyn merkiksi. Sovitaan nyt yhdessä, mitä voit tehdä sen jälkeen. Oppilas voi esimerkiksi vaihtaa työtä, mennä rauhoittumispaikkaan tai käydä hakemassa tavaroita seuraavaa tuntia varten. Itsenäisen työskentelyn aikaa pidennetään vähitellen oppilaan taitojen karttuessa. Tarkoituksena on, että oppilas ei ajautuisi epäonnistumisen kierteeseen, vaan hän saisi omissa tahdissaan oppia itsenäistä työskentelyä.

Mistä tiedän, menemmekö teen itse -tuokion tavoitteita kohti?

Oppilaat osaavat vähitellen valita itselleen sopivia tehtäviä. He uskaltavat kokeilla erilaisiakin tehtäviä. Oppilaat pyrkivät ratkaisemaan ensin itse työssään kohtaamiaan esteitä, hallitsevat paremmin tunteitaan ja häiriökäyttäytyminen vähenee työskentelyn hetkissä. Jos joku oppilas hakee kaverin huomiota eikä jaksa keskittyä omaan työhönsä, osaan ohjata hänet takaisin oman työnsä pariin. Oppilaat osaavat arvostaa omia ja muiden töitä. Loppukeskustelun aikana oppilaat osaavat kertoa omasta itsenäisen työskentelyn prosessistaan ja siihen liittyvistä tunteista. Opettajana kannustan lapsia oman luovuuden käyttämiseen ja osoitan arvostusta heidän ideoitaan kohtaan. Osaan valita sopivia tehtäviä ja sopivan mittaisen ajan itsenäiselle työskentelylle.

LUOKKA

Teen itse -tuokion soveltaminen muissa koulupäivän tilanteissa

Teen itse tuokio tarjoaa tavan opettaa lapsille itsenäisessä työskentelyssä tarvittavia taitoja. Teen itse -tuokion rakenteita voi soveltaa koulupäivän aikana erilaisissa tilanteissa. Sovellusmahdollisuuksia on lukemattomia, ja voit aina keksiä niitä lisää itse, oppilaiden tai kollegojen kanssa. Esimerkiksi seuraavilla tavoilla voit soveltaa teen itse tuokion rakenteita:

Valintojen tekeminen → harjoitellaan itsenäisten valintojen tekemistä

Ohjaa oppilaita itsenäisten valintojen tekemisessä keskustelemalla valintatilanteista sekä valintojen perusteista. Auta oppilaita huomaamaan omia vahvuuksiaan sekä kiinnostuksen kohteitaan eri oppiaineiden tunneilla. Oppilas ei välttämättä itse huomaa näitä asioita. Omien vahvuuksien ja toisaalta harjoitusta vaativien asioiden tunnistaminen tukee minäkuvan kehittymistä.

Millaisissa tilanteissa oppilaiden tarvitsee tehdä valintoja ja miten tätä prosessia voisi tukea?

Itsenäinen työskentely → harjoitellaan omien tunteiden säätelyä sekä itsenäistä ongelmanratkaisua

Teen itse tuokiolla oppilaat oppivat keskittyneen itsenäisen työskentelyn tavan, joka on siirrettävissä myös muihin itsenäisen työskentelyn hetkiin. Kerro oppilaille, että työskentelemme kuten teen itse tuokiolla. Ohjaa oppilaita teen itse tuokion mukaisesti ratkaisemaan itsenäisesti eteen tulevia esteitä. Teen itse -tuokioon liittyvä valinnan mahdollisuus voi tarkoittaa esimerkiksi matematiikan tunnilla tehtäväjärjestyksen itsenäistä valitsemista. Muista, että itsenäisen työskentelyn hetki tulisi pitää sopivan mittaisena niin, että kaikki oppilaat jaksavat keskittyä.

+ Teen itse -tiivistelmä

Tuokion aluksi

- Kertaa oppilaiden kanssa
  - tuokion vaiheet.
  - harjoiteltavat taidot sekä tuokion aikana mahdollisesti heräävät tunteet.
- Määrittele sopiva aika työskentelylle.

Itsenäinen työskentely

- Esittele tehtävävaihtoehdot ja auta oppilaita tarvittaessa oman tehtävän valinnassa.
- Ohjaa oppilaat itsenäiseen työskentelyyn.

Tuokion loppuksi

- Keskustelkaa loppuksi
  - harjoiteltavana olleesta taidosta.
  - itsenäisen työskentelyn aikana heränneistä tunteista sekä mahdollisista esteistä ja niiden ylittämisestä.

+ Erilaisia tehtäviä

Listaan on koottu erilaisia oppiaineisiin liittyviä tehtävävaihtoehtoja. Tehtäviä voi keksiä lisää myös oppilaiden kanssa sekä jakaa ideoita muiden teen itse tuokioita pitävien kollegojen kanssa.

Käsillä tekemistä

Äidinkieli ja kirjallisuus

- Kirjainmuotojen leikkaaminen, liimaaminen, muovaileminen
- Tavujen ja sanojen kirjoitusharjoituksia irtokirjaimilla
- Logico, Luko ja muut pelit

Matematiikka

- Palikat ja muut rakentelutehtävät (esimerkiksi Multilink)
- Origamien taittelu ohjeen mukaan
- Geometrinen kuvioiden leikkaaminen, liimaaminen, muovaileminen
- Luko ja muut pelit
- Geometrinen muotojen rakentaminen legoilla
- Tangram-tehtävät
- Geolauta- ja kuminauha-tehtävät
- Mittaaminen

Ympäristöoppi

- Luonnonmateriaaliaskartelu
- Pienoismallien rakentelu (esimerkiksi maisema, maatila)
- Tutkimukset

Uskonto, elämäkatsomustieto, historia

- Askartelut liittyen eri kulttuurien juhlatilaisuuksiin ja juhlapyyhiin
- Asiasältöön liittyvät kuvataiteen työt (esimerkiksi kalliomaalaukset, savityöt)

Käsityö, kuvataide

- Kuvien ja eri materiaalien leikkaaminen ja liimaaminen
- Muovaaminen (muovailuvaha, erilaiset massat)
- Maalaaminen
- Neulatyöt ja ompelu
- Neulominen ja virkkaaminen
- Huovutus

Liikunta

- Suunnistusrastien valmistus
- Joukkuenauhujen valmistaminen
- Urheiluaiheisten kuvatöiden valmistus leikkaamalla ja liimaamalla

Kynä-paperitehtäviä

Äidinkieli ja kirjallisuus

- Tarinoiden ja runojen kirjoittaminen
- Näytelmäkirjoitusten laatiminen
- Esitelmien suunnittelu
- Puheen kirjoittaminen
- Käsilaharjoitukset
- Ristisanat
- Erilaiset puuha- ja tehtäväkirjat
- Kielioppimonisteiden tekeminen
- Kirjeen kirjoittaminen
- Sanalistojen laatiminen (esimerkiksi joululahjalista, ruokalista, matkatavarat, omat suosikit jostakin aiheesta)

Matematiikka

- Peruslaskut kirjasta tai monisteesta
- Lisätehtävät kirjasta
- Tuumavihkot
- Pisteestä pisteeseen -tehtävät
- Harppityöt
- Viivoittimen käyttöharjoitukset
- Sudokut

Ympäristöoppi

- Karttatehtävät
- Tehtävävihkon kuvitus

Lukeminen

Erilaiset lukuharjoitukset, eläytyvä lukeminen, ymmärtävä lukeminen ja tiedonhankinta eri oppiaineissa

Äidinkieli ja kirjallisuus

- Runokirjat, kertomakirjallisuus, vitsikirjat, tietokirjat
- Sarjakuvat
- Sanomalehdet, lasten- ja nuorten lehdet, aikakauslehdet
- Luetunymmärtämisen tehtävät

Matematiikka

- Sanalliset pulma- ja päättelytehtävät

LUOKKA

Ympäristöoppi

- Lasten tietokirjat
- Koealueen lukeminen
- Tiedonhaku internetistä
- Luettavaa ravinnosta ja liikunnasta

Uskonto, elämänkatsomustieto, historia

- Ulkoa opeteltavien asioiden harjoittelu
- Kirjan kappaleen lukeminen
- Uskonnon, elämänkatsomustiedon ja uskonnon lukemistot
- Aihealueisiin liittyvät sadut (esimerkiksi Mauri Kunnaksen Viikingit tulevat)

Käsityö, kuvataide

- Askartelu- tai käsityöohjeiden etsiminen kirjoista ja lehdistä
- Taidehistoriaan liittyvästä aiheesta lukeminen

Liikunta

- Leikkikirjat
- Urheilusivujen lukeminen lehdistä
- Pelin tai leikin sääntöihin tutustuminen
- Tiedonhaku urheilulajeista, lajien historiasta, urheilijoista

Suunnitelma teen itse -tuokioiden aloittamisesta

Millaiset tehtävävaihtoehdot sopisivat luokalleni?

.....

.....

.....

.....

Mitkä asiat voivat olla luokalleni ongelmallisia teen itse tuokiossa?

Miten voin auttaa oppilaita selviytymään niistä?

.....

.....

.....

.....

Missä asioissa haluan itse kehittyä teen itse tuokion myötä?

.....

.....

.....

.....

LUOKKA

+ Tiedote teen itse -tuokioista

Tervehdys .....

Olen aloittanut/aloitan luokassani teen itse -tuokiot.

Teen itse on itsenäisen työskentelyn malli, jonka tarkoituksena on opettaa oppilaille itsenäisessä työssä tarvittavia taitoja: keskittymistä omaan työhön, omien tunteiden tunnistamista sekä niiden säätelyä. Teen itse -tuokiolla oppilaat saavat valita itselleen sopivan tehtävän erilaisista vaihtoehdoista. Itsenäisen työskentelyn aikana ohjaan oppilaat ratkaisemaan eteen tulevia esteitä itsenäisesti erilaisin keinoin, joita olemme etukäteen harjoitelleet.

Omia ja oppilaiden kokemuksia teen itse -tuokioista:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Voit tiedustella teen itse -tuokioista minulta lisää tai tulla seuraamaan toimintaa tunnille

Juttutuokio

Toimintatapa opettajan ja lapsen välisen vuorovaikutuksen tueksi

Opettajan ja oppilaan välinen suhde on oppimisen ja opettamisen perusta. Hyvin toimiva vuorovaikutussuhde kannustaa, tuo iloa koulutyöhön ja auttaa myös haastavien tilanteiden kohtaamisessa. Oppilaan ja opettajan välinen suhde määrittelee merkittävästi sitä, miten lapsi koulunkäynnin kokee ja miten hyvin hän sopeutuu luokkaan.

Juttutuokio tarkoittaa opettajan ja oppilaan kahdenkeskistä keskustelua, jonka opettaja käy kaikkien oppilaidensa kanssa säännöllisesti, ainakin kerran lukukaudessa. Keskustelu kestää noin 10 minuuttia. Keskustelussa opettaja kuuntelee lasta ja haluaa tutustua tähän paremmin. Kyse ei ole kuulustelusta, eikä keskustelussa oteta esiin mahdollisia ongelmia. Keskustelussa opettaja saa tietää, mitä lapsi ajattelee koulunkäynnistä. Keskustelu tarjoaa oppilaalle tilaisuuden tulla kuulluksi.

JUTTUTUOKION TAVOITTEET

- Kehittää opettajan oppilaan tuntemusta ja mahdollistaa lapsen tarpeiden huomioonottaminen koulussa paremmin
- Vahvistaa opettajan ja lapsen välistä vuorovaikutussuhdetta
- Tarjota jokaisella oppilaalle kuulluksi tulemisen kokemus
- Tukea tunne- ja vuorovaikutustaitojen oppimista.

Opettajien kokemuksia juttutuokiosta

”Sain kuulla oppilaasta uusia asioita, jotka auttavat minua hänen opettamisessaan.”

”Tuntui vaikealta järjestää aikaa keskusteluille, mutta onneksi järjestin, koska keskustelut osoittautuvat varsin tärkeiksi oppilaille.”

”Keskustelut vahvistivat suhdettani oppilaisiin ja opettaminenkin on helpompaa.”

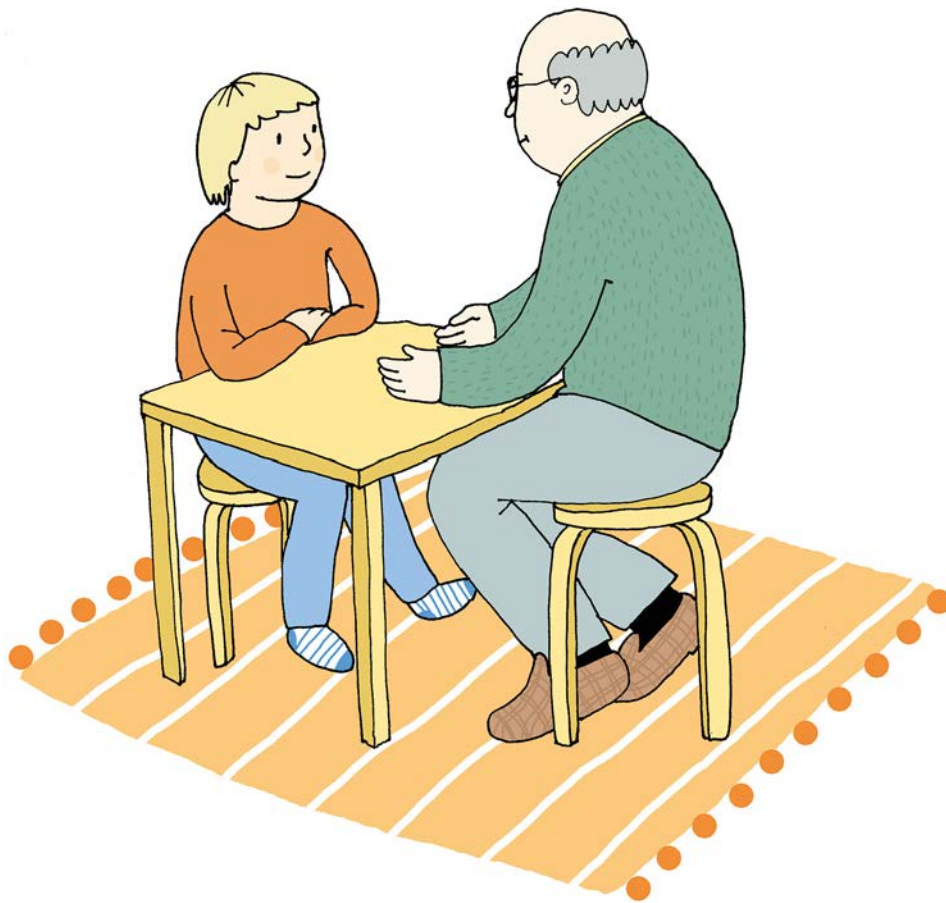
”Sain kuulla oppilaasta tärkeitä asioita, jotka eivät ehkä muuten olisi milloinkaan tulleet esiin.”

Oppilaiden kokemuksia juttutuokioista

”Kivaa, kun ope kuunteli.”

”Sain kertoa opelle tärkeitä asioita.”

”Aluksi jännitti mennä jutteleen opettajan kanssa.”

Juttutuokion rakenne

Ennen keskustelua kerro oppilaalle, että keskustelunne on luottamuksellinen ja jää vain teidän tietoonne.

Keskustelurunko

1. Mitä sinulle kuuluu?
2. Mitkä asiat tekevät sinut iloiseksi koulussa?
3. Mitkä asiat tuntuvat vaikeilta koulussa?
4. Mitkä asiat jännittävät tai pelottavat sinua koulussa?
5. Mistä olet kiinnostunut tällä hetkellä?
6. Keiden kavereiden kanssa vietät mielelläsi aikaa koulussa?
7. Tiedätkö, keneltä voit saada apua koulussa? Missä asioissa voisit pyytää apua?
→ Kerro oppilaalle samalla, että sinulta voi aina tulla hakemaan apua sekä juttelemaan sinun kanssasi.
8. Nyt on sinun vuorosi kysyä minulta.

Mieti keskustelun jälkeen, miten oppilaan kertomat asiat vaikuttavat toimintaasi ja miten voit hyödyntää saamaasi tietoa oppilaan kasvatuksessa ja opettamisessa. Keskustelun jälkeen voit kirjata itsellesi muistiin joitakin asioita, jotka auttavat sinua oppilaan ohjaamisessa ja opettamisessa.

Miten aloitan juttutuokiot omassa luokassani?

Suunnittele, milloin pidät juttutuokiot

Keskustelun on tarkoitus olla rauhallinen tilanne, jossa on läsnä kerrallaan yksi oppilas ja sinä. Keskustele rehtorisi kanssa, miten saisit järjestettyä juttutuokiot niin, että voisit keskustella jokaisen oppilaan kanssa rauhassa. Saatko luokkaasi esimerkiksi samanaikaisopettajan tai erityisopettajan keskustelujen ajaksi. Mikäli sijaisjärjestelyt eivät ole mahdollisia, juttutuokiot voidaan pitää esimerkiksi välituntisin niin, että keskusteleet yhden oppilaan kanssa yhdellä välitunnilla. Tarkoitus on, etteivät oppilaat joudu käyttämään välituntiaan vuoronsa odottamiseen.

Kerro oppilaille juttutuokioista

Kerro oppilaille, että tulet keskustelemaan jokaisen kanssa koulunkäyntiin liittyvistä asioista. Kerro heille, että haluat kuulla heidän ajatuksiaan erilaisista koulunkäyntiin liittyvistä asioista. Kerro, että heidän ajatustensa kuuleminen on tärkeää, jotta osaisit opettaa sekä ohjata heitä parhaalla mahdollisella tavalla. Samalla tutustutte toisiinne paremmin. Kerro oppilaille, ettei itse nosta keskustelussa esille mitään mahdollisia ongelmia, mutta olisi hyvä, jos oppilas kertoisi, jos hänen mieltään painaa jokin asia.

Millaisia ongelmia voi tulla vastaan

Oppilas ei kerro ajatuksiaan

Joskus voi käydä niin, että oppilas ei kerro ajatuksiaan opettajalle juttutuokion aikana. Tämä voi johtua monesta eri syystä: jännityksestä, ujoudesta tai siitä, ettei oppilas ole tottunut kertomaan ajatuksiaan opettajalle. Tärkeintä on, että osoitat kiinnostusta oppilaan ajatuksia kohtaan ja annat hänen kertoa asioita omassa tahdissaan. Oppilaalle on merkityksellinen kokemus jo se, että olet kiinnostunut hänen ajatuksistaan. Usein käy niin, että oppilas uskaltaa seuraavalla kerralla kertoa jo hieman itsestään, kun huomaa, että tilanne on turvallinen.

Oppilas kertoo jotain, mikä edellyttää sinulta reagointia

Keskustelu opettajan kanssa rauhassa kahdestaan voi olla jollekin oppilaalle uutta. Hänellä on voinut olla paljon kerrottavaa opettajalle, mutta hän ei ole osannut tai uskaltanut kertoa asiaansa. Juttutuokio mahdollistaa oppilaan kuulemisen, ja hän voi tilanteessa kertoa asioita, joihin sinun täytyy reagoida. Tällainen asia voi olla esimerkiksi koulukiusaaminen. Oppilas voi kertoa myös kotiin liittyvistä ongelmista, kuten vanhemman tai sisaruksen sairaudesta. Näissä tilanteissa voitte sopia, miten voisit tukea lasta koulupäivän aikana. Kerro oppilaalle, että oli hyvä, että hän kertoi asiasta sinulle. Kerro hänelle myös siitä, jos aiot ottaa asian puheeksi oppilaan vanhempien kanssa.

Juttutuokio on liian lyhyt

Joskus oppilailla saattaa olla niin paljon kerrottavaa opettajalle, että siihen kuluisi kokonainen tunti. Kerro oppilaalle, että haluaisit kuulla kaikki hänen ajatuksensa, mutta nyt ei ole

LUOKKA

aikaa siihen, koska muu luokka odottaa. Sopikaa, milloin oppilas voi tulla juttelemaan kanssasi uudelleen.

Mistä tiedän, menemmekö juttutuokion tavoitteita kohti

Keskustelut ovat rauhallisia ja niistä välittyy oppilaille se, että haluat kuunnella heitä. Oppilaat kertovat ajatuksiaan omalla tyylillään ja annat heille vapauden siihen; jotkut kertovat enemmän, jotkut vähemmän. Vähitellen oppilaat tulevat juttelemaan sinulle enemmän myös muissa tilanteissa ja pyrit antamaan heille ajan tähän.

Juttutuokion kysymykset

1. Mitä sinulle kuuluu?
2. Mitkä asiat tekevät sinut iloiseksi koulussa?
3. Mitkä asiat tuntuvat vaikeilta koulussa?
4. Mitkä asiat jännittävät tai pelottavat sinua koulussa?
5. Mistä olet kiinnostunut tällä hetkellä?
6. Keiden kavereiden kanssa vietät mielelläsi aikaa koulussa?
7. Tiedätkö, keneltä voit saada apua koulussa? Missä asioissa voisit pyytää apua?
  - Kerro oppilaalle samalla, että sinulta voi aina tulla hakemaan apua sekä juttelemaan sinun kanssasi.
8. Nyt on sinun vuorosi kysyä minulta.

+ Vinkkejä opettaja-oppilassuhteen vahvistamiseksi

Pienet kohtaamiset arjessa

- Kutsun oppilaita nimeltä.
- Huomioin jokaisen oppilaan esimerkiksi kouluun tullessa sekä koulusta lähtiessä tervehtien, katsekontaktilla tai sanomalla jotain positiivista lapsen koulupäivästä.
- Muistan, että sanat ovat vain pieni osa kohtaamista.
- Annan positiivista palautetta yrittämisestä kaikille oppilaille.
- Annan oppilaille mahdollisuuden oppia tuntemaan myös minut.
- Muistan oman esimerkkini vaikutuksen.
- Havainnoin luokkani oppilaita aktiivisesti oppiakseni tuntemaan heidät paremmin.
- Olen kiinnostunut oppilaistani ja kerään tietoa heidän harrastuksistaan ja kiinnostuksistaan.
- Järjestän niin, että oppilas voi tulla puhumaan kanssani myös ilman ison ryhmän läsnäoloa. Huolehdin, että oppilaat tietävät tämän mahdollisuuden.
- Opetan lapselle, miten hän voi konkreettisesti toimia, kun hän tarvitsee minua.
- Kysyn oppilaiden kuulumisia ja keskustelen jokaisen kanssa säännöllisesti.
- Järjestän luokkatyöskentelystä poikkeavia toimia, jotka mahdollistavat yhteiset kokemukset oppilaiden kanssa, vien heidät esimerkiksi retkelle metsään, museoon, puistoon jne.

Oppilaiden havainnointi

Seuraa oppilasta erilaisissa tilanteissa. Pyri näkemään tilanteet lapsen silmin ja lapsen kokemana. Kiinnitä huomiota ympärillä tapahtuviin asioihin, jotka voivat vaikuttaa oppilaan toimintaan.

- Mikä lasta innostaa ja motivoi?
- Mikä on lapselle haasteellista? Miten lapsi toimii haastavissa tilanteissa? Miten hän pyrkii ratkaisemaan tilanteen?

Suunnitelma juttutuokioiden aloittamisesta

Miten järjestän ajan juttutuokioille?

.....
.....
.....
.....

Luokalleni voi olla erityisesti seuraavia hyötyjä juttutuokiosta:

.....
.....
.....
.....

Missä asioissa haluaisin itse kehittyä juttutuokioiden myötä?

.....
.....
.....
.....

LUOKKA

+ Tiedote juttutuokioista

Tervehdys .....

Olen aloittanut/aloitan luokassani juttutuokiot.

Juttutuokio tarkoittaa minun ja oppilaan välistä keskustelua, jonka aikana kuulen oppilaan ajatuksia koulunkäynnistä. Tarkoituksena on kuulla oppilaan ajatuksia ja tutustua oppilaisiin paremmin, jotta osaisin ohjata ja tukea heitä koulussa parhaalla mahdollisella tavalla.

Voit tiedustella minulta lisää juttutuokiosta, kerron siitä mielelläni lisää.

Oppilaiden ohjaaminen

Koulupäivään sisältyy monia tilanteita, jolloin oppilaat tarvitsevat apua oman toimintansa ohjaamisessa. Oppilaiden ohjaamisen tarkoituksena on opettaa lasta toimimaan toivotulla tavalla ja vähentää lapsen epäsuotuisaa käyttäytymistä. Ohjaamisessa ei ole kyse oppilaan rankaisemisesta. Lapsen ja hänen kykynsä toimia oikein tulee luottaa ja vahvistaa myös lapsen omaa luottamusta itseensä toimia oikein.

Oppilaan tulisi ohjaamisen avulla

- saada valmiuksia toimia itseään ja muita kunnioittavalla tavalla
- oppia tunnistamaan oman toimintansa vaikutukset itseensä, toisiin ihmisiin sekä ympäristöön
- oppia kantamaan vastuuta omasta toiminnastaan
- kokea koulu turvallisesti paikaksi, jossa hänestä välitetään, vaikka asiat eivät aina sujuisi toivotulla tavalla.

Tämän materiaalin ohjaamisen tavoilla on tutkimuksellinen perusta. Niille yhteisiä periaatteita ovat, etteivät ne nolaa tai häpäise lasta, niiden avulla pyritään ohjaamaan lasta haluttuun toimintaan, epäonnistumiset nähdään oppimisen paikkoina ja opettajan säilyminen turvallisena hahmona vaikeissakin tilanteissa.

Oppilaiden ohjaaminen aloitetaan luomalla luokkaan toimintaohjeet sekä harjoittelemalla niiden mukaan toimimista. Lisäksi perusta oppilaiden ohjaamiselle luodaan vahvistamalla oppilaiden suotuisaa käytöstä antamalla myönteistä palautetta. Oppilaiden tarvitessa ohjausta heitä ohjataan keinoilla, jotka opettavat oppilaalle toivottua toimintaa ja ohjaavat vastuullisuuteen. Oppilaiden taidot toimia ohjeiden mukaan kehittyvät vähitellen, kun he harjoittelevat toimimista ohjeiden mukaisesti. Näin ollen ohjaaminenkin perustuu oppilaiden osaamisen vahvistamiseen, ei rankaisemiseen.

OPPILAAN OHJAAMISEN TAVOITTEET

Vahvistaa seuraavia vastuun taitoja:

- Toisten kunnioittaminen
- Yhteisten sääntöjen noudattaminen

Tunnetaitoja:

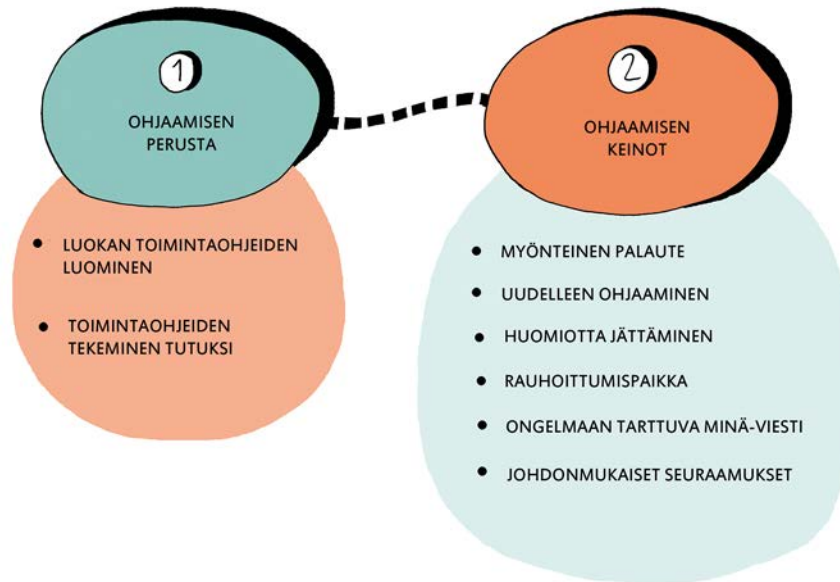
- Omien ja toisten tunteiden tunnistaminen
- Tunteiden säätely

Vahvistaa luokkaympäristöä, jossa

- kiinnitetään huomiota selkeyteen ja ennakoitavuuteen
- ohjataan oppilaita lapsen kehitystä tukevilla ohjaamisen tavoilla
- vahvistetaan oppilaiden osaamista ja vastuullisuutta
- ylläpidetään turvallisia ihmissuhteita
- oppilas tulee kuulluksi.

Oppilaiden ohjaamisen rakenne

1. Ohjaamisen perusta

Luokan toimintaohjeiden luominen – ”Luokan säännöt”

Lapsen ohjaamisessa olennaista on, että lapsi tietää, millaista toimintaa häneltä odotetaan. Luo oppilaiden kanssa luokan toimintaohjeet aina lukukauden alussa.

a) Toiveet tulevasta kouluvuodesta

Ohjaa oppilaat keskustelemaan siitä, millaisia toiveita heillä on tulevasta koulutyöstä. (Esimerkiksi ”Millaista toivot luokan toiminnan olevan tunneilla, välitunneilla, ruokailussa jne.?”) Kirjatkaa toiveet kaikkien nähtäville. Kerro lopuksi myös omat toiveesi.

b) Toiveista toimintaohjeiksi

Keskustelkaa siitä, millaiset luokan toimintaohjeet varmistaisivat toiveiden toteutumisen. Tehkää hyvin konkreettiset toimintaohjeet. Esimerkiksi, jos toive on ollut, että kaikilla on kavereita, ohje voisi olla: ”Käy kysymässä yksin jäävää oppilasta mukaan leikkiin”. Tällä tavalla toimintaohjeet saavat merkityksen: ne auttavat meitä tavoitteidemme saavuttamisessa. Tämä auttaa oppilaita näkemään myös sen, että kaikkien toiveet ovat tärkeitä ja toimintaohjeet tehdään kaikkia ajatellen. Se auttaa myös ymmärtämään, että toiveiden toteutumiseksi on itsekkin tehtävä jotain, ja lisää yhteisvastuuta.

c) Toimintaohjeiden yhdistäminen

Toimintaohjeita on hyvä yhdistellä niin, että lopullisessa luokan toimintaa ohjaavassa listassa on noin 5 ohjetta. Muutama ydinohje on helpompi muistaa, ja se ohjaa oppilaita itse

soveltamaan toimintaohjeita erilaisissa tilanteissa, kun taas pitkä ohjelista ohjaa sääntöjen ulkokohtaiseen noudattamiseen.

Toimintaohjeet voivat olla esimerkiksi: Huolehdin ympäristöstäni ja tavaroistani, Huolehdin itsestäni, Huolehdin muista. Nämä luokan toimintaa ohjaavat säännöt laitetaan näkyviin luokan seinälle, jolloin niihin on helppo palata tarvittaessa. Toimintaohjeet on hyvä myös kuvittaa, jolloin oppilaille konkretisoituu ohjeiden merkitys.

Toimintaohjeiden tekeminen tutuiksi

Sen jälkeen, kun toimintaohjeet on muodostettu, alkaa niiden harjoittelu käytännössä. Opettaja ohjaa oppilaita huomaamaan ohjeiden olemassaolon ja tarkoituksen erilaisissa arjen tilanteissa. Opettaja voi nostaa esimerkiksi liikuntatunnilla esille kysymyksen: ”Mitä huolen pitäminen kaverista tarkoittaa liikuntatunnilla?” Toimintaohjeiden harjoittelu voi olla myös toiminnallista. Voitte esimerkiksi draaman keinoin harjoitella toimimista erilaisissa tilanteissa ja miettiä, miten tilanteessa tulisi toimia noudattaen sovittuja toimintaohjeita. Tilanne voi olla esimerkiksi siirtymä luokasta liikuntasaliin. Suunnitelkaa oppilaiden kanssa, miten tilanteessa voisi huomioida luokan toimintaohjeet. Pyydä oppilaita suunnittelemaan draamaesitys pienissä ryhmissä. Lisäksi toimintaohjeita voi tehdä konkreettisiksi esimerkiksi piirtämällä tai kirjoittamalla tarinoita. Toivotun toimintatavan voi konkretisoida oppilaille myös hiljaisen mallin avulla.

Toimintatavan opettaminen hiljaisen mallin avulla

Hiljaisessa mallissa opettaja näyttää mallin toivotusta toiminnasta puhumatta. Lapset puukevat sanoiksi, mitä opettaja teki ja saavat harjoitella itse toivottua toimintaa. Hiljaisen mallin avulla voidaan opettaa tehokkaasti oppilaille mikä tahansa mallinnettavissa oleva toiminta. Hiljainen malli on hyvä tuki oppimiselle, koska harjoiteltava asia konkretisoituu. Siinä yhdistyvät mallista oppiminen, toiminnan sanoittaminen ja sen ohjattu harjoittelu. Lapset seuraavat yleensä mallin antamista kiinnostuneina.

1. Näytä malli toiminnasta vaihe kerrallaan puhumatta.
2. Pyydä oppilaita kertomaan, mitä eri vaiheissa tapahtuu.
3. Anna kaikkien oppilaiden harjoitella. Ohjaa yksittäistä oppilasta tarvittaessa.
4. Kerro oppilaille, milloin toimintaa tarvitaan ja mihin asioihin kannattaa kiinnittää erityistä huomiota.

Esimerkkejä hiljaisen mallin käyttämisestä:

ESIMERKKI 1

Koulurepun pakkaaminen:

1. Näytä malli toiminnasta vaihe kerrallaan puhumatta.
  - Opettaja ottaa läksyvihkon pöydälleen, katsoo kotitehtävät taululta, merkitsee tehtävät vihkoonsa ja laittaa vihkon sekä tarvittavat oppikirjat reppuun.

LUOKKA

2. Pyydä oppilaita kertomaan, mitä eri vaiheissa tapahtuu.
  - Opettaja kysyy oppilailta, mitä hän teki eri vaiheissa. Oppilaita voi myös ohjata huomaamaan, miten hän merkitsi tehtävät, kuinka laittoi kirjat reppuun ja mitä toiminnassa pitää ottaa erityisesti huomioon.
3. Anna kaikkien oppilaiden harjoitella. Ohjaa yksittäistä oppilasta tarvittaessa.
  - Oppilaat tekevät opettajan antaman mallin mukaisesti.
4. Kerro oppilaille, milloin toimintaa tarvitaan.

ESIMERKKI 2

Luokkapiirin muodostaminen luokkaan:

1. Näytä malli toiminnasta vaihe kerrallaan puhumatta.
  - Opettaja nostaa laukun pulpetille ja nostaa hiljaisesti pulpetin sivummalle, ottaa tuolinsa, nostaa sen hiljaa haluamalleen paikalle piiriin. Hän istuu tuolille rauhallisesti.
2. Pyydä oppilaita kertomaan, mitä eri vaiheissa tapahtuu.
  - Opettaja kysyy oppilailta, mitä hän teki eri vaiheissa. Tässä kohtaa on hyvä kysyä, miten hän siirteli pulpettia ja tuolia sekä miten istuutui omalle paikalleen.
3. Anna kaikkien oppilaiden harjoitella.
  - Oppilaat tekevät opettajan mallin mukaisesti.
4. Kerro oppilaille, milloin toimintaa tarvitaan.

2. Oppilaan ohjaamisen keinot

Yhteispeliin on valittu muutamia ohjaamisen keinoja, joiden tiedetään tukevan toivottua käyttäytymistä ja vähentävän epäsuotuisaa käytöstä. Näitä keinoja on tarkoitettu käytettäväksi tilanteissa, joissa oppilaat tarvitsevat opettajan ohjausta. Luokan toimintatavoissa esitellyt ohjaamisen tavat perustuvat näihin keinoihin. Näitä ohjaamisen keinoja voit käyttää missä tahansa luokkatilanteessa tarpeen ja tilanteen mukaan. Oppilaiden ohjaaminen on tärkeää, koska lapsen käytösongelmat vaikeuttavat lapsen oppimista ja toverisuhteita sekä häiritsevät ympäristöä. Tutustu ohjaamisen keinoihin rauhassa ja mieti, missä tilanteissa eri keinoja voisi käyttää.

Ennen kuin otat ohjaamisen keinoja käyttöön, kerro oppilaille niistä. Jokaisen ohjaamisen keinon kohdalla on mainittu, miten voit kertoa oppilaillesi kyseisestä ohjaamisen tavasta. Oppilaille on tärkeää kertoa näistä ohjaamisen tavoista, että he tietäisivät jo etukäteen, että heidän toiminnallaan on seurauksia ja opettaja toimii oikeudenmukaisesti ja johdonmukaisesti heitä kohtaan.

Tiedota ohjaamisen tavoitiasi myös vanhempia. Oppilaat saattavat puhua kotona esimerkiksi rauhoittumispaikasta, joka saattaa herättää ihmetystä vanhemmissa. Vanhempien on hyvä kuulla sinulta ohjaamisen tavoista ja tavoitteista väärinkäsitysten ja ennakkoluulojen välttämiseksi.

Myönteisen palautteen antaminen

Positiivinen palaute ja kannustus ohjaavat lasta toimimaan toivotulla tavalla, vahvistavat oppilaan itsetuntoa ja rakentavat luottavaista suhdetta opettajaan. Kannustavassa ja positiivista palautetta antavassa ympäristössä kasvaneet lapset sisäistävät ajan kuluessa positiivisen minäkuvan ja hyväksyvät paremmin itsensä. Vähitellen lapset eivät ole enää riippuvaisia ulkoisesta palautteesta, koska he saavat itseltään sisäistä palautetta onnistumisistaan. Pitkäaikaisista käytösongelmista ja tarkkaavuden ongelmista kärsivät lapset saavat usein paljon negatiivista palautetta, mikä heikentää heidän luottamusta siihen, että he voisivat toimia toivotusti ja olla hyväksytyjä. Heidän on usein myös vaikea vastaanottaa myönteistä palautetta. Siksi myönteisen palautteen antaminen on erityisen tärkeää juuri heille. Jos hyvästä käytöksestä ei saa kannustavaa palautetta, se katoaa. Erityisen tärkeää on antaa positiivista palautetta niistä asioista, jotka tuottavat normaalisti hankaluuksia ja joista opettaja yleensä joutuu oppilasta ohjaamaan.

Keinoja antaa myönteistä palautetta

- Anna palautetta yrittämisestä ja prosessista, ei niinkään lopputuloksesta.
- Älä yhdistä kiitosta ja kritiikkiä, sanomalla esimerkiksi: ”Hyvää oli se..., MUTTA...”. Kritiikki tekee tyhjäksi kiitoksen.
- Osoita tai sanoita lapselle hänen onnistumisiansa, niin lapsi oppii itsekin arvostamaan itseään ja onnistumisiansa.
- Keskitä palautteen antaminen haastavilla oppilailla vain muutama asiaan. (Tämä ohjaa tehokkaasti oppilaan toimintaa kohti toivottua.)
- Osoita oma ilahtumisesi lapsen osaamisesta myös sanattomasti: katseella, hymyllä, äänensävyllä ja eleillä.
- Muista, että toiminnan tai käytöksen ei tarvitse olla täydellistä, jotta se voidaan huomioida.
- Muista huomioida kaikkia oppilaita: hiljaisia, tunnollisia, huonosti käyttäytyviä, huomaamattomia. Kaikki tarvitsevat positiivista palautetta ja nähdyksi tulemistä.

Uudelleenohjaus

Uudelleenohjauksella tarkoitetaan lyhyttä ohjeistusta tai sanatonta viestiä, joka auttaa lapsen takaisin toivottuun toimintaan. Uudelleenohjaaminen voi olla sanatonta, sanallista tai toiminnallista.

Uudelleenohjaus ei herätä muiden oppilaiden huomiota. Sen avulla opettaja voi puuttua moniin harmittaviin tapoihin, joilla oppilas häiritsee omaa tai toisten koulutyöskentelyä. Uudelleenohjauksen avulla on mahdollista myös ohjata passiivisia oppilaita, jotka ovat sisäänpäin kääntyneitä tai eivät tee tehtäviään tunnilla.

Sanaton uudelleenohjaus

Sanaton uudelleenohjaus on erityisen tärkeää impulsiivisille, tarkkaavuushäiriöisille ja puheen kehityksen viivästyvästä kärsiville oppilaille, koska he oppivat usein visuaalisesti. Vältä laittamasta nimiä taululle negatiivisesta käytöksestä. Oman nimen näkeminen negatiivisessa merkityksessä vaikuttaa kielteisesti lapsen minäkuvaan ja saattaa jopa vahvistaa huonoa käytöstä.

LUOKKA

Keinoja ohjata sanattomasti yhtä oppilaista:

- Laita toimintaa kuvaava kortti oppilaan pöydälle.
- Ota katsekontakti oppilaaseen.
- Aseta kuvalliset toimintaohjeet näkyvälle paikalle luokassa ja osoita kuvaa tarvittaessa.

Keinoja ohjata sanattomasti koko ryhmää:

- merkit (esimerkiksi räpsäytä valoja hiljaisuuden merkiksi tai ota käyttöön hiljaisuuspeukku)
- kuvat (esimerkiksi näytä kuuntelevan ihmisen kuvaa silloin, kun haluat oppilaiden huomion) tai toiminnan kuvaajat (esimerkiksi kuvat itsenäiseen työskentelyyn, siirtymään, ryhmätyöskentelyyn)
- melu- tai aktiivimittari
- liikennevalot. (Voit käyttää liikennevaloja monin eri tavoin: vihreä väri = toiminta sujuu hienosta, keltainen väri = oppilaiden tulee tarkkailla omaa toimintaansa, punainen väri = toimintaa täytyy korjata, tai vihreä = saa puhua, keltainen = hiljaista puhetta, punainen = täytyy olla hiljaa.)

Sanallinen uudelleenohjaus

Sanallinen uudelleenohjaus tarkoittaa lyhytsanaista suoraa ohjetta tai kysymällä muistuttamista. Tarkoituksena on, että oppilas ohjauksen jälkeen tietäisi tarkasti, mitä hänen pitää tehdä. Vältä kielteistä uudelleenohjaamista: ”Et kuunnellut...”. Myös miksi-kysymykset ovat tehoton uudelleenohjauksen muoto, koska ne ohjaavat lapsen ja opettajan helposti kiistelyyn, eikä lapsi yleensä osaa kertoa, miksi toimi tietyllä tavalla.

Keinoja ohjata oppilasta sanallisesti:

- Mene oppilaan luokse ja kerro rauhallisesti, mitä hänen pitää tehdä. Erityisesti silloin, jos huomaat, että oppilas loukkaa toista, puhu suoraan ja selkeästi. Toisen loukkaaminen ei ole hyväksyttyä missään tilanteessa. Pysäytä oma toimintasi, kerro, ettei toisen nolaamista sallita tässä luokassa ja ohje koskee kaikkia. Muistuta seuraamuksista, joista olet kertonut oppilaille.
- Mene oppilaan luokse ja muistuta oppilasta kysymällä esimerkiksi: ”Mitä sinun seuraavaksi pitää tehdä?”

Toiminnallinen uudelleenohjaus

Toiminnallinen uudelleenohjaus tarkoittaa lapsen ohjaamista takaisin tekemisen pariin ilman kielellistä ohjetta esimerkiksi mallintamalla konkreettisesti toivottu käyttäytymistapa oppilaalle. Passiivisen oppilaan voit osallistaa esimerkiksi pyytämällä häntä opettajan avuksi jonkin askareeseen ja ohjata siitä oman toiminnan pariin.

Miten kerron lapsille uudelleenohjaamisesta?

Kerro oppilaille, millaisia uudelleenohjaamisen keinoja käytät ja mitä ne tarkoittavat.

Huonon käytöksen huomiotta jättäminen ja toivotun käytöksen harjoittelu

Pitkäaikaisista käytösongelmista ja tarkkaavuden ongelmista kärsivä lapsi joutuu usein kierteeseen, jossa hän saa jatkuvasti negatiivista huomiota ei-toivotusta käytöksestään. Valitettavasti jatkuva negatiivisen huomion saaminen vain vahvistaa epäsuotuisaa käytöstä. Tällaista lasta voidaan parhaiten tukea oppimaan oikeita käytösmalleja määrittelemällä lapsen kanssa realistiset tavoitteet toivotulle käytökselle (tavoitteiden vaikeutuessa asteittain), vahvistamalla positiivisella huomiolla lapsen toivottua käytöstä ja yrityksiä käyttäytyä tavoitteiden mukaan ja vähentämällä negatiivisen käytöksen saamaa huomiota. Tämä toimii, jos lapsella ja opettajalla on hyvä ja luottamuksellinen suhde. Huomiotta jättämistä voi käyttää silloin, kun lapsen käytös ei aiheuta muille vaaraa. Tärkeätä on, että huomiotta jättäminen ei muutu yleiseksi välinpitämättömyydeksi oppilasta kohtaan.

Jos lapsen käytös muuttuu selvästi aikaisempaan verrattuna (esimerkiksi ennen ajoissa kouluun tullut lapsi alkaa myöhästellä), tulee opettajan reagoida lapsen käytökseen ja puhua siitä lapsen ja mahdollisesti vanhempien kanssa. Esimerkiksi lapsen kokemaa kiusaamista tai perheongelmat voivat tulla esille keskittymättömyytenä ja levottomuutena luokassa.

Miten toimin?

- Määrittele lapsen kanssa realistinen tavoite toivotulle käytökselle (esimerkiksi että lapsi ei vastaa viittaamatta kunnes arvelet lapsen siihen varmasti pystyvän). Vaikeuta tavoitteita lapsen kanssa asteittain, sen jälkeen kun aikaisempi tavoite on saavutettu.
- Jos lapsi kuitenkin vastaa viittaamatta, älä vahvista epäsuotuisaa käytöstä sanallisesti tai sanattomasti (vihaiset katseet, hermostuneet eleet).
- Pysy asiallisena ja rauhallisena ja jatka normaalia opetusta.
- Kun oppilas toimii tilanteessa toivotulla tavalla, anna oppilaalle myönteistä palautetta välittömästi.
- Jos huomaat, että muiden oppilaiden käytös (esimerkiksi nauru, kikattelu) vahvistaa oppilaan huonoa käytöstä, keskustele oppilaiden kanssa rauhallisessa tilanteessa, miten voimme tukea toisiamme käyttäytymään paremmin. Varo leimaamasta tiettyä oppilasta.

Rauhoittumispaikka

Rauhoittumispaikalla tarkoitetaan luokkaan luotua pientä mukavaa tilaa, johon oppilas menee, kun ei pysty enää keskittymään työskentelyyn tai tarvitsee pientä hengähdystä työskentelyn aikana. Rauhoittumispaikassa lapsi on hetken, enintään 10 minuuttia kerrallaan, omassa rauhassaan ja voi miettiä omia asioitaan. Rauhoittumispaikan tulee olla mukava tila, jossa on mahdollisuus katsoa esimerkiksi ikkunasta ulos tai jotain miellyttävää kuvaa. Ohjaa oppilasta menemään rauhoittumispaikkaan silloin, kun oppilaan työskentely hankaloituu eikä hän jaksa enää keskittyä opiskeluun. Rauhoittumispaikka ei ole rangaistus, vaan tarkoituksena on opettaa lasta tunnistamaan sellaisia tunteita, jotka hankaloittavat hänen työskentelyään, ja auttaa rauhoittumaan. Tarkoituksena on, että lapsi oppii vähitellen itse huomaamaan, milloin hän tarvitsee rauhoittumista ja oppii näin säätämään omia tunteitaan. Rauhoittumishetken voi pitää koko luokankin kanssa, mikäli luokka on levoton tai huomaat oppilaiden muuten tarvitsevan hetken hengähdystauon.

LUOKKA

Miten toimin?

- Tee luokkaan mukava paikka, joka on mahdollisimman häiriöttömässä paikassa. Voit laittaa suojaksi sermin ja lattialle esimerkiksi mukavan ison tyynyn.
- Auta lasta erityisesti aluksi tunnistamaan, milloin hänen pitäisi mennä rauhoittumaan. Mene lapsen luokse ja ohjaa hänet rauhoittumispaikkaan.
- Kun oppilas palaa rauhoittumispaikalta, ohjaa oppilas heti takaisin toimintaan ja anna selkeä toimintaohje. Auta oppilas alkuun ja rohkaise yrittämään. Koeta löytää heti tehtäviä, joissa oppilas voi onnistua, jotta oppilas pääsisi työskentelyssään alkuun. Älä nuhtele oppilasta, vaan toivota hänet tervetulleeksi takaisin työskentelyn pariin.

Miten kerron oppilaille rauhoittumispaikasta?

1. Kerro oppilaille, että rauhoittumispaikka on
  - keskittymistä varten silloin, kun tuntuu, että ei pysty enää omalla paikallaan keskittymään
  - levähdyshetki ahkeran työskentelyn jälkeen
  - paikka, jossa saa olla itsekseen ja hiljaa
  - paikka, jossa saa rauhoittua.
2. Keskustele oppilaiden kanssa seuraavista asioista liittyen rauhoittumispaikkaan:
  - Miltä silloin tuntuu, kun ei jaksa keskittyä? Mitä silloin tekee?
  - Mitä siitä seuraa, jos on vaikea keskittyä opiskeluun?
  - Milloin rauhoittumispaikkaan mennään?
    - Mistä tiedän, milloin minun on vaikea keskittyä opiskeluun? Keksikää konkreettisia tilanteita, jolloin oppilaiden tulisi mennä rauhoittumispaikkaan.
  - Miten rauhoittumispaikassa toimitaan?
    - Näytä mallia, miten rauhoittumispaikassa ollaan ja mitä siellä voi tehdä (esimerkiksi hengittää syvään, laskea montako keltaista asiaa näkee, miettiä mukavia asioita tms.).
    - Anna jokaisen oppilaan kokeilla, miltä tuntuu olla rauhoittumassa.

Huom! Joskus oppilaan ylivilkkaus ja levottomuus johtuu motorisesta ylivilkkaudesta. Tällöin oppilasta voi rauhoittaa ja auttaa keskittymään se, että hän saa liikkua. Voit pyytää oppilasta esimerkiksi avuksesi kantamaan kirjoja tai hakemaan monisteita. Hyvä keino on pitää koko luokalle säännöllisin väliajoin pieniä taukoja, joiden aikana he saavat liikkua.

Ongelmaan tarttuva minäviesti

Joskus oppilas ei tiedosta, mitä aiheuttaa toiminnallaan itselleen, opettajalle tai muille oppilaille. Ohjaa oppilasta tällöin ongelmaan tarttuvan minäviestin avulla toteamalla, mikä oppilaan toiminnassa on haitallista. Ongelmaan tarttuvassa minäviestissä oppilasta ohjataan huomaamaan oma toimintansa ja sen vaikutukset. Viestin ei tule olla syyttävä, vaan sen tarkoituksena on kuvata neutraalisti lapsen toiminta ja sen vaikutukset.

Miten toimin?

1. Kuvaa oppilaalle hänen käyttäytymisensä syyttelemättä
  - esimerkiksi ”Sinulla on tapana puhua tunnilla paljon viittaamatta”.
2. Kerro, miten oppilaan toiminta vaikuttaa sinuun tai muihin
  - esimerkiksi ”Toimintasi häiritsee opetusta. Toimintasi häiritsee myös muiden oppilaiden keskittymistä oppimiseen.”
3. Kerro, millaisia tunteita oppilaan toiminta herättää
  - esimerkiksi ”Toimintasi harmittaa minua”.
4. Jos oppilaan toiminta on ollut sellaista, että siitä tulee seurata jokin seuraamus, käytä johdonmukaisia seuraamuksia.

Johdonmukainen seuraamus

Johdonmukaisen seuraamuksen tarkoituksena on saada lapsi vastuuseen omasta käytöksestään ja ohjata lapsi tiedostamaan oman toimintansa seuraukset. Johdonmukaiset seuraaukset auttavat lasta oppimaan virheistään. On tärkeää, että seuraamus on realistinen ja ottaa huomioon lapsen ikä- ja taitotason. Toisin kuin esimerkiksi jälki-istunnossa, seuraamuksessa oppilas pyrkii korjaamaan aiheuttamansa haitan. Esimerkiksi jos ryhmätöitä tehdessä ryhmä käyttää aikansa viikonlopusta puhumiseen, ryhmä joutuu tekemään työnsä välitunnilla. Jos oppilas pahoittaa toisen mielen välitunnin aikana, opettajan kanssa keskustellaan, miten hän hyvittää asian. Jos oppilas jättää roskia koulun käytäville, hän siivoaa roskat pois. Jos teon ja seuraamuksen väliltä puuttuu looginen yhteys tai jos seuraamus on liian ankara, oppilas pitää opettajaa rankaisijana eikä osaa yhdistää rangaistusta omaan tekoonsa.

Lapselle tulee osoittaa teon ja seuraamuksen yhteys, sekä ohjata häntä miettimään miten voisi toimia seuraavalla kerralla vastaavassa tilanteessa. Jos seuraamus on liian ankara, oppilas voi katkeroitua ja haluta kostaa opettajalle liian ankaran seuraamuksen. Liian ankara seuraamus vaarantaa opettajan ja oppilaan välisen luottamuksellisen ja kunnioittavan suhteen. Seuraaukset voivat olla vaikuttavia, vaikka eivät olisikaan isoja. Tärkeää on, että opettaja toimii systemaattisesti ja oikeudenmukaisesti. Seuraamuksen tulisi ilmetä heti huonon käytöksen jälkeen. Lisäksi on tärkeää kertoa lapselle, että uskoo hänen kykyynsä toimia ensi kerralla rakentavammalla tavalla.

Miten toimin?

- Kun lapsi toimii väärin, kerro hänelle, mitä hän on tehnyt väärin.
- Kerro, mitä toiminnasta seuraa ja ohjaa lapsi vastuulliseen toimintaan. Tai miettikää yhdessä lapsen kanssa, miten hän voisi hyvittää toimintansa.

Miten kerron oppilaille seuraamuksista?

- Kerro oppilaille etukäteen, että huonosta käytöksestä seuraa jokin seuraamus.
- Pohtikaa erilaisia tilanteita ja miettikää, millaisia seuraamuksia niistä seuraisi ja miten tilanteen voisi hyvittää. Tämä lista voi olla apuna myöhemmin, jos jotain tapahtuu.

Lapsen tukeminen koulussa

Lapsen arkipäivä koulussa ja kotona muodostuu monenlaisesta toiminnasta, sekä rutiineista että uusista tilanteista. Arkipäivän sujuminen on lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen kivijalka. Arkipäivään voi kuitenkin liittyä ongelmia, jotka heijastuvat lapsen toimintaan, oppimiseen, ongelmaratkaisuun ja hyvinvointiin. Erilaiset vaikeudet kuuluvat elämään, eivätkä aikuiset välttämättä pidä niitä merkityksellisinä lapsille. Usein arkipäivän muutoksiin tai lapsen henkilökohtaisiin haasteisiin kiinnitetään huomiota vasta sitten, kun ne ilmenevät merkittävinä ongelmina lapsen oppimisessa, tunne-elämässä tai käyttäytymisessä. Monilta vaikeuksilta vältyttäisiin, jos muutoksiin paneuduttaisiin jo niiden ilmaantuessa ja lapsen kasvuympäristöä tarkasteltaisiin enemmän lapsen näkökulmasta.

Tämän materiaalin tarkoituksena on luoda lasten vahvuuksia tukeva kouluympäristö, joka voi ennaltaehkäistä mahdollisia ongelmia sekä tukea lasta heti, kun ilmenee asioita, jotka johtavat lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin ongelmiin. Materiaali ohjaa opettajan pohtimaan lapsen kouluympäristöä, keskustelemaan lapsen kanssa sekä vahvistamaan yhteistyötä vanhempien kanssa.

LAPSEN TUKEMINEN KOULUSSA - MATERIAALIN TAVOITTEET

- Lapsen vahvuuksien ja haavoittuvuuksien tunnistaminen
- Lapsen toimintaympäristön muokkaaminen lasta tukevaksi
- Yhteistyön lujittaminen lapsen ja vanhempien kanssa sekä yhteisten tavoitteiden asettaminen
- Lapsen epäsuotuisan kehityksen ehkäiseminen.

Lasta tukeva kouluympäristö

Vahvuus tarkoittaa niitä (usein tavanomaisia) asioita, jotka sujuvat lapselta ilman erityistä panostusta. Niihin ei yleensä kiinnitetä huomiota, koska niiden oletetaan sujuvan hyvin. Ne ovat kuitenkin ne ”maito ja leipä”, jotka vievät elämää eteenpäin. Tarkoituksena on tunnistaa lapsen vahvuuksia, auttaa myös lasta huomaamaan onnistumisensa ja lisätä näitä onnistumisen ja ilon kokemuksia lapsen arkipäivässä. Vahvuuksien tunnistaminen on aina tärkeää, mutta erityisen tärkeää se on tilanteissa, joissa lapsi on pulassa ja epäonnistumiset ovat vaarassa kasaantua ja muuttaa aikuisten suhtautumista lapseen negatiiviseksi.

Haavoittuvuus puolestaan on asia, joka jo näyttäytyy ongelmana tai sitten saattaa johtaa ongelmiin, jollei asiaan paneuduta. Tällöin on usein kysymys lapsen ja ympäristön

vuorovaikutuksesta, joka alkaa tuottaa ongelmia. Ongelmien syntymiseen voidaan vaikuttaa, mutta se vaatii aikuisilta asian luonteen ymmärrystä ja tietoista toimintaa.

Pysähdy miettimään, miten kouluympäristö tukee lasta hänen haavoittuvuuksissaan ja vahvuuksissaan. Tarkastele kouluympäristöä viiden ympäristön ominaisuuden avulla: lämpimät ihmissuhteet, kuulluksi tuleminen ja osallisuus, selkeys ja ennakoitavuus, osaaminen ja taitojen tuki sekä ilo.

Alla olevassa listassa on kuvattu, miten eri ympäristön ominaisuudet voivat kääntyä joko lapsen vahvuudeksi tai haavoittuvuudeksi. Lisäksi kerrotaan, miten voit muokata kouluympäristöstä lasta tukevan.

KUULLUKSI TULEMINEN JA OSALLISUUS

Vahvuuksia

- Lapsella on koulupäivän aikana mahdollisuus kertoa ja hän myös kertoo ajatuksistaan ja tunteistaan sinulle sekä luokkatovereille.
- Lapsi osaa ja hänellä on mahdollisuuksia osallistua järjestäjän tms. vastuutehtäviin sekä vaikuttaa omaan toimintaansa koulupäivän aikana esimerkiksi tekemällä pieniä valintoja opetuksen aikana
- Lapsi saa myönteistä palautetta sinulta ja muilta oppilailta.
- Hän voi kokea koulupäivän aikana olevansa osa lapsiryhmää.

Haavoittuvuuksia

- Lapsi saa paljon negatiivista palautetta sinulta ja/tai luokkakavereilta.
- Lapsi on sulkeutunut eikä kerro kenellekään ajatuksiaan tai tunteitaan.
- Lapsi häpeilee omia ajatuksiaan.

Miten voit tukea lapsen kuulluksi tulemistä sekä osallisuutta kouluympäristössä?

- Varmista, että koulupäivän aikana on tilanteita, joissa lapset voivat puhua ajatuksistaan ja tunteistaan toisilleen sekä sinulle.
- Ohjaa lapsia antamaan toisilleen myönteistä palautetta esimerkiksi teemme yhdessä tuokioiden avulla.
- Anna oppilaille säännöllisesti ja tasavertaisesti myönteistä palautetta.
- Anna oppilaille mahdollisuuksia vaikuttaa omaan opiskeluunsa tarjoamalla mahdollisuuksia valita.
- Vahvista lapsen osallisuutta antamalla oppilaille vastuutehtäviä luokalle tärkeissä asioissa.

LÄMPIMÄT IHMISSUHTEET

Vahvuuksia

- Luokkatoverit suhtautuvat lapseen lämpimästi ja hänen seuraansa arvostaen.
- Lapsella on kavereita ja hän tuntee kuuluvansa luokkaansa.
- Opettajan suhde lapseen on lämmin ja luottavainen: lapsi uskaltaa tulla kertomaan asioita sinulle.
- Lapsi hyväksytään sellaisenaan ja hän uskaltaa olla aito itsensä koulussa.

Haavoittuvuuksia

- Luokkatoverit eivät ota kontaktia lapseen tai häntä kiusataan, lapsi ei ota kontaktia muihin: lapsi on yksinäinen.
- Opettajan on vaikea ottaa kontaktia lapseen, lapsi jää syrjään eikä ota kontaktia sinuun tai ottaa kontaktia epäsuotuisalla tavalla.
- Lapselle on muodostunut vääristynyt rooli luokassa, esimerkiksi luokan hauskuuttajana tai häirikkönä.

Miten voit tukea lämpimiä ihmissuhteita kouluympäristössä?

- Varmista, että koulupäivän aikana on riittävästi yhteistä tekemistä.
- Ohjaa lapsia yhteisiin välituntileikkeihin.
- Kun puhut lapsen kanssa, ilmaise, että hän ja hänen asiansa on sinusta tärkeä: keskeytä muut toimet, katso häneen, hymyile ja asetu kuuntelemaan.
- Tutustu lapsiin myös yksilöinä (esimerkiksi keskustelemalla heidän kanssaan).
- Opetä lapset työskentelemään kaikkien luokkatovereiden kanssa esimerkiksi teemme yhdessä tuokioiden avulla.
- Pidä esillä erilaisuutta rikkautena ja ohjaa lapsia arvostamaan toisiaan.

OSAAMINEN JA TAITOJEN TUKI

Vahvuuksia

- Lapsi osaa asiat riittävän hyvin.
- Lapsi tiedostaa omat vahvuutensa ja haasteensa.
- Lapsi uskaltaa tarttua hieman vaikeampiinkin tehtäviin.

Haavoittuvuuksia

- Lapsi pelkää epäonnistumista eikä uskalla yrittää.
- Lapsi pitää itseään huonona eikä tunnista omia vahvuuksiaan.
- Lapsi kertoo toistuvasti, ettei osaa, hän ei motivoitu työskentelyyn tai jättää sen toistuvasti kesken.

Miten voit tukea osaamista ja taitojen tukea kouluympäristössä?

- Opetä oppilaille tarvittavat taidot riittävän yksityiskohtaisesti.
- Ota vakavasti, jos lapsi kertoo osaamattomuudestaan. Tarjoa tukea oppimiseen pikaisesti.
- Auta oppilaita löytämään omia vahvuuksiaan sekä tunnistamaan haasteitaan.
- Rohkaise oppilaita ja anna myönteistä palautetta yrittämisestä.

SELKEYS JA ENNAKOITAVUUS

Vahvuuksia

- Lapsi tietää, miten hänen tulee toimia ja pyrkii toimimaan yhteisten toimintaohjeiden mukaisesti.
- Erilaiset siirtymät sujuvat lapselta, koska hän tietää, miten silloin toimitaan.
- Koulupäivä on lapselle ennakoitava ja hän tietää riittävän hyvin, mitä päivän aikana tulee tapahtumaan.
- Lapsi tietää, keneltä ja miten hän voi pyytää apua, jos hänellä on kysyttävää.

Haavoittuvuuksia

- Lapsi ei tiedä, miten hänen tulee toimia koulupäivän aikana.
- Erilaiset siirtymät ovat lapselle hankalia.
- Koulupäivän rakenne on lapselle vieras ja ennakoimaton.
- Lapsi ei pyydä apua, vaikka sitä tarvitsisikin.

Miten voit tukea selkeyttä ja ennakoitavuutta kouluympäristössä?

- Sovi luokan kanssa toimintaohjeet, kertaa niitä säännöllisesti ja pidä niistä kiinni.
- Kerro oppilaille, miten ohjaat heitä noudattamaan toimintaohjeita.
- Käy päivittäin päivän lukujärjestys läpi ja laita se näkyviin myös luokan seinälle.
- Opetta lapsille, keneltä ja miten he voivat pyytää apua.

ILO

Vahvuuksia

- Lapsi osaa iloita.
- Lapsi osaa ja uskaltaa käyttää omaa luovuuttaan koulupäivän aikana.
- Lapsi kokee iloa myös oppimisestaan.

Haavoittuvuuksia

- Lapsi on usein allapäin eikä ilmaise iloa.
- Lapsi varmistaa yleensä kaikki valintansa opettajalta eikä uskalla käyttää omaa luovuuttaan.
- Oppiminen on lapselle raskasta ja epämieluisaa.

Miten voit tukea iloa kouluympäristössä?

- Huomioi lasten ilon kokemukset, iloitse niistä yhdessä lasten kanssa ja vaali niitä.
- Auta lapsia huomaamaan iloa tuottavia asioita koulupäivän aikana esimerkiksi juttelemalla koulupäivän päätteeksi siitä, mikä on tuottanut heille iloa tänään.
- Vahvista lapsen omaa ajattelua ja luovuutta rohkaisemalla omaan ajatteluun.
- Suunnittele koulupäivä ja oppiminen niin, että siihen mahtuu lapsille iloa tuottavia asioita.

Lapsen tukeminen koulussa – keskustelu lapsen kanssa

Keskustelun tarkoituksena on tutustua lapsen kokemuksiin ja tunteisiin, kuulla lapsen omat käsitykset omista vahvuuksista ja haavoittuvuuksista, ymmärtää lapsen tilannetta ja suunnitella tulevaa. Keskustelu lapsen kanssa on tärkeää, jotta opettaja tutustuisi lapsen näkökulmaan asioista ja osaisi toimia lasta ymmärtäen. Pyrkimyksenä on toimivan yhteistyön vahvistaminen opettajan ja lapsen välillä. Lapsi saa kokemuksen, että opettaja on kiinnostunut hänestä ja auttaa häntä. Keskustelun avulla opettaja saa arvokasta tietoa siitä, miten voi tukea lasta sekä muun muassa siitä, mitä asioita lapsen täytyisi harjoitella.

Varmista, että keskustelutilanne on rauhallinen, eikä sitä päästä keskeyttämään. Keskustelua ei kannata järjestää kiireen keskellä. Jos keskustelu koskee tunteita herättänyttä tilannetta, olisi se hyvä järjestää sitten, kun itse on jo rauhoittunut.

Sekä aikuiset että lapset ovat tottuneet aikuinen kysyy – lapsi vastaa formaattiin. Se merkitsee kuitenkin sitä, että lapsi on altavastaaaja ja keskustelu saattaa lapsen mielessä muistuttaa kuulustelua. Se voi johtaa lapsen vaikenemiseen. Vaikka kysymyksiä ei voi välttää, yritä herättää varsinaista keskustelua kannustamalla lasta puhumaan sanomalla esimerkiksi ”Sehän oli mielenkiintoista ... juuri niin... voi että... tuo olisi ollut kova paikka kaikille... jne?”

On hyvä pitää mielessä keskustelun tarkoitus, joka on tutustua lapsen näkemyksiin ja oppia ymmärtämään häntä. Keskustelun ei ole tarkoitus opettaa lasta, ojentaa häntä tai ottaa kantaa lapsen toimintaan tai esimerkiksi kodin tilanteeseen. Mikäli lapsen toiminta on ollut yhteisten pelisääntöjen vastaista, ohjaa lasta ohjaamisen materiaalista löytyvin keinoin heti tilanteessa. Mikäli lapsen toiminta on koskettanut muita henkilöitä, keskustele lapsen kanssa vasta sitten, kun tilanne on rauhoittunut ja asia on selvitetty asianosaisten kanssa.

Keskustelurunko

1. Kerro lapselle, että välität hänestä ja haluat siksi keskustella hänen kanssaan.
2. Kerro, mistä haluat keskustella.
3. Tutustu lapsen kokemuksiin ja tunteisiin.
  - Anna lapsen ensin kertoa omat ajatuksensa ja kokemuksensa asiasta.
  - Kannusta lasta kertomaan, millaisia tunteita asia hänessä herättää.
  - Kannusta lasta kertomaan lisää erilaisin ilmein, elein ja kannustavin välisanoin, jotka tukevat lapsen kertomusta. Jos keskustelun teemana on joku lapsen tekemä ongelmallinen teko, vältä tässä vaiheessa Miksi teit niin? -kysymysten esittämistä seuraavista syistä: Omien motivaatioiden selvittäminen ja tunnistaminen vaatii pitkälle kehittyneitä metakognitiivisia taitoja, ja lapset joko vaikenevat tällaisen kysymyksen edessä tai vastaavat niin kuin olettavat kysyjän toivovan. Toiseksi, kysymys voi ajaa lapsen puolustuskannalle ja estää aidon dialogin välillänne. Vasta sitten, kun lapsi on kertonut omat kokemuksensa, voitte yhdessä miettiä syitä lapsen toiminnan taustalla.

4. Taustalla vaikuttavien asioiden ymmärtäminen

- Edellisen keskusteluvaiheen aikana on jo syntynyt ymmärrystä lapsen tilanteesta lapsen omasta näkökulmasta, ja tätä keskustelua on hyvä jatkaa. Mikäli lapsi on esimerkiksi kertonut, että häntä surettaa, ja siksi hän ei jaksa kiinnostua koulunkäynnistä, pohtikaa yhdessä, mikä lasta surettaa ja mitä asialle voitaisiin tehdä.
- Opettajalla voi olla vielä asioita, joita hän haluaa tarkentaa liittyen lapsen koulukokemukseen ja jotka auttavat opettajaa ymmärtämään lapsen toimintaa.
- Mistä sinä pidät koulussa? Mikä on kivaa?
- Onko sinulla kavereita luokassa? Mitä teet heidän kanssaan?
- Onko sinua koskaan kiusattu, kiusataanko vielä? / Mikä sai sinut kiusaamaan?
- Onko sinulla sellaista kaveria, jolle voit kertoa, jos joku asia huolettaa tai sinua kiusataan?
- Miltä koulunkäynti tuntuu? Onko se raskasta? Mikä siinä on raskasta? Voisinkohan jotenkin auttaa...?
- Jos on jokin ikävä asia, toivoisin, että voisit tulla kertomaan siitä minulle. Jos lapsi ei yleensä kerro asioita sinulle, keskustelkaa seuraavista asioista: ”Mietitäänpä, miten ilmaisisit, että haluat jutella? Miten minä voisoin toimia parhaiten niissä tilanteissa?” Jos taas lapsi kertoo sinulle asioista, vahvista sitä sanomalla esimerkiksi: ”Minusta on hienoa, että tulet kertomaan minulle.”
- Onko sinulla joitain huolia kodista? Siskoista, veljistä, vanhemmista? Jos on, lohduta lasta ja sano keskustelevasi vanhempien kanssa.

5. Jatkon suunnittelu

- Opettaja ja lapsi sopivat yhdessä, miten opettaja auttaa lasta jatkossa ja mitä lapsi itse mahdollisesti tekee tai harjoittelee.
  - Lapselle tulisi asettaa pienet ja realistiset tavoitteet toivotun käyttäytymisen harjoittelukselle. Lapsen kanssa tulisi määritellä sellainen tavoite, johon hän varmasti pystyy yrittäessään. Kun ensimmäinen tavoite on saavutettu, määritellään seuraava vaativampi tavoite.
- Opettaja ottaa yhteyttä oppilaan vanhempiin ja kertoo keskustelustaan oppilaan kanssa sekä sopii mahdollisesti tapaamisajan myös vanhempien kanssa.
- Jos esille tulee mahdollinen lapsen laiminlyönti tai pahoinpitely, toimi kuten koulua on ohjeistettu koskien lastensuojelutilanteita.

Lapsen tukeminen koulussa – yhteydenotto vanhempiin

Yhteydenotto vanhempiin kannattaa tehdä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta vanhemmat tietävät, mitä lapselle kuuluu ja millaisista tuen muodoista hänen kanssaan on sovittu. Yhteydenotossa vanhempien on tärkeää kuulla, että olet jo miettinyt asiaa ja ryhtynyt asianmukaisiin toimiin sekä keskustellut lapsen kanssa.

Yhteydenotto vanhempiin:

1. Kerro, mitä oppilaan kanssa on keskusteltu ja mitä on sovittu.
2. Kuuntele vanhempia. (Esimerkiksi: Onko lapsen tuen tarvetta huomattu kotona? Miten se ilmenee? Miten olette toimineet?)
3. Älä syytä vanhempaa oppilaan tilanteesta.
4. Keskustelkaa siitä, miten koti voisi tukea lapsen harjoittelua.
5. Olkaa toiveikkaita ja luottakaa tulevaan: ”yhdessä onnistumme”. Vanhemmat ovat yleensä huolissaan lapsensa tulevaisuudesta. Vanhemmat voivat osoittaa huolensa monilla eri tavoilla, joskus jopa syyttäen opettajaa. Tästä syystä on tärkeää tiedottaa kotiin, että lapsi harjoittelee asioita ja koulu auttaa lasta kohti hyviä tavoitteita.
6. Sovi tarvittaessa vanhempien kanssa aika tapaamiselle. Tapaamisessa voitte hyödyntää Lapset puheeksi keskustelurunkoa. Lapset puheeksi –keskustelun ohjeen löydät Suomen Mielenterveysseuran sivuilta www.mielenterveysseura.fi/kehittamistoiminta/lapset-ja-nuoret/toimiva-lapsi-perhe-tyo

Myös vanhempi voi haluta ottaa yhteyttä opettajaan huomatessaan lapsessaan tuen tarvetta. Opettaja kertoo heti lukuvuoden aluksi, miten häneen voi olla yhteydessä ja että hän on halukas kuulemaan heti, jos vanhemmat huomaavat lapsen koulunkäynnissä ongelmia. Vanhempia rohkaistaan ottamaan yhteyttä myös silloin, jos kotona on tapahtunut jotain, mikä vaikuttaa lapseen. Koulun olisi hyvä tietää näistä voidakseen ymmärtää lasta ja tukea häntä. Vanhemmat voivat kertoa pienetkin huolet, koska silloin on mahdollista tukea lasta välittömästi ja mahdollisesti ehkäistä ongelmien syntymistä. Vanhemman ei kuitenkaan tarvitse kertoa asioiden yksityiskohtia, jos ei halua.

Mikäli lapsen tilanne ja hänen tukemisensa vaatii laajempaa tukiverkostoa, hyödynnä tukiverkoston muodostamisessa Lapset puheeksi materiaalin Neuvonpito-osuutta (www.mielenterveysseura.fi). Materiaalista löydät ohjeistuksen, miten aktivoida lapsen ympärille muitakin toimijoita, kuten lapsen ja perheen oman sosiaalisen verkoston jäseniä (isovanhemmat, ystäväperhe jne.), harrastusohjaajan ja erilaisten tukipalvelujen työntekijöitä kuten koulun oppilashuollon, kunnan nuoriso- ja perhepalvelun tai lastensuojelun työntekijöitä. Neuvonpidossa kukin osallistuja kertoo, mitä hän voi tehdä lapsen hyväksi, jolloin vastuu lapsen hyvinvoinnin tukemisesta jakaantuu monen harteille. Se on usein suuri helpotus sekä opettajalle että vanhemmille.

Tunne- ja vuorovaikutustaidot tutuiksi

Tässä materiaalissa esitellään 11 tunne- ja vuorovaikutustaitoa, joita voit opettaa Yhteispelin luokan toimintatapojen avulla. Materiaalin avulla voit tutustua näihin taitoihin yhdessä oppilaidesi kanssa. Jokaisesta taidosta on myös kuvitettu symboli, jota voit hyödyntää silloin, kun haluat muistuttaa oppilaita jonkun taidon käytöstä esimerkiksi Yhteispelin toimintatapojen yhteydessä. Lisäksi jokaisen taidon kohdalla on esimerkki siitä, miten voit keskustella siitä ja tehdä sen konkreettisesti tutuksi oppilaille. Tämä taitoon tutustuminen on tarpeen tehdä erityisesti silloin, kun otat käyttöön uuden toimintatavan, joka opettaa kyseistä taitoa oppilaille. Näin taito tulee tutuksi oppilaille ja he tietävät, miten heidän odotetaan toimivan. Lisäksi materiaalissa on esimerkkejä siitä, miten voit vahvistaa taidon harjoittelua koulupäivän aikana erilaisissa tilanteissa sekä kuvaus siitä, miten voit itse toimia mallina taidon käytöstä.

Kaikkien taitojen kohdalla on tärkeää muistaa, että oppilaat harjoittelevat näitä asioita vähitellen ja sinun tehtävänäsi on tukea heitä oppimisessa. Muista huomioida hetket, jolloin oppilaat toimivat taitojen mukaisesti ja anna heille siitä myönteistä palautetta.

TUNNE- JA VUOROVAIKUTUSTAITOJEN TUTUUKSI -MATERIAALIN TAVOITTEET

- esitellä 11 tunne- ja vuorovaikutustaitoa
- olla apuna tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettamisessa
- tarjota opettajalle keinoja tutustuttaa oppilaat taitoihin
- tarjota opettajalle esimerkkejä taidon vahvistamisesta koulupäivän aikana
- tarjota opettajalle esimerkkejä toimimisesta mallina taidon käytössä.

Kuuntelu

- Olen läsnä eikä minulla ole kiire pois.
- Katson puhujaa.
- Osoitan toiselle sanoin ja ilmein, että olen kiinnostunut ja ymmärrän, mitä hän sanoo. Jos en ymmärrä, kysyn lisää.

Pohdittavaksi oppilaiden kanssa:

- Mistä voi huomata, että joku kuuntelee?
- Mistä tiedän, että toinen kokee itsensä kuulluksi?
- Mikä kuuntelussa on helppoa, mikä vaikeaa?
- Miltä tuntuu, kun joku kuuntelee?
- Milloin tätä taitoa tarvitaan?

Kuuntelun taidon vahvistaminen

Kuuntelun taitoa voidaan harjoitella kaikissa vuorovaikutteisissa tilanteissa koulupäivän aikana. Asiaan täytyy vain kiinnittää huomiota ja ohjata oppilaita kuuntelemaan muita. Nosta esille ne tilanteet, jolloin huomaat oppilaiden kuuntelevan ja anna siitä positiivista palautetta. Voitte myös keskustella siitä, miksi kuuntelu onnistui. Nosta esille myös ne tilanteet, jolloin kuuntelu ei onnistunut ja muistuta kuuntelun ohjeista.

Yhteispelin toimintatavoista luokkapiiri (s. 12) ja teemme yhdessä (s. 37) opettavat kuuntelun taitoa.

Opettaja mallina kuuntelun taidosta

Opettajana sinulla on koulupäivän aikana lukuisia tilaisuuksia mallintaa kuuntelua oppilaille: läksyjen kuulustelussa, välitunnilla, ruokajonossa. Voitte myös sopia joitakin tiettyjä aikoja, jolloin sinulla on erityisesti aikaa kuunnella oppilaita. Kuunnellessasi älä arvota oppilaiden kertomia asioita, ole läsnä äläkä kiirehdi pois, katso oppilaaseen ja asettaudu samalle tasolle oppilaan kanssa esimerkiksi istuutumalla.

Mikä sinulle on helppoa ja mikä vaikeaa kuuntelussa?

Kertominen

- Mietin etukäteen, mitä aion sanoa.
- Esitän asiani tiiviisti.
- Käytän sanojen lisäksi sanattomia keinoja, esimerkiksi ilmeitä, eleitä, äänensävyjä.

Pohdittavaksi oppilaiden kanssa:

- Milloin omien ajatusten ja tunteiden kertominen on helppoa?
- Mikä kertomisessa on helppoa ja mikä vaikeaa?
- Milloin tätä taitoa tarvitaan?

Kertomisen taidon vahvistaminen

Kertominen voi olla monille oppilaille hyvin vaikea taito oppia. Kertoessaan ajatuksiaan ja tunteitaan ihminen asettaa itsensä alttiiksi ulkopuolisten kommentteille. On ensiarvoisen tärkeää huolehtia siitä, että kertomisen hetket ovat turvallisia esimerkiksi keskustelemalla oppilaiden kanssa siitä, miten toisten ajatuksiin tulee suhtautua kunnioittavasti, vaikka olisi eri mieltä. Kertomisen harjoittelu kannattaa aloittaa vähitellen mahdollistamalla tilanteet, joissa oppilaat voivat kertoa ajatuksiaan lyhyesti, ja huomioida, että esimerkiksi esitelmän pitäminen yksin luokan edessä vaatii paljon taitoa ja rohkeutta. Koulupäivään kannattaa sisällyttää esimerkiksi pieniä pari- ja ryhmätehtäviä, joissa oppilaat harjoittelevat kertomista turallisessa ilmapiirissä itselleen tutuista aiheista.

Yhteispelin toimintatavoista luokkapiiri (s. 12) ja teemme yhdessä (s. 37) opettavat kertomista.

Opettaja mallina kertomisen taidosta

Olet opettaessasi koko ajan mallina kertomisen taidosta. Opettaja, joka osaa jäsentää sanottavansa sekä ottaa oppilaiden ajatukset huomioon, tukee kertomisen taidon oppimista. Myös tapa, jolla keskusteleet hankalista tilanteista oppilaiden kanssa, toimii mallina heille ristiriitailanteiden ratkaisemisesta.

Miten kerrot asioita oppilaille? Mikä kertomisessa on sinulle helppoa ja mikä vaikeaa?

Harjoitukset kuuntelusta ja kertomisesta

1. Jaa oppilaat pareittain. Toinen oppilas saa kuvan (esimerkiksi talo). Oppilaan tulee selittää toiselle oppilaille, mitä kuvassa on, ja toinen piirtää kuulemansa perusteella.
2. Kerro oppilaille jokin tarina. Ohjaa tämän jälkeen oppilaat kertomaan tarina esimerkiksi vierustoverilleen omin sanoin.

Mitä muita harjoituksia keksit kuuntelusta ja kertomisesta?

Vuorottelu

- Odotan omaa vuoroani.
- Osaan ottaa oman vuoroni.

Harjoitus vuorottelusta

Pelataa jokin peli, jossa tarvitaan vuorottelua. Keskustelkaa pelin jälkeen, mikä vuorottelussa on vaikeaa ja milloin se on helppoa. Keskustelkaa siitä, missä eri tilanteissa vuorottelua tarvitaan, esimerkiksi peleissä tai keskusteluissa.

Pohdittavaksi oppilaiden kanssa:

- Mikä vuorottelussa on vaikeaa ja mikä helppoa?
- Milloin taitoa tarvitaan?
- Mitä tunteita se herättää, jos joku ei vuorottele esimerkiksi pelissä tai itse ei saa puheenvuoroa keskustelussa?
- Miten voi ottaa puheenvuoron keskustelussa?

Vuorottelun taidon vahvistaminen

Koulupäivä on täynnä tilanteita, joissa oppilaiden odotetaan vuorottelevan. Nämä tilanteet ovat oivallisia paikkoja harjoitella vuorottelua. Esimerkiksi ruokalan jonossa oppilaat harjoittelevat vuorottelun taitoa. Vaihtele oppilaiden järjestystä jonossa ja pidä kiinni siitä, että oppilaat pysyvät paikoillaan. Kerro oppilaille etukäteen, miten ohjaat heitä, mikäli järjestys ei säily. Lisäksi esimerkiksi liikuntatunnille mahtuu monia tilanteita, joissa oppilaiden täytyy odottaa vuoroaan. Oman vuoron odottamisen lisäksi oppilaat kohtaavat myös tilanteita, joissa oma vuoro ei tule kohdalle ilman omaa aktiivisuutta. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi keskustelussa tai välituntepeleissä. Keskustelkaa oppilaiden kanssa siitä, miten voi saada vuoron itselleen esimerkiksi keskustelussa ilman, että loukkaa toista. Huomioi oppilaiden onnistuminen sekä vuorottelussa että vuoron ottamisessa ja anna siitä positiivista palautetta.

Yhteispelin toimintatavoista luokkapiiri (s. 12) ja teemme yhdessä (s. 37) opettavat vuorottelua.

Opettaja mallina vuorottelusta

Saatat ohjata oppilaiden toimintaa esimerkiksi ryhmätöiden aikana osallistumalla itse ryhmän toimintaan. Tällöin ohjaat oppilaita olemalla itse mallina toivotusta toiminnasta. Pidä tällöin kiinni vuorottelun periaatteista esimerkiksi puhumalla omalla vuorolla.

Neuvottelu

- Kuuntelen toisten ajatukset ja mietin niitä.
- Kerron omat näkemykseni.
- Yritän löytää yhteyksiä omien ja toisten ajatusten välillä.
- Kohdatessani erimielisyyttä mietin, mikä on ryhmän kannalta paras ratkaisu.
- Olen valmis tarvittaessa joustamaan omista ajatuksista.

Harjoitus neuvottelusta

Lue oppilaille seuraava tarina:

Pete oli lähdessä kouluun. Hän oli innoissaan, sillä hän tiesi, että tänään olisi koulussa yhdessä työskentelyn tunti. Opettaja oli kertonut asiasta eilen ja sanonut, että silloin tehdään pienissä ryhmissä lautapeli. Pete piti paljon pelaamisesta ja näki jo mielessään kuvan tietynlaisesta aarteenetsintäpelistä. Vihdoin koitti odotettu tunti. Opettaja kertasi, mitä tunnilla tehdään ja miten työ etenee. Opettaja jakoi oppilaat ryhmiin, ja he saivat alkaa kertoa ideoitaan lautapelistä. Pete kertoi toiveissaan ajatuksistaan, eikä muistanut kuunnella, mitä muut ehdottivat. Ajatusten kertomisen jälkeen opettaja ohjasi oppilaat keskustelemaan erilaisista ehdotuksista ja kysymään lisää sekä kommentoimaan toisten ideoita. Pete ei keksinyt mitään hyvää sanottavaa muiden ideoista. Sitten koitti vaihe, jolloin oppilaiden tuli päättää, millaisen lautapelin he tekisivät. Pete oli edelleen toiveissaan omasta ehdotuksesta ja ehdotti suoraan, että ryhmä toteuttaisi hänen ideansa. Muut olivat hieman toista mieltä. Ryhmässä oli noussut esille monia muitakin hyviä ideoita, esimerkiksi Jasmin oli ehdottanut, että ryhmä voisi tehdä liikuntapelin, jossa tehtäisiin erilaisia liikunnallisia tehtäviä korttien kertomalla tavalla ja onnistuessaan tehtävässä saisi edetä pelissä eteenpäin. Matti oli ehdottanut tietokilpailupeliä luokan oppilaista, jonka avulla he voisivat tutustua paremmin toisiinsa. Ryhmä oli vaikean paikan edessä...

Tarinan jälkeen keskustelkaa oppilaiden kanssa:

- Miten Pete suhtautuu tehtävään? Mikä hänen toiminnassaan vei neuvottelua eteenpäin ja mikä jarrutti sitä?
- Miten ryhmä voisi päästä yhteiseen lopputulokseen?
- Miten opettaja olisi voinut tai voi auttaa ryhmää?

Pohdittavaksi oppilaiden kanssa:

- Mikä neuvottelussa on vaikeaa ja mikä helppoa?
- Milloin neuvottelutaitoa tarvitaan?
- Miltä tuntuu, kun jokin asia on saatu tehtyä yhteisesti hyvässä hengessä?

LUOKKA

Neuvottelun taidon vahvistaminen

Neuvottelun taito vaatii tuekseen monia muita tunne- ja vuorovaikutustaitoja: kuuntelua, kertomista, vuorottelua sekä omien tunteiden säätelyä. Tästä syystä kyseessä on erityisen haastava taito. Taitoa on vaikea opettaa irrallaan näistä muista taidoista. Oppilaiden kanssa tulisikin ensiksi harjoitella näitä muita taitoja ja vasta sitten siirtyä neuvottelun harjoitteluun. Opettajana tuet parhaiten oppilaiden neuvottelun taidon harjaantumista ohjaamalla oppilaita näiden osataitojen harjoitteluun sekä arvostamaan toistensa ajatuksia ja näkemään erilaisuudessa rikkauden.

Yhteispelin toimintatavoista teemme yhdessä (s. 37) opettaa neuvottelun taitoa.

Opettaja mallina neuvottelun taidosta

Koulun arjessa syntyy tilanteita, joissa opettajaa tarvitaan erilaisten oppilaiden välisten ristiriitojen sovittelijana. Tällöin tehtävänäsi on ohjata oppilaiden välistä keskustelua. Voit mallintaa oppilaille neuvottelun prosessia ja varmistaa, että kaikki osapuolet tulevat kuulluiksi.

Opettajan ja oppilaan suhde ei ole koskaan täysin tasa-arvoinen, koska aikuisella on kasvatusvastuu lapsesta ja tästä syystä hän joutuu tekemään myös itsenäisiä päätöksiä neuvottelematta niistä oppilaiden kanssa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettetkö voisi toimia mallina hyvästä neuvottelijasta. Koulupäivään voi sisällyttää hetkiä, jolloin mahdollistuu luokan yhteinen neuvottelu, jossa myös sinä olet osallisena ja jossa oppilaiden mielipiteillä on vaikutusta esimerkiksi luokan toimintaan. Voitte yhdessä keskustella esimerkiksi luokkaretkestä, yhdessä työskentelyn projekteista tai vaikkapa luokan sisustuksesta. Tällainen oppilaiden osallisuuden lisääminen tuottaa aktiivisuutta oppilaissa, mikä lisää motivaatiota koulutyötä kohtaan.

Avun pyytäminen

- Tunnistan, milloin itse tai joku toinen tarvitsee apua.
- Osaan hakea apua oikealta henkilöltä.

Harjoitus avun pyytämisestä

Jaa oppilaat 3 hengen ryhmiin. Ryhmän tehtävänä on valmistaa pieni askartelu niin, että jokaisella on oma tehtävä: yksi saa käyttää saksia, yksi liimata ja yksi värittää. Ohjaa oppilaita pyytämään kaverin apua ja toimimaan toisiaan kunnioittavasti.

Pohdittavaksi oppilaiden kanssa:

- Milloin tarvitsee pyytää apua?
- Mistä tietää, että toinen tarvitsee apua?
- Miten apua voi pyytää?
- Onko joillekin ihmisille helpompi antaa apua kuin muille?
- Milloin tarvitaan avun antamisen taitoa?

Avun pyytämisen vahvistaminen

Koulussa on hyvä tilaisuus harjoitella avun pyytämistä ja antamista. Keskustelkaa siitä, mistä tunnistaa itsessään avun tarpeen ja miltä silloin tuntuu, kun tarvitsee apua. Koulu on täynnä ihmisiä, joilla on erilaista osaamista, joka voi olla muille avuksi. Voit hyödyntää oppilaiden osaamista esimerkiksi pyytämällä taitavaa oppilasta opettamaan jonkun asian muille sekä mahdollistaa sen, että oppilaat voivat kysyä häneltä asiasta jatkossakin. Voit myös esimerkiksi matematiikan tunneilla ohjeistaa jotkut oppilaat toisten oppilaiden mentoreiksi. Huolehdi siitä, että jokainen oppilas voi olla vuorollaan mentorina asiassa, jonka osaa. Tärkeää on, että auttajan ja autettavan roolit vaihtelevat. Rohkaise oppilaita kysymään toisiltaan apua erilaisissa tehtävissä. Opetta oppilaille, miten he voivat pyytää apua toisilta ihmisiltä. Kerro, miten he voivat pyytää apua esimerkiksi välitunnilla välituntivalvojalta tai sinulta luokassa.

Yhteispelin toimintatavoista teemme yhdessä (s. 37) opettaa avun pyytämistä ja antamista.

Miten voisit hyödyntää oppilaiden erilaista osaamista ja ohjata heitä pyytämään apua toisiltaan?

Opettaja mallina avun pyytämisestä ja antamisesta

Opettajana voit olla mallina avun pyytämisestä monellakin tapaa. Ensiksi on hyvä luopua ajatuksesta, että sinun tarvitsee tietää kaikki ja osata kaikki itse. Esimerkiksi työyhteisössä tulisi korostaa avun pyytämisen ja antamisen kulttuuria, jolloin voi kääntyä kollegan puoleen silloin, kun kokee tarvitsevansa apua tai vinkkejä esimerkiksi opetukseen. Voit joskus kysyä myös oppilailta ideoita esimerkiksi siihen, millaisia opetusmenetelmiä he toivoisivat sinun käyttävän. Opettajalla ei tarvitse olla kaikkia vastauksia valmiina, vaan voit reilusti sanoa, että tähän asiaan tarvitset apua esimerkiksi kirjoista, netistä tai muilta opettajilta.

Onko sinun helppo pyytää toisilta apua?

Millaisissa asioissa sinä voisit auttaa esimerkiksi kollegoitasi?

Toisten kunnioittaminen

- Hyväksyn kaikkien erilaisuuden ja kunnioitan sitä.
- Kunnioitan kaikkien oikeuksia.

Harjoituksia toisten kunnioittamisesta

Jokainen oppilas saa paperin tai kertakäyttölautasen, joka laitetaan teipillä kiinni oppilaan selkään. Ohjaa oppilaat kirjoittamaan hyviä asioita toisistaan jokaisen oppilaan paperiin. Keskustelkaa toiminnan jälkeen siitä, miltä tuntuu kuulla myönteisiä asioita itsestään ja miltä tuntuu kertoa niitä toiselle. Keskustelkaa myös siitä, mitä muuta toisten kunnioittaminen on kuin hyvien asioiden sanomista ääneen.

LUOKKA

Valitse tai anna oppilaiden valita jokin asia, josta voi olla montaa mieltä (esimerkiksi hiihtäminen, netissä surffaaminen, kotitöiden tekeminen jne.). Ohjaa oppilaat pohtimaan, miksi joku pitää esimerkiksi netissä surffaamisesta ja miksi toinen taas voi pitää sitä ajan hukkana.

Millä muulla keinoin voisit opettaa oppilaille toisten kunnioittamista?

Pohdittavaksi oppilaiden kanssa:

- Minkälaisia tunteita ihmisissä voi herätä, kun tapaa erilaisen ihmisen kuin itse (pelko, hämmennys, uteliaisuus, kiinnostus, vastenmielisyys, kunnioitus, epävarmuus jne.)? Kerro oppilaille, että kaikki tunteet ovat inhimillisiä.
- Miten yleensä ihmiset toimivat kohdatessaan erilaisia ihmisiä kuin itse (välttely, halu tutustua, etäisyyden ottaminen jne.)? Miten saattaisit itse toimia?
- Mitä erilaisuuden hyväksyminen tarkoittaa?
- Miksi erilaisuuden hyväksyminen voi olla vaikeaa?
- Miten voi kunnioittaa toista?
- Milloin tätä taitoa tarvitaan?

Toisten kunnioittamisen vahvistaminen

Kiusaamisen vähentämiseksi oppilaiden tulisi oppia hyväksymään ja kunnioittamaan erilaisuutta. Toisten kunnioittamisen vaikeus voi juontaa joskus epäluuloista tai jopa peloista erilaisuutta kohtaan. Toisten kunnioittamista voi vahvistaa puhumalla avoimesti esimerkiksi eri kulttuurien erilaisista tavoista. Voitte keskustella oppilaiden kanssa avoimesti esimerkiksi siitä, miksi joku ihminen puhuu eri tavalla kuin itse, miksi joku istuu pyörätuolissa tai miksi isovanhemmat eivät välttämättä muista asioita. Erilaisuutta voi oppia hyväksymään ja kunnioittamaan tutustumalla erilaisiin, itselle vieraisiin asioihin. Ohjaa oppilaat toimimaan yhdessä toistensa kanssa välituntisin. Muistuta oppilaita, että he kieltäytyvät puhumasta toisista pahaa takanapäin. Vahvista oppilaissa kokemusta jokaisen ihmisen ainutlaatuisuudesta ja muistuta heitä, että jokainen heistä on yhtä arvokas. Kunnioittakaa luokassa erilaisia tapoja ja pukeutumistyylyjä. Anna tilaa lasten erilaisille ajatuksille ja mielipiteille. Ohjaa oppilaita ymmärtämään erilaisia mielipiteitä, mutta muistuta samalla, että kaikkia mielipiteitä ei tarvitse hyväksyä.

Yhteispelin toimintatavoista luokkapiiri (s. 12) ja teemme yhdessä (s. 37) opettavat toisten kunnioittamista.

Miten eri tavoin voin opettaa oppilaille toisten kunnioittamista?

Opettaja mallina toisten kunnioittamisesta

Tapa, jolla puhut ihmisille ja ihmisistä, on ehkä merkittävin malli oppilaille toisten kunnioittamisesta. Osoita arvostusta kaikkia oppilaita kohtaan ja ole kiinnostunut heistä tasapuolisesti.

Yhteisten sääntöjen noudattaminen

- Noudatan yhteisiä sääntöjä.
- Otan muut huomioon.

Harjoitus yhteisten sääntöjen noudattamisesta

Valitse jokin oppilaita kiinnostava leikki tai peli ja kerro leikin säännöt. Keskustelkaa leikin jälkeen, miten sääntöjen noudattaminen sujui ja miksi sääntöjen noudattaminen on tärkeää.

Pohdittavaksi oppilaiden kanssa:

- Milloin yhteisten sääntöjen noudattaminen on helppoa ja milloin vaikeaa?
- Mitä hyötyä säännöistä on?
- Missä sääntöjen noudattamista tarvitaan?
- Mistä tiedän, miten minun tulee erilaisissa tilanteissa toimia?
- Miten toimin tilanteessa, josta ei ole olemassa kirjoitettuja sääntöjä, esimerkiksi kylässä tai kaupassa?

Yhteisten sääntöjen noudattamisen vahvistaminen

Tarkoituksena on, että oppilaat eivät oppisi vain noudattamaan tiettyä kirjoitettua sääntölistaa, vaan ymmärtäisivät sääntöjen merkityksen ja sen, miten niitä sovelletaan erilaisissa tilanteissa. Näin ollen sääntöjen on hyvä olla eettisiä ohjeita, joiden soveltamista harjoitellaan erilaisissa tilanteissa (ks. ohjaamisen materiaalista toimintaohjeiden luominen luokkaan). Jos ohjeena on esimerkiksi pitää huolta omista tavaroista ja ympäristöstä, voidaan esimerkiksi liikuntatunnilla harjoitella tätä ohjetta konkreettisesti.

Yhteispelin toimintatavoista luokkapiiri (s. 12), teemme yhdessä (s. 37) sekä teen itse (s. 63) opettavat yhteisten sääntöjen noudattamista.

Opettaja mallina yhteisten sääntöjen noudattamisessa

Parhaiten toimit sääntöjen noudattamisen mallina oppilaille silloin, kun pidät kiinni siitä, mitä olet luvannut. Lisäksi ohjaamalla oppilaita samojen periaatteiden mukaisesti silloin, kun he eivät toimi sääntöjen mukaan, annat oppilaille kokemuksen siitä, että säännöt ovat samat kaikille ja ohjaat heitä oikeudenmukaisesti.

Tavoitteen asettaminen

- Osaan tunnistaa omat vahvuudet ja haasteet.
- Osaan valita itselle sopivia tehtäviä.

Harjoitus tavoitteen asettamisesta

Ohjaa oppilaat tekemään kuvataiteen keinoin (esimerkiksi maalaamalla, sarjakuvana tai leikkaamalla lehdistä kuvia) työ, jossa he kuvaavat omia vahvuuksiaan sekä asioita, joissa halusivat kehittyä.

Pohdittavaksi oppilaiden kanssa:

- Mistä voi tietää omat vahvuudet ja haasteet?
- Mitä hyötyä on tuntea omat vahvuudet ja haasteet?
- Milloin tätä taitoa tarvitaan?
- Kummat on helpompi huomata: omat vahvuudet vai haasteet?

Tavoitteen asettamisen vahvistaminen

Huomaa oppilaiden erilainen osaaminen ja auta myös oppilaita huomaamaan se. Tutustu oppilaiden erilaisiin vahvuuksiin ja haasteisiin ja pyri mahdollisuuksien mukaan antamaan oppilaille tehtäviä näiden havaintojen perusteella niin, että kaikkien ei aina tarvitse tehdä samoja tehtäviä. Auta myös oppilaita valitsemaan itselleen sopivia tehtäviä. Keskustele oppilaiden kanssa heidän haasteistaan ja asettakaa yhdessä tavoitteita, joiden avulla oppilas voi kehittyä hänelle haastavassa asiassa.

Yhteispelin toimintavoista teemme yhdessä (s. 37) ja teen itse (s. 63) opettavat oppilaille taitoa asettaa itselle realistisia tavoitteita.

Opettaja mallina tavoitteen asettamisesta

Myös sinulla on omat vahvuudet ja haasteet, joista voit joskus kertoa myös oppilaille. Voit esimerkiksi kertoa, millaisia asioita teet mielelläsi vapaa-ajallasi, ja hyödyntää osaamistasi osana opetusta. Voit myös kertoa joistakin haasteistasi oppilaille. Kerro oppilaille, millaisia tavoitteita sinulla on esimerkiksi opettajana ja miten olet ajatellut niitä saavuttaa.

Sosiaalisen ongelman ratkaiseminen

- Osaan tunnistaa ongelmallisen sosiaalisen tilanteen.
- Osaan keksiä erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja.
- Osaan valita sopivimman ratkaisukeinon ja toteuttaa sen.

Harjoitus sosiaalisen ongelman ratkaisemisesta

Keksikää oppilaiden kanssa erilaisia sosiaalisia ongelmia tai tilanteita, joista voi muodostua ongelmallisia (esimerkiksi kiusaaminen, leikkikalujen jakaminen, opetuksen häiritseminen, kaveriporukan ulkopuolelle jääminen). Pohtikaa, miltä ihmisistä voi tuntua näissä tilanteissa. Yrittäkää keksiä mahdollisimman monta erilaista tapaa toimia tilanteessa. Valitkaa yksi tai pari mielestänne parasta tapaa toimia.

Pohdittavaksi oppilaiden kanssa:

- Miksi on tärkeää osata tunnistaa ja ratkaista ongelmia?
- Mikä siinä on vaikeaa ja mikä helppoa?
- Millaisissa tilanteissa joudut käyttämään tätä taitoa?

Sosiaalisen ongelman ratkaisemisen vahvistaminen

Koulun arjessa on tilanteita, joissa oppilaiden on tunnistettava sosiaalisia ongelmia ja ratkaistava niitä. Tällainen tilanne liittyy usein vuorovaikutukseen muiden ihmisten kanssa. Vuorovaikutukseen liittyvä ongelma voi syntyä esimerkiksi välitunnilla, jos jotakuta kiusataan. Oppilaiden tulisi tunnistaa tällaiset ongelmalliset tilanteet ja keksiä paras mahdollinen ratkaisu tilanteeseen. Voit vahvistaa tätä taitoa opettamalla oppilaille seuraavan sosiaalisen ongelmanratkaisun kaavan:

1. Kuvaile ongelmallinen tilanne ja siihen liittyvät tunteet.
2. Nimeä, mistä ongelmassa on kyse.
3. Keksi erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja.
4. Valitse ratkaisu, joka on reilu, turvallinen ja tuottaa hyvää.

Sosiaalista ongelmanratkaisua voit opettaa myös luokkapiiristä (s. 12) ja teemme yhdessä (s. 37) materiaalista löytyvien harjoitteiden avulla.

Opettaja mallina sosiaalisen ongelman ratkaisemisessa

Aikuisena saatat huomata koulun arjessa sellaisia lasten elämään liittyviä ongelmia, joita oppilaat eivät huomaa tai osaa käsitellä itsekseen. Tällaisia ongelmia voivat olla esimerkiksi joidenkin oppilaiden yksin oleminen välitunnilla tai rauhattomuus kouluruokalassa. Keskustele oppilaiden kanssa asiasta edellä kuvatun ongelmanratkaisukaavan mukaisesti. Vahvista luokassa

LUOKKA

ja kouluyhteisössä muutenkin sellaista keskustelukulttuuria, jossa asioista ja ongelmista uskalletaan puhua avoimesti ja rakentavasti.

Tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen

- Tunnistan tunteita itsessäni ja muissa esimerkiksi kasvonilmeistä, kehosta, puheesta, eleistä tai toiminnasta.
- Osaan nimetä tunteen jollain sanalla.

Harjoitus tunteiden tunnistamisesta ja nimeämisestä

Käsitelkää jotakin tilannetta, jossa on mukana useampi kuin yksi ihminen. Tilanne voi olla aito tai keksitty, kunhan kaikki ymmärtävät tilanteen. Pohtikaa yhdessä, millaisia erilaisia tunteita tilanteessa olevilla ihmisillä voisi olla. Keskustelkaa myös siitä, miksi he saattavat tuntea näin ja mistä voimme huomata heidän tunteitaan.

Pohdittavaksi oppilaiden kanssa:

- Mistä voi huomata, että kuvan henkilö on iloinen?
- Mistä huomaat, jos olet surullinen, jännittynyt, iloinen jne.?
- Miksi omia ja toisten tunteita on hyvä osata tunnistaa ja nimetä?
- Milloin tätä taitoa tarvitaan?

Tunteiden tunnistamisen ja nimeämisen vahvistaminen

Oppilaat kokevat yhden koulupäivän aikana monia tunteita. Kaikkia tunteita ei ole tarpeellista tunnistaa. Kuitenkin oppilaiden tunneosaamista vahvistaa, kun nostat tunteet esille silloin tällöin koulupäivän aikana. Voitte esimerkiksi koulupäivän päätteeksi miettiä erilaisia koulupäivän tilanteita ja niiden herättämiä tunteita.

Yhteispelin toimintatavoista luokkapiiri (s. 12), teemme yhdessä (s. 37) ja teen itse (s. 63) opettavat tunteiden tunnistamista ja nimeämistä.

Opettaja mallina tunteiden tunnistamisesta ja nimeämisestä

Kun sinulle herää koulupäivän aikana tunteita, voit kertoa niistä silloin tällöin oppilaille sanomalla esimerkiksi: ”Kopioikone oli rikki, ja se harmitti minua. Minulle tuli oikein hiki, kun harmistuin ja koin epäonnistuvani.” tai ”Olen todella iloinen ja ylpeä teistä, kun autoitte toisianne niin hienosti paritöiden aikana.” Omista tunteista puhumalla opettaja tarjoaa oppilaille esimerkin siitä, miten tunteet ovat osa kaikkien elämää, mistä niitä voi huomata ja miten tunteisiin voidaan suhtautua. Opettajan ei tule kuitenkaan jakaa kaikkia tunteitaan lapsille ja käyttää lapsia tunteidensa peilinä.

Tunteiden säätely

- Osaan säädellä tunteideni kestoja ja voimakkuutta tarvittaessa.
- Osaan vaikuttaa myös toisten tunteisiin esimerkiksi puhumalla, halaamalla tai auttamalla.

Pohdittavaksi oppilaiden kanssa:

- Milloin tunnetta tarvitsee yrittää säädellä?
- Miten olette säädelleet omia tunteitanne (esim. kertomalla siitä jollekin, muistelemalla onnistuneita kokemuksia, liikkumalla, hengittämällä rauhallisesti)?
- Miten koulussa voi säädellä omia tunteitaan?
- Missä tätä taitoa tarvitaan?

Tunteiden säätelyn vahvistaminen koulupäivän aikana

Ensisijainen tehtäväsi tunteiden säätelyn vahvistamisessa on auttaa oppilaita kohtaamaan erilaisia tunteita, joita koulupäivään mahtuu lukuisia. Jokaisella oppitunnilla on läsnä tunteiden kirjo. Tunteet vaikuttavat koulussa esimerkiksi hyvinvointiin, motivaatioon ja oppimiseen. Ihmisellä on tarve pyrkiä tasapainoiseen ja miellyttävään tilaan. Tämänkaltaisten tunteiden säätely ei tarkoita tunteiden tukahduttamista, vaan edellyttää niiden kohtaamista. Osa tunteista lapsi pystyy kohtaamaan ja säätämään itse, mutta erityisesti voimakkaiden ja häiritsevien tunteiden kohtaamiseen lapsi tarvitsee aikuisen apua.

Seuraavassa on kuvattuna esimerkki siitä, miten voit auttaa oppilaita tunteiden kohtaamisessa ja säätelyssä:

1. Havainnoi ja tunnista tunteita oppilaissa.
  - Ensimmäinen askel on tietoisesti tarkkailla luokan tunneilmastoa ja yksittäisten oppilaiden tunneilmaisua.
2. Salli erilaiset tunteet ja tunteiden ilmaisu.
  - Kaikki lasten tunteet ovat hyväksytyjä, myös voimakkaat tunteet. Mitään tunteita ei tulisi välttää tai mitätöidä.
  - Lapsi tarvitsee opettajaa erityisesti silloin, kun voimakas tunne saa vallan. Näissä tilanteissa opettajan tulisi auttaa lasta rauhoittumaan, jotta lapsi oppisi vähitellen rauhoittamaan itsensä.
3. Kuuntele lasta ja auta lasta sanoittamaan tunnettaan.
  - Pysähdy kuuntelemaan lasta. Rauhoitu itse esimerkiksi hengittämällä syvään. (Mikäli lapsen tunnereaktio on herättänyt sinussa voimakkaita tunteita etkä pysty rauhoittumaan tilanteeseen, pidä hetken tauko ennen kuin keskustele lapsen kanssa.)
  - Osoita arvostusta asettumalla lapsen tasolle esimerkiksi kyykistymällä, kääntymällä lasta kohti, antamalla lapsen puhua asiansa loppuun, esittämällä lisäkysymyksiä ja katsomalla lasta silmiin.

LUOKKA

- Palauta lapselta kuulemasi asia omin sanoin lapselle takaisin, esimerkiksi ”Kuulostaa siltä, että..., Voisiko olla niin, että sinusta tuntui...”. Tällä tavoin opettaja auttaa lasta sanoittamaan tunnetta, mikä taas auttaa lasta rauhoittumaan ja kokoamaan ajatuksiaan.
  - Osoita myötätuntoa ja ymmärrystä lapsen tunnetta kohtaan, esimerkiksi sanomalla: ”On ymmärrettävää, että suutut tässä tilanteessa tai sinua itkettää.”
4. Etsikää toimivia ratkaisuja.
- Kun on löydetty lapsen tunteelle nimi, miettikää yhdessä lapsen kanssa, miten tilanteessa voisi toimia ja säädellä tunnetta (esimerkiksi hengittää syvään, tulla juttelemaan opettajalle, ajatella jotain mukavaa asiaa jne.).
  - Jos lapsi on JO toiminut ei-toivotulla tavalla, aseta selkeät rajat ja selitä, miksi lapsen käyttäytyminen ei ole hyväksyttävää.
  - Miettikää yhdessä, miten lapsi voisi seuraavalla kerralla toimia samanlaisessa tilanteessa ja mitä siitä toiminnasta mahdollisesti seuraa.
  - Keskustelkaa myös siitä, millaista tukea lapsi tarvitsee.

Yhteispelin toimintatavoista teemme yhdessä (s. 37) ja teen itse (s. 63) opettavat tunteiden säätelyä.

Opettaja mallina tunteiden säätelystä

Voit kertoa oppilaille opetustilanteesta kokemuksistasi, jolloin olet säädellyt tunteitasi. Voit esimerkiksi kertoa: ”Minua hermostutti eilen kovasti se, miten meidän yhteinen bussimatkamme uimahalliin onnistuu. Olin niin hermostunut, että minun oli vaikea keskittyä aamulla mihinkään muuhun kuin matkamme ajatteluun. Yritin rauhoittaa mieltäni muistelemalla kaikkia edellisiä kertoja, jolloin olemme olleet uimahallissa ja nekin ovat menneet hyvin.” Voit nimetä tai pyytää oppilaita nimeämään, mitä tunteiden säätelykeinoa käytit kertomassasi tilanteessa.

Milloin minun on vaikea säädellä tunteitani?

Miten eri tavoin pyrin säätämään tunteitani? Mitkä keinot ovat toimivia?

Kodin ja koulun yhteistyö

Tutustumistapaaminen

Tutustuminen uusiin vanhempiin on aina jännittävä hetki. Yhteistyön käynnistämiseen ja tutustumiseen kannattaa käyttää aikaa, koska se luo perustan tulevalle yhteistyölle vanhempien kanssa.

Tutustumistapaaminen on 15–20 minuutin mittainen keskustelu opettajan ja oppilaan vanhempien (tai toisen vanhemman) kanssa. Tutustumistapaamisessa opettaja kuuntelee vanhempien ajatuksia lapsestaan ja kysyy tarvittaessa lisää. Vanhemmille lähetetään kutsun mukana etukäteen täytettäväksi lomake, jossa kysytään lapsen kasvuun ja koulunkäyntiin liittyviä asioita. Vanhemmat lähettävät lomakkeen takaisin opettajalle, ja opettaja tutustuu vanhempien vastauksiin ennen tapaamista. Lomake toimii tapaamisessa vapaamuotoisen keskustelun runkona (ks. lisämateriaalit kutsu tutustumistapaamiseen, lomake tutustumistaapaamista varten ja ajan sopiminen tutustumistaamiseen, s. 124-127). Tutustumistapaamiseen liittyvän lomakkeen täyttö on vanhemmille vapaaehtoista..

Tutustumistapaamisen tarkoituksena on auttaa opettajaa ymmärtämään uutta oppilastaan ja tutustua tämän perhetaustaan. Yhteisen keskustelun avulla rakennetaan keskinäistä luottamusta ja opettaja toivottaa vanhemmat tervetulleiksi yhteistyökumppaneiksi lapsen koulunkäynnissä. Tapaamisen keskeinen teema on kuulla vanhempien ajatuksia lapsestaan. Opettaja saa oppilaaseensa monipuolisemman näkökulman, jota rikastaa tuntemus oppilaan perhetaustasta. Tiedot auttavat opettajaa monin tavoin lapsen ohjaamisessa.

Tutustumistapaamiset järjestetään tavallisesti elo-syyskuun vaihteessa. Lukuvuoden alku on paras ajankohta hyvän keskustelusuhteen luomiselle uusien vanhempien kanssa sekä sen vahvistamiseen tuttujen vanhempien kanssa. Tutustumistapaamiset pidetään aina ensimmäisen luokan alussa sekä silloin, kun opettaja saa uuden luokan tai oppilaan. Tutun luokan vanhempien kanssa pidetään vastaavia tapaamisia 2–3 vuoden välein. Tutustumistapaamisen runkoa voi käyttää soveltuvin osin myös esimerkiksi vanhempainvartissa.

TUTUSTUMISTAPAAMISEN TAVOITTEET

- Opettajan tutustuminen lapseen kuulemalla vanhempien ajatuksia lapsestaan
- Rakentavan yhteistyön luominen
- Vanhempien osallisuuden vahvistaminen.

Opettajien kokemuksia tutustumistapaamisesta:

”Tutustumistapaaminen on avartanut ajattelemaan lasta vanhempien silmin ja vaikuttanut sitä kautta myös omaan toimintaan opettajana.”

”Saun tutustua vanhempiin ja heidän tapaansa olla vuorovaikutuksessa.”

”Vaikeista asioista on helpompi puhua, kun vanhemmat ovat itse nostaneet asian esille.”

Vanhempien kokemuksia tutustumistapaamisesta:

”Tuntuu hienolta, että opettaja on kiinnostunut meidän lapsesta.”

”Joutuu itsekkin miettimään omaa lastaan eri näkökulmista, minkä takia ennakkokyselyyn vastaaminen tuntui aluksi vähän vaikealta.”

”Tuo uusia oivalluksia omasta lapsesta.”

Tutustumistapaamisen rakenne

1. Toivota vanhemmat tervetulleiksi

Rento alku luo tapaamiseen luontevan ilmapiirin, mikä helpottaa keskustelua ja vaikeidenkin asioiden esille ottamista.

2. Kertaa, mitä tapaamisessa tapahtuu

Kerro tapaamisen aluksi, että

- tapaamisessa puhutut asiat ovat luottamuksellista tietoa
- haluat tässä keskustelussa kuulla, millaisena vanhemmat näkevät lapsensa juuri nyt
- vanhempien kertomat asiat auttavat sinua lapsen ohjaamisessa koulussa
- olet ensisijaisesti kuuntelijan roolissa, mutta vastaat toki kysymyksiin
- tapaamisellemme on varattu aikaa x minuuttia ja joudutte pitämään ajasta kiinni.

3. Keskustelu lomakkeen pohjalta

Lomake ei ole keskustelussa pääasia, mutta se toimii keskustelun pohjana. Anna vanhempien aloittaa ja kysy tarvittaessa lisää. Jos keskustelu pyörii vain yhden asian ympärillä, siirry ystävällisesti ja joustavasti seuraavaan aiheeseen. Säästä seuraavaan tapaamiseen asiat, joita haluaisit vanhemmille kertoa, mutta jotka voivat odottaa ja joita vanhemmat eivät itse nosta esiin.

4. Keskustelun lopettamisvaihe

- Kerro, millaisissa asioissa ja miten vanhemmat voivat ottaa sinuun yhteyttä.
- Mainitse erityisesti, että toivoisit vanhempien kertovan sinulle, jos kotona tai lapsen elämässä muualla tapahtuu sellaista, joka heijastuu lapsen vointiin tai koulunkäyntiin. Tällöin voitte keskustella siitä, miten koulu voisi parhaiten ottaa tilanteen huomioon ja tukea lasta. Kerro, että pieniltäkin tuntuissa asioissa voi ottaa yhteyttä, jotta lapsi saisi mahdollisimman nopeasti ymmärrystä ja tukea koulusta.
- Kysy, haluavatko vanhemmat tutustumistapaamiseen liittyvän lomakkeen takaisin itselleen. Jos lomake jää koululle, siirrä se lukittuun paikkaan.
- Mikäli jokin tärkeä aihe jäi kesken tai kokonaan käsittelemättä, voitte sopia ajan uudelle tapaamiselle tai puhelinsoitolle.
- Kiitä vanhempia ja kerro yhteistyön jatkosta.

Miten aloitan omassa työyhteisössäni?

- Kerro tutustumistapaamisen pitämisestä rehtorille.
- Suunnittele, minä päivinä voit pitää tutustumistapaamisia.
- Lähetä kutsu, lomake sekä lista sopivista tapaamisajankohdista vanhemmille (ks. liitteet).
- Pyydä vanhempia valitsemaan muutama itselleen sopiva aika ehdottamistasi ajankohdista, jotta voisit sovittaa kaikkien tapaamiset aikatauluusi. Ilmoita tapaamisajat vanhemmille.
- Tutustu vanhempien täyttämiin lomakkeisiin ennen tapaamisia.

Millaisia ongelmia voi tulla vastaan?

Osa vanhemmista ei ole kiinnostunut tulemaan tapaamiseen

Vanhemmilla voi olla tapaamisista opettajan kanssa aiempia kielteisiä kokemuksia, jotka vaikuttavat haluun osallistua. Esittele tutustumistapaamisen tavoitteet ensimmäisessä vanhempainlassa ja kerro kiinnostuksestasi vanhempien näkemykseen ja asiantuntemukseen lapsesta. Korosta tapaamisen hyötyä lapselle. Kerro vanhemmille, että sinun on tärkeää kuulla heidän näkemyksensä lapsesta, jotta osaisit tukea lasta parhaalla mahdollisella tavalla koulussa. Jos vanhempi ei kuitenkaan halua tulla tapaamiseen, kysy, voisiko hän kuitenkin täyttää lomakkeen ja voisitteko keskustella siitä puhelimitse.

Vanhemmat häkeltyvät siitä, että opettaja on kuuntelijan roolissa

Kerro vanhemmille tapaamisen aluksi, miksi haluat heidän kertovan lapsestaan. Vanhemmat tuntevat oman lapsensa ja haluat hyödyntää heidän tietojaan lapsen ohjaamisessa ja opettamisessa. Vanhemmat ovat lapsen asiantuntijoita, joten on luonnollista, että he kertovat lapsesta opettajalle.

Tapaamiset venyvät

Mainitse tapaamisen aluksi, milloin keskustelu päättyy ja että joudutte lopettamaan ajan päättyessä. Pidä itse huolta, että siirryt ajoissa lopettamisvaiheeseen. Jos keskustelu tuntuu jatkuvan yli ajan, ilmaise ajankulku vanhemmille muutama minuutti ennen ajan loppumista ja sovi heidän kanssaan tapa ja aika, milloin keskustelu voi jatkua.

Mistä tiedän, menemmekö tutustumistapaamisen tavoitteita kohti?

Vanhemmat kertovat ajatuksiaan lapsestaan. Keskustelussa on avoin ja kuunteleva ilmapiiri. Keskityt kuuntelemaan vanhempia. Saat vanhemmilta tietoa lapsesta, mikä auttaa sinua lapsen kanssa toimimisessa. Vanhemmat kertovat pitäneensä tapaamista hyödyllisenä.

+ Kutsu tutustumistapaamiseen

Hyvät vanhemmat!

Kutsun teidät koululle tutustumistapaamiseen, joka on noin 15 minuutin mittainen juttutuokio opettajan ja lapsen vanhempien kesken. Tapaamisen tarkoituksena on, että saisin kuulla, millaisia asioita te pidätte lapsen kasvun ja koulunkäynnin kannalta tärkeinä juuri nyt.

Kertomanne asiat auttavat minua tuntemaan lastanne paremmin, ja ne ovat hyödyksi ohjatessani lasta koulupäivien aikana. Minusta on myös mukava päästä tapaamaan vanhemmat kasvotusten rauhallisen keskustelutuokion merkeissä.

Täyttäkää lomake ja palauttakaa se opettajalle

Ennen tapaamista pyydän teitä täyttämään oheisen lomakkeen (täyttö on vapaaehtoista), jossa kysytään lapsellenne tärkeistä asioista. Lähettäkää se minulle lomakkeeseen merkittyyn päivään mennessä, niin ehdin tutustua ajatuksiinne jo ennen tapaamistamme. Lomake auttaa teitä pohtimaan lapsenne koulunkäynnin kannalta merkityksellisiä asioita jo etukäteen, ja se toimii myös keskustelun apuna tapaamisessamme. Saatte halutessanne lomakkeen takaisin itsellenne tapaamisen jälkeen.

Valitkaa listastasopivia tapaamisaikoja ja palauttakaa lista opettajalle

Ohessa on myös lista mahdollisista tapaamisajankohdista. Pyydän teitä merkitsemään siihen itsellenne sopivia tapaamisaikoja listan ohjeen mukaan ja palauttamaan listan minulle lomakkeen mukana.

Yhteistyöterveisin ja tapaamistamme odottaen

.....

Lomake tutustumistapaamista varten

Hyvät vanhemmat!

Tässä lomakkeessa kysytään lapseenne liittyviä ajankohtaisia asioita. Tarkoitus on, että kerrotte lyhyesti siitä, millaisena te näette lapsenne juuri tällä hetkellä. Käytämme lomaketta yhteisessä tapaamisessamme keskustelun virittäjänä.

Täyttäkää lomake ja lähettäkää se minulle kutsussa ilmoitettuun määräpäivään mennessä, niin ehdin tutustua ajatuksiinne jo ennen tapaamistamme.

Lapsen nimi:

.....

Päivämäärä:

.....

Palauttakaa viimeistään:

.....

Kysymyksiä lapsestanne

Mikä lastanne kiinnostaa juuri tällä hetkellä? Missä hän on hyvä?

.....
 .....
 .....
 .....

Millaisia kaverisuhteita lapsellanne on?

Miten lapsenne toimii kavereiden ja ikätovereiden seurassa?

.....
 .....
 .....
 .....

Mikä lapsellenne on juuri nyt haasteellista tai vaikeaa?

Mikä saa lapsenne pettymään tai turhautumaan? Mitä hän silloin tekee?

.....
 .....
 .....
 .....

KODIN JA KOULUN YHTEISTYÖ

Onko kotona tai lapsen elämässä asioita, jotka vaikuttavat lapsen hyvinvointiin ja mahdollisesti koulunkäyntiin?

.....
.....
.....
.....

Mikä teille on tärkeää lapsenne kasvatuksessa (esim. rajat, kasvatustavat, perinteet)?

.....
.....
.....
.....

Millaisia toiveita tai odotuksia teillä on lapsenne koulunkäynnille ja yhteistyölle opettajan kanssa?

.....
.....
.....
.....

Mitä muuta haluaisitte kertoa lapsestanne?

Mitä minun on hyvä tietää lapsenne opettajana?

.....
.....
.....
.....

Kiitos vastauksistanne ja tervetuloa tutustumistapaamiseen!

+ Ajan sopiminen tutustumistapaamiseen

Hyvät vanhemmat!

Seuraavassa listassa ovat mahdolliset tutustumistapaamisemme ajankohdat.

Ympyröikää kolme teille sopivaa aikaa. Merkitkää myös lapsenne nimi ja omat yhteystietonne, jotta voin ilmoittaa Teille Teidän aikanne. Palauttakaa lista minulle kutsussa ilmoitettuun päivämäärään mennessä.

Lapsen nimi:

.....

Palauttakaa viimeistään:

.....

Tapaamisen tulijoiden nimet ja yhteystiedot:

.....
 .....

Pvm.

.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....
.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....
.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....
.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....
.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....
.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....
.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....
.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....
.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....
.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....
.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....
.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....
.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....
.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....
.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....
.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....	klo	.....

Tiedottamisen toimintatavat

- Luokkatiedote
- Luokan kuulumiset -kirje
- Myönteinen viesti
- Luokkavierailu

Tiedottaminen on ratkaisevassa asemassa kodin ja koulun välisessä yhteistyössä. Säännöllisellä ja ajankohtaisella tiedottamisella luodaan luottamuksellista suhdetta opettajan ja vanhempien välille sekä voidaan karistaa pois mahdollinen epätietoisuus opettajan työtä kohtaan. Tämä vahvistaa myös lapsen arvostusta ja luottamusta opettajaa sekä koulua kohtaan. Mikäli vanhempien äidinkieli on muu kuin opetuskieli, selvitä mahdollisuus kääntää tiedotteet heidän äidinkielelleen.

TIEDOTTAMISEN TAVOITTEET

- Vanhemmat saavat ajankohtaista tietoa lapsensa koulun ja luokan kuulumisista
- Luottamuksellinen suhde vahvistuu
- Opettajan työ lasten kanssa tulee vanhemmille näkyväksi.

Luokkatiedote

Luokkatiedote kertoo vanhemmille kaiken olennaisen luokkaa ja koulunkäyntiä koskevan tiedon heti lukuvuoden alussa. Laadi tiedote ja lähetä se vanhemmille ennen syksyn ensimmäistä vanhempainiltaa heti lukukauden alkaessa. Anna vanhemmille mahdollisuus kysyä tiedotteen asioista esimerkiksi vanhempainillassa, mikäli he haluavat tarkentaa jotain asiaa. Luokkatiedotteen ansiosta sinun ei tarvitse käyttää vanhempainiltaa asioiden tiedottamiseen, vaan tilaisuus voi olla vuorovaikutteinen.

Opettajien kokemuksia luokkatiedotteesta:

- ”Aluksi tiedote on työläs tehdä, mutta samaa pohjaa voi muunnella seuraavina vuosina.”
- ”Selkeyttää todella paljon kodin ja koulun välistä viestintää.”
- ”Vanhemmat tietävät, mitä koulussa tehdään ja miten he voivat olla yhteydessä opettajaan. Myös ne vanhemmat, jotka eivät osallistu vanhempainiltaan, saavat tiedon.”

Vanhempien kokemuksia luokkatiedotteesta:

- ”Hyvä tietää, miten opettaja toimii lasten kanssa.”
- ”Hyvä, että tulee yhdellä lapulla eikä monia erilaisia tiedotteita.”
- ”Tiedän, miten voin olla tarvittaessa yhteydessä opettajaan.”

Luokkatiedotteessa tiedotettavat asiat:

- Yhteydenpito opettajan ja vanhempien välillä
  - Opettajan yhteystiedot
  - Missä asioissa, milloin ja miten toivot vanhempien ottavan yhteyttä sinuun?
  - Missä asioissa, milloin ja miten otat itse yhteyttä vanhempiin?
  - Tapaamiset ja viestit lukuvuoden aikana
- Koulupäivien rakenne
  - Ryhmäjako
  - Lukujärjestys (tarkat alkamis- ja loppumisajat)
  - Selitykset lukujärjestyksen lukemista varten
  - Luokkaa eri aineissa tai tunneilla opettavat opettajat
- Luokan keskeiset toimintatavat ja opettajan painotukset
  - Keskeiset opetus- ja oppimiskäytännöt (esim. viikon henkilö, vastuuparit tai -ryhmät, luokkapiiri, teen itse -tunti)
  - Tietoa Yhteispelistä (tavoitteet, vaikutukset lapseen)
  - Lukuvuoden alussa painotettavat asiat (esim. ryhmäytyminen, tutustuminen, sääntöjen ja rutiinien opettelu ja kertaus)
  - Keskeisiä toimintatapoja eri tilanteissa (esim. toimiminen ruokailussa, peseytyminen liikuntatunnin jälkeen)
- Työskentelyrauhan ylläpitäminen
  - Luokan toimintaohjeet
  - Miten opettaja ohjaa oppilaita heidän toimiessaan toimintaohjeiden vastaisesti? Mitä sääntöjen ja ohjeiden rikkomisesta seuraa?
- Keskeiset asiat oppimisessa
  - Uudet, keskeiset asiat oppiaineissa (juuri tällä vuosiluokalla)
  - Keskeiset työskentelytavat ja opiskelutekniikat (muutokset aiempaan vuosiluokkaan nähden)
  - Eriyttäminen ja kannustaminen oppimisessa
  - Oman äidinkielen opetus
  - Uskonnon ja elämänskatsomustiedon opetus
  - Valinnaisten oppiaineiden opetus
- Kotitehtävät
  - Kotitehtävien määrä
  - Kotitehtävien merkitseminen
  - Kotitehtävien tarkastaminen
  - Kotitehtävien tekeminen kotona
  - Harjoittelu kokeisiin
  - Opettajan toiveita vanhemmille lapsen kotiharjoitteluun liittyen
- Erityis- ja tukiopetus
  - Perusteet tuen saamiselle
  - Luokan tuki- tai erityiöpetuksen ajat
- Muut asiat
  - Retket vuoden aikana
  - Isommat projektit ja hankkeet, joissa luokka on mukana
  - Oppiainevalinnat
  - Siirtyminen luokalta toiselle tai alakoulusta yläkouluun
- Kaikki muu, mitä opettaja haluaa vanhemmille tiedottaa

Luokan kuulumiset -kirje

Luokan kuulumiset on opettajan ja oppilaiden yhdessä tekemä kirje luokan ajankohtaisista asioista. Voit ohjata oppilaat miettimään kirjeen sisältöä esimerkiksi pienissä ryhmissä tai voit keskustella luokan ajankohtaisista asioista koko luokan kesken esimerkiksi piirissä. Luokan kuulumiset lähetetään kotiin noin kerran kuukaudessa. Luokan kuulumisista tiedottaminen antaa oppilaiden vanhemmille mahdollisuuden saada ajantasaisen kuvan luokan toiminnasta.

Opettajien kokemuksia luokan kuulumiset -kirjeestä:

”Mielenkiintoista kuulla, millaisia ajatuksia oppilailla on koulunkäynnistä.”

”Kirjeen tekeminen on mukava hetki, jonka aikana tulee kerrattua mitä luokassa on tehty ja opittu; eli vahvistaa myös asioiden oppimista.”

Vanhempien kokemuksia luokan kuulumiset -kirjeestä:

”Helpottaa kouluasioista keskustelua kotona.”

”Antaa todentuntuisen kuvan luokan toiminnasta.”

Luokan kuulumiset -kirjeen rakenne:

- Luokan ajankohtaiset kuulumiset
- Mitä olemme oppineet?
- Mikä on ollut mukavaa?
- Miten yhdessä toimiminen on sujunut luokalla?
- Mitä on suunniteltu tulevaisuuteen?

Myönteinen viesti

Myönteinen viesti tarkoittaa opettajan lähettämää myönteistä viestiä oppilaasta hänen vanhemmillensa. Paras viesti on lyhyt, selkeä ja vanhemmille helposti ymmärrettävä. Myönteinen viesti voi koskea mitä tahansa asiaa, joka on lapsen koulunkäynnin kannalta merkityksellinen ja jonka lapsi itsekin kokee myönteisenä. Lähetä vanhemmille vähintään kerran lukukaudessa pelkästään myönteinen viesti lapsesta. Vanhemmille välittyy viestistä, että kiinnität huomiota heidän lapsensa onnistumisiin ja että lapsen onnistuminen ja ilahtuminen on sinullekin tärkeää. Myös ongelmallisten tilanteiden käsittely on helpompaa, kun vanhemmat ovat voineet kokea, että opettaja näkee heidän lapsessaan myös myönteisiä asioita.

Opettajien kokemuksia myönteisistä viesteistä:

”Aluksi tuntui todella työläältä ja vaikealtakin ajatukselta. On kuitenkin osoittautunut pelkästään positiiviseksi asiaksi.”

”Vahvistanut suhdetta oppilaisiin ja oppilaiden vanhempiin.”

Vanhempien kokemuksia myönteisistä viesteistä:

”Ihanaa kuulla välillä myös positiivisia asioita lapsen koulunkäynnistä.”

”Vahvistaa omaa vanhemmuutta.”

Myönteisen viestin rakenne

Laadi myönteinen viesti siten, että siinä on

- oma havaintosi asiasta, jossa lapsi on onnistunut ja joka on hänelle itselleenkin merkityksellinen
- maininta siitä, miten asia on ilahduttanut lasta tai mitä myönteistä olet huomannut siitä seuranneen lapselle.

Aiheita löytyy helposti asioista, jotka liittyvät

- luokan toimintaohjeiden noudattamiseen
- toisten lasten kanssa toimimiseen ja kaveritaitoihin
- tietojen ja taitojen oppimiseen
- työskentelytaitoihin.

Luokkavierailut

Luokkavierailulla tarkoitetaan vanhempien vierailua lapsensa luokassa tavallisen koulupäivän aikana. Vanhemmat voivat vain seurata opetusta tai voivat osallistua koulupäivään esimerkiksi opettamalla oppilaille jonkun osaamansa taidon tai he voivat olla opettajan apuna esimerkiksi liikuntatunnilla. Joillekin vanhemmille on huomattavasti luontevampaa osallistua luokan toimintaan kuin vain istua havainnoimassa.

Vierailun aikana vanhempi tutustuu lapsensa koulutyöhön ja saa konkreettisesti käsityksen siitä, millaista lapsella koulussa on. Lisäksi luokkavierailu mahdollistaa sen, että vanhempi osaa keskustella koulupäivien kuulumisista paremmin lapsensa kanssa ja pystyy paremmin tukemaan tämän koulunkäyntiä. Samalla vanhemman luottamus opettajan työtä kohtaan voi vahvistua, kun hän pääsee itse osalliseksi koulupäivän tapahtumista.

Vierailut tapahtuvat opettajan määrittelemien vierailuviikkojen aikana syys- ja kevätlukukaudella. Halukkaat vanhemmat vierailevat tällöin luokassa heille sopivina ajankohtina. Yhden vanhemman vierailu voi kestää yhdestä oppitunnista kokonaiseen koulupäivään. Oppilaat tekevät kutsun vanhemmille. Vanhempien osallistuminen on aktiivisempaa, kun kutsu on lapsen tekemä. Luokkavierailuja suositellaan pidettäväksi 1-2 kertaa lukuvuodessa.

Opettajien kokemuksia luokkavierailuista:

”Hyvä tapa antaa vanhemmille realistinen käsitys luokan toiminnasta.”

”Voi olla erityisesti aluksi raskastakin, kun vanhemmat ovat seuraamassa, tulee suorituspainetta.”

”Vanhemmat ovat kiitelleet, kun ovat päässeet tutustumaan lapsensa koulupäivään.”

Vanhempien kokemuksia luokkavierailuista:

”Hyvä nähdä, millaista opetus on nykyään ja tutustua kouluympäristöön ja rutiineihin.”

”Osaa olla samoilla linjoilla opettajan kanssa kotona.”

”Sai mielikuvan lasten taidoista.”

Luokkavierailujen toteuttaminen**Keskustele vierailuista lasten kanssa**

- Kerro, että kyseessä tavallinen koulupäivä, jota vanhemmat tulevat seuraamaan tai osallistuvat siihen jollakin tavalla.
- Kerro, että vanhemmat tulevat koululle tutustumaan lasten koulupäivään.
- Keskustelkaa yhdessä siitä, mitä hyötyä vanhempien tulosta voi olla.

Ohjaa lapsi tekemään kutsu vanhemmilleen

Ajatuksena on, että lapsi kutsuu oman vanhempansa koululle seuraamaan hänen koulupäiväänsä. Oman lapsen tekemä kutsu motivoi vanhempia tulemaan luokkaan tutustumaan. Kutsusta tulee käydä ilmi seuraavat asiat:

- vierailuviikot (2–4 viikkoa)
- vierailun kesto (kannattaa seurata vähintään yksi oppitunti siirtymiseen)
- mihin mennessä opettaja toivoo vanhemman ilmoittavan tulostaan
- haluaako vanhempi osallistua jollain tavalla luokan toimintaan
- haluaako vanhempi tulla mieluummin

[ ] seuraamaan?

[ ] ohjaamaan opettajan avuksi? aine/aihe: _____

[ ] opettamaan lapsille jotakin? aine/aihe: _____

Kannusta vanhempia vanhempainillassa tulemaan luokkavierailulle

Esittele luokkavierailut vanhemmille vanhempainillassa mahdollisuutena tutustua oman lapsen kouluarkeen. Voit tässä yhteydessä kertoa vanhempien kokemuksista, joita tämänkaltaisia vierailuista on aiemmin saatu. Kerro myös, miksi itse näet vierailut hyödyllisenä yhteistyön muotona. Esitä vierailukutsu omasta puolestasi ja jaa lasten tekemät kutsut vanhemmille. Voit ottaa ilmoittautumisia vastaan jo vanhempainillassa ja kysyä, haluavatko vanhemmat jollain tavalla osallistua luokan toimintaan vierailun aikana.

Mistä tiedän, menemmekö tiedottamisen tavoitteita kohti?

Vanhemmat tietävät aiempaa enemmän lapsensa koulunkäynnistä. Myös ne vanhemmat, jotka eivät osallistu vanhempainilta, tietävät lapsen koulunkäynnin tukemisen kannalta olennaiset asiat. Vanhemmat suhtautuvat minuun luottavasti. Vanhemmat soittavat sovittuun aikaan, ja viestinnän tavat ovat tuttuja molemmille. Lisäksi he osoittavat rakentavasti kiinnostusta lapsensa koulunkäyntiin.

Vanhempainilta

Koulussa tarjoutuu tilaisuus opettajien ja vanhempien välisen yhteisöllisyyden vahvistamiseen. Koulussa voidaan vahvistaa kasvattajien välistä vuorovaikutusta, joka tukee lapsen tapainoista kasvua. Vanhempainillat ovat tapahtumia kouluvuoden aikana, jolloin opettaja ja oppilaiden vanhemmat tapaavat ryhmänä, ja heillä on mahdollisuus tutustua toisiinsa sekä keskustella yhteisistä asioista. Vanhempainiltoja suositellaan pidettäväksi vähintään kerran lukuvuodessa.

Vanhempainillassa vanhempia aktivoidaan vastavuoroiseen keskusteluun, mikä vahvistaa kasvatuskumppanuutta. Vanhempainillassa vanhemmilla on myös mahdollisuus saada tukea omalle vaativalle kasvatustyölleen. Vanhempainillassa pääpaino on vuorovaikutuksella, eikä sen aikana käytetä aikaa asioista tiedottamiseen.

VANHEMPAINILLAN TAVOITTEET

- Vanhemmat tutustuvat opettajaan
- Opettaja tutustuu vanhempiin
- Vanhemmat tutustuvat muihin vanhempiin
- Vanhemmat ja opettaja saavat tukea omaan kasvatustyöhönsä
- Vanhempien ja opettajan välinen vuoropuhelu aktivoituu.

Opettajien kokemuksia vanhempainillasta:

”Vanhemmat keskustelevat aiempaa enemmän ja tunnelma on vapautuneempi.”

”Itsellä on ollut rennompaa olo vanhempainilloissa, kun ei ole tarvinnut olla yksin koko ajan äänessä, vaan myös vanhemmat ovat osallistuneet paremmin.”

”Vanhempainillat hyödyttävät sekä minua että vanhempia paremmin.”

”Sain selkeän rakenteen vanhempainillan pitämiseen.”

”Vanhemmat osallistuvat vanhempainiltoihin aktiivisemmin.”

Vanhempien kokemuksia vanhempainillasta:

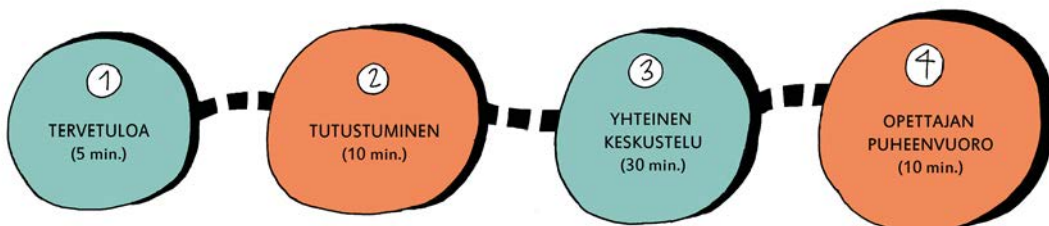
”Vanhempainiltaan on mukava tulla ja se palvelee omia vanhemmuuteen liittyviä tarpeita.”

”Oppii tuntemaan lapsensa luokkatovereiden vanhempia.”

”Laittaa pohtimaan omia kasvatuskäsityksiään.”

Vanhempainillan rakenne

Vanhempainillan rakenteen aikataulu on suuntaa antava. Joskus on tarpeellista käyttää aikaa enemmän esimerkiksi yhteiseen keskusteluun, jolloin muut osat jäävät lyhyemmiksi. Erityisesti ensimmäisissä vanhempainilloissa tutustumiselle on hyvä varata riittävästi aikaa. Kun vanhemmat ja opettaja ovat tuttuja toisilleen, voidaan tutustuminen jättää jopa kokonaan pois.

1. Tervetuloa

Ohjaa vanhemmat istumaan piiriin niin, että kaikki näkevät toisensa. Voit aloittaa illan ohjaamalla vanhemmat tervehtimään toisiaan esimerkiksi luokkapiirin tervehtimisen keinoin. Aloituksen rento tunnelma luo hyvän ilmapiirin vanhempainillalle ja yhteisille keskusteluille. Kerro myös, mitä illan aikana tapahtuu.

2. Tutustuminen

Kerro ajankohtaisia kuulumisiasi. Mikäli tapaat vanhemmat ensimmäistä kertaa, voit nimesi lisäksi mainita esimerkiksi seuraavista asioista: kuinka kauan olet ollut opettajana, mitä luokka-astetta olet opettanut viimeksi, miltä sinusta tuntuu aloitella tämän luokan kanssa. Voit myös kertoa omista harrastuksistasi tai perheestäsi. Lisäksi voit kertoa, minkälainen mielestäsi olet opettajana ja mitkä ovat sinulle tärkeitä asioita opettajana ja kasvattajana.

Tutustumisen yhteydessä jokainen vanhempi voi vuorollaan kertoa nimensä ja kenen oppilaan vanhempi on sekä mahdollisesti missä päin perhe asuu. Voit jakaa tai voitte tehdä itse nimilaput rintaan, mikä auttaa tutustumista ja nimien oppimista.

3. Yhteinen keskustelu

Jaa vanhemmat 2–4 henkilön ryhmiin. Vaihtelee ryhmien kokoonpanoa eri vanhempainiloissa. Ohjaa vanhempia keskustelemaan sinun tai yhdessä valitsemastanne aiheesta kaikkien ajatuksia kuunnellen. Vähitellen, kun vanhemmat tutustuvat toisiinsa, voi keskustelun pitää myös yhteisesti kaikkien vanhempien kesken, jolloin myös sinun on helpompi osallistua keskusteluun.

Lukuvuoden ensimmäisessä vanhempainillassa aiheiden tulisi liittyä lukuvuoden aloittamiseen ja sen tukemiseen. Vaihtoehtoina voivat olla esimerkiksi: ”Miten tukea lapseni koulunkäyntiä”, ”Mikä mietityttää lukuvuoden alkaessa” tai ”Toiveeni lapsen koulunkäynnille”.

Jatkossa koulunkäyntiin tai kotikasvatukseen liittyvä aihe voi olla esimerkiksi

- kannustamisen merkitys – miten kannustaa lasta kotona ja koulussa?
- säännöt kotona ja koulussa
- kaverisuhteiden tukeminen kotona ja koulussa
- erilaisuuteen suhtautuminen.

Yhteisen keskustelun tarkoituksena on tukea vanhempien ja opettajan kasvatustyötä.

4. Opettajan puheenvuoro

Vanhemmat haluavat usein kysyä sinulta jotain koulunkäyntiin liittyvää tai mahdollisesti ryhmäkeskustelussa esiin noussutta asiaa. Erityisesti lukuvuoden alussa vanhemmilla voi olla kysyttävää lähettämästäsi luokkatiedotteesta. Vastaa kaikkiin vanhempien esittämiin kysymyksiin tasapuolisesti. Ohjaa rehtorille sekä muille tahoille osoitetut kysymykset heille ja tiedota vanhempia myöhemmin auki jääneistä asioista. Sinulla ei tarvitse olla kysymyksiin oikeita vastauksia, mutta voit kertoa oman mielipiteesi asioista.

Kaikki vanhemmat ovat harvoin paikalla vanhempainillassa, mistä syystä monet asiat sinun kannattaa tiedottaa kaikille vanhemmille jaettavassa luokkatiedotteessa. Tällöin vanhempainillasta ei myöskään kulu liikaa aikaa tiedottamiseen. Tiedottamisen sijaan kannattaa esimerkiksi esitellä jokin käyttämäsi luokkakäytäntö tai mitä olette oppilaiden kanssa tehneet viime aikoina. Kerro myös tulevasta yhteydenpidosta opettajan ja vanhempien välillä. Kerro vanhemmille, millaisissa asioissa otat heihin yhteyttä ja miten vanhemmat voivat ottaa sinuun yhteyttä.

Kiitä vanhempia vanhempainillan lopuksi osallistumisesta.

Miten aloitan omassa työyhteisössäni?

- Suunnittele, mistä aiheesta vanhempainillassa olisi hyvä keskustella. Aihe voi nousta myös vanhempien toiveista, joita kannattaa kysyä etukäteen esimerkiksi sähköpostilla.
- Mieti, mitkä asiat kerrot kirjallisessa luokkatiedotteessa (ks. luokkatiedotteessa tiedotettavat asiat s. 129) ja mitkä vanhempainillassa.
- Suunnittele, pidätkö jonkin vanhempainilloista yhdessä esimerkiksi erityisopettajan, psykologin, terveydenhoitajan, rehtorin, vanhemman tai koulunkäynninohjaajan kanssa.

Millaisia ongelmia voi tulla vastaan?

Kaikki vanhemmat eivät osallistu vanhempainiltaan

Vanhemmilla voi olla monenlaisia kokemuksia vanhempainilloista. Vanhemmat ovat voineet kokea vanhempainillat hyödyttöminä itselleen. Vanhempainilloissa on myös voitu syyllistää vanhempia lastensa käytöksestä. Vanhemmilla voi olla myös ylitsepääsemättömiä esteitä osallistua juuri tiettyinä aikana vanhempainiltaan.

Pyri vahvistamaan vanhempien kokemusta siitä, että vanhempainilloista on heille ja heidän lapsilleen hyötyä. Kerro, että vanhempainilloissa on mahdollista keskustella tärkeistä lapsen koulunkäyntiin ja kasvatukseen liittyvistä asioista muiden vanhempien kanssa. Vanhempainillat luovat osaltaan suhdetta opettajaan sekä mahdollistavat verkostoitumisen muiden vanhempien kanssa.

Tunnelma on jäykkä heti aluksi ja haluaisit keventää sitä

Joskus opettaja haluaa vapauttaa vanhempainillan aluksi tunnelmaa jollakin aktiviteetillä. Hyvä aktiviteetti on lyhyt, yksinkertainen, helppo eikä vaadi henkilökohtaisten asioiden paljastamista. Vanhemmat kokevat usein, etteivät he halua leikkiä vanhempainillassa, ellei se kerro samalla jotakin siitä, mitä heidän lapsensa koulussa tekevät tai tutustuta vanhempia toisiinsa. Tunnelmaa vapauttava aktiviteetti on siis valittava huolella, ettei se tunnelman vapauttamisen sijaan turhauta osaa vanhemmista.

ESIMERKKI: Luokkamme arkea

Esittele vanhemmille jokin luokkasi arkinen rutiini (esimerkiksi tervehtiminen luokkapiirissä). Tehkää rutiini yhdessä siten, että ohjaat vanhemmat osallistumaan siihen samaan tapaan kuin oppilaita. Heistä voi olla mielenkiintoista kokeilla, millaista heidän lapsillaan on koulussa.

ESIMERKKI: Kartta luokassa

Kerro vanhemmille, että luokan seinät edustavat ilmansuuntia, ja heidän tehtävänä on asettua seisomaan sen mukaiseen paikkaan, jossa heidän perheensä asuu. Voit myös sanoa, mitä kaupungin tai kylän osia eri seinät edustavat. ”Tuolla on Atala, tuolla Linnainmaa, tuolla Kaukajärvi jne.”

Mistä tiedän, menemmekö vanhempainillan tavoitteita kohti?

Vanhemmat keskustelevat vanhempainilloissa. Vanhempainilloissa on välitön tunnelma: uskalletaan sanoa erilaisia mielipiteitä ja kysyä. Erilaisuus ei ole uhka, ihmiset vaikuttavat rennoilta ja aidoilta. Vanhempainiltoihin osallistuu suuri osa luokan vanhemmista. Keskustelet vanhempien kanssa heitä arvostavalla tavalla ja osoitat kiinnostusta heidän ajatuksiaan ja ideoitaan kohtaan. Vanhempainillat eivät veny yli sovitun ajan.

+ Vanhempainillan tiivistelmä

Vanhempainillan rakenne

1. Tervetuloa (5 min.)

- Ohjaa vanhemmat istumaan
- Kerro illan aikataulusta ja sisällöstä

2. Tutustuminen (10 min.)

- Ensimmäisessä tapaamisessa voit kertoa esim. työhistoriastasi, harrastuksistasi tai siitä, mitä pidät tärkeänä opettamisessa
- Kerro luokan ajankohtaisista kuulumisista
- Vanhemmat esittäytyvät

4. Yhteinen keskustelu (30 min.)

- Jaa vanhemmat 2-4 henkilön ryhmiin
- Ohjaa vanhemmat keskustelemaan illan aiheesta

5. Opettajan puheenvuoro (10 min.)

- Vastaa vanhempien esittämiin kysymyksiin
- Kerro tulevasta yhteydenpidosta
- Kiitä vanhempia vanhempainiltaan osallistumisesta

Rehtori kodin ja koulun yhteistyössä

Rehtori toimii koulunsa edustajana koko koulun yhteisissä juhlissa ja tilaisuuksissa sekä opettajien tukena kodin ja koulun yhteistyössä tarvittaessa. Rehtori voi vaikuttaa siihen, minkälaisen yleisvaikutelman vanhemmat saavat koulusta ja yhteistyöstä koulun kanssa. Rehtorin on tärkeää puhua koulusta innostavasti, osoittaa arvostavansa koulunsa oppilaita ja opettajia sekä kutsua vanhemmat tervetulleiksi yhteistyöhön.

Rehtori päättää koulun yhteisistä linjauksista kodin ja koulun välisessä yhteistyössä. Riittävä määrällinen ja laadullinen yhdenmukaisuus koulun ja kotien välisessä yhteistyössä näyttyy perheille tasavertaisuutena ja oikeudenmukaisuutena. Siksi koululla onkin oleellista tehdä yhdessä linjauksia yhteistyön toimintatapojen sekä sisältöjen suhteen. Yhteisten linjausten muodostamiseksi rehtori

- päättää tai suunnittelee yhdessä työyhteisön kanssa yhteiset linjaukset kodin ja koulun yhteistyöstä (esimerkiksi työyhteisökeskustelun avulla)
- muistuttaa työyhteisöä lukuvuoden alussa kodin ja koulun yhteistyön periaatteista ja käytännöistä ja palaa niihin vuoden varrella
- kannustaa hyviksi havaittujen yhteistyömuotojen käyttöön
- varmistaa, että henkilöstöllä on riittävästi tietoa ja taitoa laadukkaan kodin ja koulun välisen yhteistyön toteuttamiseen sekä riittävä tuki ja ohjaus tarvittaessa.

Jokainen opettaja kohtaa työuransa aikana vanhempien kanssa toimiessaan monenlaisia haasteellisia tilanteita. Joskus tilanteet kärjistyvät tai niihin liittyy voimakkaita tunteita niin, että tarvitaan ulkopuolisen tukea. Tällaisissa tilanteissa kutsutaan yleensä rehtori mukaan vanhempien ja opettajan tapaamiseen. Rehtorin tilanne on kuitenkin ristiriitainen, koska hän on opettajakunnan edustaja, kuten opettajakin. Hän on myös opettajan esimies, jolloin hänen tehtävänsä on tukea työntekijää. Näin ollen rehtori voi joissakin tilanteissa joutua kohtuuttomaan lojaliteettiristiriitaan. Tällöin suositellaan kutsuttavaksi mukaan esimerkiksi koulupsykologi.

Koulun kehittäminen

Koulun kehittäminen

Koulu on kehittyvä yhteisö, jossa opetus- ja kasvatustehtävä pyritään hoitamaan mahdollisimman hyvin. Tietoa hyvästä opetuksesta ja kasvatuksesta tulee koko ajan lisää, ja monet opettajat ja rehtorit pyrkivät omaksumaansa tätä tietoa osaksi omaa ja koulun toimintaa. Lisäksi yhteiskunta asettaa koululle tiettyjä kehittämisvaatimuksia. Yhteiskunnan ollessa jatkuvasa muutoksen tilassa kouluunkin kohdistuu monia muutospaineita, mikä ohjaa koulun jatkuvaan kehittymisen tilaan. Kouluun kohdistuvat muutostarpeet edellyttävät yleensä uusien asioiden ja toimintatapojen luomista ja käyttöönottoa. Jotta koulun kehittyminen ei johtaisi koulua sekasortoiseen tilaan, kehittämistä tulee hallita ja ohjata.

Koulun tavoitteellinen ja ohjattu kehittäminen on koko työyhteisön asia. Yksittäinen opettaja tai rehtori ei pysty yksin viemään muutosta koko koulussa. Koko työyhteisön osallistaminen on tärkeää mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. On kuitenkin muistettava, että jokainen ihminen omaksuu asioita omassa tahdissaan.

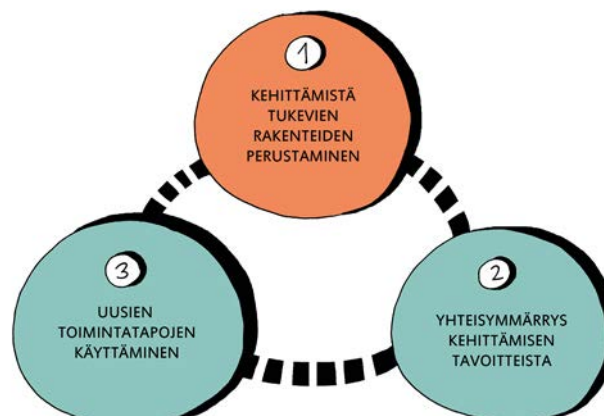
Koulun kehittäminen on pitkäkestoinen prosessi. Koulussa tarvitaan ymmärrys kehittämisen prosessista, jotta prosessia voitaisiin ohjata ja tiedettäisiin, millaisia toimia se vaatii. (Huusko, Pietarinen, Pyhältö & Soini 2007, 68; 140; 157; 167.) Kehittämisprosessi on parhaimmillaan jatkuvaa, mutta siitä voidaan erottaa kolme erilaista vaihetta: 1) kehittämistä tukevien rakenteiden perustaminen, 2) yhteisymmärrys kehittämisen tavoitteista sekä 3) uusien toimintatapojen käyttäminen. (Ks. lisää koulun kehittämisprosessista esim. Fullan 2003, Rajakaltio 2011.)

KOULUN KEHITTÄMISEN TAVOITTEET

Vahvistaa työyhteisöä, jossa

- koulun kehittäminen on osa työyhteisön ammatillistaosaamista
- koulua kehitetään seuraavien vaiheiden mukaisesti:
  - koulun kehittämistä tukevien rakenteiden perustaminen yt-ajalle
  - yhteisymmärrys kehittämisen tavoitteista
  - uusien toimintatapojen käyttäminen.

Koulun kehittämisen vaiheet

1. VAIHE – Kehittämistä tukevien rakenteiden perustaminen

Ensimmäisen vaiheen tarkoituksena on perustaa koulun kehittämistä tukevia rakenteita yt-ajalle, jotka mahdollistavat avoimen vuorovaikutuksen työyhteisössä.

Koulun kehittämisen keskeinen muutosvoima on vuorovaikutus ja mahdollisuus keskustella kehittämisen tavoitteista, kokemuksista sekä mahdollisista ongelmista. Työyhteisön yt-ajalla tulee olla rakenteita, jotka mahdollistavat seuraavien asioiden käsittelyn säännöllisesti:

- Kokemusten jakaminen sekä mahdollisten ongelmien ratkaiseminen yhdessä
→ voit hyödyntää Yhteispelin toimintatavoista työyhteisökokousta (s. 158) tai huoltamo (s. 168)
- Uusista toimintatavoista kertominen muille työyhteisön jäsenille
→ voit hyödyntää Yhteispelin toimintatavoista pikkukursseja (s. 177) tai työyhteisökokousta (s. 158)
- Kehittämisen kohteena olevan asian (esimerkiksi lasten välinen vuorovaikutus) esillä pitäminen ja siitä keskustelu
→ voit hyödyntää Yhteispelin toimintatavoista pikkukursseja (s. 177) tai työyhteisökokousta (s. 158).

Työyhteisön vuorovaikutus ja yhteistyön rakenteet saattavat estää muutoksen, vaikka yksilön tiedot ja asenteet olisivatkin uusille ajatuksille ja kehittämiselle myönteisiä. Mahdollisuus keskustella yllä mainituista asioista mahdollistaa uusien asioiden juurtumisen ja leviämisen. Ne luovat perustan tarvittavalle yhteisöllisyyden kasvulle. Tällöin muutos voi olla oppimisprosessi ja uuden oppiminen voi johtaa muutokseen. (Sahlberg 1998, 115; 181.) Lisäksi yhteinen ja avoin keskustelu ehkäisee kuilun syntymistä uusien toimintatapojen kokeilevien sekä muun työyhteisön välillä. Asioista tulee yhteisiä, eikä vain tietyn ryhmän omaisuutta, kun niistä keskustellaan avoimesti myös yhteisissä tilaisuuksissa.

Koulun kehittäminen edellyttää riittävästi työyhteisön yhteistä aikaa. Tämä edellyttää erityisesti yt-ajan suunnitelmallista organisointia, jotta yhteiselle toiminnalle on varattuna riittävästi aikaa. Yhteispelin materiaalista yt-ajan käytön suunnittelu (s. 150) löydät ohjeistuksen sellaisen yt-ajan organisoimiseen, joka mahdollistaa myös koulun kehittymisen.

2. VAIHE – Yhteisymmärrys kehittämisen tavoitteista

Toisen vaiheen tarkoituksena on hankkia tietoa ja keskustella kehittämisen tavoitteista ja hyödyistä, jotta työyhteisössä vähitellen vallitsisi yhteinen ymmärrys kehittämisen tarkoituksesta ja tavoitteista.

Työyhteisössä tarvitaan selkeä päämäärä toivotunlaisesta toiminnasta. Työyhteisön tulee määrittellä: ”Mitä koulu tavoittelee tällä uudella toiminnalla ja miten se voidaan käytännössä toteuttaa?” Päämäärän tekeminen yhteiseksi edellyttää paljon yhteistä keskustelua tavoitteista ja niiden suhteesta aiempaan toimintaan. Uusien tavoitteiden myötä täytyy jotain vanhaa jättää pois. Näin ollen keskustelussa täytyy sopia myös se, minkä aiemman toimintatavan uusi tapa korvaa.

Yhteisöllisesti tapahtuvassa kehittämisessä jokainen on vastuussa paitsi omasta myös muiden oppimisesta. Ymmärtävä kuuntelu ja oman ajattelun avaaminen vuorottelevat.

Kun uusi asia tai toiminta otetaan osaksi koulun arkea, toiminnan tavoitteet tulee hyväksyä ja sulauttaa koulun yhteisiksi tavoitteiksi, joita kohti kukin omalla toiminnallaan pyrkii. Jokaisen tulee myös saada pohtia muutoksen tarpeellisuutta omalla kohdallaan. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että työyhteisössä saadaan tietoa ja keskustellaan seuraavista asioista esimerkiksi työyhteisökokouksen yhteydessä:

- Mitä asiaa ollaan muuttamassa eli mitä tavoitellaan?
- Mitä hyötyä uudesta asiasta on oppilaille, minulle ja työyhteisölle?
- Mitä uudet asiat tarkoittavat käytännössä toimiessani oppilaiden, vanhempien tai työyhteisön kanssa?
- Mitkä ovat uuden toiminnan hyödyt verrattuna aikaisempaan?
- Mistä luovumme, kun otamme uuden asian osaksi toimintaamme?

Miksi?

3. VAIHE – Uusien toimintatapojen käyttäminen

Kolmannen vaiheen tarkoituksena on tukea uusien toimintatapojen käyttöönottoa, mahdollistaa niiden juurtuminen osaksi koulun arkea sekä tukea uusien toimintatapojen leviämistä koulun sisällä.

Koulun kehittäminen vaatii usein uusien toimintatapojen käyttöönottamista. Tällaisia uusia toimintatapoja voivat olla esimerkiksi tietotekniikan ohjelmat (esimerkiksi Wilma, Populus), Yhteispelin toimintatavat tai erityisopetuksen käytänteet. Uusien toimintatapojen käyttämisessä voidaan erottaa kolme erilaista vaihetta:

- Käyttöönotto
- Juurruttaminen
- Leviäminen.

Käyttöönotto

Uusien toimintatapojen valinta

Kun yhteinen tavoite on määritelty, on aika suunnitella, miten tavoitetta kohti edetään ja millaisia konkreettisia uusia toimintatapoja tavoitteeseen pääseminen edellyttää. Mikäli koululla on mahdollisuus valita itse haluamansa uudet toimintatavat, arvioidaan työyhteisössä sitä, mitkä uudet toimintatavat valitaan monien joukosta esimerkiksi kiusaamisen ehkäisyyn. Työyhteisössä arvioidaan, mitkä ovat omalle koululle sopivimmat ja parhaat toimintatavat.

Keskustelu aloitukseen liittyvistä kysymyksistä

Uusien toimintatapojen käyttöönottaminen vaatii tuekseen erilaisia toimia. Henkilöllä, joka ottaa käyttöön uuden toimintatavan, on edessään alkuhämmennys, jolloin hän pyrkii jäsentämään uutta toimintatapaa ja tietoa itselleen käyttökelpoiseen muotoon. Mielessä pyörii tällöin

kysymykset: ”Mikä on olennaista?”, ”Mitä minun nyt pitäisi ryhtyä tekemään?” tai ”Millaisia haasteita tulen kohtaamaan ja miten niistä selviän?”. Vastauksia näihin kysymyksiin voi saada esimerkiksi koulutuksista, keskusteluista kollegojen kanssa tai kirjallisuudesta. Vastausten löytyminen muun muassa näihin kysymyksiin vaikuttaa siihen, ryhtyykö henkilö kokeilemaan ja käyttämään uutta toimintatapaa omassa työssään.

Rehtorin tuki uusien toimintatapojen käyttämiseen

Opettajalle on tärkeää, että hänen esimiehensä hyväksyy sen, mitä hän tekee. Opettajaa voi esimerkiksi arveluttaa, onko hänen sallittua käyttää aikaa työskentelyyn uuden toimintatavan vaatimalla tavalla, koska se voi poiketa esimerkiksi perinteisellä tavalla ymmärretystä oppiainesidonnaisesta oppituntityöskentelystä. Tätä opettaja voi miettiä siitä huolimatta, että kyse on opetussuunnitelmaan sisältyvien asioiden systemaattisesta harjoittelusta. Lupa uusien toimintatapojen käyttöön on tärkeä tuoda koko työyhteisön tietoon yhteisesti, jottei kenelläkään jää epäluuloja siitä, onko toimintaan hyväksyttävää käyttää aikaa. Joittenkin luokan toimintatapojen käyttöä tukee myös se, että opettajalla on päivän aikana useampia oman ryhmän tunteja. Tämä rehtorin on tärkeä ottaa lukujärjestyksiä laatiessaan huomioon. Rehtorin kannattaa lisäksi kysyä työyhteisöltä, miten hän voi parhaiten tukea uusien toimintatapojen käyttöönottoa.

Juurruttaminen

Keskustelu kokemuksista ja haasteista

Uusien toimintatapojen elinkelpoisuuden edellytyksenä on, että niihin on sisäänrakennettu muuttumisen ja kehittymisen mahdollisuus ja muovautuminen erilaisiin tilanteisiin ja konteksteihin sopivaksi. Kehittymistä tukevat työyhteisössä käytävät keskustelut uusien toimintatapojen hyödyistä, haasteista sekä käyttökokemuksista. Keskustelut toimintatapaa käyttävien opettajien kesken auttavat heitä tekemään toimintatavasta itselleen sekä ryhmälleen toimivan ja pitkäikäisen.

Uusien toimintatapojen käyttäminen tuo mukanaan väistämättä myös ongelmia ja kysymyksiä. Opettajan tai rehtorin ei tarvitse selviytyä tämän kuormituksen kanssa yksin, eikä sen yrittäminen ole hyvä ammatillinen tavoite. Kuormitusta voidaan työstää ja purkaa keskustelemalla säännöllisesti työn iloista ja haasteista kollegojen kanssa ja vaihtamalla ideoita ja ratkaisumalleja työn ongelmiin. Ongelmien peittely ja yksin pärjäämisen kulttuuri voivat aiheuttaa stressiä, huonouden tunteita ja mahdollisesti uupumusta.

Työyhteisön yt-ajalla kannattaa olla säännöllinen aika, jolloin työntekijät voivat vaihtaa esimerkiksi pienryhmissä ideoita ja kokemuksia uusista toimintatavoista sekä ratkaista yhdessä eteen tulleita ongelmia. Rehtori järjestää mahdollisuuden keskustella ainakin seuraavista asioista:

- kokemukset toimintatavan käytöstä
- toimintatavan mukanaan tuomat oivallukset
- koetut tai odotetut hyödyt
- uudet ideat ja sovellukset
- kohdatut ongelmat ja niiden ratkaiseminen.

KOULUN KEHITTÄMINEN

Rehtorin kiinnostus uusia toimintatapoja kohtaan

Opettajalle on tärkeää, että hänen kokeillessaan uutta toimintatapaa esimies on kiinnostunut kokeilusta. Rehtori voi kysyä opettajalta hänen kokemuksistaan uudesta toimintatavasta sekä siitä, miten hänen oppilaansa suhtautuvat siihen. Rehtorin kannattaa myös vieraillla opettajan luokassa tutustumassa uusiin toimintatapoihin.

Toimintatapojen leviäminen

Kaikki eivät kiinnostu samaan aikaan uusista toimintatavoista. Työyhteisössä on usein tilanne, että vain osa työyhteisön jäsenistä kokeilee uusia toimintatapoja. Vaarana voi olla, että työyhteisön jäsenten välille muodostuu kiilu. Yhteisen keskustelun avulla tarjoutuu mahdollisuus muille työyhteisössä kuulla ja kiinnostua asiasta. Rehtori mahdollistaa kokemuksista kertomisen osana yt-aikaa. Samalla rehtori kannustaa opettajia menemään seuraamaan uutta työtappaa luokkaan.

Työyhteisö

Yt-ajan käytön suunnittelu

Yhteissuunnittelutyöaika eli yt-aika on rehtorin tärkein työväline koulun toimintakulttuurin rakentamiseen. Yt-ajalla luodaan työyhteisön yhteisen työskentelyn rakenteet, joilla on vaikutusta koko koulun toimintaan.

Yt-ajan käytön suunnittelun lähtökohtana on OVTES:n 2014-2016 (Kunnallinen opetus henkilöstön virka- ja työehtosopimus) määritelmä yt-ajan jakamisesta. OVTES ohjeistaa käyttämään yt-aikaa yhteissuunnitteluun, koulun kehittämiseen sekä yhteistyöhön vanhempien ja muiden sidosryhmien kanssa. Tämän lisäksi yt-ajan suunnittelussa tulisi huomioida kouluilta noussut tarve hyödyntää yt-aikaa työtä kuormittavien asioiden jakamiseen ja ratkaisemiseen kollegoiden kanssa. Nämä asiat yhdessä – yhteissuunnittelu ja koulun kehittäminen, yhteistyö kodin ja muiden sidosryhmien kanssa sekä vertaistuki – luovat koulukulttuuria, joka sekä vahvistaa opettajien työssä jaksamista ja työn mielekkyyttä että luo vankan perustan oppilaiden tasapainoiselle opetukselle ja kasvatukselle.

Rehtori tekee koululle suunnitelman yt-ajan jakamisesta ja tiedottaa yt-ajan käytöstä koko työyhteisöä. Uuden lukuvuoden suunnittelu aloitetaan jo edeltävänä keväänä ja suunnitelmaa päivitetään syksyn aikana.

YT-AJAN KÄYTÖN SUUNNITTELUN TAVOITTEET

Vahvistetaan työyhteisössä

- yhteissuunnittelua
- koulun kehittämistä
- työtä kuormittavien asioiden jakamista
- yhteistyötä vanhempien ja muiden sidosryhmien kanssa

Rehtoreiden ja työyhteisöjen kokemuksia suunnitelmallisesta yt-ajan käytöstä:

”Ei tehdä niitä näitä, vaan ollaan tavoitteellisia.”

”Kokouskäytänteiden rakenteista tulee selkeämpiä ja työvuosi on organisoidumpi.”

”Rehtorin oma kuorma vähenee ongelmien selvittelijänä. Jää enemmän aikaa tukea opettajia pedagogisessa kehittämisessä.”

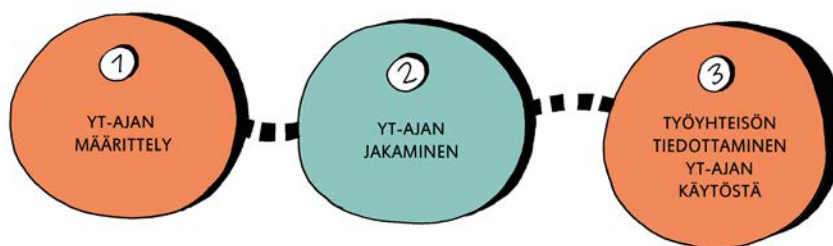
”Vaikuttaa jaksamiseen; ei tehdä turhaa.”

”Voi perustella ja näyttää eri sidosryhmille ja tahoille, miten ja milloin asioita hoidetaan.”

”Vältetään kaaosta.”

”Helpottaa työn jakamista.”

Yt-ajan suunnittelun rakenne

1. Yt-ajan määrittely

Yt-ajan organisoinnista on OVTES:n (Kunnallinen opetushenkilöstön virka- ja työehtosopimus) 2014-2016 ohjeistus.

Yhteissuunnittelutyöaika 1.8.2007–31.7.2017

”Opettajalle määrättyjen viikoittaisten opetus- ja muiden tehtävien lisäksi opettajan tulee osallistua koulussa kolmen tunnin ajan viikossa opetuksen yhteissuunnitteluun, aineryhmittäisiin ja asiaryhmittäisiin neuvonpitoihin, kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön sekä opetuksen suunnitteluun ja koulun toiminnan kehittämiseen liittyvien tehtävien tekemiseen.”
(OVTES 2014-2016 sivu 81, 6 S)

Yt-aika on jokaviikkoista eri ihmisten kanssa tehtävää yhteistyötä. Rehtori määrittelee, miten yt-aikaa käytetään yhteisten asioiden hoitamiseen, suunnitteluun, koulun kehittämiseen ja eri tahojen kanssa tehtävään yhteistyöhön. Näiden tavoitteiden lisäksi Yhteispeli suosittelee yt-ajalle rakennetta, joka mahdollistaa työtä kuormittavien asioiden jakamisen kollegoiden kanssa. Opettajan työ ihmissuhdeammattina on kuormittavaa, ja työnohjausta voi olla vaikea saada. Yhteispelin kehittämistyön aikana opettajat ovat itse kuvanneet oman työssä jaksamisen ja sen tukemisen erääksi merkittäväksi työhön liittyväksi toiveeksi. Koulun pitää pystyä huolehtimaan opettajasta ja tukemaan hänen kasvatustyötään myös kuormittavissa tilanteissa. On lastenkin etu, että opettaja pitää itsestään huolta.

Yt-aikaa on käytettävissä kolme tuntia viikossa. Toimiva jako yt-ajalle asetettujen tavoitteiden kesken on tavallisesti seuraava: työyhteisön yhteisiin asioihin 1½–2 tuntia viikossa ja kodin ja koulun sekä muiden tahojen kanssa tehtävään yhteistyöhön 1–1½ tuntia viikossa.

2. Yt-ajan jakaminen

Yhteispelin suositus yt-ajan jakamisesta perustuu edellä kuvattuun OVTES:n ohjeistukseen, jossa on otettu huomioon työyhteisön tarve yhteissuunnitteluun, koulun toiminnan

TYÖYHTEISÖ

kehittämiseen, erilaisiin palavereihin sekä kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön. Lisäksi huomioidaan tarve työtä kuormittavien asioiden jakamiseen. Suosituksessa esitetään, millaisilla toimintatavoilla nämä yt-ajalle asetetut tavoitteet on mahdollista saavuttaa.

Yhteispelin suositus yt-ajan jakamisesta

- a. Yhteissuunnittelu ja koulun kehittäminen
  - vuorovaikutteiset työyhteisökokoukset (noin 1½ tuntia) vähintään kolmen viikon välein
  - osaamisen jakaminen pikkukursseilla (1–1½ tuntia) 1–2 kertaa lukuvuodessa
  - uusia toimintatapoja käyttävien opettajien pienryhmäkeskustelut esimerkiksi osana tiimityöskentelyä tai työyhteisökokousta 3 kertaa lukukausi
  - uusista toimintatavoista kertominen muulle työyhteisölle esimerkiksi osana työyhteisökokousta
  - kehittämisen kohteena olevan asian esillä pitäminen (esimerkiksi lasten välinen vuorovaikutus) ja siitä keskustelu säännöllisesti esimerkiksi työyhteisökokouksissa.
- b. Työtä kuormittavien asioiden jakaminen
  - huoltamo (noin 45 minuuttia) vähintään 4 kertaa lukukaudessa
- c. Yhteistyö vanhempien ja muiden sidosryhmien kanssa
  - tutustumistapaamiset (20 minuuttia/tapaaminen) uuden luokan kanssa
  - vuorovaikutteiset vanhempainillat (noin 1 tunti) 1 kertaa lukukaudessa
  - luokkavierailujen suunnittelu (1 tunti) 1–2 kertaa lukuvuodessa
  - mahdolliset muut keskustelut lapsen tukemiseksi (vanhempien tai muiden sidosryhmien kanssa)

Rehtorin tehtävänä on tehdä suunnitelma yt-ajan käytöstä omalla koulullaan. (Lisämateriaaleista Esimerkki yt-ajan suunnitelmasta s. 154 löydät esimerkin Yt-ajan jakamisesta lukuvuodeksi, ja yt-ajan suunnitelma s. 156 lomakkeen oman koulusi yt-ajan jakamista varten.)

3. Työyhteisön tiedottaminen yt-ajan käytöstä

Yt-ajan suunnitelmallisen käytön lähtökohtana on työyhteisön yhteinen ymmärrys yt-ajasta ja sen käytöstä. Rehtori varmistaa, että työyhteisössä on kaikilla sama tieto yt-ajasta ja siitä, mihin se on tarkoitettu. Tämä voi tapahtua tiedottamalla opetushenkilökuntaa, tiedoksiantona perehdyttämisen yhteydessä sekä kertauksena lukuvuoden alussa. Yt-aika ja sen käyttö ei ole vapaaehtoinen tai neuvoteltavissa oleva asia, vaan kuuluu hyödynnettäväksi sille osoitettujen sisältöjen hoitamiseen.

Lukuvuoden alussa rehtori kertoo työyhteisölleen, miten yt-aika sinä vuonna jakautuu. Rehtori asettaa tekemänsä yt-aikaa koskevan suunnitelman kaikkien nähtäville ja täydentää sitä aihesisältöjen osalta noin neljännesvuosittain. Tässä tilanteessa rehtori kuulee myös työyhteisön toiveita ja tarpeita yhdessä käsiteltäviksi aihesisällöiksi.

+ Tiivistelmä rehtorille

1. Tee suunnitelma yt-ajan käytöstä

- Määrittele, kuinka paljon viikoittaisesta 3 tunnista on työyhteisön yhteiseen toimintaan ja kuinka paljon kodin sekä muiden sidosryhmien kanssa tehtävään yhteistyöhön.
- Tee lukukausisuunnitelma työyhteisössä käytettävistä toimintatavoista (suunnitelmapohjaan).
- Laita suunnitelmaan myös kokouksissa keskusteltavat asiat, mutta ole tarvittaessa joustava muuttamaan niitä työyhteisön ajankohtaisten tarpeiden mukaan.

2. Esittele yt-ajan perusteet ja määrä työyhteisölle

- Esittele työyhteisölle OVTES:n määritelmä yt-ajasta.

3. Esittele yt-ajan suunnitelma työyhteisölle

- Esittele työyhteisölle suunnitelmasi yt-ajan käytöstä koulullanne.
- Laita suunnitelma näkyville opettajainhuoneeseen.
- Ilmoita työyhteisölle yhteisten tapaamisten ajankohdat.

+ Esimerkki yt-ajan suunnitelmasta

Yt-aikasuunnitelma lukuvuodelle: 2015–2016

- Työyhteisöllä viikoittain yhteistä työskentelyaikaa:
1.tunti 30 minuuttia .....
pvm: **torstai** ..... klo: **14-15.30** .....
- Kodin ja koulun sekä muiden sidosryhmien kanssa käytettävä aika:
1.tunti 30 minuuttia /viikko .....

Syyslukukausi: Työyhteisön yhteinen aika

elo	Työyhteisökokous - keskustelunaiheena lukuvuoden aloitus
vk 33	
elo	Pienryhmätyöskentely esim. tiimeissä – kokemukset Yhteispelistä
vk 34	
elo	Työyhteisökokous – keskustelunaiheena kodin ja koulun välinen yhteistyö
vk 35	
elo-syys	Huoltamo
vk 36	
syys	Työyhteisökokous – keskustelunaiheena ruokalakäyttäytyminen
vk 36	
syys	Pienryhmätyöskentely – kokemukset Yhteispelin toimintatavoista
vk 38	
syys	Työyhteisökokous – keskustelunaiheena välituntivalvonta
vk 39	
syys-loka	Huoltamo
vk 40	
loka	Syysloma
vk 41	
loka	Pikkukurssit
vk 42	
loka	Työyhteisökokous - keskustelunaiheena oppilaiden yksin olemiseen puuttumisen keinot
vk 43	
loka-marras	
vk 44	
marras	Huoltamo
vk 46	
marras	Työyhteisökokous - keskustelunaiheena edellisessä kokouksessa sovitun toiminnan arviointi
vk 47	
marras	
vk 48	
marras-joulu	Pienryhmätyöskentely - kokemukset Yhteispelin toimintatavoista
vk 49	
joulu	Huoltamo
vk 50	
joulu	Työyhteisökokous - keskustelunaiheena oppilaiden arviointi
vk 51	
joulu	
vk 52	

Syyslukukausi: Kodin ja koulun yhteistyö yt-ajalla

elo	
vk 33	
elo	Vanhempainillan suunnittelu
vk 34	
elo	Vanhempainilta
vk 35	
elo-syys	Tutustumistapaamiset
vk 36	
syys	Tutustumistapaamiset
vk 36	
syys	
vk 38	
syys	
vk 39	
syys-loka	
vk 40	
loka	Syysloma
vk 41	
loka	
vk 42	
loka	
vk 43	
loka-marras	Luokkavierailut
vk 44	
marras	Luokkavierailut
vk 46	
marras	Luokkavierailut
vk 47	
marras	
vk 48	
marras-joulu	
vk 49	
joulu	
vk 50	
joulu	
vk 51	
joulu	
vk 52	

+ näiden lisäksi tarvittaessa muut lapsen tukemista vahvistavat tapaamiset vanhempien ja muiden sidosryhmien kanssa.

Esimerkissä opettajalla on käytettävissään lukukauden 54 tunnista (3 tuntia × 18 viikkoa) puolet eli 27 tuntia.

- Luokalla on 27 oppilasta.
- vuorovaikutteinen vanhempainilta, 1 tunti
- valmistautuminen vanhempainiltoihin, muun muassa kutsun ja kirjallisten tiedotteiden laatiminen, 1 tunti
- tutustumistapaamiset, á 20 minuuttia, 9 tuntia
- valmistautuminen tutustumistapaamisiin, muun muassa kutsujen ja lomakkeiden lähettäminen kotiin ja aikataulujen sovittaminen yhteen, 1 tunti
- luokkavierailujen suunnittelu, 1 tunti
→ yhteensä 13 tuntia

Muihin tapaamisiin jää aikaa noin 14 tuntia.

+ Yt-ajan suunnitelma

Yt-aikasuunnitelma lukuvuodelle:.....

- Työyhteisöllä viikoittain yhteistä työskentelyaikaa:

.....
pvm:.....klo: .....

- Kodin ja koulun sekä muiden sidosryhmien kanssa käytettävä aika:

.....

Syyslukukausi:

elo	.....
vk	.....
elo	.....
vk	.....
elo	.....
vk	.....
elo-syys	.....
vk	.....
syys	.....
vk	.....
syys	.....
vk	.....
syys	.....
vk	.....
syys-loka	.....
vk	.....
loka	.....
vk	.....
loka	.....
vk	.....
loka	.....
vk	.....
loka-marras	.....
vk	.....
marras	.....
vk	.....
marras	.....
vk	.....
marras	.....
vk	.....
marras-joulu	.....
vk	.....
joulu	.....
vk	.....
joulu	.....
vk	.....
joulu	.....
vk	.....

Kevätlukukausi:

tammi	.....
vk	.....
tammi	.....
vk	.....
tammi	.....
vk	.....
tammi-helmi	.....
vk	.....
helmi	.....
vk	.....
helmi	.....
vk	.....
helmi	.....
vk	.....
helmi-maalis	.....
vk	.....
maalis	.....
vk	.....
maalis	.....
vk	.....
maalis	.....
vk	.....
maalis-huhti	.....
vk	.....
huhti	.....
vk	.....
huhti	.....
vk	.....
huhti	.....
vk	.....
huhti-touko	.....
vk	.....
touko	.....
vk	.....
touko	.....
vk	.....
touko	.....
vk	.....
touko-kesä	.....
vk	.....

Työyhteisökokous

Koulussa opetushenkilöstön kokouksilla on merkittävä rooli sekä päätöksenteossa että työyhteisön yhteisenä toimintana. Kaikkia osallistava kokouskäytäntö sitouttaa yhteiseen toimintaan ja tuo kokemuksen siitä, että jaamme vastuun yhteisistä asioista. Opettajat ja muu henkilökunta luovat toiminnallaan koululle ilmapiirin, mikä välittyy myös lapsille. Jos aikuisilta onnistuu asioiden hoitaminen yhteisesti, lapset huomaavat sen ja saavat hyvän mallin ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta.

Työyhteisökokous on opetushenkilöstökokouksen malli, joka antaa rakenteen vuorovaihteisen ja selkeän kokouksen pitämiseen. Työyhteisökokouksia suositellaan pidettäväksi vähintään kolmen viikon välein.

TYÖYHTEISÖKOKOUKSEN TAVOITTEET

Vahvistaa työyhteisöä, jossa:

- tutustutaan työyhteisön jäseniin ja heidän työhönsä
- keskustellaan ja päätetään asioista yhdessä
- jokaisella on mahdollisuus vaikuttaa yhteisiin asioihin
- jokainen tulee kuulluksi
- ei käytetä kokousaikaa tiedotettavien asioiden esittelyyn.

Työyhteisöjen kokemuksia työyhteisökokouksesta:

”Useammat osallistuvat keskusteluun. Yhteinen keskustelu auttaa sitoutumaan asiaan.”

”Rehtori tietää, mitä työyhteisössä ajatellaan eri asioista.”

”Ideoita tulee paljon enemmän ja monipuolisemmin kuin kokouksessa yleensä.”

”Aluksi omasta työstä kertominen muille jännitti.”

”Kokousten aloittaminen puheenvuorolla on osoittautunut toimivaksi tavaksi. Kokousten tunnelma on keventynyt ja ne ovat muuttuneet keskustelevammiksi.”

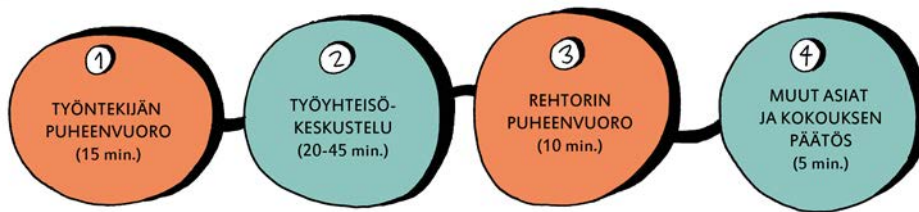
”Puheenvuorojen pitäminen luokissa tuo eri opettajien työn tutummaksi ja lisää yhteistyötä.”

”Saa uusia ideoita omaan työhön, kun pääsee vierailemaan eri luokissa.”

”Se, mitä kuulee muilta opettajilta, pistää miettimään myös omia toimintatapoja.”

”Aikuisten tutustuminen, hyvä keskusteluyhteys ja hyvä meininki välittyvät myös lapsille.”

Työyhteisökokouksen rakenne

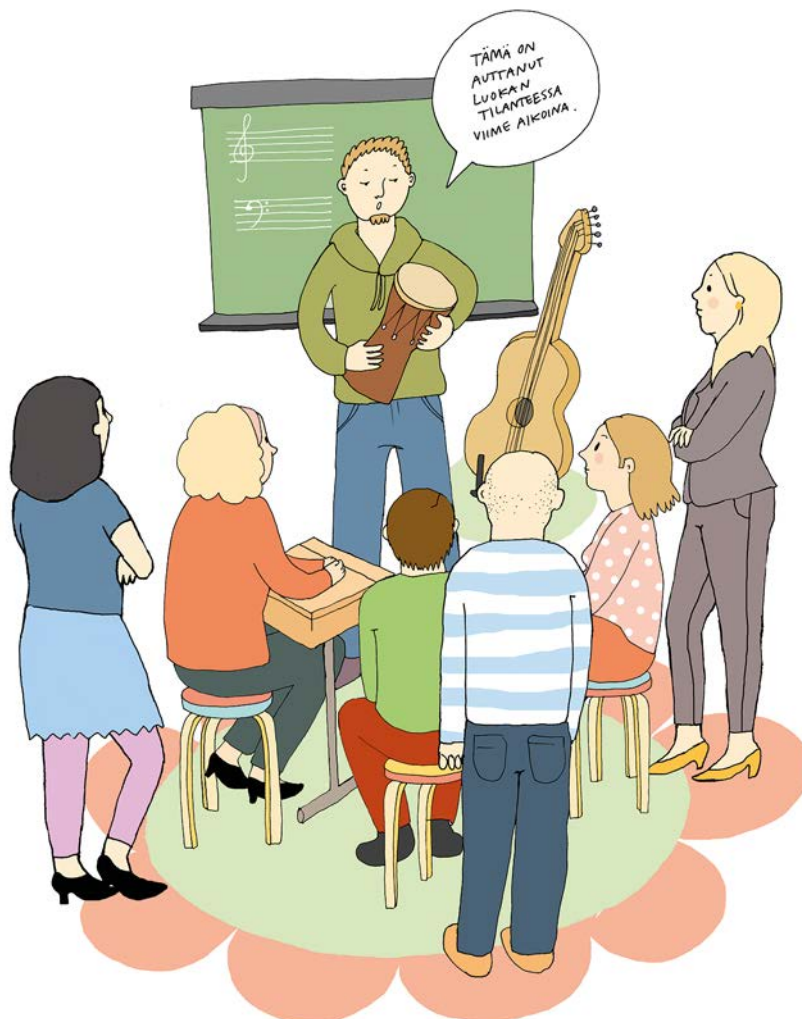

Huom. Lähetä tieto keskusteltavasta aiheesta ja aiheen perustelu sekä tiedotettavat asiat etukäteen osallistujille.

1. Työntekijän puheenvuoro

Puheenvuoron tarkoituksena on tehdä työyhteisön jäsenten työtä toisilleen tutuksi sekä jakaa uusia ideoita työyhteisön sisällä. Lisäksi puheenvuoro lisää avoimuutta ja yhteistyötä työyhteisössä.

Miksi?

TYÖYHTEISÖ

Puheenvuoro on noin 15 minuutin mittainen hetki, joka järjestetään kunkin opettajan ja koulunkäynninohjaajan luokassa tai työtilassa vuorotellen. Myös rehtori ja koulun kanslisti ovat vuorollaan kertomisvuorossa. Kertomisvuorossa oleva henkilö esittelee muille työyhteisön jäsenille luokkansa tai työtänsä ja kertoo työnsä ajankohtaisista kuulumisista. Lisäksi hän voi kertoa hyviksi havaitsemistaan työtavoista tai nostaa esille jonkin muun työhön liittyvän idean. Kertoa voi esimerkiksi hyvistä opetusmateriaaleista, uudesta toimintatavasta, löytämästään sivustosta netissä, oman luokan erityispiirteistä, omista käytännön ratkaisuista haastavien oppilaiden kanssa tai jostain käymästään koulutuksesta. Kertoja voi halutessaan nostaa esille myös jonkun itseään mietityttävän asian. Jokainen kertoo omalla tavallaan. Aikaa kertomiseen varataan noin 10 minuuttia. Lopuksi muut saavat esittää ajatuksia tai kysyä kertojalta kuulemastaan ja luokassa näkemästään. Kuulijoiden kysymysten ja kommenttien tulee olla rakentavia ja ymmärrystä syventäviä, ei tuomitsevia.

Luokkahuoneet voivat olla pieniä ja tunnelma tiivis. Jos tilanahtaus on todellinen ongelma, voidaan kokouksen alussa käydä tutustumassa ja katselemassa kertomisvuorossa olevan opettajan luokassa ja siirtyä siitä esimerkiksi opettajainhuoneeseen. Työyhteisö voidaan jakaa myös esimerkiksi kahteen ryhmään ja järjestää kaksi erillistä puheenvuoroa, joiden jälkeen siirrytään opettajainhuoneeseen jatkamaan kokousta.

2. Työyhteisökeskustelu

Miksi?

Työyhteisökeskustelun tarkoituksena on tuoda esille erilaiset näkemykset ja niiden perustelut, jotta mahdollinen päätös perustuisi koko työyhteisön kokemukseen ja tietoon. Keskustelu pienryhmissä mahdollistaa suurta ryhmää paremmin kaikkien äänen kuulluksi tulemisen. Yhteinen keskustelu ja erilaisten näkökulmien kuuleminen haastaa arvioimaan myös omia näkemyksiä sekä toimintatapoja.

Työyhteisökeskustelu tarkoittaa koko työyhteisön keskustelua, jossa keskustellaan ensin pienryhmissä, minkä jälkeen pienryhmissä syntyneet ajatukset jaetaan muille ryhmille. Muiden ryhmien on mahdollista kysyä lisää ja kommentoida kuulemaansa. Keskustelun jälkeen keskustelun ohjaaja tekee yhteenvedon, jonka perusteella tehdään mahdollinen päätös joko kokouksen aikana tai sen jälkeen.

a) Keskustelu pienryhmissä

Pienryhmäkeskustelun tarkoituksena on tuoda kaikkien näkemykset esille, kuulla erilaisia ajatuksia ja niiden perusteluja sekä pohtia omia näkemyksiä. Koollekutsuja on lähettänyt etukäteen tiedon keskustelun aiheista. Keskustelun ohjaaja muistuttaa aiheesta ja perustelee kyseisen aiheen valinnan tilaisuuden aluksi. Pienryhmäkeskustelu käydään 3–5 hengen ryhmissä tai pareittain. Ryhmissä pidetään huolta, että jokainen kertoo oman ajatuksensa vuorollaan. Kaikki erilaiset näkemykset kirjataan lyhyesti muistiin. Pienryhmäkeskustelulle varataan aikaa noin 5–15 minuuttia aiheesta riippuen. Ryhmien kokoonpanoa vaihdetaan joka kerralla.

b) Keskustelu koko ryhmässä

Pienryhmäkeskustelujen jälkeen kokoonnutaan yhdeksi isoksi ryhmäksi, ja pienryhmät kertovat muille, mistä ovat keskustelleet. Muiden ryhmien on mahdollista kysyä lisää ja kommentoida kuulemaansa. Yhteiselle keskustelulle varataan kaksi kertaa enemmän aikaa kuin paritai pienryhmäkeskustelulle.

c) Yhteenvedo

Keskustelun ohjaaja tekee yhteenvedon keskustelussa esiin nousseista ajatuksista. Keskustelunohjaaja kertoo, miten keskustelun antia tullaan hyödyntämään tulevaisuudessa ja keskustelua mahdollisesti vielä jatkamaan. Yhteenvedon voi tehdä tilanteessa lyhyesti asioita todeten ja jäsennellymmmin jälkeenpäin, esimerkiksi sähköpostitse.

d) Päätös

Mikäli keskustelun tavoitteena on yhteisen sopimuksen syntyminen, päätös on voinut syntyä jo yhteisen keskustelun aikana. Mikäli näin ei ole käynyt, keskustelussa esille tulleiden näkemysten ja niiden perustelujen pohjalta tehty yhteenvedo luo perustan tämän sopimuksen syntymiselle ja päätöksenteolle. Yhteenvedon pohjalta päätöksen voi tehdä rehtori tai esimerkiksi koulun johtoryhmä. Joissakin tilanteissa myös äänestäminen on hyvä tapa. Päätöksenteon jälkeen sovitaan vielä yhteisesti, millaisiin toimiin jokainen sitoutuu ja milloin asiaan palataan seuraavan kerran. Sovitut asiat kirjataan esimerkiksi opettajainhuoneen seinälle muistin tueksi.

3. Rehtorin puheenvuoro

Tiedotettavat asiat jaetaan työyhteisölle sähköpostin välityksellä, jolloin kokousaikaa ei tarvitse käyttää tiedottamiseen. Suositeltava tapa tiedottamisen hoitamiseen on rehtorin viikkotiedote,

johon rehtori kokoaa ajankohtaiset koulua koskevat asiat, joita ovat esimerkiksi erilaisten tilaisuuksien päivämäärät, muutokset koulutyöskentelyssä tai koulutukset. Kokouksessa on mahdollisuus kysyä lisää tiedotetuista asioista asianomaisilta.

4. Muut asiat ja kokouksen päätös

Kokouksen loppuun käsitellään muut työyhteisöstä nousevat ajankohtaiset kysymykset tai ideat. Loppuun sovitaan seuraavan kokouksen ajankohta.

Miten aloitamme työyhteisökokoukset työyhteisössämme?

Uuden kokouskäytännön esittely ja perusteleminen työyhteisölle

Työyhteisön kanssa käydään läpi uuden kokouksen tavoitteet ja rakenne. Erityisesti kokouksen aloittava osio, työntekijän puheenvuoro, voi joissakin työyhteisön jäsenissä herättää hämmennystä ja epävarmuutta.

Työyhteisöä voi ohjeistaa puheenvuorosta esimerkiksi seuraavalla tavalla: ”Tarkoituksena on tutustua toistemme tapaan tehdä työtä. On tärkeää, että opimme tuntemaan toistemme työtä paremmin ja jaamme osaamistamme toisillemme. Jokainen kertoo ajankohtaiset

TYÖYHTEISÖ

kuulumiset luokkansa toiminnasta ja omista ajatuksista sekä jakaa halutessaan jonkun hyväksi kokemansa tavan toimia lasten kanssa. Jokainen kertoo omalla tavallaan ja niin syvällisesti kuin itsestä tuntuu luonteelta. Tämän jälkeen toiset voivat kysyä ja kommentoida kuulemaansa ja näkemäänsä. Aikaa kertomiselle ja kysymyksille on varattu 10–15 minuuttia.”

Kokouksen vuorovaikutuksen pelisäännöt

Ennen kokousten aloittamista työyhteisössä keskustellaan yhdessä toimimisen pelisäännöistä ja kirjataan ne näkyville esimerkiksi opettajainhuoneen seinälle. Luottamuksellisen ja vapaamuotoisen tunnelman muodostumisen edellytyksenä on kunnioittava vuorovaikutus. Pelisäännöt voivat olla esimerkiksi seuraavat:

- Kuuntelen ja kysyn tarvittaessa lisää.
- Kerron asiani omalla vuorollani ja toista kunnioittavasti.
- Annan rakentavaa palautetta.

Puheenvuorojen aikataulujen suunnittelu

Rehtori suunnittelee lukukauden ajaksi aikataulun, josta käy ilmi, milloin ja missä järjestyksessä puheenvuorot pidetään. Hän myös varmistaa, että kaikki saavat selkeät ohjeet siihen, mistä heidän odotetaan puheenvuoronsa pitävän. Rehtori aloittaa itse antaen samalla mallin hyvästä kertomisen tavasta ja ohjeistaa kuulijoita esittämään kysymyksiä.

Keskusteluaiheiden valinta ja aiheen tiedottaminen työyhteisölle

Rehtori miettii yhdessä työyhteisön kanssa, millaisista aiheista heidän tulisi kokouksissa keskustella. Aiheet voidaan koota listaksi, josta näkee jo hyvissä ajoin seuraavan kerran keskusteluaiheen. Lista ei saa olla liian sitova, vaan aiheita voi nousta lukukauden aikana arjen tarpeista. Yksittäisen kokouksen keskusteluaihe on hyvä ilmoittaa vielä etukäteen osallistujille esimerkiksi muiden etukäteen tiedotettavien asioiden mukana.

Millaisia ongelmia voi tulla vastaan?

Opettajat kokevat itsestään ja luokastaan kertomisen vaikeana

Monet opettajat eivät ole tottuneet avaamaan tällä tavalla luokkansa ovia ja jakamaan arkeaan muiden kanssa. Omista työajatuksista kertominen työyhteisölle voi myös jännittää opettajia. Käytännön tullessa vähitellen tutuksi kertominen syventyy ja uskallus lisääntyy. Isoissa kouluissa voidaan työyhteisö jakaa puheenvuoron ajaksi pienempiin osiin, esimerkiksi luokka-asteittain, jolloin tilanne ei ole niin jännittävä.

Keskusteluosio venyy liian pitkäksi

Keskustelun ohjaaja pitää kiinni sovituista aikatauluista. Hänen tehtävänä on keskeyttää keskustelu esimerkiksi kilauttamalla kelloa niin, että kaikki vaiheet ehditään käydä sovitussa aikataulussa läpi. Eri vaiheisiin käytettävä aika ilmoitetaan keskustelijoille ennen keskustelun alkamista.

Keskustelijat kyseenalaistavat keskusteluaiheen tärkeyden

Keskusteluaihe perustellaan ennen keskustelua osallistujille. Aihe lähetetään esimerkiksi sähköpostilla kaikille ja mukaan liitetään perustelu aiheen valinnasta. Perusteluista on hyvä käydä ilmi, miten aihe liittyy jokaisen työyhteisön jäsenen työhön koulussa. Keskustelunaiheita on hyvä kerätä myös työyhteisöltä heidän tarpeistaan.

Mistä tiedämme, menemmekö työyhteisökokouksen tavoitteita kohti?

Puheenvuorossa työntekijä uskaltaa kertoa ajankohtaisista kuulumisistaan muille. Vähitellen puheenvuoroissa viivytään ja hiljaisia hetkiä ei pelätä. Tilanteesta tulee enemmän toista kuuluva keskustelu kuin esiintyminen. Ryhmissä keskustellaan aktiivisesti, eikä kukaan jää ulkopuoliseksi. Ryhmissä aletaan aidosti pohtia asioita ja asioiden toteamisesta päästään vähitellen tarkastelemaan niitä eri näkökulmista. Keskustelussa kuunnellaan toisia eikä vähätellä muiden ajatuksia. Asioista voidaan olla eri mieltä, mutta ei kommentoida toisen sanomisia tuomitsevasti. Vähitellen uskalletaan puhua omasta toiminnasta ja arvioida sitä. Jos keskustelulla tavoitellaan yhteisiä sopimuksia, sitoutuminen näkyy myös käytännössä yhdenmukaisempaa toimintana oppilaiden ja työyhteisön kanssa. Kokouksessa ei käytetä aikaa tiedotettavien asioiden esittelyyn, vaan työyhteisö saa tiedotteet sähköpostitse. Työyhteisökokous palvelee kaikkia osallistujia, ja se koetaan tärkeäksi osaksi omaa työtä.

Työyhteisössä voidaan lukukauden päätteeksi keskustella siitä, miten on onnistuttu tavoitteiden saavuttamisessa.

+ Työyhteisökokouksen rakenne

HUOM!

Lähetä tieto keskusteltavista aiheista ja aiheiden valinnan perustelut sekä tiedotettavat asiat etukäteen osallistujille.

1. Työntekijän puheenvuoro (15 minuuttia)

Kertomisvuorossa oleva henkilö esittelee muille työyhteisön jäsenille luokkansa tai työtänsä ja kertoo työnsä ajankohtaisista kuulumisista. Lisäksi hän voi kertoa hyviksi havaitsemistaan työtavoista tai nostaa esille jonkin muun työhön liittyvän idean. Lopuksi muut saavat esittää ajatuksiaan tai kysyä kertojalta kuulemastaan ja luokassa näkemästään. Kuulijoiden kysymysten ja kommenttien tulee olla rakentavia ja ymmärrystä syventäviä, ei tuomitsevia.

2. Työyhteisökeskustelu (20–45 minuuttia)

Työyhteisökeskustelu tarkoittaa koko työyhteisön keskustelua, jossa keskustellaan ensin 3–5 henkilön pienryhmissä, minkä jälkeen pienryhmissä syntyneet ajatukset jaetaan muulle yhteisölle. Muiden ryhmien on mahdollista kysyä lisää ja kommentoida kuulemaansa. Keskustelun jälkeen keskustelun ohjaaja tekee yhteenvedon, jonka perusteella mahdollinen päätös tehdään joko kokouksen aikana tai sen jälkeen.

3. Rehtorin puheenvuoro (10 minuuttia)

Tiedotettavat asiat on jaettu työyhteisölle kirjallisena etukäteen. Kokouksessa on mahdollista kysyä näistä asioista lisää.

4. Muut asiat ja kokouksen päätös (5 minuuttia)

Kokouksen lopuksi käsitellään muut työyhteisöstä nousevat ajankohtaiset kysymykset tai ideat. Lopuksi sovitaan seuraavan kokouksen ajankohta.

Esimerkkejä työyhteisökokouksista

Työyhteisökokouksesta voidaan räätälöidä koululle sopiva. Pääasia on, että työyhteisökokouksen tavoitteet toteutuvat. Alla kaksi esimerkkiä:

Esimerkki 1:

Koulussamme on 60 opettajaa. Opettajat toimivat tiimeissä. Työyhteisökokoukset pidetään tiimeissä kolmen viikon välein. Mikäli työyhteisökokouksen tavoitteena on päättää yhteisesti koko koulua koskevasta asiasta, kokoonnumme kaikki yhteen pitämään kokousta tai sitten toimitamme tiimien keskusteluyhteenvedot rehtorille, joka tekee päätöksen niiden pohjalta. Tiimien kokoonpanoa vaihdellaan lukukausittain, jotta työyhteisö tutustuisi toisiinsa mahdollisimman laajasti.

Esimerkki 2:

Opettajat kokevat puheenvuoron pitämisen liian jännittäväksi suurelle työyhteisöllemme, eikä tilanne ole muutenkaan kovin keskustelevalta. Jakaudumme puheenvuoron ajaksi kolmeen eri ryhmään ja siirrymme sieltä pitämään yhteistä kokousta opettajainhuoneeseen.

Huoltamo

Toimintatapa työssä jaksamisen tueksi

Opettajan työ on monipuolista ja arkeen liittyy monia iloja sekä haasteita. Opettajan työssä erilaiset haastavat vuorovaikutustilanteet kuormittavat usein kaikkein eniten työtä. Joskus opettaja voi jäädä yksin näiden vaikeiden asioiden kanssa. Asiat saattavat pyöriä mielessä vielä työpäivän jälkeenkin, mikä kuormittaa jaksamista ja vähentää työniloa. Opettajasta voi tuntua, ettei tilanteeseen löydy minkäänlaista ratkaisua. Asioiden jakaminen ja niihin ratkaisujen etsiminen yhdessä muiden kanssa vähentää opettajan kuormaa ja auttaa löytämään voimavaroja sekä keinoja tilanteen selvittämiseksi.

Väsynyt ihminen on helposti ärtyvä ja kärsimätön. Pienetkin vastoinkäymiset voivat tuntua ylivoimaisilta. Uupumus vie helposti kyvyn myötälää toisen ihmisen kokemuksiin ja tunteita. Opettaja saattaa toimia luokassa hermostuneesti ja epäjohtonmukaisesti. Kuormittunut opettaja ei aina jaksa paneutua lasten asioihin, vaikka haluaisikin. Lapsi voi ottaa sen henkilökohtaisesti ja kokea, ettei opettaja pidä hänestä, arvosta tai ymmärrä häntä. Se voi aiheuttaa oppilaalle turvattomuutta ja epävarmuutta sekä vaikeutta keskittyä ja motivoitua opiskeluun.

Haastavien tilanteiden jakamisen ohella työyhteisössä tulisi olla tilaa jakaa myös onnistumisen kokemuksia sekä iloja niistä yhdessä. Onnistumisista keskustelu tukee työssä jaksamista ja mahdollistaa osaamisen jakamisen työyhteisön sisällä.

Huoltamo on pienissä, 2–4 hengen ryhmissä tapahtuva keskustelutuokio, johon käytetään kerrallaan noin 30–45 minuuttia aikaa. Yhdessä huoltamossa ehtii yleensä kertoa ajatuksiansa 1–2 opettajaa. Keskusteluissa kukin tuo vuorollaan esille omat työkuulumisensa ja kokemuksensa. Ne voivat liittyä esimerkiksi pedagogiikkaan, luokan työrauhaan, hyviksi koettuihin opetusmenetelmiin, koulun resursseihin tai kouluruokailuun. Nämä kokemukset voivat liittyä onnistumisiin, ongelmiin tai ihan arkisiin askarruttaviin asioihin. Kertoja voi itse päättää, mitä asioita hän nostaa esiin omalla vuorollaan. Huoltamossa käsiteltävien asioiden tulee kuitenkin liittyä oman työn tekemiseen. Työyhteisön aikuisten väliset asiat käsitellään muualla kuin huoltamossa. Asioista puhutaan neutraaliin sävyyn, esimerkiksi ilman oppilaan tai vanhempien nimien esille tuomista.

Huoltamo perustuu vertaistukeen ja tarjoaa opettajalle mahdollisuuden saada kollegoilta sekä emotionaalista tukea että keinoja ongelmanratkaisuun. Ongelmanratkaisurunkoa käytetään apuna silloin, kun etsitään yhdessä ratkaisuja ongelmiin.

Huoltamo suositellaan pidettäväksi vähintään kerran kuukaudessa. Erilaiset haasteet ilmaantuvat työssä kuitenkin ennalta arvaamatta, ja aina ei voi odottaa kuukautta saadakseen asiaan tukea. Huoltamo rakentaa kouluun ilmapiiriä, joka mahdollistaa työhön liittyvistä asioista puhumisen rakentavasti myös muissa tilanteissa.

HUOLTAMON TAVOITTEET

Vahvistaa työyhteisöä, jossa:

- on mahdollisuus kertoa omasta työnteosta ja sen mahdollisista haasteista
- on mahdollisuus saada emotionaalista tukea psyykkisesti vaikeissa tilanteissa
- ratkaistaan työntekoon liittyviä ongelmia yhdessä muiden kanssa
- kunnioitetaan toisia ja toimitaan hyvän vuorovaikutuksen mukaisesti.

Työyhteisön kokemuksia huoltamosta:

”Todella tarpeellinen, ennen ei ollut paikkaa, missä puhua oman työn kuormituksista.”

”Saa muilta tukea vaikeisiin asioihin.”

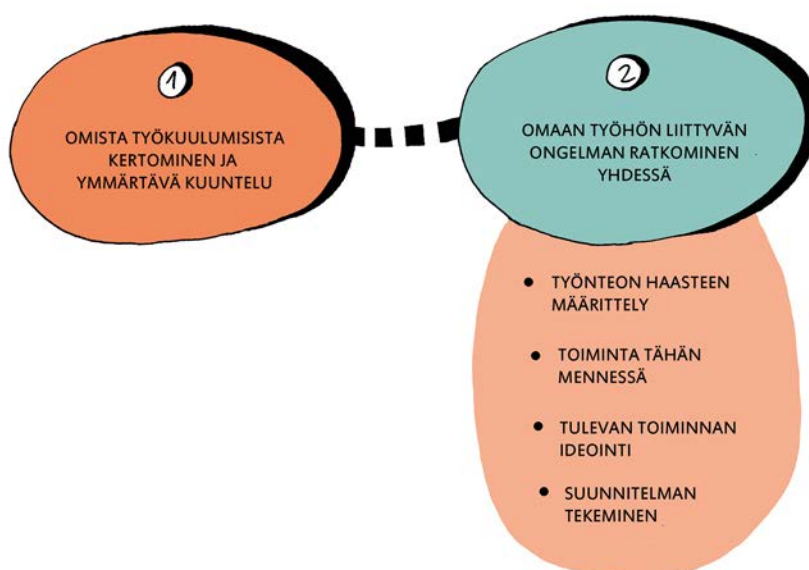
”Vaarana on, että juututaan märehtimään jotain asiaa. Pitäisi kuitenkin muistaa mennä eteenpäin eikä etsiä syyllisiä.”

”Jaksaminen paranee: hyvinvoiva ope = hyvinvoivat oppilaat.”

”Rakentaa yhteisöllisyyttä ja koen kuuluvani työyhteisöön.”

”Muut ymmärtävät minua ja tilanteen, jossa olen.”

Huoltamon rakenne

TYÖYHTEISÖ

1. Omista työkuulumisista kertominen ja ymmärtävä kuuntelu

Miksi?

Ensimmäisen vaiheen tarkoituksena on, että kertoja saa omalla tavallaan kertoa omasta työstään ja tulee kuulluksi. Omasta työstä kertominen muille lisää tunnetta yhteenkuuluvuudesta ja mahdollistaa yhteisöllisyyden vahvistumisen työyhteisössä. Koulussa opettajat eivät ole yksin, vaan voivat jakaa työhön liittyviä asioita kollegojen kanssa.

Tapaamisen aluksi vuorossa oleva opettaja kertoo omista ajankohtaisista työkuulumisistaan muille: ilahduttaneista, hämmentäneistä tai ongelmallisiksi kokemista asioista. Kertojan on hyvä suunnitella kertomistaan etukäteen, jotta kertominen on jäsentynyttä. Kuulijat voivat kysyä lisää kertojalta ymmärtääkseen hänen tilannettaan paremmin. Oppilaasta tai hänen vanhemmistaan ei puhuta nimillä.

Jotta kertoja kokisi tilanteen luottamukselliseksi ja turvalliseksi, on kuulijoiden hyvä kuunnella ja kannustaa kertojaa kertomaan asioista omalla tyylillään. Joillekin on helppoa kertoa heti luottamuksellisesti ja avoimesti työnteostaan, kun taas toiset haluavat kertoa siitä rajatun ja suppeammin. Kertoja määrittelee itse, millä avoimuuden tasolla hän asioista kertoo.

Omien hankalien tilanteiden esille tuominen tekee ihmisestä haavoittuvan. Oma tunnereaktio toiminnan jakamisesta muiden kanssa voi olla vaikeaa. Monet hankalat tilanteet herättävät vahvoja tunteita, esimerkiksi suuttumusta, vihaa, katkeruutta, häpeää tai huonommuuden tunnetta. Tarkoitus olisi, että huoltamossa voitaisiin ilmaista myös näitä, ehkä usein piilossa pidettyjä tunteita ja saada myötätuntoa muilta. Kokemus siitä, että muut ymmärtävät, miltä minusta tuntuu, on tärkeä kaikille.

Toisen tunteiden ymmärtäminen ja sen myötäeläminen ei kuitenkaan merkitse sitä, että välttämättä hyväksyy toisen toiminnan kyseisessä tilanteessa. Tunnereaktion vallassa ihminen toimii usein impulsiivisesti ja vasta jälkeenpäin huomaa toimintansa irrationaalisuuden. Näin ollen huoltamossa ei tule pelätä tilanteita, joissa opettaja on toiminut vähemmän viisaasti. Muiden on tällöin harkittava tarkkaan, milloin ja miten kommentoida toisen jakamaa luottamuksellista tietoa. Kielteiset ja arvostelevat kommentit voivat jäädä mieleen pitkäksi aikaa, jos ne on lausuttu silloin, kun ihminen on jakanut omia tunteitaan. Tästä syystä on tärkeää ensin myötäelää opettajan tunnekokemukset, ja vasta sen jälkeen keskustella siitä, oliko toiminta tilanteessa ongelmallista. Myötäelävä pohdinta auttaa kertojaa ottamaan etäisyyttä toimintaansa ja kokemaan, että opettajakollegat ovat tukena eivätkä arvostele. Huoltamon seuraavassa vaiheessa pohditaan tarkemmin toimintaa ja sen seurauksia sekä sitä, miten tästä eteenpäin toimitaan.

2. Ongelman ratkomisen yhdessä

Ensimmäisen vaiheen tarkoituksena on, että kertoja saa omalla tavallaan kertoa omasta työstään ja tulee kuulluksi. Omasta työstä kertominen muille lisää tunnetta yhteenkuuluvuudesta ja mahdollistaa yhteisöllisyyden vahvistumisen työyhteisössä. Koulussa opettajat eivät ole yksin, vaan voivat jakaa työhön liittyviä asioita kollegojen kanssa.

Työkuulumisista kertoessaan kertoja tuo esille myös mahdollisia työhönsä liittyviä ongelmia. Tässä vaiheessa kertoja valitsee yhden omaan työhön liittyvän haasteen, jota pyritään yhdessä ratkaisemaan. Ongelmallisen tilanteen läpikäyminen on kertojalle aina hyvin henkilökohtainen ja herkkä aihe. Tämän takia muiden ryhmän jäsenten onkin toimittava tilanteessa hienovaraisesti.

Ongelman ei tarvitse olla tarkasti määritelty, jotta sen voi tuoda huoltamoon. Jos ongelmaa on vaikeaa määritellä, huoltamossa voidaan yrittää yhdessä selvittää, mikä ongelma voisi olla ja millaisia askeleita ongelman ratkaisu edellyttäisi. Toisinaan työssä jaksamista voi tukea jo se, että yhdessä pysähdytään hankalan tilanteen äärelle ja siedetään yhteisesti sitä, ettei nopeaa ratkaisua ole mahdollista löytää.

TYÖYHTEISÖ

Ongelman jäsentämisen ja ratkaisemisen helpottamiseksi käytetään seuraavaa runkoa:

- Työnteon haaste ja sen määrittely – kertoja
  - Mitä on tapahtunut tai mikä mietityttää?
  - Millaisia ajatuksia ja tunteita tähän asiaan liittyy minulla ja mahdollisilla muilla osapuolilla?
  - Mikä pääongelma on? Mitä asiaa lähdetään yhdessä ratkaisemaan?
- Toiminta tähän mennessä – kertoja
  - Mitä olen tehnyt? Mitä toimistani seurasi?
- Tulevan toiminnan ideointi – yhdessä
  - Mitä voisi tehdä seuraavaksi? Ideoidaan yhdessä useita erilaisia vaihtoehtoja ja kirjataan kaikki ideat muistiin.
  - Pohditaan yhdessä, mitä erilaisista vaihtoehdoista seuraa.
- Suunnitelman tekeminen – yhdessä
  - Mitä kokeilen tilanteessa? Mikä on paras vaihtoehto edellä mainituista (voi olla useampiakin)?
  - Ketkä auttavat minua hoitamaan tilannetta (esimerkiksi erityisopettaja, terveydenhoitaja, kollega, koulunkäynnin ohjaaja)?
  - Pitääkö asiasta tiedottaa rehtoria, kuraattoria tai oppilashuoltoryhmää?
  - Milloin tilannetta päivitetään huoltamossa?

Miten aloitamme huoltamon omassa työyhteisössämme?

Työyhteisön ohjeistaminen

Rehtori määrittelee, milloin huoltamot pidetään. Rehtori pitää huolen siitä, että työyhteisössä tiedetään huoltamon rakenteesta ja sen tavoitteista. Työyhteisöä voi ohjeistaa esimerkiksi seuraavalla tavalla: ”Huoltamon tarkoituksena on, että saatte pienissä ryhmissä jakaa omaan työhönne liittyviä asioita, sekä onnistumisia että haasteita, sekä pyrkiä ratkaisemaan työtänne kuormittavia asioita. Jokainen osallistuja kertoo vuorollaan oman työnsä kuulumisia ja tämän jälkeen hänellä on mahdollisuus nostaa jokin ongelmallinen asia yhteisesti ratkottavaksi. Ongelman jäsentämiseksi ja ratkaisemiseksi käytetään keskustelurunkoa, jonka teille jaan. Keskustelussa ei etsitä syyllisiä, vaan pyritään keskittymään työtä kuormittavan asian ratkaisemiseen. Huoltamossa ei puhuta henkilöistä heidän nimillään, eikä siellä keskustella työyhteisön välisistä ihmissuhdeongelmista, vaan ne ratkaistaan kasvotusten asianomaisten kanssa.”

Työskentelyn pelisääntöjen läpikäyminen

Huoltamoita aloitettaessa keskustellaan tapaamisten pelisäännöistä. Seuraavat asiat nostetaan esille:

Luottamuksellisuus

Ryhmissä kerrotut asiat eivät saa levitä ryhmän ulkopuolelle esimerkiksi toisille kollegoille tai vanhemmille. Ainoana poikkeuksena on se, jos tilanteeseen tarvitaan apua joltain koulun

työntekijältä tai jos asiasta pitää tiedottaa muita työntekijöitä, esimerkiksi rehtoria tai koulukuraattoria, heidän työnkuvansa tähden.

Perusopetuslaki 40 § (24.6.2010/642)

Henkilötietojen salassapito ja käsittely

Opetuksen järjestämisestä vastaavien toimielinten jäsenet, 37 §:ssä tarkoitetut henkilöt, kouluterveydenhuollon edustajat, koulukuraattorit, koulupsykologit ja opetusharjoittelua suorittavat eivät saa sivullisille ilmaista, mitä he ovat tämän lain mukaisia tehtäviä hoitaessaan saaneet tietää oppilaiden tai tässä laissa tarkoitetun henkilöstön taikka heidän perheenjäsentensä henkilökohtaisista oloista ja taloudellisesta asemasta.

Hyvä vuorovaikutus

Luottamuksellisen ja vapaamuotoisen tunnelman muodostumisen edellytyksenä on kunnioittava vuorovaikutus.

- Kuuntelen ja kysyn tarvittaessa lisää.
- Kerron asiani omalla vuorollani ja toista kunnioittavasti.
- Annan rakentavaa palautetta.

Ratkaisukeskeisyys

Keskusteluissa kuullaan toisen tunne ja ongelma, mutta ei jäädä siihen. Tarkoituksena on pyrkiä etsimään toimivia ratkaisuja ongelmaan. Huoltamossa ei puhuta epäkunnioittavaan sävyyn toisista ihmisistä.

Ryhmien muodostaminen

Huoltamoryhmät muodostetaan lukukaudeksi kerrallaan. Lukukauden päätteeksi arvioidaan yhdessä ryhmien toimintaa ja keskustellaan tarpeesta ryhmien uudelleen muodostamiselle. Ryhmät muodostetaan ”pakka sekaisin- menetelmällä” eli mahdollisimman erilaisissa työtehtävissä toimivia opettajia sijoitetaan samaan huoltamoryhmään, esimerkiksi ryhmässä voi olla vastavalmistunut luokanopettaja, kiertävä erityisopettaja ja aineenopettaja. Rehtori tai koulunjohtaja muodostaa ryhmät etukäteen. Ryhmiä vaihdetaan säännöllisesti, jotta työyhteisöön ei muodostuisi pienryhmiä, vaan kaikki tutustuisivat toisiinsa tasapuolisesti. Rehtori tai koulunjohtaja voi osallistua huoltamoryhmään, jos hänellä on oma opetusryhmä. Muissa tilanteissa esimiehen läsnäolo huoltamoryhmässä ei ole toivottavaa.

Millaisia ongelmia voi tulla vastaan?

Kertomisvuorossa oleva henkilö ei ole valmis kuulemaan muiden ratkaisuehdotuksia

Huoltamossa voi syntyä tilanne, jossa opettaja kertoo huolissaan omaan työhönsä liittyvästä haasteesta, esimerkiksi luokan työrauhaongelmista. Opettajalla saattaa olla valmiina mielessään ratkaisu ongelmaansa, josta toiset saattavat olla eri mieltä. Opettaja voi toivoa vahvistusta

TYÖYHTEISÖ

omille mielipiteilleen, jotta hän kokisi itsensä ymmärretyksi. Vaikka kuormittuneen kollegan mielipiteistä olisi eri mieltä eikä hyvää ratkaisua ole nopeasti löydettävissä, kuuntelijan saattaa olla vaikea tuottaa kollegalle pettymys. Tällöin kuuntelija saattaa pyrkiä ratkaisemaan asian hätiköidysti ja myötäillä kertojaa. Kuitenkin tällaisessakin tilanteessa huoltamossa tulisi noudata ongelmanratkaisun kaavaa ja edetä sen mukaisesti, jolloin kaikilla olisi mahdollisuus miettiä erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja ja niiden seurauksia. Huoltamossa asioita pyritään lähestymään eri näkökulmista, mikä avartaa sekä kertojan että muidenkin ajattelua ja toimintaa.

Huoltamossa puhutaan selän takana työkavereista

Huoltamon toimintaperiaatteissa painotetaan, että työyhteisön sisäiset asiat puhutaan asianosaisten kanssa. Mikäli ryhmissä kuitenkin toimitaan toisin, tulee asiasta keskustella ryhmässä ja muuttaa toimintaa. Tarvittaessa asiasta on hyvä tiedottaa myös rehtoria, joka voi muistuttaa huoltamon toimintaperiaatteista. Huoltamo-ryhmien toimintaa voidaan myös arvioida lukuvuosittain ja nostaa esille mahdollisia epäkohtia.

Huoltamossa kerrotut asiat jäävät painamaan kuulijoiden mieltä

Huoltamossa opettajat kuulevat muiden työhön liittyviä haasteita, mistä joku kuulija voi kuormittua myös itse. Tarkoituksena kuitenkin on, että asia pyritään ratkaisemaan yhdessä keskustellen. Tarvittaessa asiaan voidaan palata seuraavilla huoltamokerroilla, jolloin kenenkään yksittäisen henkilön ei tarvitse ottaa asiaa harteilleen. Mikäli ongelma ei ratkea huoltamossa keskustelemalla, pohditaan, mistä tilanteeseen saisi apua. Asia voidaan viedä esimerkiksi koulun oppilashuoltoryhmään.

Mistä tiedämme, menemmekö huoltamon tavoitteita kohti?

Kun huoltamo toimii, ihmiset uskaltavat tuoda esille erilaisia tunteita (iloa, onnistumista, kiukkua, häpeää, epävarmuutta, innostumista) ja ajatuksia liittyen omaan työhönsä. Erilaisien ajatusten ja tunteiden kohtaaminen ei ole aina helppoa, eikä suoraviivaisia ratkaisuja aina synny. Huoltamo tukee luottamusta siihen, että yhdessä tekemällä voimme parantaa toistemme työssä jaksamista. Ihmiset kuuntelevat, kannustavat ja lohduttavat toisiaan ja ovat valmiita auttamaan toisiaan vaikeissa tilanteissa.

Työyhteisössä voidaan lukukauden päätteeksi keskustella siitä, miten on onnistuttu tavoitteiden saavuttamisessa.

Huoltamo-tiivistelmä

1. Omista työkuulumisista kertominen ja ymmärtävä kuuntelu

- Kertoja
  - kertoo omista työkuulumisistaan
  - määrittelee itse kuinka paljon ja millä syvällisyystasolla kertoo
  - huomioi salassapitovelvollisuuteen liittyvät asiat kertoessaan kuulumisistaan
- Kuulija
  - kannustaa kertojaa kuuntelemalla ja kysymällä lisää
  - antaa tilaa kertojan tunteille ja kokemuksille
  - siirrytään ratkomaan kertojan ongelmaa yhdessä, jos kertoja haluaa niin - joskus pelkkä kuuntelu riittää

2. Omaan työhön liittyvän ongelman ratkominen yhdessä

- Työnteon haaste ja sen määrittely – kertoja
  - Mitä on tapahtunut tai mikä mietityttää?
  - Millaisia ajatuksia ja tunteita tähän asiaan liittyy minulla ja mahdollisilla muilla osapuolilla?
  - Mikä pääongelma on? Mitä asiaa lähdetään yhdessä ratkaisemaan?
- Toiminta tähän mennessä – kertoja
  - Mitä olen tehnyt? Mitä toimistani seurasi?
- Tulevan toiminnan ideointi – yhdessä
  - Mitä voisi tehdä seuraavaksi? Ideoidaan yhdessä useita erilaisia vaihtoehtoja ja kirjataan kaikki ideat muistiin.
  - Pohditaan yhdessä, mitä erilaisista vaihtoehdoista seuraa.
- Toiminnan muuttaminen – yhdessä
  - Mitä kokeilen tilanteessa? Mikä on paras vaihtoehto edellä mainituista (voi olla useampiakin)?
  - Ketkä auttavat minua hoitamaan tilannetta (esimerkiksi erityisopettaja, terveydenhoitaja, kollega, koulunkäynnin ohjaaja)?
  - Pitääkö asiasta tiedottaa rehtoria, kuraattoria tai oppilashuoltoryhmää?
  - Milloin tilannetta päivitetään huoltamossa?

TYÖYHTEISÖ

+ Esimerkkejä huoltamoista

Huoltamosta voidaan räätälöidä koulun näköinen valitsemalla omaan kouluun sopiva pitopaikka, työskentelyaika ja kokoonpano. Pääasia on, että huoltamon tavoitteet toteutuvat.

Esimerkki:

Huoltamotyöskentelyä pidetään 1 kerta kuukaudessa tiimityöskentelyn yhteydessä. Huoltamo ryhmän koko on 3–4 henkeä, ja ryhmät on valittu niin, että he eivät entuudestaan tunne toisiaan kovinkaan hyvin. Keskusteluaikaa heillä on noin 45 minuuttia. Yhdellä kerralla kertoo 1–2 opettajaa ajankohtaisista asioistansa. Aika jaetaan niin, että se riittää myös ongelmien yhteiseen ratkaisuun.

Pikkukurssit

Toimintatapa osaamisen jakamiseen työyhteisössä

Koulussa on valtava määrä tietoa ja osaamista. Kun työyhteisössä opitaan hyödyntämään kaikkien jäsenten tietoja ja taitoja, se koituu niin oppilaiden kuin koulun aikuistenkin hyväksi. Työyhteisön jäsenet voivat kokea olevansa hyödyksi muille ja saada osakseen mielenkiintoa ja arvostusta, mikä lisää työmotivaatiota ja tukee jaksamista. Lisäksi työelämässä tarvitaan uudistumista ja kehittymistä, jotta työ voisi tuntua vuosienkin jälkeen mielekkäältä. Samalla oppilaat saavat esimerkin kasvattajista, jotka arvostavat omaa ja toisten osaamista, kokeilevat uusia asioita ja kertovat niistä avoimesti toisilleen. Opettajat voivat omien kokemustensa innostamina ohjata myös oppilaita jakamaan aiempaa enemmän osaamistaan toisille oppilaille.

Pikkukurssit ovat koulun kasvattajien toisilleen pitämiä kursseja koulun kasvatus- ja opetustyöhön liittyvistä aiheista. Pikkukurssi voi olla luento, työtavan esittely, jonkin käytännön konkreettinen harjoittelu, koulutuksen tai kirjan referointi. Kurssit järjestetään yt-ajalla, ja niitä voi järjestää useamman samanaikaisesti riippuen työyhteisön koosta. Ideana on, että osallistujat voivat valita kurssitarjottimen useammasta vaihtoehdosta itselleen sopivimman vaihtoehdon. Kurssin voi pitää yksin tai parin kanssa. Sopiva pikkukurssin kesto on 1–1½ tuntia. Pikkukursseja suositellaan pidettäväksi 1-2 kertaa lukuvuodessa.

PIKKUKURSSIEN TAVOITTEET

Vahvistaa työyhteisöä, jossa

- jaetaan ammatillista tietoa ja taitoa
- iloitaan omasta ja yhteisestä osaamisesta
- uusien asioiden käyttöönottoaminen helpottuu.

Työyhteisön kokemuksia pikkukursseista:

”Rakentaa yhteisöllisyyttä.”

”Saa jakaa itselle tärkeitä juttuja ja kokea muidenkin olevan kiinnostuneita niistä.”

”Kaikkien osaaminen tulee käyttöön ja saa hyviä ideoita suoraan omaan työhön.”

”Rehtorina koen pikkukurssit todella tarpeelliseksi, joskin ajan löytäminen niille on joskus vaikeaa.”

”Loistava systeemi, sekä vetäjän että kuulijan rooli on antoisa.”

”Oma innostus uusista asioista välittyy suoraan oppilaille.”

”Säästää taloudellisia resursseja: yksi perehtyy johonkin ja jakaa muille. Ei tarvitse maksaa ulkopuoliselle kouluttajalle.”

”Iloa ja virkistystä.”

”Aluksi jännitti pitää kurssia, mutta nyt pikkukursseista on tullut tuttu ja odotettu tapahtuma koululla.”

Pikkukurssien rakenne

Huom! Pikkukurssien rakenne voi vaihdella kurssin sisällön, ajankäytön ja osallistujamäärän mukaan. Kurssin vetäjä saa vapauden käyttää luovuuttaan ja kekseliäisyyttään suunnitellaan ja toteuttaessaan kurssia.

1. Aiheen esittely

Kurssin pitäjä esittelee kurssin aiheen aluksi lyhyesti sekä kertoo oman kiinnostuksensa aiheeseen. Lyhyt orientaatio aiheeseen sekä mahdollisten materiaalien jakaminen virittää kurssilaiset aiheen äärelle ja helpottaa kurssilaisen perehtymistä aiheeseen.

2. Toiminnan tai taidon opettelu

Tekemällä ja kokeilemalla oppiminen on tehokas tapa oppia myös aikuiselle. Yhdessä tekeminen vahvistaa työyhteisön yhteenkuuluvaisuuden tunnetta ja tuo iloa sekä myönteisyyttä kasvattajayhteisöön.

3. Ajatusten, ideoiden ja kysymysten vaihtaminen

Kurssilaisilla on mahdollisuus kysyä ja keskustella aiheesta heränneistä ajatuksista. Lisäksi osallistujat voivat miettiä, miten voisivat hyödyntää oppimaansa omassa työssään.

Miten aloitamme pikkukurssit työyhteisössämme?

Työyhteisön ohjeistaminen

Kun työyhteisössä otetaan pikkukurssit ensi kertaa käyttöön, rehtori esittelee uuden käytännön ja perustelee sen käyttöönoton. Rehtori voi kertoa pikkukursseista esimerkiksi seuraavalla tavalla: ”Pikkukurssien tarkoitus on jakaa työyhteisössämme olevaa osaamista toisillemme. Jokainen voi ilmoittaa minulle, mistä voisi pitää kurssin ja minä kokoan kurssitarjottimen. Pikkukurssit järjestetään yhteisellä yt-ajalla. Samalla kehitämme ammatillista osaamistamme ja tutustumme toisiimme paremmin.”

TYÖYHTEISÖ

Kurssitarjottimen kokoaminen

Työyhteisön kiinnostuksen kohteet ja osaamisalueet kootaan yhteen ja niistä valitaan pikkukursseille kurssitarjotin. Myös rehtori voi tarvittaessa ehdottaa kurssien aiheita, joihin haluaisi työyhteisön perehtyvän ja tiedustella, kuka työyhteisöstä voisi kyseisen asian esitellä.

Esimerkkejä pikkukurssien aiheista:

- Oppiaineisiin liittyvät aiheet
  - teknisen työn välineiden huolto, kuvataiteen mahdollisuudet, uskonnonopetuksen elävöittäminen, bändipaja, koulupaini
- Kasvatukseen ja opetukseen liittyvät aiheet
  - erityisopetuksen uudet tuulet, lasten luovuuden vahvistaminen, toimiva välituntivalvonta, Pedanet, Wilma, Yhteispeli, lapsen kehitysvaiheet, lapsen temperamentin vaikutus koulussa
- Opettajan työn erityistaitoihin liittyvät aiheet
  - Excel, tekstaus, animaation tekeminen lasten kanssa
- Kodin ja koulun yhteistyöhön liittyvät aiheet
  - toimiva vanhempainilta, haasteelliset tilanteet vanhempien kanssa
- Hallinnon aiheet
  - kaupunkistrategian merkitys koulun arjessa, Populus-ohjelma

Rehtori määrittelee sopivat ajankohdat pikkukursseille yt-ajalta. Kurssitarjottimelta voi jokainen työntekijä valita itselleen mielenkiintoiset ja hyödylliset kurssit. Rehtori voi myös suositella tiettyjä kursseja joillekin työntekijöille esimerkiksi kehityskeskusteluissa ilmenneiden asioiden johdosta.

Millaisia ongelmia voi tulla vastaan?

Vain samat henkilöt innostuvat kurssien vetämisestä

Esimies ja kollegat voivat kannustaa kaikkia työyhteisön jäseniä kurssin pitämiseen. Vaikka pikkukurssien pitäminen perustuu vapaaehtoisuuteen, yritetään yhä useampia koulun kasvattajia osallistaa vetäjän rooliin. Pikkukurssin vetäjänä voi toimia myös kaksi työyhteisön jäsentä tai pieni ryhmä, esimerkiksi samaa luokka-astetta opettavat opettajat.

Rehtori kokee kurssikokonaisuuden järjestämisen liian vaativaksi

Rehtori voi esimerkiksi kysyä opettajien kiinnostuksen kohteita yhteisessä kokouksessa tai henkilökohtaisesti tiedustella, kuka voisi pitää kurssit toivotuista aiheista. Pikkukurssit voi toteuttaa myös esimerkiksi kahden koulun kesken, jolloin valinnanvaraa on enemmän. Kurssien organisoiminen voi toteuttaa rehtorin ohella myös joku toinen työyhteisöstä tai esimerkiksi työryhmä.

Mistä tiedämme, menemmekö pikkukurssien tavoitteita kohti?

Pikkukurssien jälkeen työntekijät ovat innostuneita ja virkistyneitä. Pikkukurssien aiheet leviävät eri luokkiin ja niistä keskustellaan spontaanisti aikuisten kesken. Kurssien vetäjiltä kysytään tarvittaessa apua ja lisätietoja. Uudet ideat leviävät herkemmin työyhteisössä ja innokkaat saavat innostettua myös epäilijät mukaan kokeiluihin. Uusia pikkukurssien aiheita ideoidaan mielellään ja sisäisen kouluttamisen arvo huomioidaan. Uuden oppimisesta ollaan innostuneita ja uusia asioita otetaan kokeiluun rohkeasti. Oppilaat saavat kokeilla uusia asioita koulussa riippumatta siitä, kuka opettaja heitä opettaa.

Työyhteisössä voidaan lukukauden päätteeksi keskustella siitä, miten työyhteisössä on onnistuttu tavoitteiden saavuttamisessa.

+ Esimerkkejä pikkukursseista

Pikkukurssien toteuttaminen ja järjestäminen on oikeastaan jatkuvaa soveltamista. Pikkukurssit toimintatapana ja sen tavoitteet eivät muutu, mutta kaikki muu rakenteellinen ja sisällöllinen puoli on sovellettavissa ja muunneltavissa koulun omien ideoiden pohjalta.

Alla esimerkkejä pikkukursseista:

Esimerkki 1:

Suuressa koulussa rehtori tiedusteli luokkien 1–2, 3–4 ja 5–6 luokka-astepalaverissa opettajilta ja ohjaajilta, millaisista asioista muut ovat joskus kyselleet heiltä ja mistä aiheista he voisivat kertoa muille. Joka ryhmästä nousi useampi aihe esille. Rehtori kokosi aiheet yhteen ja pyysi opettajia merkitsemään kolmeen kiinnostavimpaan rastiin. Eniten ääniä saaneet toteutettiin. Rehtori laittoi kurssit sopivalle yt-ajalle; samaan aikaan saattoi olla 3–4 kurssia.

Esimerkki 2:

Rehtori kysyi sähköpostilla työntekijöiltä, minkälaiseen osaamisensa kehittämiseen heillä olisi tarvetta ja kiinnostusta. Tämän jälkeen rehtori kysyi, keneltä löytyisi näitä tarpeita vastaavaa osaamista. Rehtori jakoi kurssit kolmella eri yt-ajalla toteutettaviksi; samaan aikaan saattoi olla useampi kurssi.

Esimerkki 3:

Kolmen koulun rehtorit kokoontuvat 3 kertaa vuodessa ja suunnittelevat yhteistoimintaa koulujensa kesken. Työyhteisöissä keskustellaan: millaista osaamista voisimme tarjota toisillemme. Rehtorin kautta kulkevat oman työyhteisön ideat rehtoreiden tapaamisiin. Rehtorit lopulta päättävät ideoiden joukosta ne, jotka toteutetaan ja tiedottavat kurseista työyhteisöissään. Rehtori ohjeistaa koulultaan sen henkilön tai ne henkilöt, joka tai jotka valmistautuvat pikkukurssin vetämiseen. Yhteisiä pikkukursseja järjestetään 2–3 kertaa lukuvuodessa.

Kuvataulu

Kuvataulu on työyhteisön jäsenten valokuvista koottu taulu, jossa on kaikkien koulun aikuisten kuvat sekä kuvaan yhdistettynä nimi, työtehtävät ja vastualueet koulussa. Kuvataulu asetetaan sellaisiin paikkoihin, joissa se on helposti kaikkien nähtävillä. Kuvataulu tulee sijoittaa opettajainhuoneeseen, missä se palvelee parhaiten opettajia, koulunkäynninohjaajia, kanslistia ja rehtoria. Kuvataulu kannattaa laittaa myös käytävään tai koulun aulaan, jolloin se palvelee oppilaita, vanhempia sekä muita koululla vierailevia henkilöitä. Jos koulu toimii eri rakennuksissa, on jokaisessa yksikössä hyvä olla oman väen kuvataulun lisäksi muiden yksiköiden kuvataulut, mikä lisää koulun yhtenäisyyttä.

Kuvataulu tukee työyhteisön tutustumista toisiinsa. Se toimii nimien muistamisen apuna ja on tärkeä tuki erityisesti uusille työntekijöille. Kuvataulusta on myös helppo tarkistaa eri henkilöiden vastualueet, jolloin voi apua tarvitessaan kääntyä heti oikean henkilön puoleen. Vierailijat saavat kuvataulun avulla tiedon koulussa työskentelevistä henkilöistä heti sisään tullessaan. Lisäksi oppilaat voivat tutustua koulun henkilökuntaan ja oppia heidän nimensä. Kuvataulua päivitetään silloin, kun henkilökunnan kokoonpanossa tai työtehtävissä tapahtuu muutoksia.

KUVATAULUN TAVOITTEET

Vahvistaa työyhteisöä, jossa

- on helppoa tutustua toisiin työyhteisön jäseniin
- tiedetään, kenen puoleen voi kääntyä neuvoja tarvitessaan
- vierailijat ja oppilaat tietävät koko koulun henkilökunnan ja heidän vastuutehtävänsä.

Työyhteisön kokemuksia kuvataulusta:

”Tukena uusien työntekijöiden perehdyttämisessä. Auttaa uutta työyhteisön jäsentä oppimaan toisten nimet ja työtehtävät.”

”Koska kuvatauluun merkitään myös vastualueet, niiden hoitamisesta kannetaan paremmin vastuuta. Kuvataulu toimii muistilappuna tehtävistä.”

”Kuvataulu herätti kiinnostusta myös oppilaissa, kun kuvataulu oli opettajainhuoneen ulkopuolella käytävässä kaikkien nähtävillä. Oppilaat oppivat tuntemaan myös muiden kuin oman luokan opettajia sekä koulun henkilökuntaa.”

”Kiinnostusta ja kysymyksiä herännyt myös vierailijoilla – veti puoleensa muun muassa koulutuslautakunnan jäseniä koulukierroksella. Koulu saa kasvot.”

Miten otamme kuvataulun käyttöön?

Ennen kuvataulun kokoamista rehtorin on hyvä kertoa työyhteisölle, miksi kuvataulu kootaan. Ellei rehtori kokoa ja päivitä taulua itse, rehtori nimeää koulultaan henkilön tai pienen ryhmän, joka vastaa kuvataulun kokoamisesta ja päivittämisestä. Kuvataulun kokoaminen tulevaa lukuvuotta varten on hyvä aloittaa jo keväällä tai kesän aikana, jotta se palvelee tarkoitustaan mahdollisimman pian koulun alettua, mieluiten ensimmäisen kouluviikon aikana. Kuvataulua päivitetään lukuvuoden aikana silloin, kun henkilökunnan kokoonpanossa tapahtuu muutoksia. Vain ajantasainen kuvataulu palvelee tarkoitustaan ja kannustaa sen käyttämiseen.

Kuvataulu kootaan yksittäiskuvista, jolloin sitä on helppo päivittää. Esimerkiksi koulukuvauksen yhteydessä otettu yhteiskuva on liian pieni, ja sitä on hankala päivittää vuoden kuluessa, koska henkilöiden kuvia ei voi poistaa yksitellen.

Kun kuvataulu on valmis, se esitellään henkilökunnalle yhteisessä tilaisuudessa. Tällöin rehtori kertoo, mikä kuvataulu on, mitä siitä löytyy ja miksi sellainen koottiin. Samalla rehtori voi ohjeistaa työntekijöitä kuvataulun käyttöön ja kertoa, mitä sen päivittämisestä on sovittu. Uuden työntekijän tullessa työyhteisöön rehtori esittelee hänelle kuvataulun perehdyttämisen yhteydessä.

Perehdyttäminen

Uuden työntekijän perehdyttäminen on kaksisuuntainen prosessi: uusi työntekijä tulee osaksi työyhteisöä ja samalla työyhteisö muuttuu uuden työntekijän ansiosta. Perehdyttäminen ei tarkoita ainoastaan sitä, että uusi työntekijä opettelee koulun tavat ja toiminnot sekä sopeutuu koulun kulttuuriin. Uuden työntekijän myötä työyhteisöllä on myös mahdollisuus oppia uutta ja samalla tarkastella omaa toimintaansa. Uuden työntekijän perehdyttämisellä rakennetaan pohja hänen työssä viihtymiselle ja jaksamiselle pitkälle tulevaisuuteen. Perehdyttäminen palvelee myös työntekijän sitoutumista uuteen työpaikkaansa. Perehdyttämisprosessi on tärkeä käydä läpi myös esimerkiksi pidemmältä virkavapaalta ja äitiyslomalta palaavien työntekijöiden sekä sijaisten kanssa.

Uuden työntekijän auttaminen ja opastaminen sekä uuteen työntekijään tutustuminen ovat koko työyhteisön asioita. Uuden henkilön perehdyttämisestä voidaan jakaa vastuuta tasaisesti ja sopia tarkemmat tehtävät esimerkiksi mentoreille. Mentorit ovat tehtävään valittuja työyhteisön jäseniä, jotka opastavat ja tukevat uutta työntekijää tämän aloittaessa työtään. Rehtorilla on kuitenkin päävastuu perehdyttämisen organisoinnista.

PEREHDYTTÄMISEN TAVOITTEET

Vahvistaa työyhteisöä, jossa

- uusi työntekijä tutustuu koulun toimintaan ja työyhteisöön
- uuden työntekijän ajatukset, tunteet ja tarpeet kuullaan
- uudella työntekijällä on mahdollisuus jakaa osaamistaan.

Työyhteisön kokemuksia perehdyttämisestä:

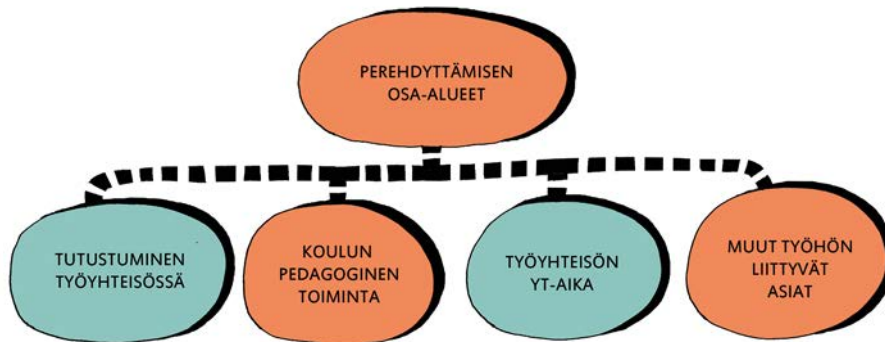
”Uutena työntekijänä koen, että uskallan sanoa ajatuksiani ääneen.”

”Aluksi hirvitti lähteä mentoriksi. Mutta ei se ollutkaan vaikeaa eikä kuormittavaa. Itse asiassa olen oppinut ammatillisesti itsekin valtavasti.”

”Rehtori perehdytti yleisiin asioihin ja viikoittaisissa mentor-tapaamisissa on keskusteltu asioista tarkemmin. Mentor-tapaamisissa on keskusteltu muun muassa koulun toiminnasta, viestinnästä ja päätöksenteosta, yt-ajan toimintatavoista.”

Perehdyttämisen rakenne

Huom! Ennen perehdyttämistä työyhteisössä sovitaan perehdytyksen järjestäminen: mitkä asiat ovat rehtorin ja mitkä esimerkiksi mentorin vastuulla.

Tutustuminen työyhteisössä

Tarkoituksena on, että työyhteisön jäsenet vähitellen tutustuvat uuteen työntekijään ja uusi työntekijä muuhun työyhteisöön. Rehtorin kannattaa uuden työntekijän aloitettua järjestää tilaisuuksia, joissa työyhteisölle tarjoutuu mahdollisuus tutustua uuteen työntekijään sekä hänen ajatuksiinsa ja osaamiseensa.

Tutustumista voidaan tukea esimerkiksi seuraavasti:

- uuden työntekijän vastaanottaminen ensimmäisenä työpäivänä
- uuden työntekijän esittely yhteisessä tilaisuudessa
- ajan varaaminen kahdenkeskiselle keskustelulle rehtorin tai mentorin kanssa (ks. myös lisämateriaali sivulla 189 kehityskeskustelurunko uusille työntekijöille)
  - Miten työ on alkanut sujua uudessa työpaikassa?
  - Millaisia pulmia on tullut vastaan?
  - Miten tutustuminen on sujunut lasten ja vanhempien kanssa?
  - Millaista on ollut työskennellä uudessa työyhteisössä ja uuden rehtorin kanssa?
  - Onko jotakin, mistä haluaisit kysyä tai tietää enemmän?
- käyttämällä erilaisia vuorovaikutteisia toimintatapoja esimerkiksi yt-ajalla (työyhteisökeskustelu, pikkukurssit, huoltamo)
- esittelemällä uusi työntekijä koulun vanhemmille vanhempainillassa.

Koulun pedagoginen toiminta

Koulun pedagogiseen toimintaan tutustuminen on pitkäkestoinen prosessi, johon uusi työntekijä perehdytetään vähitellen. Uuden työntekijän kysymyksille ja kommenteille tulee antaa tila. Tarkoituksena on, että hän tutustuisi koulun toimintatapoihin ja koulussa toimiviin hankkeisiin ja tietäisi, mitä häneltä odotetaan. Koulun toimintaan perehdyttäminen voi tapahtua kertomalla, lukemalla sekä esimerkiksi vierailemalla luokissa.

Työyhteisön yt-aika

Tarkoituksena on, että uusi työntekijä saa tiedon yt-ajan suunnitelmasta ja siitä, miten yt-aika on jaettu työyhteisön asioiden hoitamiseen ja vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön. Lisäksi uusi työntekijä saa tiedon yt-ajalla käytettävistä toimintatavoista.

Muut työhön liittyvät asiat

Jokaisella koululla on omanlaisensa rutiinit ja rakenteet esimerkiksi työajoista, tiedottamisesta, oppilashuollosta tai työterveydestä. Tarkoituksena on, että uusi työntekijä saa kuvan näistä koulun rakenteista. Nämä asiat on kätevintä koota kirjalliseksi materiaaliksi, jolloin niihin on helppo palata. Lisäksi uuden työntekijän kanssa käydään läpi tarvittavat työehtoihin ja työtä ohjaaviin säädöksiin liittyvät asiat.

Miten aloitamme perehdyttämisen koulullamme?

Perehdyttämisen prosessi alkaa jo ennen kuin uusi työntekijä saapuu työhön. Työyhteisössä sovitaan, kuka vastaa perehdyttämisen eri osa-alueista. Lisäksi on tarkistettava, mitä asioita perehdytetään ja että asiat ovat ajantasaisia. Esimerkiksi koulun perehdyttämiskansio on tarpeen päivittää säännöllisesti. Rehtori vastaanottaa uudet työntekijät esimiehen roolissa, mutta perehdyttämisestä voi muuten vastata nimetty vastuuhenkilö eli mentor (ks. Ohjeistus mentoreille lisämateriaalista Ohjeita mentoreille s. 188). Hän toimii uuden työntekijän tukena ja apuna, kuuntelee, vastaa kysymyksiin, kertoo, ohjaa ja kannustaa.

Mistä tiedän, menemmekö perehdyttämisen tavoitteita kohti?

Uusi työntekijä toimii tasavertaisena aikuisena työyhteisössä. Hänestä ja hänen ajatuksistaan ollaan kiinnostuneita ja häntä kuunnellaan. Vastaavasti uusi työntekijä kysyy koulun asioista ja tavoista työyhteisöltään. Uusi työntekijä tietää, mitä häneltä odotetaan ja hän saa tarvittaessa apua työyhteisössä.

+ Ohjeita mentoreille

Mentorit toimivat uuden työntekijän tukena ja ovat mukana uuden työntekijän perehdyttämisessä.

Mentor-toiminnan käynnistäminen

- Rehtori sopii mentor-toiminnasta esimerkiksi 5 työntekijän kanssa, joiden ajattelee olevan soveltuvia ja halukkaita tähän tehtävään.
- Mentoreiden tulisi olla kiinnostuneita tehtävästä.
- Mentor tarvitsee taitoa kuunnella ja olla tukena.
- Mentorit käyvät rehtorin kanssa perehdyttämiseen liittyvät sisällölliset asiat läpi ja mahdollisuuksien mukaan kokoavat perehdyttämiskansion.

Mentor ja uusi työntekijä voivat sopia viikoittaisista tapaamisista, jolloin he keskustelevat niistä ajankohtaisista kysymyksistä ja ajatuksista, joita uudelle työntekijälle on herännyt. Tavoitteena on, että keskustelu on avointa ja ammatillista. On tärkeää, että mentor antaa uudelle työntekijälle tilaa heti alusta asti ja luo avointa vuorovaikutusta, jossa voi kysyä ja esittää omia ajatuksia. Mentor-suhde ei ole yksipuolinen opetustilanne, jossa uusi työntekijä on passiivisessa kuuntelijan roolissa. Mentopin kanssa käytävien keskustelujen pohjaksi uusi työntekijä voi pitää esimerkiksi päiväkirjaa, johon kirjaa ajatuksia ja kysymyksiä yhteistä keskustelua varten.

Kehittyäkseen ja oppiakseen ihminen tarvitsee palautetta. Monesti uusi työntekijä on epävarma omasta toiminnastaan ja siitä, miten hyvin hän suoriutuu tehtävästään. Erityisesti tällöin on tärkeää saada kannustavaa palautetta. Keskusteluissa ja muina sopivina hetkinä mentorin tärkeä tehtävä onkin antaa uudelle työntekijälle kannustavaa palautetta. Alkuvaiheessa uusi työntekijä voi kaivata paljon tukea, neuvoja ja tietoa, mutta tarkoitus on, että uusi työntekijä ei tule mentorista riippuvaiseksi, vaan että suhde muuttuu vähitellen tasapuoliseksi kollegasuhteeksi.

Koulu voi kehittää mentor-toimintaa omien tarpeidensa mukaiseksi. Mentorit voivat esimerkiksi kokoontua säännöllisesti ja kehittää omaa toimintaansa.

Uuden työntekijän kehityskeskustelu

Kehityskeskustelu on tärkeä tilaisuus kuulla, miten uusi työntekijä on päässyt työssään alkuun ja miten perehdytys on onnistunut. Keskustelussa uusi työntekijä tulee huomioiduksi yksilönä ja hänen tarpeensa ja toiveensa työstä kuullaan. Samalla on mahdollisuus antaa palautetta puolin ja toisin. Lisäksi keskustelu vahvistaa työntekijän ammatillista identiteettiä ja auttaa häntä huomaamaan omat vahvuutensa ja haasteensa. Yhteispelin kehityskeskustelurunko rakentuu yleisten työssä kehittymisen ja viihtyvyyden kysymysten lisäksi perehdyttämisessä tutuiksi tulleille sisältöalueille.

Kerro työntekijälle, miksi keskustelutilaisuus on järjestetty.

Keskustelukysymykset:

1. Miten työ on alkanut sujua uudessa työpaikassa?
2. Mitkä asiat sujuvat hyvin ja missä on vielä mielestäsi kehitettävää?
3. Mikä sinulle on tärkeää tässä työssä?
4. Millä tavalla olet tutustunut oppilaisiin, oppilaiden vanhempiin, työyhteisöön ja rehtoriin?
5. Millainen työnkuvasi on?
6. Mitkä asiat tuottavat sinulle iloa työssäsi?
7. Millaisia toiveita sinulla on tulevasta työstäsi? Miten haluaisit kehittyä työssäsi?
8. Mitkä asiat ovat jääneet sinulle epäselviksi? Mitä haluaisit kysyä?
9. Millaisia ideoita sinulle on herännyt toimiessasi koulussamme? Tarvitsisiko jotain asiaa mielestäsi kehittää?

TYÖYHTEISÖ

Esi- ja alkuopetuksen yhteistyö

Esi- ja alkuopetuksen yhteistyön suunnittelukokous

Esi- ja alkuopetuksen yhteistyön sujuvuus vaikuttaa merkittäväällä tavalla lapsen kouluun siirtymään. Hyvä ja turvallinen kouluun siirtymä on sekä esi- ja alkuopetuksen että koulun vastuulla, ja se edellyttää suunnitelmallisuutta näiden kahden kehitysympäristön välillä. Sujuva esi- ja alkuopetuksen yhteistyö luo hyvän perustan lapsen suotuisalle kasvulle ja oppimiselle.

Esi- ja alkuopetuksen yhteistyön suunnittelukokous on noin 1–1½ tunnin mittainen esiopetuksen ja koulun edustajien tapaaminen. Tapaamisen tarkoituksena on suunnitella yhdessä tulevan vuoden yhteistyön käytänteet. Kokouksen runkona käytetään Yhteistyösuunnitelmaa (ks. lisämateriaali s. 194). Palaveriin osallistuvat 1. luokan opettajan sekä mahdollisten muiden koulun edustajien lisäksi edustajat kaikista niistä esiopetusryhmistä, joiden on tarkoitus tehdä yhteistyötä koulun kanssa tulevana lukuvuotena. Tarvittaessa mukaan voidaan kutsua myös esimerkiksi iltapäiväkerhon edustaja tai koulupsykologi. Tässä kokouksessa ei käsitellä yksittäistä oppilasta koskevia asioita.

Siirtymäyhteistyön suunnittelukokous järjestetään elo-syyskuussa, mahdollisimman pian lasten esiopetusvuoden alettua. Luonteva paikka palaverin pitämiselle on koulu, sillä kokoonkutsujana on yleensä rehtori.

ESI- JA ALKUOPETUKSEN YHTEISTYÖN SUUNNITTELUKOKOUKSEN TAVOITTEET

- Suunnitella esiopetuksen ja koulun väliset yhteistyön käytänteet tulevaksi lukuvuodeksi.

+ Yhteistyösuunnitelma

Esiopettajan vierailu 1. luokkaan

Esiopettajan nimi	Luokka, jossa vierailaan	Pvm	Yhteystiedot
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....

Luokanopettajan vierailu esiopetukseen

Luokanopettajan nimi	Esiopetusryhmä, jossa vierailaan	Pvm	Yhteystiedot
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....

Tiedonsiirto

Tiedot lapsista kirjataan .....mennessä.

Vanhempien kanssa keskustellaan .....mennessä.

Tiedonsiirtopalaveri pidetään: .....

Esiopetuksen osallistujat tiedonsiirtopalaveriin:

.....
.....

Koulun osallistujat tiedonsiirtopalaveriin:

.....

Kouluuntutustumispäivä

Kouluuntutustumispäivä pidetään: .....

Esi- ja alkuopetuksen yhteistyöpäivä

Mitä voisimme tarjota yhteistyöpäivään (osaaminen, työryhmän apuna toimiminen)?

Mistä haluaisimme oppia lisää?

Mitä haluamme viestittää hallinnolle? Kuka tiedottaa työryhmälle?

.....
.....
.....
.....

Muu lasten kouluunsiirtymää tukeva työ

(Esim. kummitoiminta, erilaiset tapahtumat, esiopetuksen painotukset, lasten tutustuttaminen ja ryhmyttäminen 1. luokalla)

.....
.....
.....
.....

Yhdessä keskusteltavia asioita

(Toiveita, tarpeita, ehdotuksia, kysymyksiä)

.....
.....
.....
.....

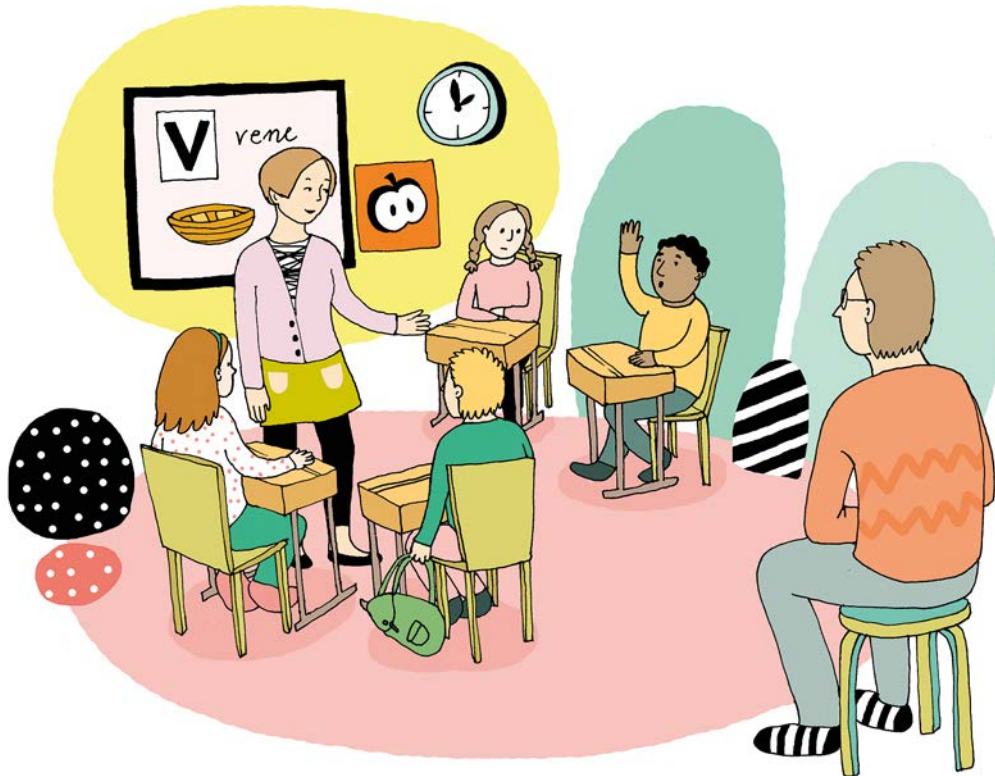

Esiopettajan vierailu 1. luokkaan

Esiopetuksen ja koulun arki eroavat toisistaan. Esiopettajalla tulisi kuitenkin olla ajantasainen näkemys 1. luokan toiminnasta ja koulun arjesta, jotta hän voisi parhaalla mahdollisella tavalla tukea lasten kouluun siirtymää esiopetusvuoden aikana.

Esiopettajan vierailu 1. luokkaan mahdollistaa tutustumisen 1. luokan toimintaan ja lasten taitoihin. Mikäli lapset siirtyvät esiopetuksesta eri kouluihin, esiopettaja valitsee yhden luokan, johon tutustuu. Vierailun tarkoituksena on tutustua yleisesti 1. luokan arkeen, ei niinkään yksittäisiin oppilaisiin. Esiopettaja tutustuu luokan toimintaan yhden koulupäivän ajan. Esittäytyttyään luokalle esiopettaja vetäytyy sivummalle tarkkailijan rooliin eikä osallistu luokan toimintaan. Havainnoinnissa esiopettaja kiinnittää huomiota erityisesti seuraaviin asioihin:

- Miten lasten odotetaan tekevän asioita yksin ja miten yhdessä?
- Kuinka omatoimisia lapset ovat ja mihin he tarvitsevat aikuiselta apua ja ohjausta?
- Millaisissa ympäristöissä ja millaisilla välineillä lapset toimivat?
- Millaisia rutiineja ja ohjeita lasten odotetaan noudattavan?

Nämä tiedot auttavat esiopettajaa muokkaamaan esiopetuksesta entistä paremmin lasten koulunkäynnin aloitusta tukevan. Lisäksi havainnot antavat suuntaa siitä, millaisten taitojen harjoittelu tukee koulun aloitusta.

Vierailun päätteeksi esiopettaja keskustelee huomioistaan ja ajatuksistaan luokanopettajan kanssa. Keskustelussa pohditaan, missä asioissa lapset tarvitsevat tukea siirtyessään esiopetuksesta kouluun ja miten tätä siirtymää voidaan parhaiten tukea. Keskustelussa ei käsitellä yksittäisiin lapsiin liittyviä asioita.

Vierailu on hyvä ajoittaa syys-marraskuuhun. Tämä sopii hyvin koulun alussa vaadittavien taitojen havainnoinnille, sillä tällöin lapset ovat jo tottuneet koulun arkeen, mutta harjoittelevat vielä monia koululaisen perustaitoja.

VIERAILUN TAVOITTEET

- Tutustua 1. luokan arkeen ja lasten taitoihin
- Saada käsitys yleisistä koulun aloitukseen liittyvistä haasteista
- Nähdä, millaisia taitoja lapset tarvitsevat 1. luokan alussa
- Hyödyntää vierailun kokemuksia esiopetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa

Vierailun järjestäminen

Vierailun järjestäminen on voitu sopia jo esi- ja alkuopetuksen yhteistyön suunnittelukokouksessa tai päiväkotisi johtaja on saattanut jo sopia vierailustasi koulun rehtorin kanssa. Selvitä tällöin vierailun päivämäärä häneltä. Jos päivämäärää ei ole sovittu etukäteen, keskustele asiasta päiväkodin johtajan kanssa, ota itse yhteyttä koululle ja tiedustele, kenen 1. luokan opettajan luokassa voit vierailla ja milloin.

Tiedota 1. luokan opettajaa seuraavista asioista:

- Olet tulossa kyseisenä päivänä seuraamaan lasten kokonaista koulupäivää (vähintään 4 tuntia).
- Et ota osaa ryhmän toimintaan.
- Toivot näkeväsi mahdollisimman tavallisen ja arkisen päivän.
- Toivot, että sinulla ja luokanopettajalla on vierailun päätteeksi noin 30 minuuttia aikaa yhteiselle keskustelulle.

Luokanopettajan vierailu esiopetukseen

Ensimmäisen luokan opettaja saa lukuvuoden alkaessa uuden ryhmän lapsia, joita hän ei yleensä tunne entuudestaan. Tutustuminen esiopetuksen arkeen ja lasten taitoihin etukäteen helpottaa merkittävästi opettajan työtä ja auttaa tukemaan lapsia parhaalla mahdollisella tavalla heti lukuvuoden aluksi.

Luokanopettajan vierailu esiopetukseen mahdollistaa tutustumisen esiopetusikäisiin lapsiin ja heidän taitoihinsa sekä siihen ympäristöön, josta lapset siirtyvät kouluun. Opettaja, joka saa opetettavakseen seuraavana syksynä 1. luokan, vierailee yhtenä päivänä esiopetusryhmässä ja näkee lasten kokonaisen esiopetuspäivän. Mikäli 1. luokalle tulee oppilaita monista eri esiopetusryhmistä, opettaja valitsee yhden ryhmän, johon tutustuu. Vierailun tarkoituksena on tutustua yleisesti esiopetuksen arkeen ja lasten taitoihin, ei vielä niinkään yksittäisiin lapsiin.

Luokanopettaja esittäytyy esiopetusryhmälle ja siirtyy sen jälkeen havainnoimaan ryhmän toimintaa mutta ei itse osallistu siihen. Havainnoinnissa opettaja kiinnittää huomiota erityisesti seuraaviin asioihin:

- Miten lapset toimivat yksin ja yhdessä?
- Missä asioissa lapset ovat omatoimisia ja missä asioissa he tarvitsevat aikuiselta apua ja ohjausta?
- Millaisissa ympäristöissä ja millaisilla välineillä lapset ovat tottuneet toimimaan?
- Millaisia rutiineja ja ohjeita lapset ovat oppineet noudattamaan?

LUOKANOPETTAJAN VIERAILUN TAVOITTEET

- Tutustua esiopetuksen arkeen ja lasten taitoihin
- Saada käsitys yleisistä koulun aloitukseen liittyvistä haasteista
- Huomata lasten erilaisia tarpeita 1. luokan alkaessa
- Muokata 1. luokan opetusta ja ohjaamista havaintojen perusteella.

Näistä tiedoista on suurta hyötyä, kun opettaja suunnittelee 1. luokan opetusta. Hän saa vinkkejä siitä, millaisten taitojen harjoittelua luokassa tarvitaan heti koulun alkaessa ja mitkä taidot ovat jo vahvempia.

Vierailun päätteeksi opettaja keskustelee huomioistaan ja ajatuksistaan ryhmän esiopettajan kanssa. Keskustelun tarkoitus on pohtia, missä asioissa lapset tarvitsevat tukea siirtyessään esiopetuksesta kouluun ja miten lasten koulun aloitusta voi parhaiten tukea. Keskustelussa ei käsitellä yksittäisiin lapsiin liittyviä asioita. Vierailu on hyvä ajoittaa maaliskuu-toukokuuhun ennen kouluuntutustumispäivää ja tulevien 1.-luokkalaisten vanhempainiltaa. Opettaja hyötyy vierailusta aina ennen uusien ekaluokkalaisten kanssa aloittamista.

Vierailun järjestäminen

Vierailun järjestäminen on voitu sopia jo esi- ja alkuopetuksen yhteistyön suunnittelukokouksessa, tai koulusi rehtori on saattanut sopia vierailustasi päiväkodin johtajan kanssa. Selvitä tällöin vierailun päivämäärä häneltä. Jos päivämäärää ei ole sovittu etukäteen, keskustele asiasta koulusi rehtorin kanssa, ota itse yhteyttä esiopetukseen ja tiedustele, kenen esiopetusryhmässä voit vierailla ja milloin.

Tiedota esiopettajaa seuraavista asioista:

- Olet tulossa kyseisenä päivänä seuraamaan lasten kokonaista esiopetuspäivää (vähintään 4 tuntia).
- Tarkoituksesi on havainnoida lasten toimintaa.
- Toivot näkeväsi mahdollisimman tavallisen ja arkisen päivän.
- Toivot, että sinulla ja esiopettajalla on vierailun päätteeksi noin 30 minuuttia aikaa yhteiselle keskustelulle.

Tiedonsiirto

Esiopettajilla ja lapsen vanhemmilla on paljon tietoa lapsesta, ja he ovat havainneet, millaiset ohjaamisen tavat sopivat lapselle. Nämä tiedot voivat hyödyttää luokanopettajaa hänen aloittaessaan toimia lapsen kanssa ja tukiessaan lapsen koulun aloitusta.

Tiedonsiirto tarkoittaa sellaisen lasta koskevan tiedon siirtämistä, joka auttaa hänen kasvun ja oppimisen tukemista koulussa. Tiedonsiirto aloitetaan sillä, että esiopettaja kirjaa tiedonsiirtolomakkeelle (s. 202) asioita, jotka auttavat koulun työntekijöitä lapsen ohjaamisessa. Asiat koskevat sekä lapsen toimintaa eri tilanteissa että aikuisten hyväksi kokemia toimintatapoja lapsen kanssa. Tämän jälkeen esiopettaja kutsuu vanhemmat yhteiseen tapaamiseen (kutsu tapaamiseen esiopettajan kanssa, s. 204), jossa he käyvät yhdessä läpi tiedonsiirtolomakkeelle kirjatut tiedot ja keskustelevat niistä. Tapaamisessa esiopettaja ja vanhemmat muodostavat yhteisen käsityksen lapsen koulunaloituksen kannalta merkittävistä tiedoista. Lomakkeen tietoja ei siirretä ilman vanhempien suostumusta.

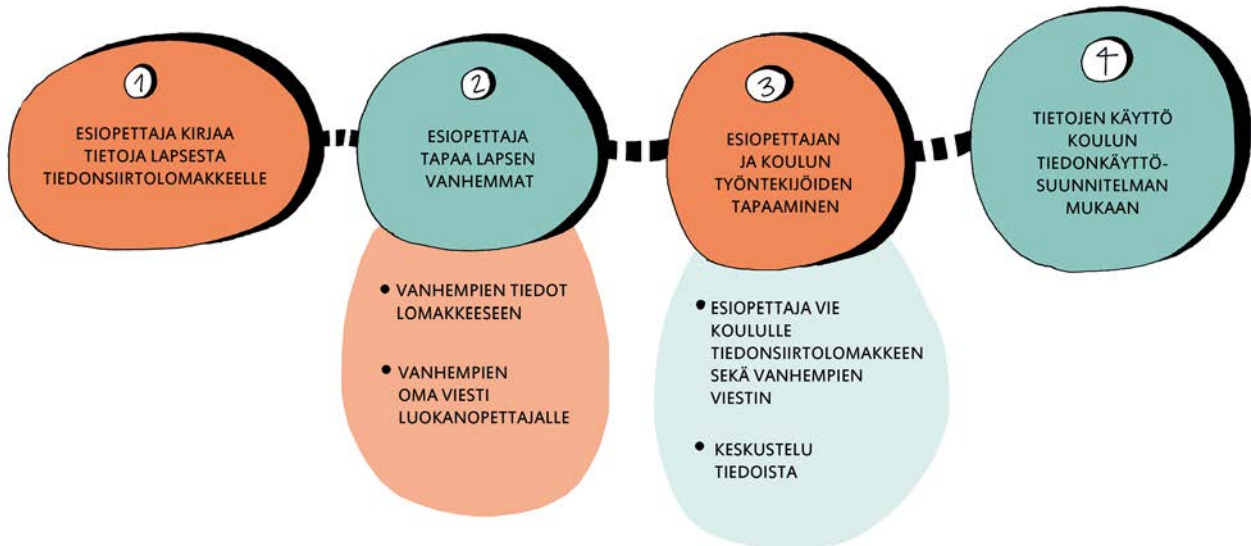
Tämän lisäksi vanhemmilla on mahdollisuus kirjoittaa myös oma viestinsä tulevalle opettajalle (viesti vanhemmilta opettajalle, s. 205). Viesti voi koskea esimerkiksi lapsen allergioita, sairauksia, mahdollisia muutoksia lapsen elämässä tai muita asioita, jotka vanhemmat toivovat opettajan ottavan huomioon heti lukukauden alussa.

Esiopetuksen työntekijät luovuttavat kirjatut tiedot lapsesta koululle yhteisessä tapaamisessa, jossa tietoja voidaan vielä syventää keskustellen. Tapaamiseen osallistuvat esiopettaja ja lapsen tuleva luokanopettaja. Mukana voi olla myös muita lasta ohjaavia esiopetuksen ja koulun työntekijöitä.

Tietoja käytetään koulun tiedonkäyttösuunnitelman mukaan. Suunnitelmassa sovitaan, keille tapaamisessa saadut tiedot koululla välitetään, missä lomakkeita ja muistiinpanoja säilytetään sekä miten 1. luokan opettajat ja muut koulun työntekijät hyödyntävät tietoja työssään.

Tiedonsiirto rakenne

TIEDONSIIRRON TAVOITTEET

- Tarjota 1. luokan opettajalle tietoja lapsesta sekä niistä ohjaamisen tavoista, joiden avulla lasta voidaan parhaiten tukea
- Tarjota vanhemmille mahdollisuus kertoa lapsestaan lapsen tulevalle opettajalle.

+ Tiedonsiirtolomake

Lapsen nimi: .....

Esiopettaja/päiväkotij: .....

Lapsen toiminta ryhmätöissä, peleissä ja leikeissä toisten kanssa. Lapsen ohjaaminen näissä tilanteissa.

.....
.....
.....
.....

Avun pyytäminen ja vastaanottaminen aikuisilta. Lapsen ohjaaminen näissä tilanteissa.

.....
.....
.....
.....

Sääntöjen, tapojen ja ohjeiden noudattaminen. Lapsen ohjaaminen näissä tilanteissa.

.....
.....
.....
.....

Rohkeus yrittää ja omien taitojen käyttäminen. Lapsen ohjaaminen näissä tilanteissa.

.....
.....
.....
.....

Omatoimisuus ja omista asioista huolehtiminen ilman aikuisen apua. Lapsen ohjaaminen näissä tilanteissa.

.....
.....
.....
.....

Asiat, jotka turhauttavat lasta tai tekevät hänet tyytymättömäksi. Lapsen ohjaaminen näissä tilanteissa.

.....
.....
.....
.....

Asiat, jotka kiinnostavat lasta ja tekevät hänet iloiseksi.

.....
.....
.....
.....

Esiopettaja saa antaa tämän lomakkeen lapsen tulevalle luokanopettajalle sekä koulun muille lastanne ohjaaville aikuisille.

Päiväys

.....

Huoltajan allekirjoitus

.....

+ Kutsu tapaamiseen esiopettajan kanssa

Hyvät .....vanhemmat!

(lapsen nimi)

Ensi syksynä lapsenne aloittaa koulunkäynnin uuden opettajan ja uusien luokkatovereiden kanssa. Opettajalla menee jonkin verran aikaa, ennen kuin hän on kunnolla tutustunut uuteen luokkaansa ja jokaiseen uuteen oppilaaseensa. Jotta koulun alku olisi lapselle mahdollisimman mukava ja turvallinen, kirjaamme täällä esiopetuksessa lapsista muistiin asioita, joiden toivomme auttavan opettajaa lasten ohjaamisessa heti lukuvuoden alussa. Haluamme, että myös teillä on mahdollisuus kertoa ajatuksenne lapsesta ja siitä, mitä asioita toivoisitte lapsenne tulevan opettajan tietävän. Tästä syystä kutsumme teidät yhteiseen tapaamiseen, jossa meillä on mahdollista keskustella yhdessä kouluun siirrettävistä tiedoista ja antaa lupa tietojen siirtoon.

Lisäksi teillä on mahdollisuus kirjoittaa oma viesti tulevalle opettajalle. Voitte kirjoittaa viestin tämän kutsun mukana tulevaan viestipohjaan. Ottakaa viesti mukaan tapaamiseemme.

Kirjaamamme tiedot välitetään koululle tänä keväänä pidettävässä tiedonsiirtopalaverissa, jossa on mukana sekä esiopetuksen että koulun työntekijöitä.

Kutsumme teidät tapaamiseen .....

(päivämäärä ja kellonaika)

Ystävällisin terveisin

.....

Viesti vanhemmilta opettajalle

Lapsen nimi: .....

Esiopettaja/päiväkotij: .....

Haluamme kertoa lapsestamme tulevalle opettajalle

(esim. ilot, kiinnostuksen kohteet, huolet, surut, elämänmuutokset, sairaudet, allergiat ym.,

jotka vaativat opettajalta huomiointia heti lukukauden alussa)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Muita ajatuksia lapsemme koulun aloituksen suhteen

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Terveisin:

.....

P.S. Ottakaa tämä lomake mukaan tapaamiseen esiopettajan kanssa! Esiopettaja toimittaa tämän lomakkeen tulevalle opettajalle tiedonsiirtopalaverissa.

Kouluuntutustumispäivä

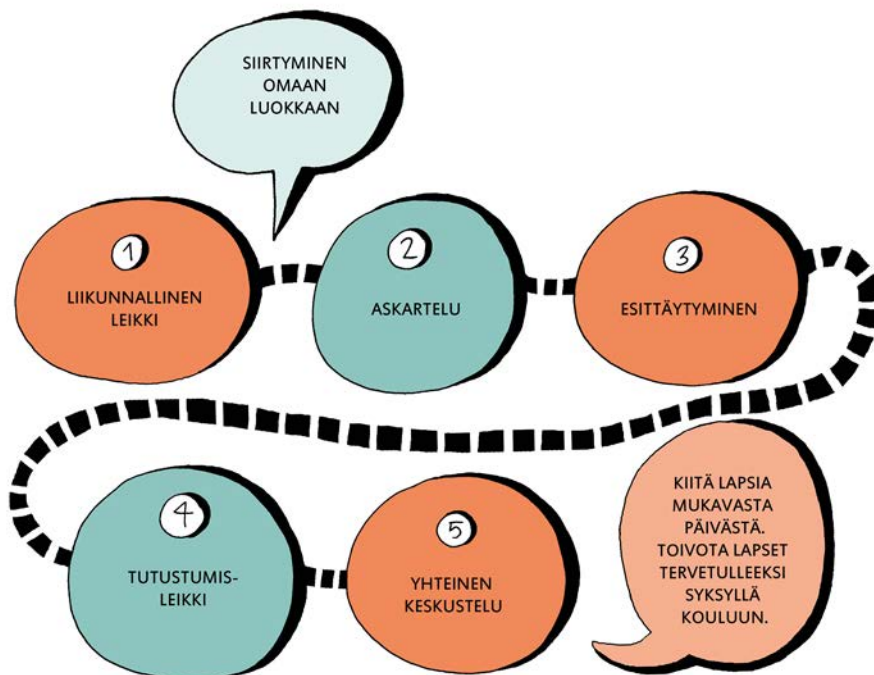
Koulun aloittaminen herättää lapsissa monia ajatuksia ja tunteita. Joitakin lapsia koulun aloitus innostaa, eivätkä he malttaisi millään odottaa syksyyn, joitakin lapsia koulun aloittaminen saattaa jännittää paljon. Lapset saattavat miettiä, millaista koulussa on, millainen opettaja on ja keitä luokkakavereita saan. Koulun aloitusta voidaan tukea mahdollistamalla lasten vierailu koululla jo ennen lukuvuoden alkua.

Kouluuntutustumispäivä on esioppilaille omalla tulevalla koululla järjestetty tilaisuus, jonka aikana lapset saavat tutustua toisiinsa, opettajaansa sekä koulussa toimimiseen. Tilaisuus kestää vähintään 1 ½ tuntia. Kouluun tutustuminen on hyvä järjestää huhti-toukokuussa, jolloin on nimetty tulevat 1. luokan opettajat sekä jaettu koulutulokkaat omiin luokkiinsa.

KOULUUNTUTUSTUMISPÄIVÄN TAVOITTEET

- Lapsi tutustuu tulevaan opettajaansa, luokkatovereihinsa ja koulurakennukseen
- Lapsi saa kokemuksen "koululaisena olemisesta"
- Opettaja tutustuu tuleviin oppilaisiinsa

Kouluuntutustumispäivän rakenne

1. Leikki

Leikin tarkoitus on poistaa jännitystä, purkaa ylimääräistä vauhtia ja energiaa sekä luoda iloinen ja vapautunut tunnelma.

Tervetuloitotusten jälkeen leikitään pihassa tai luokassa liikunnallinen leikki. Sinun kannattaa valita leikki, joka on mitä todennäköisimmin lapsille entuudestaan tuttu. Näin osaamisen puute ei tule yhteisen hauskan kokemuksen esteeksi. Ehdotuksia leikeiksi löydät lisämateriaalista liikunnallisia leikkejä (s. 211).

Siirtyminen omaan luokkaan

Siirtyessänne luokkaan näytä lapsille reittimerkit ja kerro, että niiden avulla löytää omaan luokkaan ja WC:hen. Luokkaan saavuttuanne ohjaa lapset omille paikoilleen ja kiinnittämään nimilappu paitaansa. Esittele itsesi oppilaille ja kerro, miten toivot lasten käyttäytyvän koulussa. Kerro myös päivän ohjelma (ks. lisämateriaali päivän ohjelma, s. 210).

2. Askartelu

Askartelu antaa lapsille mahdollisuuden totutella turvallisesti yhdessä olemiseen, kokemuksen siitä, millaista työskentely on luokassa opettajan ohjauksessa sekä mahdollisuuden tarkastella luokkahuonetta ja muiden tekemisiä.

Ohjaa lapset helpon askartelutehtävän pariin. Hyvä askartelu mahdollistaa lasten oman luovuuden, eikä siinä keskitytä tarkkojen ohjeiden noudattamiseen. Lisäksi askartelun tulee olla sellainen, että kaikki voivat onnistua siinä. Erilaisia askarteluvinkkejä löydät lisämateriaalista helppoa askartelua (s. 212).

3. Esittäytyminen

Esittäytymisen tarkoituksena on, että lapset kuulevat toistensa nimet ja saavat mahdollisimman turvallisen kokemuksen puhumisesta omassa ryhmässä.

Kun lapset ovat saaneet totutella uuteen ryhmäänsä askartelun kautta, on esittäytymisen aika. Mikäli luokkaan syksyllä tuleva avustaja on tiedossa jo kouluuntutustumisen aikana, hänet kannattaa kutsua mukaan jo siksi, että lapset saavat tutustua häneen.

Paras tapa esittäytyä on toiminnallinen, jännitystä poistava ja hauska. Siinä kerrotaan itsestä vain jokin pieni asia. Vinkkejä esittäytymiseen löydät lisämateriaalista esittäytymisen tapoja (s. 213).

4. Tutustumisleikki

Tutustumisleikin tarkoitus on, että lasten välille muodostuu turvallisesti kohtaamisia ja kontakteja.

Esittäytymisen jälkeen on luontevaa leikkiä tutustumisleikki. Hyvässä tutustumisleikissä on selkeät ja yksinkertaiset säännöt, se on helppo oppia, se osallistaa kaikkia tasapuolisesti ja on jokaiselle turvallisen tuntuinen. Sinun ei välttämättä kannata osallistua itse leikkiin. Näin voit seurata leikin etenemistä ja ohjata lapsia tarvittaessa. Ideoita tutustumisleikiksi löydät lisämateriaalista tutustumisleikkejä (s. 214).

5. Yhteinen keskustelu

Keskustelun tarkoitus on osoittaa lapsille, että olet kiinnostunut heidän ajatuksistaan ja kokemuksistaan.

Päivän lopulla lapset ovat sen verran tottuneet toisiinsa ja sinuun, että on luontevaa pyytää heitä kertomaan ryhmälle kokemuksistaan kouluuntutustumispäivästä. Voit kysyä lapsilta esimerkiksi seuraavia asioita:

- Mitä on jäänyt mieleen tästä päivästä?
- Mikä on ollut mukavaa?
- Minkä asian muistat varmasti kauan?
- Mikä oli ihan uutta ja yllättävää?
→ Anna lasten myös esittää sinulle kysymyksiä ja vastaa niihin.

Päivän loppuksi kiitä lapsia mukavasta päivästä. Toivota lapset tervetulleeksi syksyllä kouluun ja kerro, mitä asioita syksyn alussa tehdään. (Voit hyödyntää Yhteispelin syksyn aloituksen muistilistaa s. 8).

Oppilaiden ohjaaminen kouluuntutustumispäivänä

Kouluuntutustumispäivänä on hyvä muistaa, että lapset eivät ole tottuneet esimerkiksi istumaan pitkiä aikoja paikallaan tai toimimaan koululaisen tavoin. Koululaisen taitoja harjoitteluun pienin askelin, ja päivän aikana voit kiinnittää lasten huomion muutamaan koululaisen taitoon, esimerkiksi kuunteluun ja oman vuoron odottamiseen.

Leikkien, askartelujen ja siirtymien ohjaamisessa kannattaa huomioida seuraavat asiat:

- Anna selkeät ja yksinkertaiset ohjeet.
- Kuvaile tarkasti tai näytä itse mallin avulla, miten haluat lasten toimivan.
- Ohjaa lapsia tarvittaessa toivottuun toimintaan muistuttamalla ohjeista.

Erilaiset tunteet kouluuntutustumispäivänä

Tuleviin luokkakavereihin, opettajaan sekä koulurakennukseen tutustuminen herättää lapsissa monenlaisia tunteita, jotka opettajan on hyvä huomata ja tarvittaessa reagoida niihin. Tunteet vaikuttavat lasten toimintaan ja kokemukseen koulusta ja koulun aloituksesta. Alla on esimerkkejä erilaisista tunteista, joita kouluuntutustumispäivän aikana lapsissa voi herätä, sekä esimerkkejä siitä, miten opettaja voi tällöin toimia.

Jännitys

Monille lapsille päivä on jännittävä, ja se kuuluu asiaan. Lapset eivät ole vielä tässä vaiheessa kovin hyviä kertomaan jännityksestään sanoin, myöntämään sitä tai edes tunnistamaan sitä itse. Siksi jännitys voi ilmetä monilla erilaisilla tavoilla. Toiset lapset purkavat jännitystään esimerkiksi hypistelemällä tavaroita, kolistelemalla pulpettia tai puhumalla taukoamatta. Jotkut lapset yrittävät kovasti olla näyttämättä jännitystään muille, etenkin opettajalle. He saattavat vetäytyä ja olla hiljaa itsekseen. Lasten arkuus saattaa johtua heidän epävarmuudestaan uudessa tilanteessa ja siitä, että he epäilevät omaa pärjäämistään.

- Rauhoita lasta menemällä lapsen lähelle, asettumalla hänen tasolleen ja puhumalla ystävällisesti. Saadessaan turvallista ohjausta ja huomiota opettajalta autat lasta rauhoittumaan ja kokemaan olonsa turvalliseksi.

Pelko

Joskus lapsella voi esiintyä tavallisen jännittämisen lisäksi pelkoa. Tämä voi ilmetä esimerkiksi itkuisuutena tai takertumisena omiin vanhempiin koulun pihalla. Pelokkuus kouluuntutustumisen aikana saattaa pohjimmiltaan olla aran lapsen kaipuuta tuttujen ja turvallisten aikuisten luokse.

- Huomioi lasta ja anna hänelle erityisesti turvaa ja huolenpitoa.

Innostus, ilo

Koulun aloitus on monille lapsille innostavaa uuden alkua. Lapset odottavat malttamattomina koululaisena olemista, koulukirjoja, uusia kavereita ja kaikkea uutta, mitä koulun aloitus tuo tullessaan.

- Vaali tätä iloa ja iloitse yhdessä lasten kanssa uusista asioista, joita saatte pian yhdessä kohdata.

*Millaisia tunteita olet kohdannut lapsilla heidän tullessaan ensimmäistä kertaa kouluun?
Miten olet toiminut?*

+ Päivän ohjelma

Kouluuntutustumisohjelma

- Toivota lapset tervetulleeksi koulun pihalla ja esittäydy.

- 1. Liikunnallinen leikki ulkona
  - leikin nimi: .....

- Siirtymä luokkaan
  - Näytä lapsille reittimerkit ja kerro, että niiden avulla löytää omaan luokkaan ja WC:hen.
  - Ohjaa lapset omille paikoilleen.
  - Kerro lapsille päivän ohjelma ja miten toivot heidän koulussa käyttäytyvän.

- 2. Askartelu
  - askartelun aihe: .....

- 3. Esittäytyminen
  - esittäytymisen tapa: .....

- 4. Tutustumisleikki
  - tutustumisleikin nimi: .....

- 5. Yhteinen keskustelu päivästä
  - Anna lasten kertoa, mitä heille on jäänyt tästä päivästä mieleen.
  - Mikä on ollut mieluista? Mikä on ollut uutta ja yllättävää?
  - Anna lapsille mahdollisuus kysyä kysymyksiä myös sinulta.

- Päivän lopuksi kiitä lapsia ja toivota heidät syksyllä tervetulleiksi.

Liikunnallisia leikkejä

Pää, olkapää, peppu, polvet, varpaat

Leikki on laululeikki, joka leikitään seisten. Leikkijä koskettaa käsillään laulun sanojen mukaisesti kehonsa eri osia. Leikki leikitään uudestaan ja uudestaan kiihtyvällä nopeudella.

Sanat:

Pää, olkapää, peppu, polvet, varpaat, polvet, varpaat

Pää, olkapää, peppu, polvet, varpaat, polvet, varpaat

Silmät, korvat ja vatsaa taputan.

Pää, olkapää, peppu, polvet, varpaat, polvet, varpaat.

(Leikki löytyy myös levyltä: Fröbelin palikat – Parhaat palat, 2002)

Huugi guugi

Leikki on laululeikki, joka leikitään seisten. Leikkijä toimii laulun sanojen mukaisesti liikuttaen mainittuja kehonsa osia eteen- tai taaksepäin. Huugi guugin aikana käydään twistaten kyykyssä ja nousee ylös. Ensimmäisen säkeistön aikana tehdään ensin toisella ja kertauksen aikana toisella kädellä tai jalalla.

Sanat:

Sä kätēs ojenna ja taakse taivuta.

Sä kätēs ojenna ja sillä piirrä ympyrä.

Sä huugi guugi tee ja pyöri ympäri,

ja sitten lopeta. (x2)

Hei huugi guugi buugi

Hei huugi guugi buugi

Hei huugi guugi buugi

ja sitten lopeta.

Ruumiinosa vaihtuu 2. ja 3. säkeistössä (alleiviivatut kohdat):

2. säkeistö: jalka

3. säkeistö: nenä (1. kerralla), napa (2. kerralla)

(Leikki löytyy myös levyltä: Fröbelin palikat – Parhaat palat, 2002)

Jos sun lysti on

Leikki on laululeikki, joka leikitään seisten. Leikkijä toimii laulun sanojen kehottamalla tavalla.

Sanat:

Jos sun lysti on, niin kätēs yhteē lyö. (taputus, taputus)

Jos sun lysti on, niin kätēs yhteē lyö. (taputus, taputus)

Jos sun lysti on ja tiedät sen,

niin varmaan myöskin näytät sen.

Jos lysti on, niin kätēs yhteē lyö. (taputus, taputus)

ESI- JA ALKUOPETUKSEN YHTEISTYÖ

Tekeminen vaihtuu 2.–5. säkeistössä (alleiviivat kohdat):

2. säkeistö: napsuttele näin (sormilla naps, naps)
3. säkeistö: tömistele näin (jaloilla tömistelyä)
4. säkeistö: sano "Totta kai!" ("Totta kai!")
5. säkeistö: kaikki tämä tee (tehdään kaikki laulun tehtävät peräkkäin)

+ Helppoa askartelua

Kukka, perhonen, auto tai laiva

Leikataan kuvio kartongista ja koristellaan silkkipaperipalloilla

Tarvikkeet:

- kartonkipaloja, joihin on valmiiksi piirretty kuvan ääriviivat (kukka, perhonen, auto, laiva tms.)
- sakset
- liimaa
- erivärisiä silkkipaperin paloja

Kartonkipaloille on piirretty lapsia varten valmiiksi kuvion ääriviivat (kukka, perhonen, auto, laiva tms.). Opettaja voi valita lapsia varten yhden kuvion, jonka kaikki tekevät tai useamman kuvion, josta jokainen saa valita itselleen mieluisan. Jokainen lapsi saa yhden kartonkipalan ja leikkaa kuvion ääriviivoja pitkin irti. Tämän jälkeen lapsi valitsee itselleen mieluisanvärisiä silkkipaperin paloja, rypistää niistä palloja ja liimaa niitä haluamallaan tavalla kartonkipohjan päälle.

Kirjainkortit

Väritetään ja kuvioidaan kirjain, pistellään irti ja liimataan kartongille

Tarvikkeet:

- valkoisia kartonkipaloja (A6), joihin on valmiiksi piirretty kunkin lapsen nimen alkukirjaimen ääriviivat
- värikynät
- pistelyneulat ja -alustat
- erivärisiä kartonkipaloja (A6)
- liimaa

Jokainen lapsi saa valkoisen kartonkipalan, johon on piirretty valmiiksi hänen oman nimensä alkukirjaimen ääriviivat. Lapsi värittää ja kuvioi kirjaimen haluamallaan tavalla. Värittämisen jälkeen lapsi pistelee kirjaimen irti kartongista pistelyneulan ja -alustan avulla. Lopuksi hän valitsee kartonkipohjan, jolle kirjaimensa liimaa.

Kirjainkortteja voidaan käyttää esimerkiksi naulakkomerkkeinä koulussa, tai lapsi voi viedä kirjaimen kotiin huoneensa oveen.

Askartelu liittyen tulevaan Aapiseen tai sen hahmoihin

Aapisen hahmoista voidaan tehdä esimerkiksi keppinukke, kirjanmerkki tai paikkamerkki. Aapisen tarinasta tai jostakin laulusta voidaan piirtää kuva, jolle jokainen voi sanoittaa kuvatekstin, jonka opettaja tai avustaja kirjaa kuvaan.

+ Esittäytymisen tapoja

Minä olen (oma nimi)

Kuiskaten, laulaen, tanssien, robottikielellä

Valmistelut:

- taululle piirrettynä (ja kirjoitettuna) seuraavat asiat:
- kuiskaten
- laulaen
- tanssien
- robottikielellä (ta-vut-ta-en)

Istutaan piirissä. Opettaja aloittaa kertoen lapsille, kuka hän on: "Minä olen Leena." Opettaja pyytää lapsia tervehtimään itseään kuorossa sanoilla: "Terve, Leena!" Tämän jälkeen opettaja pyytää lapsia toistamaan nimensä jollakin taululla kuvatulla tavalla: "Haluaisin, että toistatte nimeni laulaen", jolloin lapset toistavat yhtä aikaa opettajan nimen laulaen sen omalla tavallaan.

Tämän jälkeen jokainen kertoo vuorollaan, kuka hän on ja toiset tervehtivät häntä kuorossa nimeltä. Opettaja kysyy tervehdyksen jälkeen, millä tavoin tervehditty haluaa muiden toistavan oman nimensä (kuiskaten, laulaen, tanssien vai robottikielellä), jonka jälkeen toive toteutetaan. Näin jatketaan, kunnes jokainen on esittäytynyt.

Hämähäkinverkko

Tarvikkeet: lankakerä

Istutaan tiiviissä piirissä. Opettaja sitoo langanpäähän lankakerästä sormeensa, katsoo jotakuta piirissä istuvaa lasta silmiin ja sanoo: "Minä olen Marja. Kuka sinä olet?". Tämän jälkeen hän heittää lankakerän lapselle. Tämä ottaa kerän vastaan ja tarttuu langasta kiinni. Lapsi vastaa, kuka hän on, katsoo jotakuta toista silmiin ja kysyy, kuka tämä on – aivan kuten opettaja edellä. Kysymyksen jälkeen hän heittää tälle lankakerän pitäen itse lujasti kiinni langasta. Kerää heitellään ristiin rastiin piirissä olijoiden välillä kunnes jokainen on saanut esittäytyä ja lanka on tehnyt "hämähäkinverkon" piirin keskelle. Lanka keritään takaisin käymällä heittelykierros takaperin samaan tapaan. Leikki vaatii ryhmältä yhteistoimintaa, jottei lanka sotkeudu ja kerä pysy koossa.

+ Tutustumisleikkejä

Kosketusleikki

Tarvikkeet:

- CD-soitin
- CD, jolta löytyy reipasta, kävelyyn sopivaa musiikkia

Opettaja laittaa musiikin soimaan ja lapset lähtevät kävelemään opettajan määrittelemällä alueella luokassa. Kun opettaja pysäyttää musiikin, lapset ottavat itselleen parin lähellä olevasta kaverista. Jos kaikille ei ole paria, ryhmään voi tulla kolmekin lasta. Seuraavaksi opettaja kertoo, mitkä kehonosat koskettavat toisiaan, esim.: "Polvet yhteen!" Muita mahdollisuuksia ovat sormenpäät, kyynärpäät, olkapäät, varpaat, jalkapohjat, päät, pyllyt jne. Kosketuksen jälkeen musiikki jatkuu ja lapset lähtevät liikkumaan tilassa, kunnes musiikki taukoaa taas. Tällöin lapset hakeutuvat pariiksi tai ryhmäksi uuden kaverin kanssa.

Leikki voidaan leikkiä myös tervehdysleikkinä siten, että kosketettaessa toisen kanssa jollakin kehonosalla sanotaan myös "terve".

Katseet kohtaavat

Seistään piirissä. Jokainen leikkijä lähtee katseellaan kiertämään piiriä myötäpäivään leikkijästä toiseen omassa tahdissaan. Kun katse kohtaa toisen leikkijän kanssa, vaihtavat nämä leikkijät hiljaisesti keskenään paikkaa ja aloittavat katsekierroksen uudestaan. Jos katse ei kohtaa kierroksen aikana kenenkään kanssa, aloitetaan uusi kierros.

Esi- ja alkuopetuksen yhteistyöpäivä

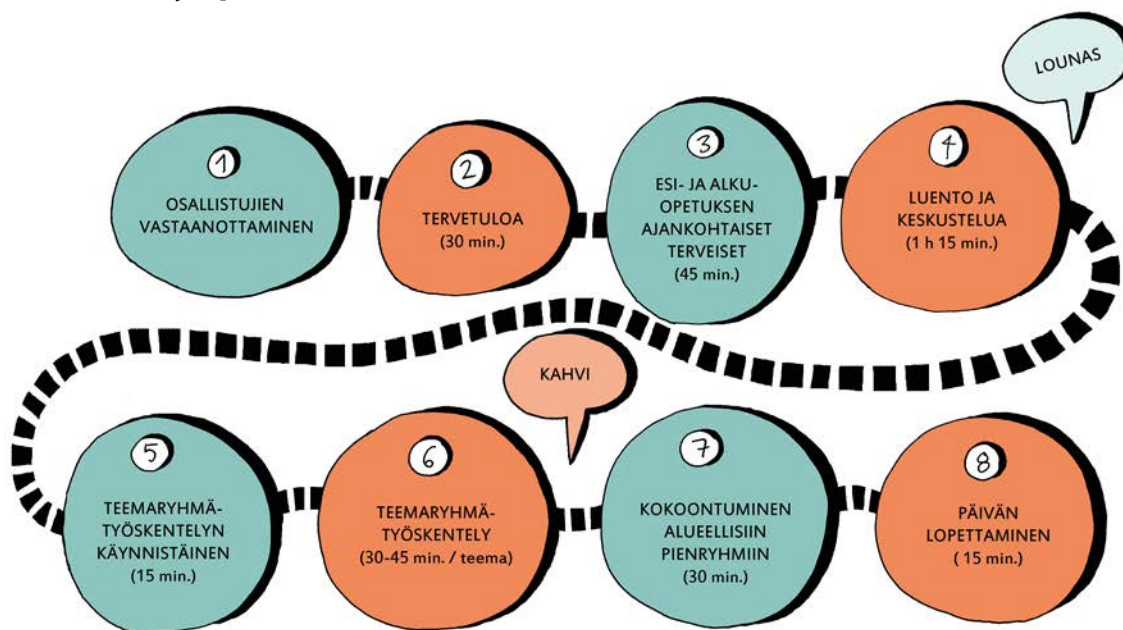
Esi- ja alkuopetus muodostavat yhdessä merkittävän lapsen kehitysympäristön. Lapsi kohtaa näiden esi- ja alkuopetusvuosien aikana monia kehityshaasteita. Esi- ja alkuopetuksen yhteistyön tiivistäminen on tärkeää, jotta lasta voitaisiin tukea parhaalla mahdollisella tavalla näiden vuosien aikana ja turvata lapsen suotuisa kehitys.

Esi- ja alkuopetuksen yhteistyöpäivä on tilaisuus, joka on tarkoitettu esi- ja alkuopettajille, erityisopettajille, päiväkodin johtajille, rehtoreille, koulunkäynninohjaajille, koulupsykologeille, kuraattoreille, koulupsykologeille sekä terveydenhuollon henkilökunnalle. Yhteistyöpäivään kutsutaan 1–2 henkilöä/päiväkoti ja 2–4 henkilöä/alakoulu, ja se järjestetään kerran vuodessa. Myös rehtoreiden ja päiväkodinjohtajien on toivottavaa olla mukana päivässä hallinnon edustajina kuulemassa kentän ajankohtaisia kuulumisia sekä vaikuttamassa osaltaan siihen, että päivässä syntyneet ideat voivat juurtua osaksi käytännön toimintaa. Tämä toimintatapa on osa koulun yhteisöllistä oppilashuoltoa ja toimintakulttuuria.

ESI- JA ALKUOPETUKSEN YHTEISTYÖPÄIVÄN TAVOITTEET

- Esi- ja alkuopetuksen toimijoiden yhteistyön vahvistaminen
- Ideoiden ja osaamisen jakaminen

Yhteistyöpäivän rakenne

Päivä on suunniteltu alkavaksi klo 8.30 ja päättyväksi klo 15.30. Aikataulua ja päivän rakennetta voidaan muokata tarpeen mukaan.

1. Osallistujien vastaanottaminen

Esi- ja alkuopetuspäivän suunnitteluryhmästä joku tai jotkut ottavat osallistujat vastaan. (Lue lisää suunnitteluryhmästä kohdasta esi- ja alkuopetuspäivän suunnittelukokous s. 192.) Samalla osallistujat ilmoittautuvat ja heille kerrotaan, mihin teemaryhmään he kuuluvat. Listat teemaryhmistä voivat olla myös seinällä näkyvillä.

2. Tervetuloa (30 minuuttia)

Päivän aluksi käytetään hetki tutustumiseen. Erityisesti teemaryhmän jäsenten tutustuminen on tässä vaiheessa tärkeää, jotta työskentely päivän mittaan olisi luontevampaa. Päivän aluksi käydään läpi myös päivän tarkoitus ja ohjelma. Lisäksi tässä kohtaa on hyvä tiedottaa kokoustilaan sijoitetuista fläppipapereista, joihin osallistujat voivat päivän mittaan käydä kirjoittamassa toiveitaan tuleville yhteistyöpäiville, terveisiä kentältä johdon tietoon tai kysymyksiä, joihin toivoisi vastausta. Suunnitteluryhmä kokoaa papereille kirjoitetut terveiset ja lähettää niistä tiedon päivän jälkeen osallistujille.

3. Esi- ja alkuopetuksen ajankohtaiset terveiset (45 minuuttia)

Tämä osuus sopii hyvin esimerkiksi sivistysjohtajan ja/tai päivähoitojohtajan sekä kentän edustajan yhteistyössä toteuttamaksi. Puheenvuoron tarkoituksena on kertoa siirtymävaiheen yhteistyötä koskevista ajankohtaisista päätöksistä, tulevaisuuden ideoista sekä toiveista kentälle ja johdolle. Osallistujia on voitu pyytää etukäteen lähettämään johdolle kysymyksiä, joihin he tässä kohtaa voivat vastata.

4. Vuorovaikutteinen luento (1 tunti 15 minuuttia)

Luennon tarkoituksena on syventää esi- ja alkuopetuksen toimijoiden tietoutta vaihtoehtoisesti esimerkiksi seuraavista asioista:

- 5–7-vuotiaan lapsen kehitys
- hyvän siirtymän toteutus käytännössä
- lapsen ohjaaminen esi- ja alkuopetuksessa
- mitä tuttua koulussa lapselle – jatkuvuuden tunne kouluun siirtyessä
- lapsen tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukeminen esi- ja alkuopetuksessa.

Luentoa järjestettäessä kannattaa hyödyntää esi- ja alkuopetuksen työntekijöiden omaa osaamista ja tietoa. Luennon pitäjä voi löytyä työyhteisöistä.

Lounas (1 tunti)

5. Teemaryhmätyöskentelyn käynnistäminen (15 minuuttia)

Suunnitteluryhmä on valinnut teemaryhmien aiheet sekä vetäjät. Päivän aikana on 2–4 erilaista teemaryhmää. Osallistujat osallistuvat kaikkiin teemaryhmiin vuorotellen etukäteen sovitun aikataulun mukaisesti. Tässä kohtaa teemaryhmät esitellään. Lisäksi osallistujille kerrotaan, missä järjestyksessä eri ryhmät osallistuvat eri teemaryhmiin. Yhden teemaryhmän

kesto on 30–45 minuuttia. Teemaryhmätyöskentelylle voidaan järjestää enemmän aikaa jättämällä luento pois päivän ohjelmasta.

Ehdotuksia teemoiksi:

- Miten huomioin lapsen tarpeet ja tunteet siirtymävaiheessa?
- Miten tuen lapsen kontakteja tulevaan opettajaansa ja luokkatovereihinsa?
- Miten voin tehdä siirtymästä turvallisen ja selkeän lapselle?
- Miten tuen lapsen koulussa tarvitsemia taitoja ja vahvistan hänen osaamistaan?
- Miten tehdä koulun aloituksesta iloinen asia lapselle?
- Miten vahvistan lapsen tunne- ja vuorovaikutustaitoja?

6. Teemaryhmätyöskentely (30–45 minuuttia/teema)

Ryhmässä voidaan esimerkiksi esitellä jokin käytännön toiminta, pitää luento tai ideoida uusia yhteistyön muotoja. Tärkeää on, että kysymyksille ja yhteiselle keskustelulle jää aikaa. Teemaryhmätyöskentely on pitäjensä näköinen. Teemaryhmissä puheenjohtajana voi toimia yksi suunnitteluryhmän jäsenistä. Tällöin teemaryhmän asiantuntija saa keskittyä asiansa esittelyyn.

Kahvi (30 minuuttia)

Aikataulutetaan sopivaan kohtaan teemaryhmätyöskentelyn väliin.

7. Kokoontuminen alueellisissa pienryhmissä (30 minuuttia)

Päivän tavoitteena on esi- ja alkuopetuksen yhteistyön vahvistaminen. Tämän osion tarkoituksena on, että keskenään yhteistyötä tekevät esi- ja alkuopettajat pääsevät keskustelemaan päivän annista sekä suunnittelemaan omaa yhteistyötään. Alueellisissa ryhmissä mietitään, mitä asioita esi- ja alkuopettajat vievät omaan työyhteisöönsä ja sopivat, miten yhteistyötä jatketaan.

8. Päivän lopettaminen (15 minuuttia)

Yhteistyöpäivän järjestäjä lausuu kiitoksensa ja kertoo tulevista esi- ja alkuopetuksen yhteistyömuodoista ja mahdollisista tapahtumista. Lopuksi järjestäjät voivat halutessaan kerätä pienimuotoisen palautteen päivästä sekä toiveista tuleville päiville.

Esi- ja alkuopetuspäivän suunnittelu

Yhteistyöpäivän koollekutsujana on opetuksenjärjestäjä (sivistystoimen ja päivähoidon johto). He päättävät sopivan ajankohdan sekä tekevät päätöksen päivän sisällöstä suunnitteluryhmän ehdotuksen pohjalta. Joko opetuksenjärjestäjä tai suunnitteluryhmä lähettää kutsut osallistujille eli alueen esi- ja alkuopettajille, rehtoreille, päiväkodin johtajille sekä esi- ja alkuopetuksen erityisopettajille ja koulunkäynninohjaajille. Mukaan voidaan kutsua myös muita yhteistyötahoja.

ESI- JA ALKUOPETUKSEN YHTEISTYÖ

Työryhmän valitseminen

Päivän suunnittelusta ja toteutuksesta vastaa tehtävään valittu työryhmä. Opetuksen järjestäjä valitsee pääsääntöisesti 2 henkilöä esiopetuksen ja 2 henkilöä koulun puolelta toteuttamaan esi- ja alkuopetuksen yhteistyöpäivän lukuvuosittain. Henkilöt sitoutuvat tehtäväänsä kahdeksi vuodeksi eli sama suunnitteluryhmä suunnittelee 2 yhteistyöpäivää peräkkäin. Uusien työryhmäläisten perehdytys tapahtuu siten, että joka vuosi työryhmään tulee kaksi uutta jäsentä kahden vanhan jäädessä tehtävästä pois eli työryhmässä säilyy aina kaksi vanhaa, kun kaksi uutta tulee tilalle.

Työryhmän tehtävät:

- päivän sisältöjen suunnittelu ja aikataulun muokkaaminen
  - edellä mainituista asioista keskustelu sivistystoimenjohtajan ja päivähoiton johtajan kanssa
- sopivien puhujien ja teemaryhmien pitäjien hankkiminen
- osallistujalistan laatiminen ja ilmoittautumisten vastaanotto
- osallistujien jakaminen teemaryhmiin sekä alueellisiin ryhmiin iltapäivän keskustelua varten
- yhteistyöpäivän aloitukseen liittyvän tutustumisen suunnittelu
- tarvittavien materiaalien tuottaminen
  - osallistujille jaettava materiaali
  - seinille näkyviin: ryhmäjako, päivän ohjelma, opasteet ja fläppipaperit osallistujien ajatuksia, kysymyksiä ja toiveita varten

Siirtymäyhteistyön yhtenäistäminen kunnassa

Monen kunnan tai kaupungin sisällä on varsin kirjavia tapoja toteuttaa esi- ja alkuopetuksen yhteistyötä. Yhteistyökäytänteiden yhtenäistäminen takaa lapsille tasa-arvoisen kouluun siirtymän. Käytänteiden yhtenäistäminen vaatii päivähoiton ja sivistystoimen johdon yhteistyötä. Seuraavassa on esitelty malli siitä, millaisia asioita tämä yhteistyö vaatii.

TAVOITTEET

- Tasavertaiset ja yhtenäiset esi- ja alkuopetuksen yhteistyön käytännöt kunnan alueella

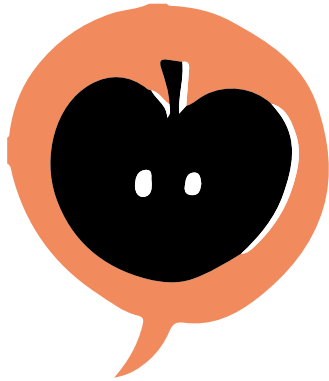
Sivistystoimenjohtajan ja päivähoitojohtajan tehtäviin kuuluu:

- perehtyä siirtymäyhteistyön tavoitteisiin sekä sisältöihin
- nimetä kunnassa tai sen alueella keskenään yhteistyötä tekevät esiopetusryhmät ja koulut
- kertoa esi- ja alkuopettajille yhteistyön käytänteistä ja ohjata heidät alkuun toiminnassa
- nimetä esi- ja alkuopetuksen suunnittelutyöryhmä, joka vastaa esi- ja alkuopetuksen yhteistyöpäivän toteutuksesta
- osallistua esi- ja alkuopetuksen yhteistyöpäivään
- käsitellä ajankohtaisia siirtymäasioita säännöllisesti yksiköiden esimiesten kanssa.

ESI- JA ALKUOPETUKSEN YHTEISTYÖ

Yhteispelin tieteellinen perusta

Luku on julkaistu aiemmin julkaisussa Solantau, T ym. (2015). Yhteispelin toimintatapojen kehittäminen ja teoriatausta. Työpäperi 34/2015. Helsinki: THL.

Yhteispelin tieteellinen perusta

*Jallu Lindblom, Mikko Kampman, Tiina Ojala,
Tytti Solantau*

Yhteispeli on alakouluun tarkoitettu monitasoinen, koko koulua koskeva ohjelma, jonka pyrkimyksenä on tukea lasten sosioemotionaalista kehitystä opillisen kehityksen ohella. Sen rakentamista on ohjannut toisaalta käytännön kehitystyö ja toisaalta kehityspyykologinen ja kasvatustieteellinen tieto. Yhteispelin taustalla ovat vaikuttaneet useat eri teorit ja näin Yhteispelin teoreettista taustaa voi luonnehtia integroiviseksi tai eklektiseksi. Tämän kappaleen tarkoitus on esitellä keskeisiä teoreettisia malleja ja tutkimuslöydöksiä lasten tunne- ja vuorovaikutustaidoista sekä kuvata, millaisissa kouluympäristöissä nämä taidot kehittyvät parhaiten. Toivomme, että kappale auttaa lukijaa ymmärtämään Yhteispelin tieteellistä perustaa, syventämään ymmärrystä Yhteispelin käsittelemistä teemoista ja löytämään halutessaan lisää tutkimustietoa aiheesta.

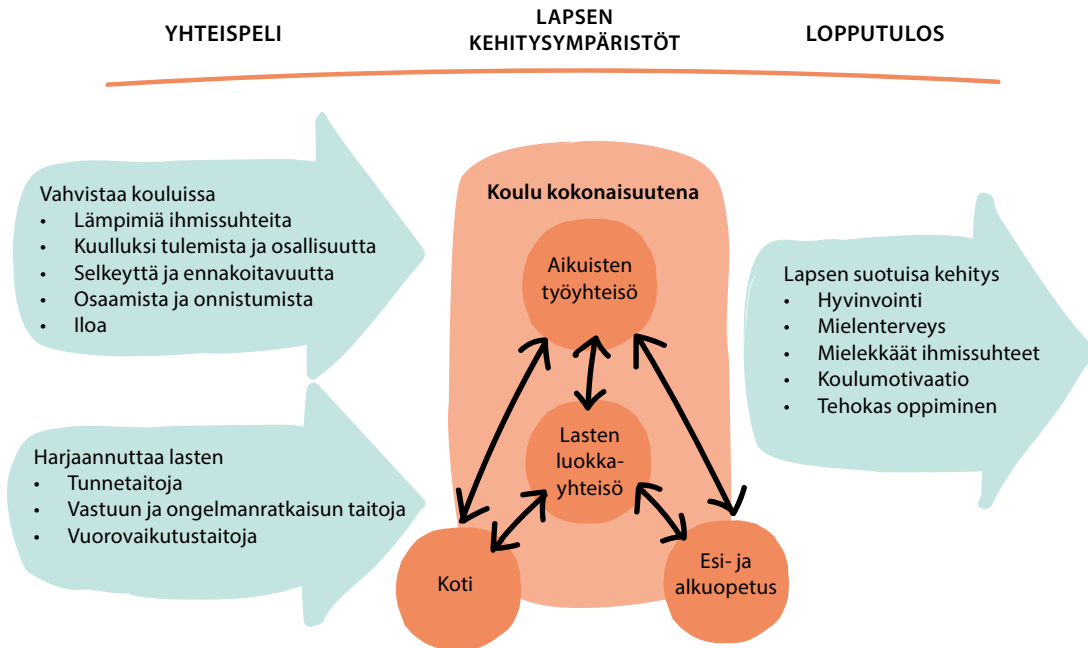
Kun lasten tunne- ja vuorovaikutustaidot ovat riittävän hyvät, niihin ei useinkaan kiinnitetä huomiota arkisissa vuorovaikutustilanteissa. Tutkimus on kuitenkin osoittanut, että taidokkaan vuorovaikuttamisen taustalla vaikuttaa monimutkainen ”koneisto”, jonka toiminta edellyttää muun muassa tarkkaa tunteiden tunnistamista, ihmissuhteisiin liittyvää oivalluskykyä sekä kykyä vaikuttaa omiin tunnekokemuksiin. Tunne- ja vuorovaikutustaidoilla viitataan laajaan kirjoon sellaisia taitoja, joiden avulla lapset pystyvät ilmaisemaan omia tunteitaan ja näkemyksiään,

säätämään omia tunteitaan ja ylläpitämään tyytyväisyyttä tuottavia ihmissuhteita sekä ikätovereihinsa että aikuisiin (Payton ym. 2000; Denham & Brown 2010). Arkisissa vuorovaikutustilanteissa nämä taidot nousevat monesti tarkastelun kohteeksi vain silloin, kun lasten taidoissa ilmenee puutteita. Tällöin voi jäädä huomaamatta, että tunne- ja vuorovaikutustaidoilla on keskeinen rooli kaikkien lasten hyvinvoinnin ja kehityksen voimavarana; hyvät tunne- ja vuorovaikutustaidot tukevat lasten mielenterveyttä, mielekkäitä ihmissuhteita sekä uusien tietojen ja taitojen oppimista.

Yhteispelin malli lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen tukemisesta

Yhteispelin tavoitteena on edistää lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja ja tukea näin lapsen suotuisaa kehitystä. Yhteispeli pyrkii tähän tavoitteeseen vaikuttamalla koulujen toimintatapoihin ja ilmapiiriin sekä lisäämällä yhteistyön sujuvuutta koulun yhteistyötoimien, kuten kodin ja esiopetuksen, kanssa. Tämä prosessi on esitetty kuvassa 1.

Yhteispelissä kehitysympäristöillä tarkoitetaan sellaisia fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia ympäristöjä, joissa lapsi on itse osallisena (Bronfenbrenner & Ceci 1994; Solantau 2002). Näitä ovat esimerkiksi koti, koulu ja lapsen oma sosiaalinen kenttä ystävineen. Kullakin kehitysympäristöllä on oma itsenäinen merkityksensä lapsen kehitykselle, mutta yhdessä ne muodostavat myös monitasoisen ja toisiinsa vaikuttavan

Kuva 1. Yhteispelein vaikutukset lapsen kehitysympäristöihin ja lapsen kehitykseen.

kokonaisuuden. Kehitysympäristöissä toteutuvat vuorovaikutustilanteet, vallitsevat toimintatavat, sekä asenteet ja arvot määrittävät millaisiksi lapsen tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittyvät (Bronfenbrenner & Ceci 1994; Sameroff 2010).

Yhteispelele pyrkii aikaansaamaan muutosta kouluissa ja siinä miten koulu toimii yhteistyösuhteissa lapsen muiden kehitysympäristöjen kanssa. Pysyvän muutoksen aikaansaaminen kouluissa on mahdollista kuitenkin vain silloin, kun muutos kohdistuu syvällisesti ja monitasoisesti koko koulun toimintakulttuuriin (Weare 2004; Weare & Gray 2003). Tästä johtuen Yhteispelele pyrkii vaikuttamaan myönteisesti koko koulun toimintaan ja ilmapiiriin, sisältäen sekä *aikuisten työyhteisön* että *lasten luokkayhteisön*, ja edistämään toimivia yhteistyösuhteita sekä *kodin* että *esi- ja alkuopetuksen* kanssa.

Yhteispelele edistää lasten myönteistä kehitystä kahdella eri tavalla. Ensinnäkin, Yhteispelele vahvistaa koulujen toimintakulttuurissa ja ilmapiirissä sellaisia ominaisuuksia, joiden

tiedetään edistävän lasten myönteistä kehitystä ja koulun henkilökunnan hyvinvointia ja jaksamista. Toiseksi, Yhteispelele harjaannuttaa lasten tunne- ja vuorovaikutustaitoja koulunkäynnin arkeen upotettavien toimintatapojen avulla. Näin Yhteispelele tuottaa kokonaisvaltaista muutosta koulun ilmapiirissä ja luo lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehitystä edistäviä vuorovaikutustilanteita.

Yhteispelele pyrkii vahvistamaan kouluissa viittä ominaisuutta, jotka ovat *lämpimät ihmissuhteet, kuulluksi tuleminen ja osallisuus, selkeys ja ennakoitavuus, osaamisen ja onnistumisen tuki ja ilo*. Näiden ominaisuuksien toteutuminen kouluissa vastaa yleisinhimillisiin psykososiaalisiin perustarpeisiin ja lisää näin sekä lasten koulunkäyntiin että aikuisen työntekoon liittyvää motivaatiota (Ryan & Deci 2009; Tay & Diener 2011). Ominaisuuksien tiedetään tukevan lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehittymistä ja parantavan oppimistuloksia (Eccles, Brown & Templeton 2008; Reyes, Brackett, Rivers, White & Salovey 2012) sekä vastaavasti edistävän aikuisten

YHTEISPELIN TIETEELLINEN PERUSTA

työhyvinvointia ja työyhteisön toimintaa. Aikuiset ovat työstään innostuneita ja välttävät työssä uupumista silloin, kun työyhteisön ihmissuhteet ovat toimivia, työssä voi hyödyntää omaa osaamista ja työntekoon pystyy itse vaikuttamaan (Van den Broeck, Vansteenkiste, De Witte & Lens 2008).

Yhteispelejä tarjoaa opettajien käyttöön sellaisia toimintatapoja, joiden avulla he voivat tukea lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehitystä. Yhteispelin toimintatavoissa käsiteltävät taidot jaotellaan *tunnetaitoihin, vastuun ottamisen ja ongelmanratkaisun taitoihin* sekä *vuorovaikutustaitoihin*. Lukuisat tutkimukset ovat osoittaneet, että lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen systemaattinen kehittäminen on koulussa mahdollista ja tuloksellista alakouluikäisillä lapsilla (Durlak, Weissberg, Dymnicki, Taylor & Schellinger 2011).

Mitä ovat lapsen tunne- ja vuorovaikutustaidot?

Tunne- ja vuorovaikutustaidoilla, eli sosioemotionaalisilla taidoilla, viitataan lapsen ihmissuhteisiin, vuorovaikutukseen ja tunne-elämään liittyviin taitoihin. Suotuisan tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehityksen ajatellaan olevan sellaisten taitojen ja toimintamallien kehittymistä, joiden avulla lapsi pystyy ylläpitämään myönteisiä toverisuhteita ja suhteita aikuisiin sekä kokemaan, ilmaistamaan ja säätämään tunteitaan riittävän kypsällä tavalla. Näiden taitojen avulla lapsi pystyy esimerkiksi toimimaan ikätasonsa mukaisesti aktiivisena jäsenenä ikätovereiden ryhmissä, sovitteluun ristiriitatilanteita ja säätämään vireystasoaan oppimistilanteiden vaatimuksiin (Payton ym. 2000; Denham & Brown 2010).

Yhteispeleissä huomiota kiinnitetään erityisesti 11 tunne- ja vuorovaikutustaidon

TUNNETAIDOT

- **Tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen:** taito havaita ja nimetä erilaisia tunteita itsessä ja muissa
- **Tunteiden säätely:** taito muuntaa tarvittaessa tunnetta, sen kestoja tai sen voimakkuutta

VASTUUN JA

ONGELMANRATKAISUN TAITOT

- **Yhteisten sääntöjen noudattaminen:** taito tunnistaa ja noudattaa sosiaalisia normeja ja sääntöjä
- **Toisten kunnioittaminen:** taito hyväksyä yksilöiden ja ryhmien väliset erilaisuudet ja oikeudet ja arvostaa niitä
- **Tavoitteen asettaminen:** taito asettaa itselleen positiivisia ja realistisia tavoitteita
- **Sosiaalisen ongelman ratkaiseminen:** taito tunnistaa ristiriitatilanteita, keksii erilaisia ratkaisuja sekä toteuttaa niitä

VUOROVAIKUTUSTAITOT

- **Kuuntelu:** taito ymmärtää toisen kertomaa ja viestiä toiselle niin, että hän tulee ymmärretyksi
- **Kertominen:** taito aloittaa ja ylläpitää keskusteluja sekä taito ilmaista omat ajatukset ja tunteet selkeästi
- **Vuorottelu:** taito toimia vuorotellen ja jakaen, sekä parin kanssa että ryhmässä
- **Neuvottelu:** taito ottaa ristiriitatilanteessa huomioon kaikki osapuolet sekä taito löytää kaikkia tyydyttävä rauhanomainen ratkaisu
- **Avun pyytäminen:** taito tunnistaa itsessään avun tarve ja taito hankkia sopivaa apua

Kuva 2. Yhteispelin malli tunne- ja vuorovaikutustaidoista (soveltaen Payton ym. 2000).

kehittämiseen ja harjaannuttamiseen, jotka ovat keskeisiä taitavalle tunteiden käsittelylle ja toimivalle vuorovaikutukselle. Yksittäiset taidot jakautuvat 1) *tunnetaitoihin*, 2) *vastuun ottamisen ja ongelmanratkaisun taitoihin* sekä 3) *vuorovaikutustaitoihin*. Taidot ja niiden määritelmät on esitetty kuvassa 2.

Seuraavassa esitellään tarkemmin Yhteispelin mallia tunne- ja vuorovaikutustaitojen kokonaisuudesta. Joissakin kohdissa käsitellään selvyuden vuoksi myös muita psykologisessa tutkimuskirjallisuudessa tutkittuja ilmiöitä. Taitojen yhteydessä esitellään laatikoissa esimerkkejä siitä, miten Yhteispeli kehittää ja harjaannuttaa tunne- ja vuorovaikutustaitoja. On huomionarvoista, etteivät esimerkit kata kaikkia Yhteispelin toimintatapoja, ja lasten taitojen kehitystä tuetaan toimintatapojen ulkopuolellakin osana arkista koulunkäyntiä.

Tunnetaidot

Tunnetaidoilla tarkoitetaan lapsen kykyä ymmärtää ja tunnistaa tunteita itsessään ja toisissa sekä kykyä säädellä ja käsitellä omia tunteitaan. Tunteiden tunnistaminen itsessä on edellytyksenä lapsen kyvyille säädellä joustavasti omia tunnetilojaan. Ilman omien tunteiden tunnistamisen taitoa lapsi saattaisi toteuttaa tunneyllyykkeitään harkitsemattomasti ja hänen olisi vaikea ymmärtää oman tai toisten toiminnan taustalla vaikuttavia syitä. Kyky tunnistaa ja ymmärtää toisten tunnetiloja on puolestaan edellytyksenä sujuvalle ja palkitsevalle vuorovaikutukselle.

Omien tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen auttaa lasta säätelemään ja soveltamaan tunnekokemuksiaan tilanteiden mukaisiin vaatimuksiin. Omien tunteiden tunnistamista edesauttaa esimerkiksi se, että lapsi osaa liittää kehon tuntemuksia omaan mielensisäisiin tunnekokemuksiinsa. Lapsi voi esimerkiksi ymmärtää, että tuntemus ”palasta kurkussa” liittyy usein surullisuuteen

ja tuntemus ”perhosista vatsassa” liittyy usein jännitykseen. Lapsen kokemat tunteet tarjoavat tärkeää tietoa hänen omista mieltymyksistään ja motivoivat toimimaan erilaisissa tilanteissa. Kun lapsi pystyy tunnistamaan ja nimeämään omia tunteitaan, tämä mahdollistaa omien tunteiden ajattelemisen ja pohdinnan eli tunteiden itsereflektion. Itsereflektion avulla lapsi pystyy miettimään, miksi tuntee jotakin tunnetta, kertomaan toiselle, mitä tuntee, ja pohtimaan vaihtoehtoja sille, mitä tunteelle tai tunteen herättäneelle tilanteelle voi tehdä (Stegge & Terwogt 2007). Omien tunteiden tunnistaminen osana arkiisiin tilanteisiin liittyvää ongelmanratkaisua lisää lapsen toiminnan joustavuutta.

Kyky tunnistaa ja ymmärtää omia tunnetiloja kehittyä voimakkaasti kouluiässä. Tämä ilmenee muun muassa siten, että lapsen tunteita koskevat kuvaukset muuttuvat konkreettisista abstraktimmiksi. Alakoulun aloittanut lapsi voi vastata kysymykseen ”mistä tiedät olevasi iloinen” viittaamalla tunteen synnyttäneeseen tapahtumaan (esimerkiksi ”tiedän olevani iloinen, koska voitin palkinnon”), kun taas 10-vuotias lapsi jo osaa viitata sisäisiin kokemuksiin tunteiden lähteenä (esimerkiksi ”tiedän olevani iloinen, koska minusta tuntuu iloiselta”; Harris 1989). Noin 8–9 vuoden ikäisinä useimmat lapset ymmärtävät, että tietyissä tilanteissa saataan kokea samanaikaisesti ristiriitaisia tunteita (kuten suuttumusta ja kiintymystä) tai jopa vastakohtaisia tunteita (kuten surua ja iloa). Kyky tunnistaa ja kuvata näitä monivahteisia tunnekokemuksia kehittyä läpi alakouluiän (Zajdel, Bloom, Fireman & Larsen 2013).

Kyky *omien tunteiden säätelyyn* on keskeinen lapsuuden kehitystehtävä. Säädellensä tunteitaan lapsi vaikuttaa siihen, miten ja milloin hän kokee ja ilmaisee tunteitaan (Eisenberg, Spinrad & Eggum 2010). Lapsi

voi esimerkiksi hillitä vihan ilmaisua säilyttääkseen sopuisan toverisuhteen tai säädellä innostuneisuuttaan sopeutuakseen luokkatilanteen vaatimuksiin. Lapselle vähitellen kehittyvä kyky kontrolloida omaa toimintaa edesauttaa tunteiden säätelyä. Noin 7 vuoden iässä useimmat lapset osaavat pidättää äkillisesti herääviä tunne- ja toimintaimpulsseja, mutta monimutkaisempi toiminnan säätely jatkaa kehittymistään aikuisuuteen saakka (Eisenberg ym. 2010).

Tunteiden säätelyn tehokkuuteen vaikuttavat myös ne tavat, joita lapsi on oppinut ja omaksunut säädelläkseen tunteita. Alakouluikäiset lapset turvautuvat usein tunteen pidättämiseen ja pystyvät piilottamaan tunteen toisilta, mutta eivät vielä osaa kovin hyvin käyttää kehittyneempiä tapoja, joilla he pystyisivät vaikuttamaan sisäisiin tunnekokemuksiin. Vähitellen kouluikäiset lapset oppivat säätelämään tunnekokemuksia esimerkiksi ajattelemalla jotakin muuta kuin kielteistä tunnetta herättävää asiaa ja pystyvät jossain määrin muuttamaan tilanteen kielteisiä tulkintoja myönteisimmiksi (Skinner & Zimmer-Gembeck 2007; Gullone, Hughes, King & Tonge 2010).

ESIMERKKI:

Opettaja opettaa *tunteiden säätelyä* teen itse toimintatavan avulla. Tässä oppilaat työskentelevät itsenäisesti valitsemansa tehtävän parissa, mikä voi herättää oppilaisissa monenlaisia tunteita, kuten turhautumista, iloa ja pettymystä. Oppilaita havainnoiden ja luokan kanssa keskustellen opettaja auttaa lapsia tunnistamaan ja säätelämään näitä tunteita.

Toisten tunteiden tunnistaminen on tärkeää vuorovaikutuksen sujuvuudelle. Tunneilmaisut toimivat viesteinä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja ohjaavat lasten yhteistoimintaa. Esimerkiksi, jos luokkatoveri on

kieltäytynyt lapsen tekemästä ehdotuksesta, lapsi saa luokkatoverin tunneilmaisista tärkeitä vihjeitä siitä, miten hänen kannattaa seuraavaksi toimia. Luokkatoveri voi esimerkiksi viestittää ärtymystä, surua tai pelokkuutta. Tutkimuksissa on havaittu, että lapset, jotka osaavat lukea tarkasti tunneilmaisuja toisten kasvoilta, ovat suosittuja toverien keskuudessa ja muissakin yhteyksissä sosiaalisesti taitavia (Trentacosta & Fine 2009).

Tunneviestinnän ymmärtäminen toimii perustana monen muun vuorovaikutustaidon kehittymiselle. Mikäli lapsi tunnistaa väärin tai puutteellisesti toisten tunneilmaisuja, sosiaalinen toiminta voi näyttäytyä kaoottisena tai uhkaavana. Esimerkiksi sellaiset lapset, jotka tunnistavat toisten tunneviesteissä enemmän vihamielisyyttä kuin niissä todellisuudessa on, yrittävät usein ratkaista kohtaamiaan ristiriitatilanteita aggressiivisesti (Crick & Dodge 1994). Puutteellinen kyky tunnistaa tunteita häiritsee toverisuhteita, ja lapsen mahdollisuudet harjaannuttaa monimutkaisempia sosiaalisia taitoja heikentyvät.

ESIMERKKI:

Opettaja opettaa *tunteiden tunnistamista ja nimeämistä* luokkapiirin avulla. Luokkapiirin keskeinen tarkoitus on kannustaa lapsia puhumaan itselle merkityksellisistä asioista muille ryhmän jäsenille. Kertomisosiossa aiheena voi olla jokin tunteita herättänyt kokemus. Opettaja kannustaa oppilaita keskustelemaan niistä yhdessä, ja lisäksi voidaan pohtia, miten tunteet näkyvät kasvoissa ja eleissä ja miten ne tuntuvat kehossa.

Toisten tunteiden ymmärtämiseen läheisesti liittyvä käsite on *kyky asettua toisen näkökulmaan*. Toisen näkökulmaan asettuminen tarkoittaa esimerkiksi sitä, että lapsi kykenee huomioimaan eron sen välillä, mitä itse tietää ja mitä toinen tietää. Tämän

perustavaa laatua olevan oivalluksen avulla lapsi pystyy ymmärtämään, että toisten toiminnan taustalla vaikuttavat heidän erilaiset käsitykset jostakin tilanteesta. Vaikka kyky ymmärtää sitä, että toisilla voi olla erilaisia näkökulmia asiaan kuin itsellä, kehittyi jo noin 4 vuoden iässä (nk. mielen teoria) (Wellman, Cross & Watson 2001), myös alakouluikäisillä lapsilla ilmenee kyvyssä yksilöllisiä eroja. Erot nousevat esille erityisesti silloin, kun sosiaaliset tilanteet ovat ennakoimattomia ja monimutkaisia. Esimerkkinä voi olla tilanne, jossa Emilia seuraa vierestä, kun Juhani arvostelee Matiaksen piirustusta huonoksi. Juhani ei tiedä, että vieressä oleva Matias on tehnyt piirustuksen, mutta Emilia tietää Matiaksen tehneen piirustuksen. Tässä monimutkaisessa tilanteessa Emilian voi olla vaikea oivaltaa, ettei Juhani halua tahallisesti loukata Matiasta, vaan kyse voi olla siitä, ettei Juhani tiedä Matiasta piirustuksen tekijäksi. Haasteena on siis ymmärtää, että toisen toiminta voi perustua omista tiedoista poikkeavalle käsitykselle tilanteesta. Toisten mielen ja näkökulman ymmärtämisellä voi olla ratkaiseva merkitys sille, miten lapsi suhtautuu eriäviin näkemyksiin ja toimii ristiriitatilanteissa.

Kyvylle asettua toisen näkökulmaan on vaikutusta lapsen toverisuhteiden laadulle. Tutkimuksissa on esimerkiksi havaittu, että 9–10-vuotiaat lapset, jotka pystyvät asettumaan toisen näkökulmaan, ovat suosittuja ja oppilaiden keskuudessa ja joutuvat muita harvemmin kiusatuiksi (Banerjee, Watling & Caputi 2011). Harjaantuminen on eräs selitys lasten välisille eroille toisen mielen ja näkökulman ymmärryskyvyssä. Lapset, jotka ovat olleet runsaasti mukana sellaisissa tilanteissa, joissa muut kertovat kokemuksistaan, ovat useammin päässeet harjoittamaan kykyään asettua toisen asemaan. Toverisuhteista kiinnostuneiden ja niihin aktiivisesti panostavien

oppilaiden kyky kehittyikin muita nopeammin (Batanova & Loukas 2012). On perusteltua olettaa, että kouluissa tapahtuvat ohjatut vuorovaikutustilanteet, joissa vaihdetaan näkemyksiä oppilaiden välillä, auttavat lapsia kehittämään kykyä asettua toisen asemaan.

ESIMERKKI:

Opettaja opettaa *toisen näkökulmaan asettumista* teemme yhdessä -toimintatavan avulla. Tässä 3–4 oppilasta tekee yhteistyötä annetun tehtävän ratkaisemiseksi. Opettaja ohjaa lapsia pienryhmissä kuuntelemaan toistensa ideoita ja keskustelemaan niistä toisten tarpeet huomioon ottaen.

Lapsen itseensä liittyvien tunteiden havainnointiin liittyy keskeisesti myös *lapselle rakentuva käsitys itsestä*, omista taidoista ja ominaisuuksista. Pienten lasten käsitys itsestä liittyy usein tilannesidonnaisiin ja ulkoisesti havaittaviin ominaisuuksiin (esimerkiksi ”juoksen nopeasti”), mutta kouluikäiset lapset osaavat jo hahmottaa itsessä abstraktimpia ominaisuuksia (esimerkiksi: ”olen kiltti”). Kouluikäisten lasten käsitykset itsestä sisältävät useita osa-alueita, ts. lapsilla voi olla erilainen minäkuva suhteessa koulunesteykseen, toverisuhteisiin tai ulkonäköön. Kouluikäiset lapset pystyvät siis kuvaamaan itsessään sekä kielteisiä että myönteisiä ominaisuuksia (esimerkiksi ”olen hyvä matikassa, mutta huono liikunnassa”). Monipuolistuva ja kehittyvä minäkäsitys rakentuu myöhemminkin tälle kouluiässä luodulle perustalle. (Measelle, Ablow, Cowan & Cowan 1998; Harter & Pike 1984.)

Kouluiässä lapsen käsitykset omista taidoista ja ominaisuuksista täsmentyvät ja muuttuvat realistisemmiksi. Nuoremmille lapsille ominaiset liioitellun myönteisesti värityneet käsitykset itsestä vähenevät. Kun käsitys itsestä eli *minäkuva* muuttuu realistisemmäksi, siihen vaikuttavat sekä opettajalta että

ikätovereilta saatu palaute sekä se, että lapset vertailevat oma-aloitteisesti itseään toisiin. Suotuisan kehityksen kannalta on olennaista, että lapsi voi tässä kehitysvaiheessa säilyttää riittävän myönteisesti sävyttyneen käsityksen itsestään ja luottamuksen omiin taitoihinsa. On siis tärkeää, että kouluissa annettava palaute on rakentavaa ja tukee riittävästi lapsen myönteistä itsearvostusta.

Vastuun ja ongelmanratkaisun taidot

Edellä kuvattu lapsen kyky tunnistaa toisten tunteita ja ymmärtää toisia on olennaista sosiaalisen toimintakyvyn kannalta. Se ei kuitenkaan vielä automaattisesti johda toisten myönteiseen huomioimiseen tai kunnioittamiseen. Vastuullinen ja toisia kunnioittava toiminta edellyttää muun muassa, että lapsi on oppinut rakentavia toimintamalleja sekä omaksunut toisten kunnioittamiseen liittyviä arvoja ja sääntöjä (Payton ym. 2000). Alakouluikäiset ymmärtävät eron sopimuksenvaraisten ja moraalisten sääntöjen välillä. Sopimuksenvaraisille säännöille on ominaista, että ne auttavat ryhmää toimimaan yhdessä: esimerkiksi, että luokan oppilaiden siirtyminen ruokalaan tapahtuu tietyssä jonojärjestyksessä. Sopimuksenvaraiset säännöt omaksutaankin usein suoraan auktoriteeteilta. Moraalisille säännöille ominaista puolestaan on, että ne määrittävät, mikä on oikein ja väärin, reilua ja epäreilua ja miten toisia tulee huomioida. Niihin liittyy siis omakohtainen kokemus omatunnosta ja velvollisuudesta, ja ne ovat arvolatautuneita. Moraalisten sääntöjen koetaan vallitsevan kaikissa tilanteissa ja olevan voimassa auktoriteettien läsnäolosta riippumatta. Vastuullinen ja toisia kunnioittava toiminta edellyttää sitoutumista sekä sopimuksenvaraisten että moraalisten sääntöjen noudattamiseen.

Sopimustenvaraisten ja moraalisten sääntöjen noudattamiseen vaikuttaa se, missä

määrin lapsi on pystynyt sisäistämään kyseisiä sääntöjä (Ryan & Deci 2009; Roth, Kanat-Maymon & Bibi 2010). Alakouluikäisten lasten välillä voi esiintyä huomattaviakin eroja sääntöjen sisäistämisessä. Sääntö on sisäistynyt silloin, kun lapsella itsellään on tietoinen halu toimia säännön mukaisesti. Sen sijaan lapsi ei ole sisäistänyt sääntöä, kun hän noudattaa sitä vain välttyäkseen rangaistukselta tai saavuttaakseen toisten hyväksynnän. Jos lapsi noudattaa yhteisiä sääntöjä vain ulkoisten tekijöiden pakosta, on vaarana, että lapsen kokemus omista vaikutusmahdollisuuksista heikkenee. Tällöin lapsi ei myöskään ole halukas kuulumaan yhteisiä sääntöjä noudattavaan yhteisöön.

Lapsen kehitysympäristöissä aikuisten omalla toiminnallaan tarjoamat mallit määrittävät keskeisesti, missä määrin lapset sisäistävät sääntöjä. Eräässä tutkimuksessa selvitettiin, miten opettajan reiluus vaikuttaa oppilaiden moraalisten sääntöjen sisäistämiseen (Roth ym. 2010). Opettajan reiluutta kuvasi esimerkiksi se, että opettaja kuunteli tasapuolisesti kaikkia osapuolia ja perusteli ääneen, miksi on tärkeää huomioida toisia ihmisiä. Tutkimuksessa havaittiin, että mitä reilumpi opettaja oli lapsia kohtaan, sitä paremmin luokan oppilaat sisäistivät moraalisia sääntöjä, kuten ”kohteile muita niin kuin haluaisit itseäsi kohdeltavan”. Moraalisten sääntöjen sisäistämisen seurauksena näissä luokissa esiintyi vähemmän oppilaiden keskinäistä kiusaamista.

ESIMERKKI:

Opettaja opettaa *yhteisten sääntöjen noudattamista* luokkapiirin avulla. Yhteisen luokkapiiriin osallistumisen kokemuksen pohjalta opettaja ohjaa lapsia keskustelemaan piirin säännöistä ja siitä, miten niiden noudattaminen tai noudattamatta jättäminen vaikuttaa jokaisen kokemukseen piirissä olosta.

Sääntöjen sisäistämistä koskevissa tutkimuksissa on tunnistettu useita vaikutusmekanismeja, jotka selittävät, millaisissa tilanteissa lapset parhaiten sisäistävät sopimuksenvaraisia tai moraalisia sääntöjä (Grusec & Davidov 2010). Kuten aiempi tutkimus esimerkki osoitti, lapset sisäistävät sääntöjä sellaisilta aikuisilta, joiden he kokevat ottavan huomioon lapsen tarpeet. Tämä liittyy lapsen kokemaan yhteyden ja ilon tunteeseen, jonka sääntöjen ja erilaisten kokemusten jakaminen tärkeän aikuisen kanssa tuottaa. Samankaltainen ilmiö toteutuu myös suhteessa laajempiin ryhmiin ja yhteisöihin: jos lapsi kokee koululuokkaan kuulumisen tärkeäksi ja mielekkääksi, hänen on helppo sisäistää luokan sääntöjä. Sitoutuminen yhteisesti jaettuihin sääntöihin varmistaa ja vahvistaa lapsen kuulumista luokan muodostamaan ryhmään (”meidän luokassa toimitaan näin”). Sisäistettävien sääntöjen tulee luonnollisesti myös olla soveltuvia lapsen taitojen ja kehityksen tasoon.

Moraaliset säännöt määrittävät, miten toisia tulee ja saa kohdella, ja edistävät näin *toisten kunnioittamista*. Toisten kunnioittaminen voi ilmetä esimerkiksi myötätuntona, toisen oikeuksien huomioimisena, lohduttamisena ja avuliaisuutena toisia kohtaan. Tutkimuskirjallisuudessa näitä taitoja nimitetään prososiaalisuudeksi. Prososiaalinen käyttäytyminen lisääntyy kouluikäisillä lapsilla kehityksen myötä (Fabes, Carlo, Kupanoff & Laible 1999). Osittain prososiaalisuuteen vaikuttaa myös lapsen kehittyvä kyky asettua toisen näkökulmaan. Kun lapsi osaa asettua toisen näkökulmaan, hän luontaisesti suhtautuu toisen kokemuksiin empaattisemmin ja kohtelee toista tasaveroisemmin itsensä kanssa. (Sokol, Chandler & Jones 2004). Kehitysympäristöjen laadulla ja aikuisten omalla toiminnallaan tarjoamalla malleilla on merkittävä rooli lasten prososiaalisuudelle.

Eräissä tutkimuksissa havaittiin, että niissä luokissa, joissa opettajat suhtautuivat itse empaattisesti lapsiin ja kannustivat näitä autamaan toisiaan, myös lapset toimivat prososiaalisemmin (Spivak, Farran & Dale 2012). Näiden luokkien opettajat tarjosivat omalla käyttäytymisellään toimintamallin toisten huomioimiseen ja määrittivät samalla luokkayhteisössä vallitsevia sääntöjä ja arvoja.

ESIMERKKI:

Opettaja opettaa *toisten kunnioittamista* luokkapiirin avulla. Piirissä syntyvää keskustelua ohjaamalla opettaja havainnollistaa ja mallintaa, millaisin kysymyksin ja kommentein voi suhtautua erilaisuuteen myönteisesti ja kunnioittavasti.

Yhteisten sääntöjen mukainen käyttäytyminen ja toisten kunnioittaminen edellyttävät lapselta taitoa *asettaa tavoitteita* sekä taitoa *ratkaista sosiaalisia ongelmia*. Psykologisessa kirjallisuudessa näiden taitojen ajattellaan olevan läheisesti yhteydessä lapsen toiminnanohjaukseen. Toiminnanohjaus on keskeinen ajattelun taito, jonka avulla ihminen voi itsenäisesti säädellä ja koordinoida toimintaansa. Tämä edellyttää kykyä pidättää omia toimintaimpulsseja, mutta myös kykyä asettaa tavoitteita omalle toiminnalle, laatia suunnitelmia tavoitteiden toteuttamiseksi sekä tarvittaessa muokata ja vaihtaa suunnitelmia (Anderson 1998). Toiminnanohjauksen vaikeudet ovat usein keskeisiä tarkkaavuus- ja ylivilkkaushäiriöissä, mutta kouluikäisten lasten taidoissa esiintyy myös runsaasti yksilöllistä vaihtelua. Mikäli lapsen toiminnanohjauksen taidoissa on puutteita, hänen voi olla vaikea säädellä käyttäytymistään yhteisten sääntöjen mukaiseksi, vaikka hän olisi sisäistänyt ne ja olisi halukas niiden noudattamiseen.

Toiminnanohjaus liittyy aivojen otsalohkon kehitykseen, ja siinä tapahtuu suuria

muutoksia juuri ennen kouluikää. Riittävän tehokasta toiminnanohjausta pidetäänkin yhtenä keskeisenä koulukypsyyden määrittäjänä. Toiminnanohjauksen kehittyessä lapset pystyvät yhä enenevässä määrin ennakoimaan tekojensa moninaisia seuraamuksia ja huomioimaan useita tekijöitä päätöksenteossa. Tämä kehitys tehostaa lapsen kykyä suunnitella ja ratkaista erilaisia ongelmia. (Brocki & Biohlin 2004.)

On huomionarvoista, että toiminnanohjauksella on merkitystä sekä tiedolliseen että tunne-elämään ja sosiaalisiin tilanteisiin liittyvään ongelmanratkaisuun. Tutkimukset ovat esimerkiksi osoittaneet, että hyvät toiminnanohjauksen taidot ennustavat kouluikäisillä lapsilla parempia tunne- ja vuorovaikutustaitoja sekä parempaa koulumenestystä (Liew 2011; Riggs, Jahromi, Razza, Dillworth-Bart & Mueller 2006). Lapset harjoittelevat tunnelatautuneiden sosiaalisten tilanteiden ongelmanratkaisua vielä nuoruusiässäkin (Prencipe ym. 2011).

ESIMERKKI:

Opettaja opettaa *sosiaalisten ongelmien ratkaisua* teemme yhdessä -toimintatavan avulla. Tässä lapset pohtivat pienryhmissä kuvitteellista tai todellista ristiriitatilannetta lasten välillä. Opettaja ohjaa heitä tunnistamaan tilanteeseen liittyviä tunteita ja tarpeita sekä keksimään jokaisen osapuolen huomioonottavia ratkaisuja.

Toiminnanohjausta on pystytty edistämään koulussa toteutettavilla interventio-ohjelmilla, jotka ovat onnistuneet parantamaan muun muassa lasten ongelmanratkaisutaitoja, toisten auttamista ja vähentämään koulussa esiintyvää väkivaltaa. Menestyksekkäissä kouluinterventioissa toiminnanohjausta harjoitellaan samankaltaisissa tilanteissa kuin lapsi kohtaa arkielämän haasteet. (Diamond 2012; Riggs ym. 2006.) Myös sellaiset

harrastukset ja leikit, joissa impulssien säätely on tärkeää (kuten joukkuepelit, pihaleikit), kehittävät lasten toiminnanohjausta. Toiminnanohjauksen harjoittelu tehostuu, kun ongelmanratkaisutilanteisiin liittyy iloa, yhteiskokemuksen tunnetta, luottamusta omiin taitoihin ja liikunnallisuutta. Nämä voimistavat lapsen motivaatiota ja auttavat lasta ylittämään omiin taitoihinsa liittyvän mukavuusalueen. (Diamond 2012.)

Vuorovaikutustaidot

Vuorovaikutustaidoilla tarkoitetaan sellaisia konkreettisia taitoja, joita lapsi käyttää sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa. Niiden tehokas käyttö ja omaksuminen edellyttävät muun muassa aiemmin kuvattuja tunteitaitoja sekä kykyä vastuulliseen ja toisia kunnioittavaan toimintaan (Payton 2000; Denham & Brown 2010). Esimerkiksi *kertominen* on vuorovaikutustaito ja edellyttää halua ja kykyä ottaa toisen näkökulma huomioon (”mikä toisia kiinnostaa ja mitä he jo tietävät”), kertomiseen liittyvän suunnitelman laatimista (”mitä aion kertoa ja missä järjestyksessä”), kuulijoiden tunteiden tunnistamista (”miten muut suhtautuvat kertomaani”) ja tarvittaessa omien suunnitelmien joustavaa sopeuttamista tilanteisiin (”kerronkin hieman toisella tavalla, kun toiset eivät näytä ymmärtävän, mitä tarkoitan”) (Beauchamp & Anderson 2010). Näin yksittäiset vuorovaikutustaidot rakentuvat perustavampaa laatua olevien tunnetaitojen ja vastuullisuuteen liittyvien taitojen päälle.

Sen lisäksi, että toimiva vuorovaikutus edellyttää lapselta tunteisiin ja vastuullisuuteen liittyviä perustaitoja, se edellyttää, että lapsi on oppinut eri tilanteisiin sopivia toimintamalleja. Lapsi voi oppia näitä omakohtaisesti koettujen vuorovaikutustilanteiden kautta, havainnoimalla toisten lasten välillä tapahtuvaa vuorovaikutusta tai

havainnoimalla aikuisten toimintaa. Lapsen oppimien toimintamallien määrä ja sisältö vaikuttavat siihen, millä tavoin lapsi hahmottaa vuorovaikutustilanteet ja miten hyvin hän osaa valita kuhunkin tilanteeseen sopivan toimintatavan (Crick & Dodge 1994).

ESIMERKKI:

Opettaja opettaa *neuvottelua* ja *vuorotte-
lua* teemme yhdessä -toimintatavan avulla. Tässä lapset tekevät pienryhmissä tehtäviä, jotka edellyttävät omien ajatusten kertomista vuorotellen sekä päätöksien ja kompromissien tekoa. Opettaja ohjaa lapsia konkreettisesti puheenvuorojen käytössä sekä auttaa päätöksenteon vaikeiden vaiheiden yli.

Lapsen oppimat toimintamallit helpottavat lapsen toimintaa myös haastavammissa tilanteissa, sillä ne jäsentävät sosiaalisia tilanteita ja rajaavat omaan toimintaan liittyviä vaihtoehtoja. Esimerkiksi ongelmatilanteessa, jossa lapsi näkee kaveriaan tönäistävän, lapsi joutuu arvioimaan, onko kyse kiusaamisesta, hallitsemaan tilanteen herättämiä tunteita sekä pohtimaan tilanteeseen sopivia toimintamalleja ja näiden seuraamuksia. Mikäli lapsella on jo valmiiksi selkeä käsitys siitä, mitä on kiusaaminen ja miten kiusaamistilanteissa kannattaa toimia, lapsen on helpompi tehdä rakentava päätös, kuten esimerkiksi hakea opettaja apuun (Salmivalli, Kärnä & Poskiparta 2010). Harjoittelun ja iän myötä kertyvän kokemuksen avulla lapset oppivat käyttämään erilaisia toimintamalleja selvittääkseen suotuisasti erilaisista sosiaalisista tilanteista.

Sosiaalinen toiminta edellyttää monia taitoja, kuten tunne-elämän ymmärtämistä, ongelmanratkaisukykyä ja tehokkaiden toimintamallien oppimista. Yhteispeli tarjoaa kouluille sellaisia välineitä, joiden avulla lapset voivat harjoitella kutakin taitoaluetta osana lasten luonnollista kouluympäristöä. Tunne- ja vuorovaikutustaidot ovat osa lapsen

kokonaisvaltaista hyvinvointia. Niiden opettamisen tavoitteena ei ole yhdenmukaistaa lasten käyttäytymistä, vaan tarjota lapselle sellaisia taitoja, joiden avulla lapsi pystyy toteuttamaan omia sosiaalisia, akateemisia ja tunne-elämään liittyviä tavoitteitaan (Denham & Brown 2010). Ne tukevat sekä ryhmien sujuvaa yhteistoimintaa että yksittäisten lasten kehitysmahdollisuuksia.

Lapsen kehitys ja kehitysympäristöt

Lapsen tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehitys on kokonaisvaltainen prosessi, jossa eri tekijät vaikuttavat jatkuvasti ja monitasoisesti toinen toisiinsa. Ekologinen lähestymistapa huomioi sen, että lapsi elää ja kehittyy useiden erilaisten kehitysympäristöjen vaikutuspiirissä (Bronfenbrenner 1979; Bronfenbrenner & Ceci 1994; Solantaus 2002). Lapsi on välittömästi osallisena ja aktiivisena toimijana esimerkiksi kodissa, koulussa ja luokka-yhteisössä. Näiden kehitysympäristöjen psykologiset, sosiaaliset ja myös fyysiset ominaisuudet määrittävät ja suuntaavat lapsen kehitystä. Kullakin kehitysympäristöllä on oma itsenäinen merkityksensä lapsen kehitykselle, mutta kehitysympäristöt vaikuttavat myös toisiinsa.

Lapsen tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehitys tapahtuu vuoropuhelussa lapsen ja tämän kehitysympäristöjen kanssa (Sameff 2010). Lapsi tuo tähän vuoropuheluun omat psykologiset ja biologiset ominaisuutensa. Tutkimuksissa on esimerkiksi havaittu, että lapsen temperamenttiin kuuluva huonotuulisuus ja ärtyneisyys kotona lisää vanhempien taipumusta rangaista ja jättää huomiota lasta, mikä puolestaan lisää entisestään lapsen huonotuulisuutta ja ärtyneisyyttä (Kiff, Lengua & Zalewski 2011). Myös opettajat suhtautuvat koulussa ylivilkkaisiin lapsiin usein etäisemmin kuin koulunkäynnistä

innostuneisiin lapsiin (Nurmi 2012). Kunkin lapsen temperamentin mukaiseen käyttäytymiseen on syytä vastata tavoilla, jotka auttavat estämään vuorovaikutuksellisten ongelmien muodostumisen tai syvenemisen.

Ympäristön suhtautumistavat muovaavat syvällisesti lapsen kehitystä ja ominaisuuksia. Lapset esimerkiksi muodostavat turvallisuuteen liittyviä uskomuksia riippuen siitä, millä tavoin hänen avunpyyntöihinsä vastataan; lapset omaksuvat käsityksiä reiluudesta ja sen tärkeydestä riippuen siitä, millä tavoin heidän ehdotuksiin suhtaudutaan; ja lapset kehittävät itsesäätelyn taitoja riippuen siitä, miten aikuiset tarjoavat hänelle tukea ja vastuuta (Grusec & Davidov, 2010). Viimeaikaiset epigenetiikkaa käsittelevät tutkimukset ovat myös osoittaneet, että lapsen kehitysympäristöjen laatu säätelee lapsen kehitystä aktiivimalla tai passivoimalla osia lapsen perimästä (Brendgen 2012). Näin esimerkiksi turvallinen ja tasapainoinen kouluympäristö voi auttaa perinnöllisessä tai sosiaalisessa riskissä olevaa lasta välttymään ylivilkkauksen kehittymiseltä. Myös päinvastoin, lapsen vahvuuksia ja lahjakkuuksia tukeva ympäristö voi saada lapsen kukoistamaan. Voidaan perustellusti sanoa, että koulu on lapsen kehityksen kiinteä osapuoli yhdessä lapsen itsensä kanssa.

Sen lisäksi, että lapsen kehitys tapahtuu vuoropuhelussa eri kehitysympäristöjen kanssa, kehitysympäristöt vaikuttavat toisiinsa ja muodostavat näin systeemisen kokonaisuuden. Tässä kokonaisuudessa myös sellaiset ympäristöt, joissa lapsi ei ole itse välittömästi läsnä, vaikuttavat välillisesti lapsen kehitykseen (Bronfenbrenner 1979). Tästä syystä Yhteispeleissä kiinnitetään huomiota koulun aikuisten työyhteisön toimivuuteen, kodin ja koulun väliseen yhteistyöhön, sekä koulun ja esikoulun välisen yhteistyön tukemiseen.

Kouluissa *aikuisten työyhteisö ja sen ilmapiiri* vaikuttavat luokkaan ja lapseen (Weare & Gray 2003). Aikuisten työyhteisön ongelmat tai vahvuudet voivat vaikuttaa lasten kehitykseen esimerkiksi luokassa tapahtuvien opetus- ja vuorovaikutustilanteiden kautta tai heijastamalla koko koulun yleiseen ilmapiiriin. Tutkimuksissa on havaittu, että opettajien välinen toimiva yhteistyö ennustaa suurempaa sitoutumista opettamiseen, mikä puolestaan tiedetään lisäävän myös oppilaiden motivaatiota (Collie, Shapka & Perry 2011). Tutkimuksissa on myös näyttöä siitä, että hyvät koulun johtamiskäytännöt, kuten opettajien kannustaminen innovatiiviseen työn kehittämiseen, lisäävät opettajien motivoituneisuutta ja edistävät laadukasta opetusta (Rutter, Maugham & Mortimer 1979, Leithwood, Day, Sammons, Harris & Hopkins 2006; Thoonen, Slegers, Oort, Peetsma & Geijsel 2011).

ESIMERKKI:

Koulun aikuisten välistä *yhteistyötä ja hyvinvointia* tuetaan työyhteisökokouksen avulla, joka tarjoaa rehtorille rakenteen koko työyhteisön tapaamisia varten. Tässä asioiden käsittelyn mallissa ohjataan jokainen työyhteisön jäsen ilmaisemaan mielipiteensä yhteisistä asioista rakentavalla tavalla. Samalla osallistetaan koko työyhteisö yhteiseen päätöksentekoon ja lisätään kuulluksi tulemisen kokemusta.

Kehitysympäristöjen muodostamassa kokonaisuudessa *kodin ja koulun välisellä yhteistyöllä* on merkitystä sille, millaisena koulu näyttäytyy lapsen vanhemmille ja minkälaisia kouluun liittyviä arvoja ja asenteita vanhemmat välittävät lapselle. Kun kodin ja koulun välinen yhteistyö on toimivaa, lapsen on mahdollista saada perusteltua, lapsen tarpeet huomioivaa ja yhdenmukaista tukea sekä kotona että koulussa. Onnistuneen kodin ja koulun välisen yhteistyön merkkejä

ovat opettajien ja vanhempien välinen luottamus ja kasvatuksellinen yhteistyö sekä vuorovaikutuksessa ilmenevä arvostus ja ystävällisyys. Lisäksi onnistuneeseen yhteistyöhön liittyy molempien tahojen jakama vastuu lapsen koulunkäynnistä ja yhteisymmärrys lapsen koulunkäyntiin liittyvistä tavoitteista. (Reschly & Christenson 2009.) Tutkimukset ovat esimerkiksi osoittaneet, että mitä enemmän vanhemmat osallistuvat lapsen koulunkäyntiin, esimerkiksi tutustumalla opettajiin, sitä paremmin lapset menestyvät koulussa ja sitä monipuolisemmin lasten tunne- ja vuorovaikutustaidot kehittyvät (Fan & Chen 2001; El Nokali, Bachman & Votruba-Drzal 2010).

ESIMERKKI:

Kodin ja koulun välistä yhteistyötä tuetaan Tutustumistapaamisen avulla. Opettaja kutsuu oppilaan vanhemmat koululle kertomaan lapsestaan ja keskustelemaan hänen ajankohtaisista tarpeistaan. Keskustelun avulla pyritään luomaan yhteinen näkemys lapsen koulunkäynnin tukemisesta kuluvana lukuvuonna.

Lapsen *siirtyminen esiopetuksen piiristä kouluun* on tärkeä nivelkohta lapsen koulu-uralla. Tässä siirtymävaiheessa lapselle tuttu kehitysympäristö vaihtuu samalla, kun lapsi kohtaa yhä suurempia sosiaaliin tilanteisiin ja koulunkäyntiin liittyviä haasteita. Siirtymävaiheen onnistumista tukee toimiva koulun ja esiopetuksen välinen yhteistyö. Toimiva yhteistyö tekee siirtymästä asteittaisen ja tarjoaa lapselle mahdollisuuden valmistautua uusiin haasteisiin. (Rimm-Kaufman & Pianta 2000.) Tutkimukset ovat osoittaneet, että mitä enemmän koulun ja esikoulun opettajat tekevät yhteistyötä, sitä nopeampaa on lasten lukemaan ja laskemaan oppiminen ensimmäisten kouluvuosien aikana (Ahtola ym. 2011). Koulun ja esikoulun

välinen yhteistyö voi olla esimerkiksi koulunsa aloittavista lapsista keskustelemista, siirtymävaiheen yhteistä suunnittelua ja lasten tutustuttamista tulevaan kouluympäristöön ja sen toimintatapoihin.

ESIMERKKI:

Esi- ja alkuopetuksen yhteistyötä tuetaan luokanopettajan vierailulla esiopetukseen. Luokanopettaja viettää päivän esiopetuksessa ja havainnoi, millaiseen aikuisen ohjaukseen, ryhmässä olemiseen ja itseenäiseen työskentelyyn lapset ovat tottuneet esikouluvuoden aikana. Hän pohtii esiopettajan kanssa koulunsa aloittavien lasten tyypillisiä haasteita ensimmäisinä kouluviikkoina ja sitä, miten esi- ja alkuopetus voivat tahoillaan tukea lasten siirtymää entistä paremmin.

Kehitykselle suotuisien ympäristöjen ominaisuudet

Yhteispeli pyrkii vaikuttamaan kokonaisvaltaisesti koulun ilmapiiriin ja toimintatapoihin ja edistämään näin lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehitystä. Koulu kehitysympäristönä vaikuttaa lapseen esimerkiksi aikuisilta saatavan esimerkin, lasten keskinäisten vuorovaikutustapahtumien ja luokassa vallitsevan arvomaailman välityksellä. Yhteispelin mallissa nostetaan esille viisi ympäristön ominaisuutta, joiden toteutuminen kouluissa edistää sekä lasten että aikuisten hyvinvointia. Nämä ominaisuudet on esitetty kuvassa 3. Ne ovat luokan, koko koulun ja aikuisten työympäristöjen suotuisia ominaisuuksia. Nämä ominaisuudet on huomioitu suunniteltaessa Yhteispelin konkreettisia toimintatapoja, ja niiden tunnistaminen tarjoaa koulun henkilökunnalle suuntaviivoja sellaisiin tilanteisiin, joissa valmiit toimintatavat puuttuvat. Yhteispelin esiin nostamat ominaisuudet ovat samankaltaisia

LÄMPIMÄT IHMISSUHTEET:

Toisia kohdellaan kunnioittavasti ja ystävällisesti. Toisilta voi odottaa saavansa tarvittaessa tukea ja apua. Kaikki tuntevat toisensa, ja jokaisella on joku tärkeä ihminen koulussa.

KUULLUKSI TULEMINEN

JA OSALLISUUS:

Jokaisella on oikeus kertoa ajatuksistaan ja kokemuksistaan sekä mahdollisuus vaikuttaa yhteiseen toimintaan. Jokaisen näkemykset tulevat kuulluksi.

SELKEYS JA ENNAKOITAVUUS:

Toiminnalle on asetettu selkeät säännöt, joiden avulla toiminta etenee organisoidusti ja ennakoitavasti. Säännöt ovat kaikkien tiedossa ja helposti saatavilla.

OSAAMINEN JA ONNISTUMINEN:

Myönteistä itsearvostusta ja uskoa omaiin kykyihin vahvistetaan. Taitojen puuttumiseen tarjotaan rakentavaa tukea, ja tavoitetaso on lapselle sopiva.

ILO:

Arvostetaan ja annetaan tilaa lapsille luontaiselle ilolle, huumorille ja leikille. Luodaan tilanteita, joissa koulutyö tuottaa myönteisiä tunteita ja kokemuksia.

Kuva 3. Yhteispelin malli lasten kehitysympäristöjen ja aikuisten työympäristön suotuisista ominaisuuksista.

kuin mitä tutkimuskirjallisuudessa on aiemmin käsitelty (Allodi 2010; Eccles, Brown & Templeton 2008; Thapa, Cohen, Guffey & Higgins-D'Alessandro 2013; Weare & Gray 2003).

Miksi nämä viisi ympäristön ominaisuutta ovat tärkeitä aikuisten ja lasten hyvinvoinnin

kannalta? Psykologian näkökulmasta nämä ovat tärkeitä, koska ne vastaavat yksilön psykososiaalisiin perustarpeisiin. Kun ympäristö pystyy huomioimaan nämä yksilöiden perustarpeet, ympäristössä toimiva ihminen voi hyvin, omaa korkean motivaation ja kokee olevansa myönteisellä tavalla vastuussa omasta toiminnastaan. Psykologinen tutkimus on tunnistanut kolme laaja-alaista perustarvetta, jotka ovat: 1) *yhteenkuuluvuus*, 2) *pätevyys* eli kompetenssi sekä 3) *itsemäärääminen* eli autonomia (Ryan & Deci 2009). Yhteispelin viiden ympäristön ominaisuuden tärkeys voidaan ymmärtää pitkälti näiden kolmen psykososiaalisen perustarpeen kautta.

Yhteenkuuluvuuden tarve viittaa tarpeeseen ylläpitää ja saavuttaa turvallisia ja mielekkäitä ihmissuhteita sekä kokea yhteenkuuluvuutta ja yhteisöllisyyttä toisten kanssa (Bowlby 1969; Baumeister & Leary 1995). Yhteispelin mallissa *lämpimät ihmissuhteet* ja osittain myös *kuulluksi tuleminen ja osallisuus* vastaavat tähän perustarpeeseen. Kun ympäristössä vallitsee kunnioittava, ystävällinen ja keskinäisen auttamisen ilmapiiri, on sekä aikuisten että lasten helppo kokea yhteenkuuluvuutta toisten kanssa.

Pätevyyden tarve viittaa tarpeeseen kokea itsensä taitavaksi ja osaavaksi (Harter & Pike 1984; White 1959). Yhteispelin mallissa tähän perustarpeeseen vastaa *osaamisen ja taitojen tuki*. Kun lapsi tai aikuinen oppii uusia asioita ja saa arvostusta ja myönteistä palautetta osaamisestaan, hän voi kokea itsensä pystyväksi ja päteväksi.

Itsemääräämisen tarve viittaa tarpeeseen kokea olevansa itse oman toimintansa lähde ja vapaa päättämään omasta toiminnastaan (deCharms 1968). Yhteispelin mallissa tähän tarpeeseen vastaa *kuulluksi tuleminen ja osallisuus*. Kun ympäristö on kiinnostunut huomioimaan lapsen tai aikuisen näkökulman

päätöksenteossa, hän voi kokea itsensä aktiiviseksi yhteisön jäseneksi ja pystyvänsä vaikuttamaan tapahtumien kulkuun.

Yhteispelin malli korostaa lisäksi *iloa* ja muita myönteisiä tunnekokemuksia sekä ympäristön *selkeyttä ja ennakoitavuutta*. Voidaan ajatella, että perustarpeisiin vastaavat ympäristöt synnyttävät iloa esimerkiksi silloin, kun lapsi nauttii uusien asioiden oppimisesta ja lämpimistä ihmissuhteista. Ympäristön selkeys ja ennakoitavuus puolestaan tekevät ympäristöstä hallittavan ja turvallisen. Tämä tukee lapsen taitojen kehitystä ja mahdollistaa myös lämpimien ihmissuhteiden muodostumista.

Seuraavassa esitellään kutakin Yhteispelin viittä ympäristön ominaisuutta ja näiden ilmenemistä kouluissa. Kunkin kohdalla on erillisessä laatikossa esitetty esimerkkejä siitä, miten Yhteispelin toimintatavat tukevat näitä ominaisuuksia sekä lasten kouluympäristössä että aikuisten työyhteisössä.

Lämpimät ihmissuhteet

Ihmissuhteiden laatu on tärkeää lapsen kehitykselle sekä opettajan ja lapsen välisessä suhteessa että oppilaiden keskinäisissä toverisuhteissa. Toimivat ja myönteisesti värityneet ihmissuhteet auttavat säätelemään ja hallitsemaan stressiä. Tämä ilmenee muun muassa kehollisten ja hormonaalisten stressireaktioiden vaimenemisena (esim. Zender & Olschansky 2012). Kouluissa, joissa ihmissuhteita luonnehtii lämpimyyden ja keskinäinen luottamus, esiintyy vähemmän masentuneisuutta ja poissaoloja oppilaiden ja opettajien keskuudessa. Näissä kouluissa lapset ovat myös motivoituneempia koulunkäyntiin ja saavuttavat hyviä oppimistuloksia. (Weare & Gray 2003.)

Opettajan ja oppilaan välinen suhde on lapsen tärkein yksittäinen suhde koulussa. Toimivalle suhteelle on ominaista

molemminpuolisen läheisyyden tunne, ristiriitojen vähäisyys ja myös lapsen kyky toimia itsenäisesti ilman opettajan jatkuvaa ohjausta (Sabol & Pianta 2013). Kiintymyssuhdeteorian perusteella ajatellaan, että lapsi rakentaa opettajasta ja tämän kanssa tapahtuneesta vuorovaikutuksesta tunnepitoisesti latautuneen mielikuvan. Mielikuva sisältää käsityksiä esimerkiksi siitä, miten reilu, luotettava, johdonmukainen, ymmärtäväinen ja avulias opettaja on. Mikäli mielikuva on myönteisesti sävyttynyt, lapsi pystyy käyttämään sitä turvan lähteenä silloinkin, kun opettaja ei ole konkreettisesti läsnä tai pysty tarjoamaan yksilöllistä ohjausta. Näin toimiva opettajan ja oppilaan välinen suhde lisää lapsen rohkeutta kohdata uusia haasteita. (Verschueren & Koomen 2012.) Tutkimukset ovat osoittaneet, että edistämällä opettajan ja oppilaiden välisten suhteiden laatua voidaan vähentää luokassa ilmeneviä käytöshäiriöitä ja parantaa oppimistuloksia (Driscoll & Pianta 2010; Roorda, Koomen, Spilt & Oort 2011).

Lasten ja luokkatoverien väliset suhteet ovat keskeinen voimavara lapsen kehitykselle. Toverisuhteiden määrä ei sinänsä vaikuta lapsen hyvinvointiin, vaan tärkeämpää on suhteiden laatu, läheisyyden kokemus ja lapsen luottamus toisilta saatavaan tukeen (Chu, Saucier & Hafner 2010). Laadukkaat toverisuhteet edistävät myönteisen itsearvostuksen kehittymistä ja luovat mahdollisuuksia tunne- ja vuorovaikutustaitojen harjoitteluksi. Tutkimukset ovat osoittaneet, että laadukkaat toverisuhteet ennustavat lasten psyykkistä hyvinvointia ja oppimistuloksia (Rubin, Bukowski & Parker 2007; Chu ym. 2010). Sen sijaan luokkatovereidensa kielteinen suhtautuminen lapseen, kuten eristäminen tai kiusaaminen, ovat vakavia kehityksellisiä riskejä. Tovereidensa kielteinen suhtautuminen lapsuusiässä ennustaa tunne-elämän häiriöitä, kasautuvia

vaikeuksia tunne- ja vuorovaikutustaidoissa sekä jopa itsemurhariskiä nuoruusiässä (Reijntjes, Kamphuis, Prinzie & Telch 2010; Schinka, van Dulmen, Mata, Bossarte & Swahn 2013).

ESIMERKKI LASTEN KOULUYMPÄRISTÖSTÄ:

Opettajan ja oppilaan välistä suhdetta tuetaan juttutuokion avulla. Kahdenkeskisessä keskustelussa opettaja osoittaa lapselle olevansa kiinnostunut hänen ajatuksistaan, tunteistaan ja huolistaan sekä olevansa valmis ottamaan lapsen tarpeet paremmin huomioon erilaisin luokkajärjestelyin.

ESIMERKKI AIKUISTEN TYÖYHTEISÖSTÄ:

Työyhteisön ihmissuhteita vahvistetaan huoltamon avulla. Tässä opettajat kertovat toisilleen työhön liittyvistä toiveistaan ja tarpeistaan. Strukturoitu rakenne työn haasteista ja tunneasioista puhumiseen parantaa työntekijöiden ihmissuhteiden laatua.

Kuulluksi tuleminen ja osallisuus

Omista asioista kertominen ja *kuulluksi tuleminen* mahdollistavat muun muassa tuen saamisen, asioiden jakamisen ja yhteisen ongelmanratkaisun. Käytännössä kuulluksi tuleminen voi ilmetä siten, että toinen keskittää huomionsa asiastaan kertovaan, ilmaisee kiinnostustaan ilmein ja elein sekä reagoi lopulta osoittaen, että on ymmärtänyt toisen kertoman (Bucholz & Sheffler 2009). On keskeistä, että lapsen viesti tulkitaan lapsen tarkoittamalla tavalla ja siihen vastataan myönteisesti lapsen tarpeet ja ymmärryskyn huomioiden. Kokemus kuulluksi tulemisesta vahvistaa ihmissuhteisiin liittyvää turvallisuuden tunnetta. (Verschueren & Koomen 2012.)

Osallisuudella tarkoitetaan sitä, että lapsella on mahdollisuus vaikuttaa yhteisesti organisoitujen tapahtumien kulkuun. Tämän edellytyksenä on, että lapsen näkemykset tulevat ensin kuulluiksi ja huomioituiksi. Osallisuuden kokemukseen riittää, että lapsi hyväksyy aidosti yhteisen toiminnan, vaikka toiminta ei olisikaan syntynyt hänen aloitteestaan (Ryan & Deci 2009). Luokan tasolla osallisuus ilmenee demokraattisena ilmapiirinä, jossa kaikkien oppilaiden näkemyksiä kunnioitetaan ja oppilaat pääsevät vaikuttamaan luokan tapahtumiin ja toimintatapoihin. Yhteistyössä opettajan kanssa luokka voi esimerkiksi tehdä päätöksiä luokan säännöistä tai luokahuoneen seinien koristelusta tai kantaa vastuuta laajempaan ympäristöön liittyvistä asioista, kuten koulun pihan viihtyvyydestä tai yhteisten kasvien hoitamisesta. (Allodi 2010.) Osallisuus ja mahdollisuus pohjustavat kasvamista yhteiskunnan aktiiviseksi jäseneksi, mikä on yksi peruskoulun tehtävistä.

ESIMERKKI LASTEN KOULUYMPÄRISTÖSTÄ:

Lasten osallisuutta tuetaan syksyn aloituksen avulla, joka on opettajan muistilista lukuvuoden alun ensimmäisille viikoille. Se kannustaa opettajaa panostamaan hyvää oppimista edistävän luokkaympäristön rakentamiseen. Yhtenä osiona lapsia autetaan pohtimaan, mikä heidän oppimistaan edistäisi, ja ehdottamaan niitä edesauttavia järjestelyjä luokkaan.

ESIMERKKI AIKUISTEN TYÖYHTEISÖSTÄ:

Opettajien osallisuutta tuetaan työyhteisökokouksen avulla. Tässä pyritään tasavertaiseen osallistumiseen, jota strukturoitu kokouskäytäntö tukee. Jokaista osallistujaa kannustetaan kertomaan mielipiteensä, keskustelemaan ja ottamaan kantaa kaikkia koskeviin päätettäviin asioihin.

Selkeys ja ennakoitavuus

Ympäristön selkeyteen ja ennakoitavuuteen kuuluvat vankat ja luotettavat rakenteet, ymmärrettävät säännöt sekä yksilöiden varmuus omasta roolista yhteisössä (Weare & Gray 2003). Selkeät ja ennakoitavat ympäristöt auttavat lasta kohdistamaan voimavarat käsillä oleviin tehtäviin ja hahmottamaan ympäristönsä tapahtumia. Kokemus ympäristön tapahtumien ennakoitavuudesta vahvistaa uskoa siihen, että elämä ei ole sattumanvaraista, vaan ihminen voi omalla toiminnallaan vaikuttaa ympäristöön ja toisiin ihmisiin. (Weiner 1992.) Tämä on tärkeää, sillä lapsen aloitteellisuus ja suunnitelmallinen toiminta perustuu tälle uskokselle.

Luokassa *opettajan toiminta* määrittää lasten kokemusta ympäristön selkeydestä ja ennakoitavuudesta. Antaessaan selkeää ohjausta opettaja esittää opeteltavat asiat helposti omaksuttavassa järjestyksessä ja perustelee luokassa vallitsevat säännöt. Oppilaiden kokemusta ympäristön ennakoitavuudesta vahvistaa se, että opettaja osoittaa valvovansa sopivassa määrin luokan tapahtumia. Esimerkiksi tieto siitä, että opettaja puuttuu kiusaamiseen ja oppimista häiritsevään käyttäytymiseen, lisää luottamusta ympäristön ennakoitavuuteen. Opettaja voi myös lisätä ympäristön ennakoitavuutta rutiinien avulla, sillä ne auttavat oppilaita hahmottamaan tapahtumien kulkua. Luokka voi esimerkiksi rutiinien avulla siirtyä aina opetuksen kuuntelemisesta ryhmätöiden tekemiseen ja sitten läksyjen kirjaamiseen. (Allodi 2010; Emmer & Strough 2001.)

Sattumanvaraisuus ja mahdollinen sekavuus päivän kulussa ja luokkaympäristössä vaikuttavat kielteisesti lasten oppimiseen ja koulumotivaatioon. Hallitsemattomalta tuntuva ympäristö heikentää lapsen luottamusta myös omiin vaikutusmahdollisuuksiin. Eräissä tutkimuksissa esimerkiksi havaittiin,

että opettajan vaikeudet jäsentää esiluokan toimintaa heikensivät oppilaiden opiskelumotivaatiota, ja tämän seurauksena oppilaiden lukemaan oppiminen oli hidasta (Pakarinen ym. 2010). Hallitsemattomilta tuntuissa oppimisympäristöissä oppilaat tyypillisesti välttelevät haastavia oppimistilanteita sen sijaan, että tarttuisivat niihin määrätietoisesti.

ESIMERKKI LASTEN

KOULUYMPÄRISTÖSTÄ:

Luokan selkeyttä ja ennakoitavuutta luokassa tuetaan syksyn aloituksen avulla. Tässä opettaja käyttää lukuvuoden alussa reilusti aikaa siihen, että jokainen luokan oppilas sisäistää hyvin yhteiset opiskelutavat, käyttäytymisen normit sekä koulupäivän rakenteet.

ESIMERKKI AIKUISTEN

TYÖYHTEISÖSTÄ:

Työyhteisön selkeyttä ja ennakoitavuutta tuetaan yt-ajan suunnittelun avulla. Yhteisille kokoontumisille luodaan aika-taulut ja sisällölliset tavoitteet koko lukuvuoden ajaksi. Tätä käytetään päämäärätietoisen koulun kehittämisprosessin tukena.

Osaaminen ja onnistuminen

Lapsen myönteinen ja rakentava käsitys omista kyvyistä on tärkeä kehityksellinen voimavara. Siihen liittyy läheisesti odotukset omasta onnistumisesta ja luottamus tilanteiden hallintaan (Bandura 1997). Kun lapsi luottaa omaan taitoihinsa tavoitteen saavuttamiseksi, hän pystyy työskentelemään sitoutuneesti ja motivoituneesti. Luottamus omaan osaamiseen ja varsinainen taidon hallitseminen edistävät toinen toisiaan. Tutkimukset ovat esimerkiksi osoittaneet, että koulunkäyntiin liittyvä itseluottamus lisää koulutyöhön sitoutumista, mikä puolestaan edistää varsinaisten taitojen oppimista

(Huang 2011). On siis tärkeää tukea sekä varsinaista taitojen oppimista että lapsen itseluottamusta omiin taitoihin.

Lapsen itseluottamukseen vaikuttavat kouluissa useat tekijät. Lapsen *aiemmat kokemukset* määrittävät osaltaan, ennakoiko lapsi haastavassa tilanteessa epäonnistumista vai onnistumista. Lapsen odotuksiin omasta onnistumisesta vaikuttavat myös toisilta ihmisiltä saadut mallit ja muiden ihmisten suhtautuminen. *Toisten lasten* onnistumisen näkeminen kasvattaa luottamusta omaankin onnistumiseen, erityisesti silloin, kun lapsi kokee toiset lapset kannustaviksi ja samankaltaisiksi itsensä kanssa. Myös opettajilta ja vanhemmilta saatava *myönteinen kannustus* auttaa lasta luottamaan taitoihinsa. Luottaessaan taitoihinsa lapsi voi kokea vaikeankin tilanteen myönteisenä haasteena. (Joët, Usher & Bressoux 2011.)

Lapsen omien ajatusten ja kokemusten lisäksi onnistumisodotuksiin vaikuttaa *luokassa vallitseva ilmapiiri*. Parantamalla luokkailmapiiriä on voitu vähentää oppilaiden häiriökäyttäytymistä, ja tämän myönteiset vaikutukset ovat välittyneet jopa aikuisikään saakka (Kellam ym. 2011). Eräässä tutkimuksessa havaittiin, että koko luokan lämminhenkinen, haastava ja oppimista tukeva ilmapiiri edisti matematiikan oppimiseen liittyviä myönteisiä onnistumisodotuksia. Nämä odotukset puolestaan ennustivat todellisia matematiikan oppimistuloksia. (Fast ym. 2010.) Oppilaille voi siis olla yhteinen ja jaettu käsitys siitä, miten hyvä tai taitava heidän luokansa on jossakin asiassa. Opettajan luokalleen eri tavoin lähettämät viestit muovaavat luokan jaettua uskomusta omista taidoista ja onnistumisen mahdollisuuksista. Parhaiten luokan luottamusta omiin taitoihin tukee se, että opettaja viestittää korkeita odotuksia luokan kyvystä oppia, mutta huomioi samalla lasten yksilölliset tuen tarpeet. (Allodi

2010; Rutter, Magham, Mortimore & Ouston 1979.)

ESIMERKKI LASTEN KOULUYMPÄRISTÖSTÄ:

Lasten osaamista ja onnistumista tuetaan itse-toimintatavan avulla. Tässä lasta ohjataan ja opetetaan kokemuksen kautta valitsemaan itselleen hänen taitoihinsa ja kiinnostuksiinsa sopivaa itsenäistä työtä.

ESIMERKKI AIKUISTEN TYÖYHTEISÖSTÄ:

Aikuisten osaamista ja onnistumista tuetaan pikkukurssien avulla. Tässä opettajien pienryhmissä jaetaan yhden opettajan erityisosaamista kollegoille.

Ilo

Tutkimukset ovat osoittaneet, että runsaasti myönteisiä tunteita kokevat ihmiset ovat erityisen vastustuskykyisiä stressille ja vastoinkäymisille. He palautuvat muun muassa kehollisista stressireaktioista muita nopeammin ja pystyvät säilyttämään optimistisen asenteen myös kohdatessaan vastoinkäymisiä (Tugade & Fredrickson 2004). Aikuisilla tehdyissä tutkimuksissa on myös havaittu, että psykososiaalisten perustarpeiden täyttyminen tuottaa myönteisiä tunteita. Esimerkiksi kokemukset itsemääräämisestä, yhteenkuuluvuudesta ja pystyvyydestä ennustavat seuraavan päivän iloista, tyytyväistä ja onnellista mielialaa (Reis, Sheldon, Gable, Roscoe & Ryan 2000). Myönteisten tunteiden lähteenä voivat siis toimia hyvin erilaiset tilanteet ja tapahtumat.

Koulussa lasten myönteisten tunteiden lähteitä voivat olla muun muassa myönteiset ihmissuhteet ja leikki, luova työskentely, huumori sekä sujuva koulutyö (Allodi 2010). Luovan leikin on esitetty kehittävän lasten toiminnanohjausta ja auttavan lapsia keskittymään koulutyöhön (Panksepp 2007).

Myönteisten tunteiden vaikutuksesta lasten oppimiseen on kuitenkin tehty vasta suhteellisen vähän tutkimusta. Tehtyjen tutkimusten tulokset kuitenkin viittaavat siihen, että myönteisillä tunteilla on vaikutuksia lasten ajattelutoimintoihin, motivaatioon ja sosiaaliseen toimintaan (Valiente, Swanson & Eisenberg 2012).

Ajattelutoimintoihin liittyen myönteiset tunteet voivat tukea oppimista ja ongelmanratkaisua, sillä ne kannustavat tutkimaan uusia asioita ja avartavat ajattelua (Tugade & Fredrickson 2004; Fredrickson 2001). Myönteiset tunteet lisäävät kekseliäisyyttä ja auttavat löytämään uudenlaisia ratkaisuja ongelmiin. Opittavaan asiaan kohdistuvat myönteiset tunteet, kuten kiinnostus ja innostus, auttavat säilyttämään tarkkaavuuden keskeisissä asioissa ja voivat näin edesauttaa oppimista (Gable & Harmon-Jones 2010).

Motivaatio on läheisessä yhteydessä myönteisiin tunnekokemuksiin. Esimerkiksi uteliaisuuden herääminen ja osaamiseen liittyvä ylpeyden tunne tehostavat opeteltavan asian käsittelyä (Valiente ym. 2012). Myös koulutyön tekeminen itsessään voi synnyttää erityisen flow'n kokemuksen, jolloin lapsi uppoutuu käsillä olevaan tehtävään. Näitä kokemuksia voi syntyä silloin, kun opetettava asia on riittävän haastavaa, se koetaan tärkeäksi ja lapsi pääsee hyödyntämään aiemmin oppimiaan taitoja. Flow'n kokeminen liittyy usein korkeaan motivaatioon ja uusien taitojen oppimiseen. (Shernoff & Csikszentmihalyi 2009.)

Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ilmenevät myönteiset tunteet, kuten hauskuus ja välittäminen, lisäävät luottamusta toisiin ja vahvistavat sosiaalisia suhteita (Burns ym. 2008). Nämä tunteet voivat motivoida lasta toimimaan ryhmätyötilanteissa ja edistävät myös opettajan antaman opetusta seuraamista. Parhaimmillaan myönteiset tunteet

rohkaisevat lasta uusien asioiden oppimiseen ja ihmissuhteiden luomiseen, jotka mahdollistavat enenevässä määrin myönteisten tunteiden ja yhteenkuuluvuuden kokemuksen. (Fredrickson 2001.)

ESIMERKKI:

Luokan iloa lisätään *luokkapiirin* avulla. Siihen sisältyvät tervehtimiset ja leikit luovat hauskuutta ja myönteisiä kohtaamisia lasten välille joka päivä. Luokkapiirin lisäksi opettaja painottaa opetuksessaan oppimisen iloa ja antaa oman opettamisen ilonsa näkyä lapsille.

ESIMERKKI:

Työyhteisön iloa lisätään *pikkukurssien* avulla. Tämä on yksinkertainen työyhteisön sisäisten koulutusten malli osaamisen jakamiseksi kollegojen kesken. Siinä yhdistyvät työhön liittyvä hauska yhdessä tekeminen sekä uuden oppimisen ilo.

Yhteenveto

Tutkimustieto tukee käsitystä, jonka mukaan lasten tunteiden hallintaan ja ihmissuhteisiin liittyvät taidot luovat hyvinvoinnin, mielen terveyden ja oppimiskyvyn perustan. Kun lapset pystyvät riittävän hyvin käsittelemään omia ja toisten tunnekokemuksia, toimimaan osana yhteisöä ja muodostamaan mielekkäitä ihmissuhteita, heille jää voimavaroja selvitä normaalin kehityksen mukanaan tuomista haasteista ja edetä kohti asettamia tavoitteita.

Tunne- ja vuorovaikutustaidot on jaoteltavissa yksittäisiin taitoihin. Taito käsitellä tunteita ja ihmissuhteissa pärjääminen eivät ole seurauksia lapsen muuttumattomista ominaisuuksista, vaan näitä taitoja on mahdollista kehittää ja harjoitella kouluissa. Lapset oppivat tunne- ja vuorovaikutustaitoja luontaisesti havainnoimalla muiden sosiaalisesti taitavaa toimintaa ja osallistumalla

YHTEISPELIN TIETEELLINEN PERUSTA

itse taitojen kehitystä tukeviin, turvallisiin vuorovaikutustilanteisiin.

Lasten tunne- ja vuorovaikutustaitojen oppiminen ja kehitys tapahtuvat lasta ympäröivien kehitysympäristöjen vaikutuspiirissä. Kehitysympäristöjen ilmapiiriä määrittävät keskeisesti siinä tapahtuvat vuorovaikutustapahtumat, jotka ilmentävät vallitsevia arvoja, asenteita ja sääntöjä. Lasten ja aikuisten psykososiaaliset perustarpeet huomioiva kouluympäristö rohkaisee lapsia löytämään rakentavia tapoja käsitellä tunteita ja harjaannuttamaan vuorovaikutustaitoja. Myönteisen ilmapiirin toteutuminen kouluissa ja yhteistyössä kodin ja alku- ja esiopetuksen kanssa lisää sekä lasten että aikuisten jaksamista ja hyvinvointia.

Lähteet

- Ahtola, A., Silinskas, G., Poikonen, P., Kontoniemä, M., Niemi, P. & Nurmi, J. (2011). Transition to formal schooling: Do transition practices matter for academic performance? *Early Childhood Research Quarterly*, 26(3), 295–302. DOI: 10.1016/j.ecresq.2010.12.002
- Allodi, M. W. (2010). Goals and values in school: A model developed for describing, evaluating and changing the social climate of learning environments. *Social Psychology of Education*, 13(2), 207–235. DOI: 10.1007/s11218-009-9110-6
- Anderson, V. (1998). Assessing executive functions in children: Biological, psychological, and developmental considerations. *Neuropsychological Rehabilitation*, 8(3), 319–349. DOI: 10.1080/713755568
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: W.H. Freeman.
- Banerjee, R., Watling, D. & Caputi, M. (2011). Peer relations and the understanding of faux pas: Longitudinal evidence for bidirectional associations. *Child Development*, 82(6), 1887–1905. DOI: 10.1111/j.1467-8624.2011.01669.x
- Batanova, M. D. & Loukas, A. (2012). What are the unique and interacting contributions of school and family factors to early adolescents' empathic concern and perspective taking? *Journal of Youth and Adolescence*, 41(10), 1382–1391. DOI: 10.1007/s10964-012-9768-5
- Baumeister, R. F. & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497–529. DOI: 10.1037/0033-2909.117.3.497
- Beauchamp, M. H. & Anderson, V. (2010). SOCIAL: An integrative framework for the development of social skills. *Psychological Bulletin*, 136(1), 39–64. DOI: 10.1037/a0017768
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss*. New York: Basic Books.
- Brendgen, M. (2012). Genetics and Peer Relations: A Review. *Journal of Research on Adolescence*, 2, 419–437. DOI: 10.1111/j.1531112-7795.2012.00798.x
- Brocki, K. C. & Bohlin, G. (2004). Executive functions in children aged 6 to 13: A dimensional and developmental study. *Developmental Neuropsychology*, 26(2), 571–593. DOI: 10.1207/s15326942dn2602_3
- Bronfenbrenner, U. & Ceci, S. J. (1994). Nature-nurture reconceptualized in developmental perspective: A bioecological model. *Psychological Review*, 101(4), 568–586. DOI: 10.1037/0033-295X.101.4.568
- Bucholz, J. L. & Sheffler, J. L. (2009). Creating a warm and inclusive classroom environment: Planning for all children to feel welcome. *Electronic Journal for Inclusive Education*, 2(4).
- Burns, A. B., Brown, J. S., Sachs-Ericsson, N., Plant, E. A., Curtis, J. T., Fredrickson, B. L. & Joiner, T. E. (2008). Upward spirals of positive emotion and coping: Replication, extension, and initial exploration of neurochemical substrates. *Personality and Individual Differences*, 44(2), 360–370. DOI: 10.1016/j.paid.2007.08.015
- Chu, P. S., Saucier, D. A. & Hafner, E. (2010). Meta-analysis of the relationships between social support and well-being in children and adolescents. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 29(6), 624–645. DOI: 10.1521/jscp.2010.29.6.624
- Collie, R. J., Shapka, J. D. & Perry, N. E. (2011). Predicting teacher commitment: The impact of school climate and social-emotional learning. *Psychology in the Schools*, 48(10), 1034–1048. DOI: 10.1002/pits.20611
- Crick, N. R. & Dodge, K. A. (1994). A review and reformulation of social information processing mechanisms in children's social adjustment. *Psychological Bulletin*, 115(1), 74–101. DOI: 10.1037/0033-2909.115.1.74
- DeCharms, R. (1968). *Personal causation; the internal affective determinants of behavior*. New York: Academic Press.
- Denham, S. A. & Brown, C. (2010). "Plays nice with others": Social-emotional learning and academic success. *Early Education and Development*, 21(5), 652–680. DOI: 10.1080/10409289.2010.497450
- Diamond, A. (2012). Activities and programs that improve children's executive functions. *Current Directions in Psychological Science*, 21(5), 335–341. DOI: 10.1177/0963721412453722
- Driscoll, K. C. & Pianta, R. C. (2010). Banking time in head start: Early efficacy of an intervention designed to promote supportive teacher-child relationships. *Early Education and Development*, 21(1), 38–64. DOI: 10.1080/10409280802657449
- Durlak, J. A., Weissberg, R. P., Dymnicki, A. B., Taylor, R. D. & Schellinger, K. B. (2011). The impact of enhancing students' social and emotional learning: A meta-analysis of school-based universal interventions. *Child Development*, 82(1), 405–432. DOI: 10.1111/j.1467-8624.2010.01564.x
- Eccles, J., Brown, B. V. & Templeton, J. (2008). A developmental framework for selecting indicators of well-being during the adolescent and young adult years. *Key indicators of child and youth well-being: Completing the picture* (pp. 197–236). Mahwah, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates Publishers, Mahwah, NJ.
- Eisenberg, N., Spinrad, T. L. & Eggum, N. D. (2010). Emotion-related self-regulation and its relation to children's maladjustment. *Annual Review of Clinical Psychology*, 6, 495–525. DOI: 10.1146/annurev.clinpsy.121208.131208
- El Nokali, N. E., Bachman, H. J. & Votruba-Drzal, E. (2010). Parent involvement and children's

- academic and social development in elementary school. *Child Development*, 81(3), 988–1005. DOI: 10.1111/j.1467-8624.2010.01447.x
- Emmer, E. T. & Stough, L. M. (2001). Classroom management: A critical part of educational psychology, with implications for teacher education. *Educational Psychologist*, 36(2), 103–112. DOI: 10.1207/S15326985EP3602_5
- Fabes, R. A., Carlo, G., Kupanoff, K. & Laible, D. (1999). Early adolescence and prosocial/moral behavior I: The role of individual processes. *The Journal of Early Adolescence*, 19(1), 5–16. DOI: 10.1177/0272431699019001001
- Fan, X. & Chen, M. (2001). Parental involvement and students' academic achievement: A meta-analysis. *Educational Psychology Review*, 13(1), 1–22. DOI: 10.1023/A:1009048817385
- Fast, L. A., Lewis, J. L., Bryant, M. J., Bocian, K. A., Cardullo, R. A., Rettig, M. & Hammond, K. A. (2010). Does math self-efficacy mediate the effect of the perceived classroom environment on standardized math test performance? *Journal of Educational Psychology*, 102(3), 729–740. DOI: 10.1037/a0018863
- Fredrickson, B. L. (2001). The role of positive emotions in positive psychology: The broaden-and-build theory of positive emotions. *American Psychologist*, 56(3), 218–226. DOI: 10.1037/0003-066X.56.3.218
- Fullan, M. (2003). *Change Forces with a Vengeance*. Routledge Falmer, New York.
- Gable, P. & Harmon-Jones, E. (2010). The motivational dimensional model of affect: Implications for breadth of attention, memory, and cognitive categorisation. *Cognition and Emotion*, 24(2), 322–337. DOI: 10.1080/02699930903378305
- Grusec, J. E. & Davidov, M. (2010). Integrating different perspectives on socialization theory and research: A domain-specific approach. *Child Development*, 81(3), 687–709. DOI: 10.1111/j.1467-8624.2010.01426.x
- Gullone, E., Hughes, E. K., King, N. J. & Tonge, B. (2010). The normative development of emotion regulation strategy use in children and adolescents: A 2-year follow-up study. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51(5), 567–574. DOI: 10.1111/j.1469-7610.2009.02183.x
- Harris, P. L. (1989). *Children and emotion*. Cambridge, MA: Blackwell.
- Harter, S., & Pike, R. (1984). The pictorial scale of perceived competence and social acceptance for young children. *Child Development*, 55(6), 1969–1982. DOI:10.2307/1129772
- Huang, C. (2011). Self-concept and academic achievement: A meta-analysis of longitudinal relations. *Journal of School Psychology*, 49(5), 505–528. DOI:10.1016/j.jsp.2011.07.001
- Huusko, J., Pietarinen, J., Pyhältö, K. & Soini, T. (2007). Yhtenäisyyttä rakentava peruskoulu – yhtenäisen perusopetuksen ehdot ja mahdollisuudet. *Kasvatusalan tutkimuksia* 34, Suomen kasvatustieteellinen seura, Turku.
- Joët, G., Usher, E. L. & Bressoux, P. (2011). Sources of self-efficacy: An investigation of elementary school students in France. *Journal of Educational Psychology*, 103(3), 649–663. DOI: 10.1037/a0024048
- Kellam S.G., Mackenzie A. C. E., Brown C. H., Pduka J. M., Wang W., Petras H. & Wilcox H. C. (2011). The Good Behavior Gamer and the future of preventive intervention and treatment. *Addiction Science and Clinical Practice* 6(1), 73–84.
- Kiff, C. J., Lengua, L. J. & Zalewski, M. (2011). Nature and nurturing: Parenting in the context of child temperament. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 14(3), 251–301. DOI: 10.1007/s10567-011-0093-4
- Leithwood, K., Day, C., Sammons, P., Harris, A. & Hopkins, D. (2006). *Successful school leadership: What it is and how it influences pupil learning*. University of Nottingham.
- Liew, J. (2011). Effortful control, executive functions, and education: Bringing self-regulatory and social-emotional competencies to the table. *Child Development Perspectives*, 6(2), 105–111. DOI: 10.1111/j.1750-8606.2011.00196.x
- Measelle, J. R., Ablow, J. C., Cowan, P. A. & Cowan, C. P. (1998). Assessing young children's views of their academic, social, and emotional lives: An evaluation of the self-perception scales of the berkeley puppet interview. *Child Development*, 69(6), 1556–1576. DOI: 10.2307/1132132
- Nurmi, J. (2012). Students' characteristics and teacher-child relationships in instruction: A meta-analysis. *Educational Research Review*, 7(3), 177–197. DOI: 10.1016/j.edurev.2012.03.001
- Pakarinen, E., Kiuru, N., Lerkkanen, M., Poikkeus, A., Siekkinen, M. & Nurmi, J. (2010). Classroom organization and teacher stress predict learning motivation in kindergarten children. *European Journal of Psychology of Education*, 25(3), 281–300. DOI: 10.1007/s10212-010-0025-6
- Panksepp, J. (2007). Can PLAY diminish ADHD and facilitate the construction of the social brain. *Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 16(2), 57–66.
- Payton, J. W., Wardlaw, D. M., Graczyk, P. A., Bloodworth, M. R., Tompsett, C. J. & Weissberg, R. P. (2000). Social and emotional learning: A framework for promoting mental health and reducing risk behavior in children and youth. *Journal of School Health*, 70(5), 179–185. DOI: 10.1111/j.1746-1561.2000.tb06468.x
- Prencipe, A., Kesek, A., Cohen, J., Lamm, C., Lewis, M. D. & Zelazo, P. D. (2011). Development of hot and cool executive function during the transition to adolescence. *Journal of*

- Experimental Child Psychology*, 108(3), 621–637. DOI: 10.1016/j.jecp.2010.09.008
- Rajakaltio, H. (2011). Moninaisuus yhtenäisyydessä. Peruskoulu muutosten ristipaineissa. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, kasvatustieteiden yksikkö. Tampere.
- Reijntjes, A., Kamphuis, J. H., Prinzie, P. & Telch, M. J. (2010). Peer victimization and internalizing problems in children: A meta-analysis of longitudinal studies. *Child Abuse & Neglect*, 34(4), 244–252. DOI: 10.1016/j.chiabu.2009.07.009
- Reis, H. T., Sheldon, K. M., Gable, S. L., Roscoe, J., & Ryan, R. M. (2000). Daily well-being: The role of autonomy, competence, and relatedness. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26(4), 419–435. DOI: 10.1177/0146167200266002
- Reschly, A. L. & Christenson, S. L. (2009). *Parents as essential partners for fostering students' learning outcomes*. New York, NY, US: Routledge/Taylor & Francis Group, New York, NY.
- Reyes, M. R., Brackett, M. A., Rivers, S. E., White, M. & Salovey, P. (2012). Classroom emotional climate, student engagement, and academic achievement. *Journal of Educational Psychology*, 104(3), 700–712. DOI: 10.1037/a0027268
- Riggs, N. R., Jahromi, L. B., Razza, R. P., Dillworth-Bart, J. E. & Mueller, U. (2006). Executive function and the promotion of social-emotional competence. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 27(4), 300–309. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.appdev.2006.04.002>
- Rimm-Kaufman, S. E. & Pianta, R. C. (2000). An ecological perspective on the transition to kindergarten: A theoretical framework to guide empirical research. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 21(5), 491–511. DOI: 10.1016/S0193-3973(00)00051-4
- Roorda, D. L., Koomen, H. M. Y., Spilt, J. L. & Oort, F. J. (2011). The influence of affective teacher–student relationships on students' school engagement and achievement: A meta-analytic approach. *Review of Educational Research*, 81(4), 493–529. DOI: 10.3102/0034654311421793
- Roth, G., Kanat-Maymon, Y. & Bibi, U. (2010). Prevention of school bullying: The important role of autonomy-supportive teaching and internalization of pro-social values. *British Journal of Educational Psychology*, 81(4), 654–666. DOI: 10.1348/2044-8279.002003
- Rubin, K. H., Bukowski, W. M. & Parker, J. G. (2007). Peer interactions, relationships, and groups. *Handbook of child psychology*. John Wiley & Sons, Inc. DOI: 10.1002/9780470147658.chpsy0310
- Rutter M., Maugham B., Mortimore P. & Ouston J. (1979) *Fifteen thousand hours: Secondary schools and their effects on children*. London: Open Books.
- Ryan, R. M. & Deci, E. L. (2009). Promoting self-determined school engagement: Motivation, learning, and well-being. New York, NY, US: Routledge/Taylor & Francis Group, New York, NY.
- Sabol, T. J. & Pianta, R. C. (2013). *Relationships between teachers and children*. Hoboken, NJ, US: John Wiley & Sons Inc, Hoboken, NJ.
- Sahlberg, P. (1998). Opettajana koulun muutoksessa. Opetus 2000. WSOY. Juva. Uusitalo 2003, 66–80. Viestintävalmiudet perusopetuksen päättövaiheessa. Opetushallitus 7/2003.
- Salmivalli, C., Kärnä, A. & Poskiparta, E. (2010). From peer putdowns to peer support: A theoretical model and how it translated into a national anti-bullying program. *Handbook of bullying in schools: An international perspective* (pp. 441–454). New York, NY, US: Routledge/Taylor & Francis Group, New York, NY.
- Sameroff, A. (2010). A unified theory of development: A dialectic integration of nature and nurture. *Child Development*, 81(1), 6–22. DOI: 10.1111/j.1467-8624.2009.01378.x
- Schinka, K. C., van Dulmen, M. H. M., Mata, A. D., Bossarte, R. & Swahn, M. (2013). Psychosocial predictors and outcomes of loneliness trajectories from childhood to early adolescence. *Journal of Adolescence*, 36(6), 1251–1260. DOI: 10.1016/j.adolescence.2013.08.002
- Sherhoff, D. J. & Csikszentmihalyi, M. (2009). *Flow in schools: Cultivating engaged learners and optimal learning environments*. New York, NY, US: Routledge/Taylor & Francis Group, New York, NY.
- Skinner, E. A. & Zimmer-Gembeck, M. J. (2007). The development of coping. *Annual Review of Psychology*, 58, 119–144. DOI: 10.1146/annurev.psych.58.110405.085705
- Sokol, B. W., Chandler, M. J. & Jones, C. (2004). From mechanical to autonomous agency: The relationship between children's moral judgments and their developing theories of mind. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 2004(103), 19–36. DOI: 10.1002/cd.95
- Solantaus T. (2002) Kehitysympäristöjen merkitys lapsen kehitykselle ja mielenterveydelle. Kirjassa I. Kangas, I. Keskimäki, S. Koskinen, K. Manderbacka, E. Lahelma, R. Prättälä, M. Sihto (toim.) Kohti terveyden tasa-arvoa. Ss. 193-210. Helsinki, Edita.
- Solantaus, T., Lindblom, J., Ojala, T., Kampman, M. (2015). Yhteispelin toimintatapojen kehittäminen ja teoriatausta. Työpaperi 34/2015. THL, Helsinki.
- Spivak, A. L. & Farran, D. C. (2012). First-grade teacher behaviors and children's prosocial actions in classrooms. *Early Education and Development*, 23(5), 623–639. DOI: 10.1080/10409289.2011.566164
- Stegge, H. & Meerum Tergwoigt, M. (2007). Awareness and regulation of emotion in typical and atypical development. *Handbook of emotion*

- regulation (pp. 269–286). New York: Guilford.
- Tay, L. & Diener, E. (2011). Needs and subjective well-being around the world. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(2), 354–365. DOI: 10.1037/a0023779
- Thapa, A., Cohen, J., Guffey, S. & Higgins-D'Alessandro, A. (2013). A review of school climate research. *Review of Educational Research*, DOI: 10.3102/0034654313483907
- Thoonen, E. E. J., Slegers, P. J. C., Peetsma, T. T. D. & Oort, F. J. (2011). Can teachers motivate students to learn? *Educational Studies*, 37(3), 345–360. DOI: 10.1080/03055698.2010.507008
- Trentacosta, C. J. & Fine, S. E. (2009). Emotion knowledge, social competence, and behavior problems in childhood and adolescence: A meta-analytic review. *Social Development*, 19(1), 1–29. DOI: 10.1111/j.1467-9507.2009.00543.x
- Tugade, M. M. & Fredrickson, B. L. (2004). Resilient individuals use positive emotions to bounce back from negative emotional experiences. *Journal of Personality and Social Psychology*, 86(2), 320–333. DOI: 10.1037/0022-3514.86.2.320
- Valiente, C., Swanson, J. & Eisenberg, N. (2012). Linking students' emotions and academic achievement: When and why emotions matter. *Child Development Perspectives*, 6(2), 129–135. DOI: 10.1111/j.1750-8606.2011.00192.x
- Van den Broeck, A., Vansteenkiste, M., De Witte, H. & Lens, W. (2008). Explaining the relationships between job characteristics, burnout, and engagement: The role of basic psychological need satisfaction. *Work & Stress*, 22(3), 277–294. DOI: 10.1080/02678370802393672
- Verschueren, K. & Koomen, H. M. Y. (2012). Teacher–child relationships from an attachment perspective. *Attachment & Human Development*, 14(3), 205–211. DOI: 10.1080/14616734.2012.672260
- Weare, K. (2004). *Developing the emotionally literate school*. SAGE Publishing.
- Weare, K. & Gray, G. (2003). What works in developing children's emotional and social competence and wellbeing? *Research Report No 456*. University of Southampton. [link]
- Webster-Stratton, C. (1999). *How to promote Children's Emotional Competence*. Paul Chapman Publishing Ltd. London.
- Weiner, B. (1992). *Human motivation: Metaphors, theories and research*. Newbury Park, Calif: Sage.
- Wellman, H. M., Cross, D. & Watson, J. (2001). Meta-analysis of theory-of-mind development: The truth about false belief. *Child Development*, 72(3), 655–684. DOI: 10.1111/1467-8624.00304
- White, R. W. (1959). Motivation reconsidered: The concept of competence. *Psychological Review*, 66(5), 297–333. DOI: 10.1037/h0040934
- Zajdel, R. T., Bloom, J. M., Fireman, G. & Larsen, J. T. (2013). Children's understanding and experience of mixed emotions: The roles of age, gender, and empathy. *The Journal of Genetic Psychology: Research and Theory on Human Development*, 174(5), 582–603. DOI: 10.1080/00221325.2012.732125
- Zender, R. & Olshansky, E. (2012). The biology of caring: Researching the healing effects of stress response regulation through relational engagement. *Biological Research for Nursing*, 14(4), 419–430. DOI:10.1177/1099800412450505

Yhteispeli

Yhteispeli on käytännöllisten toimintatapojen kokonaisuus tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettamiseksi lapsille. Se sisältää johdonmukaisia ja koulun arkeen sopivia keinoja luokanopettajille ja rehtoreille lasten kehityksen tukemiseksi. Yhteispeli tarjoaa konkreettisia työtapoja koulun tavoitteellisen kehittämisen tueksi ja koko koulu yhteisön hyvinvoinnin vahvistamiseksi. Se on hyödyllinen myös sivistysjohtajille, jotka pyrkivät uudistamaan alueensa koulujen toimintaa sekä ennaltaehkäisemään ja vähentämään koulutyötä kuormittavia ongelmia. Yhteispeli jakaantuu seuraaviin osa-alueisiin: työ luokassa, kodin ja koulun yhteistyö, koulun kehittäminen, toiminta työyhteisössä sekä esi- ja alkuopetuksen yhteistyö. Yhteispeli on kehitetty kehityspsykologiseen, kasvatustieteelliseen ja lastenpsykiatriseen tietoon perustuen sekä yhteistyössä suomalaisten koulujen, lasten ja vanhempien kanssa.

